

Universitat de Lleida

Ciutat i conflicte en un canvi d'època. Escenaris per a la millora convivencial a l'Àrea Metropolitana de Barcelona

Joan Manel Torres Bujalance

<http://hdl.handle.net/10803/664804>

ADVERTIMENT. L'accés als continguts d'aquesta tesi doctoral i la seva utilització ha de respectar els drets de la persona autora. Pot ser utilitzada per a consulta o estudi personal, així com en activitats o materials d'investigació i docència en els termes establerts a l'art. 32 del Text Refós de la Llei de Propietat Intel·lectual (RDL 1/1996). Per altres utilitzacions es requereix l'autorització prèvia i expressa de la persona autora. En qualsevol cas, en la utilització dels seus continguts caldrà indicar de forma clara el nom i cognoms de la persona autora i el títol de la tesi doctoral. No s'autoritza la seva reproducció o altres formes d'explotació efectuades amb finalitats de lucre ni la seva comunicació pública des d'un lloc aliè al servei TDX. Tampoc s'autoritza la presentació del seu contingut en una finestra o marc aliè a TDX (framing). Aquesta reserva de drets afecta tant als continguts de la tesi com als seus resums i índexs.

ADVERTENCIA. El acceso a los contenidos de esta tesis doctoral y su utilización debe respetar los derechos de la persona autora. Puede ser utilizada para consulta o estudio personal, así como en actividades o materiales de investigación y docencia en los términos establecidos en el art. 32 del Texto Refundido de la Ley de Propiedad Intelectual (RDL 1/1996). Para otros usos se requiere la autorización previa y expresa de la persona autora. En cualquier caso, en la utilización de sus contenidos se deberá indicar de forma clara el nombre y apellidos de la persona autora y el título de la tesis doctoral. No se autoriza su reproducción u otras formas de explotación efectuadas con fines lucrativos ni su comunicación pública desde un sitio ajeno al servicio TDR. Tampoco se autoriza la presentación de su contenido en una ventana o marco ajeno a TDR (framing). Esta reserva de derechos afecta tanto al contenido de la tesis como a sus resúmenes e índices.

WARNING. Access to the contents of this doctoral thesis and its use must respect the rights of the author. It can be used for reference or private study, as well as research and learning activities or materials in the terms established by the 32nd article of the Spanish Consolidated Copyright Act (RDL 1/1996). Express and previous authorization of the author is required for any other uses. In any case, when using its content, full name of the author and title of the thesis must be clearly indicated. Reproduction or other forms of for profit use or public communication from outside TDX service is not allowed. Presentation of its content in a window or frame external to TDX (framing) is not authorized either. These rights affect both the content of the thesis and its abstracts and indexes.

CIUTAT I CONFLICTE EN UN CANVI D'ÈPOCA

*Escenaris per a la millora convivencial
a l'Àrea Metropolitana de Barcelona*

Tesi doctoral | Universitat de Lleida
Joan Manel Torres Bujalance

Director:
Dr. Fidel Molina Luque

Universitat de Lleida

TESI DOCTORAL

CIUTAT I CONFLICTE EN UN CANVI D'ÈPOCA

Escenaris per a la millora convivencial a l'Àrea Metropolitana de Barcelona

Memòria presentada per optar al grau de Doctor per la Universitat de Lleida
Programa de Doctorat en Educació, Societat i Qualitat de Vida

Autor

Joan Manel Torres Bujalance

Director/a

Fidel Molina Luque

ÍNDEX

Primera part. Introducció i mètode	10
Capítol 1. Introducció i objectius de la recerca.....	10
Capítol 2. Marc metodològic	12
2.1 Una breu aproximació històrica	12
2.2 Conceptualització de la metodologia mixta.....	12
2.3 Aproximació tàctica i instruments de recerca	15
Segona part. Ciutat i conflicte a principis del sXXI	29
Capítol 3. En un canvi d'època?	29
3.1 Transitant: del fordisme a un nou escenari	29
3.2 Glocalització, capitalisme financer i canvi tecnològic:.....	32
3.3 Precarietat(s) i explosió dels espais de vulnerabilitat:	36
3.4 Identitats, individualisme i estat del benestar:.....	40
Capítol 4. La ciutat i les polítiques urbanes	44
4.1 La ciutat física	44
4.2 La ciutat relacional.....	48
4.3 La ciutat política	52
4.4 Les polítiques públiques urbanes vers els conflictes	55
4.5 Dinàmiques urbanes de canvi a la ciutat actual: els conflictes urbans avui	56
Capítol 5. L'espai públic	61
5.1 Què és l'espai públic?	61
5.2 Els intents de colonització a l'espai públic per part de l'espai privat.....	63
5.3 Control social i bones pràctiques d'urbanitat	65
Capítol 6. La cultura de la mediació al món urbà	66
6.1 Morfologia de la mediació.....	66
6.2 La comunitat com a espai natural de mediació.....	70
6.3 Els models de mediació i la mirada mediatra	74
6.4 La cultura de la mediació :contradicciones i reproducció d'anomalies en l'aproximació comunitària	81

Capítol 7. Què és la convivència?	85
7.1 Què no és convivència a la ciutat?	85
7.2 Una aproximació i posicionament al concepte de convivència	86
7.3 Estratègies actuals de convivència a la ciutat	87
7.4 Una breu aproximació a la convivència mediada i l'indagació apreciativa	90

Tercera part. Fase empírica | resultats i anàlisi de dades

92

Capítol 8. Morfologia de l'àrea metropolitana de barcelona	92
8.1 Demografia:	95
8.2 Territori:	102
8.3 Societat:	105
8.4 Economia:	108
8.5 Medi ambient residus	112
8.6 Mobilitat i transport	112

Capítol 9. Ciutat , barris i conflicte treball de camp	114
---	------------

Capítol 10. La prospectiva dels experts: mètode delphi	136
---	------------

Quarta part. Discussió i conclusions generals

147

Capítol 11. Reptes, aprenentatges i transferència de coneixement	147
---	------------

Capítol 12. Conclusions	153
--------------------------------------	------------

Bibliografia

168

Annex

178

Questionari panel delphi	178
Entrevista semi-oberta a referents de convivència urbana	181
Observació sistemàtica diari de camp	182
Panel delphi resultats de freqüència i quartils	183

Reflexions inicials i agraïments:

Aquesta tesi neix de la curiositat i el compromís. La curiositat de conèixer, d'aprendre de viure amb intensitat al meu entorn. El compromís per conèixer per transformar, aprofitant o generant oportunitats per millorar el meu món (pròxim i metropolità).

Aquesta tesi es conseqüència d'una certa resiliència davant l'adversitat i lluitar contra la voluntat de les corrents dels rius. Aquesta recerca ha pretès facilitar coneixement i eines per millorar la convivència metropolitana en el nostre món cada vegada més urbà.

La meua infància, adolescència i "maduresa?" és metropolitana. Davant d'això neix la motivació de construir la recerca des d'una doble perifèria: no-acadèmica i perifèria metropolitana. Aquest fet provoca dificultats que la constància i disciplina han ajudat a superar.

El món, cada vegada més urbà, necessita poder abordar des de variables explicatives la gestió de la convivència urbana així como la tangibilització de la seva conceptualització. Poder aportar instruments àgils a les polítiques públiques és un must de la recerca de les ciències socials. Alhora és una responsabilitat de la *governance* pública analitzar els resultats de recerques i bones practiques per tal d'abordar la complexitat urbana des del màxim rigor i responsabilitat.

Aquesta tesi ha obtingut un finançament personal i familiar amb recursos tangibles i intangibles. Massa sovint les millors beques de l'Europa mediterrània provenen de l'estat de benestar de les *famílies*.

En aquest nou SXXI discutim vers el lideratge i els seu qüestionament. Aquesta tesi ha d'agrair i reivindicar els co-lideratges que han permès que la recerca arribi a bon port. Així doncs, vull agrair als co-líders el seu treball i suport:

A Fidel Molina, Catedràtic de Sociologia de la Universitat de Lleida, la seva excel·lent direcció des d'una perspectiva socràtica i l'acompanyament en el descobriment dels millors ingredients per la recerca. El seu optimisme i energia han canalitzat el complex camí.

A la Dra. Marta Llobet, Universitat de Barcelona; i, al Dr. Ismael Blanco, pel seu acompanyament en una etapa inicial de la recerca. Les seves aportacions i crítiques incorporaren llum a la investigació.

A les diferents persones acadèmiques, investigadores, professionals i activistes que han participat en aquesta activa metodologia mixta en les diferents fases del treball de camp. Agrair a: Rafael Llinàs, Quim Brugué, Antonio Rosa, Antonio Alcántara, Marta Murrià, Oriol Estela, Martí Miquel, Eduard Carrera, Oscar Negrodo, Raquel Martínez, Javier Wilhelm, Oscar Rando, Arnau Funes, Montse Mir, Ernesto Morales, Emma de la Haba, Jaume Romero, Quique García, Jordi Sanjosé, Maximinio Miró, Silvia Lombarte, Tatiana Mansilla, Mónica Garcia, Xavier Jimenez i Silvia Puente.

A Ramón Pujadas per la seva voluntat i flexibilitat per poder fer compatible les etapes inicials de la recerca amb la meua activitat professional.

Als meus pares per educar-me des de la perifèria i amb la perifèria des d'una ètica de la res publica i un compromís amb la meva comunitat.

A la meva germana per patir pel meu procés d'aprenentatge al llarg de la meva vida i creure en mi.

Als meus fills, Jan i Joel, per entendre els espais de tesi i de no-joc. Per comprendre i interessar-se pels objectius de la recerca.

A la meva parella, Maite, per participar activament en aquesta tesi amb la seva mirada, acompanyament, suport i paciència.

Finalment a dones i homes que s'han deixat la pell, en i pels seus barris, arreu de la nostra estimada metròpoli.

Aquests són i seran els eterns herois i heroïnes de la metròpoli.

Resum:

Tesi presentada al Doctorat de Educació, Societat i Qualitat de Vida de la Universitat de Lleida per en JoanMa Torres. Dirigida pel Doctor Fidel Molina. Aquesta tesi presenta noves perspectives en la conceptualització de la convivència urbana obrint nous escenaris per a la configuració de les polítiques públiques de metropolitanes. La principal idea centra la conceptualització de la convivència i els indicadors claus en aquesta. Els resultats evidencien factors higiènics i motivants en la convivència urbana així com nexes causals en els conflictes comunitaris. La producció de la recerca genera una piràmide convivencial i un baròmetre de la convivència per tal de poder mesurar i millorar la gestió de la complexitat urbana per part dels actors urbans.

Paraules claus: metròpolis, ciutat, conflicte, convivència, polítiques públiques urbanes, mediació.

Abstract:

Thesis presented on the Doctorate in Education, Society and Quality of Life of the University of Lleida by JoanMa Torres. Supervised by Doctor Fidel Molina. This thesis presents new perspectives in the conceptualisation of urban coexistence, opening up new scenarios for the configuration of public metropolitan policies. The main idea focuses on the conceptualisation of coexistence and the key indicators here. The results show hygienic and motivating factors in urban coexistence and causal links in community conflicts. Production of the research creates a coexistence pyramid and a coexistence barometer to be able to measure and improve the management of urban complexity by the urban actors.

Keywords: metropolis, city, conflict, coexistence, public urban polices, mediation.

PRIMERA PART. INTRODUCCIÓ I MÈTODE¹

CAPÍTOL 1. INTRODUCCIÓ I OBJECTIUS DE LA RECERCA

Aquesta recerca neix com a resultat de preguntes no contestades i requeriments patents de l'anterior recerca: *Ciutat i conflicte. Explorant tendències de mediació comunitària en l'Àrea Metropolitana de Barcelona*. Anàlisi de casos. En aquesta recerca es van poder descriure i acreditar els diferents models de mediació comunitària a l'Àrea Metropolitana de Barcelona (d'ara endavant AMB). Aquesta caracterització i definició de models i evidències va reflectir la necessitat d'establir indicadors clau que poden ser palanca de canvi en la millora convivencial a la ciutat.

Aquesta necessitat d'identificar factors clau i els nous requeriments plantejats pels interventors en el moment de presentació dels resultats de la recerca ha estat el que m'ha impulsat a intentar donar resposta a aquestes necessitats des d'una acadèmia militant.

Preguntes i objectius:

La pregunta de la recerca és la següent:

Quines són les variables crítiques per a la convivència a les ciutats de l'Àrea Metropolitana de Barcelona?

Objectius principals:

1. Identificar els resultats convivencials de les ciutats metropolitanes.
2. Definir els factors clau de la millora convivencial a les ciutats metropolitanes.

Fonamentació de la recerca

Preguntes	Respostes
Per a què es fa la recerca?	Per conèixer com millorar les polítiques públiques a la ciutat pel que fa a les accions que milloren la convivència urbana.
De què tracta aquesta recerca?	De constatar els resultats convivencials a les ciutats de l'Àrea Metropolitana.
Per a què es defineixen aquests objectius?	Per definir els factors clau de la millora de la convivència i construir un quadre de comandament amb indicadors rellevants que facilitin mesurar la convivència a la ciutat.

¹ Atenent la perspectiva de document work in progress, les diferents taules, gràfiques i figures no estan enumerades ni indexades

Carències del debat:

Des del punt de vista del doctorand actualment existeixen una sèrie de carències del debat:

1. No disposem dels factors clau que afavoreixen ciutats convivencials.
2. Hem de dotar-nos de recerca que ens ajudi a (re)plantejar models en aquest canvi d'època.
3. Hem de sistematitzar un quadre de comandament amb indicadors clau de la convivència a les ciutats.

Resultats esperats:

1. Evidenciar els factors clau de la millora de la convivència.
2. Conèixer els resultats de la convivència a la ciutat.
3. Dotar els actors públics d'un quadre de comandament de la convivència a la ciutat.

CAPÍTOL 2. MARC METODOLÒGIC

La metodologia mixta és una opció holística i integral que engloba aspectes metodològics quantitius i qualitius de manera integrada. No és un seguit de tècniques quantitatives i qualitatives generades en seqüència, sinó que estableix cada tècnica segons l'objecte o subjecte d'estudi per tal d'aportar la màxima perspectiva i riquesa de dades a la recerca.

La metodologia mixta requereix una pertinència major en l'ús de les tècniques, per així evitar una intervenció de la investigació sense que estigui vertebrada completament. Aquesta aproximació ajuda a poder relacionar de manera constant i permanent els resultats en curs de la recerca amb el marc teòric².

La utilització de metodologies mixtes, com en qualsevol debat acadèmic, ha estat fruit d'una intensa anàlisi i debat amb perspectives múltiples. Existeixen autors com Howe (1998) o Reichardt & Rallis (1994) que fonamenten la seva posició a favor d'aquesta metodologia des d'una perspectiva epistemològica o de la representació autèntica dels fenòmens investigats. Alhora, durant els últims anys, el debat s'ha centrat en el fet de com la metodologia mixta es pot desenvolupar de manera efectiva (Tashakkori & Teddlie, 2003).

2.1 UNA BREU APROXIMACIÓ HISTÒRICA

Entre els anys cinquanta i setanta, investigadors van començar a qüestionar la posició objectivista majoritària fins a aquells moment (Lincoln & Guba, 1985). Aquesta crítica va ser el bressol del moviment interpretativista, en què els investigadors plantegen l'existència de múltiples realitats en les quals els individus viuen experiències úniques. Als anys setanta, aquest moviment confirmà la seva aposta pel coneixement subjectiu i culturalment dependent. Aquest col·lectiu només treballava amb dades qualitatives, en què incorporaven les seves descripcions precises de la fenomenologia social i la narrativa contextual associada (Kamberelis & Dimiatriadis, 2005). La incorporació de la teoria dels processos interconnectats que s'alimenten recíprocament va fonamentar la dimensió epistemològica d'aquest moviment.

Segons Gage (1989), la guerra de paradigmes va esclatar amb l'increment dels investigadors socials qualitius. Cal dir que, anteriorment, als anys trenta del segle XX, alguns investigadors, especialment sociòlegs, van començar a treballar discretament integrant metodologies qualitatives i quantitatives (Mayo, 1933). Aquests primers metodòlegs mixtos no semblava que fossin conscients de fer quelcom excepcional i, per tant, no van batejar la seva metodologia. L'evolució en les ciències socials ha permès la construcció de nous marcs metodològics híbrids per tal de donar resposta als reptes de coneixements del moment.

2.2 CONCEPTUALITZACIÓ DE LA METODOLOGIA MIXTA

Actualment, el disseny en metodologies mixtes és un disseny de recerca que implica dades quantitatives i

² Situació similar a la que es dona quan treballem amb Scrum: metodologia de gestió de projectes

qualitatives dintre del mateix procés d'investigació (Tashakkori, 2003). La recollida de dades quantitatives i qualitatives es pot donar de manera sincrònica, malgrat no ser-ne un requisit.

En paraules de Pole (2008), "la recerca amb models mixtos, per tant, difereix del que es coneix com a investigació multimètode. Els dissenys multimètode són aquells que utilitzen més d'un mètode, però que es restringeix a una sola perspectiva, quantitativa o qualitativa". Majoritàriament, en les ciències socials actuals, d'arrel anglosaxona o europea, es tendeix a aproximar-se més a perspectives qualitatives, a incorporar la perspectiva que existeixen múltiples realitats individuals, alhora que s'intenta donar resposta a les seves preguntes i objectius de recerca en combinar metodologies de maneres diverses.

L'elecció de la metodologia mixta en aquesta recerca pretén poder respondre simultàniament a objectius explicatius i donar resposta a hipòtesis confirmatives de projectes. Aquest plantejament defineix un instrument de recerca per a cada indicador segons la seva naturalesa, rellevància o pertinència. Aquesta tàctica ens ha de permetre poder compondre en 360 graus la complexitat del fenomen a explorar: la convivència a la ciutat.

Aquesta metodologia pot facilitar inferències més sòlides, ja que les dades s'observen des d'una perspectiva múltiple i permeten la triangulació de dades i la contraargumentació de les fonts. La metodologia mixta també ofereix més oportunitats per respondre a la pregunta i als objectius de recerca; afavoreix el test inicial de les idees i variables d'anàlisi, a fi de poder prototipar de manera adequada la recerca en curs.

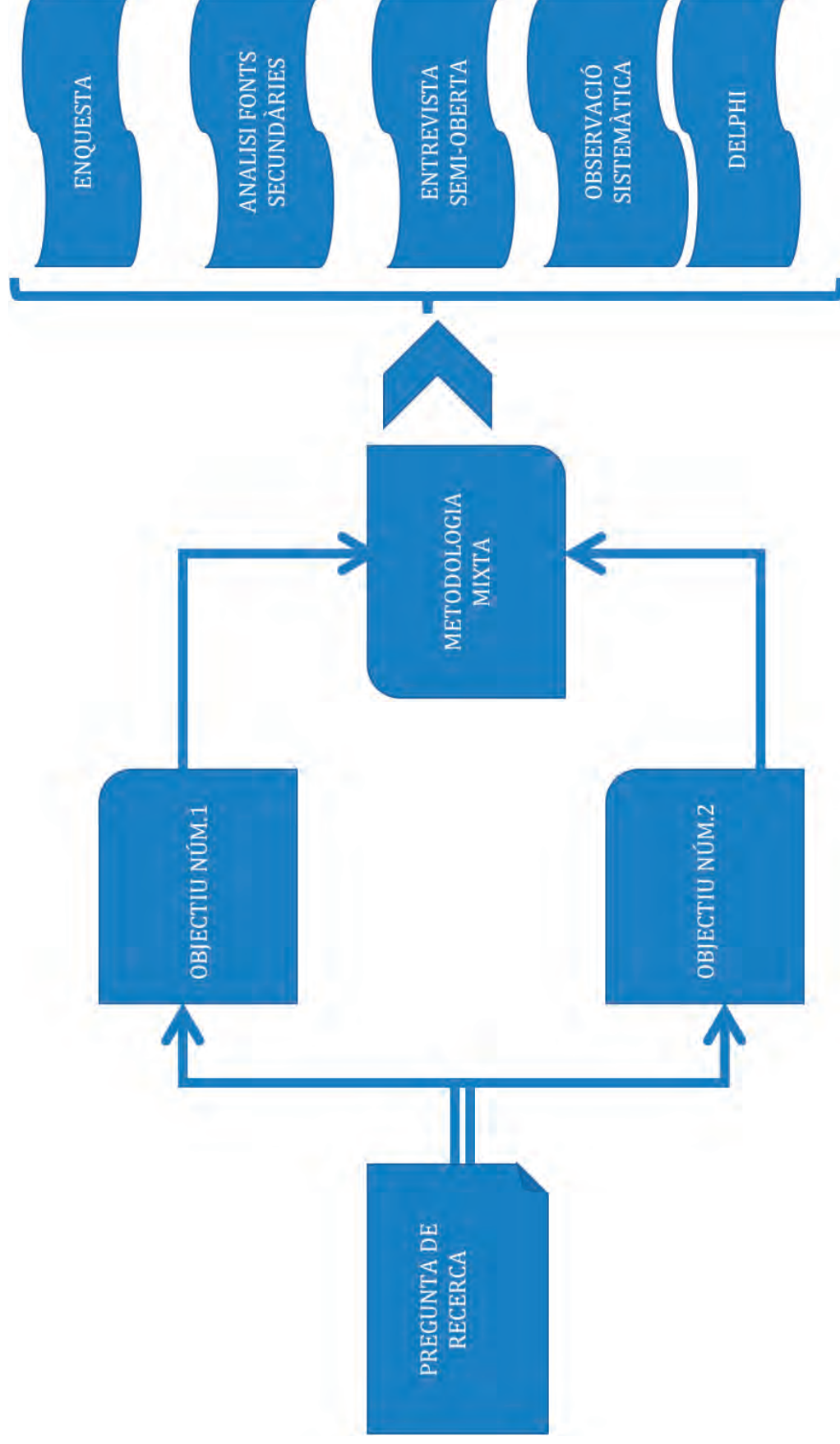
Segons Tashakkor, (2003), les metodologies mixtes tenen tres enfocaments segons el plantejament de l'investigador i les preguntes proposades. Aquests són:

- **Pragmatisme:** es considera una posició dialèctica en què es busquen les idees contradictòries. Per a aquest enfocament no existeix la veritat ni la realitat, atès que el focus rau en l'eficàcia: què funciona respecte a la pregunta i als objectius de la recerca.
- **Transformació-emancipador:** es planteja que existeixen diverses òptiques en les realitats socials, situades en un context que ens ajuda a poder interpretar correctament les dades partint d'una perspectiva sistèmica.
- **Múltiples paradigmes:** es desenvolupa des d'un paradigma eclèctic, en el qual, de manera molt reflexiva, els investigadors analitzen la millor tècnica per estudiar cada fenomen social, ja sigui de sincrònicament o anacrònicament.

Aquesta recerca se situa en l'enfocament de **múltiples paradigmes**, a fi de poder donar una resposta eficaç en un futur en el disseny de les noves polítiques de convivència.

L'ús de la metodologia mixta pot contribuir a cultivar les fortaleeses de cada àrea metodològica i a neutralitzar-ne les limitacions. L'elecció d'aquesta metodologia mixta pretén construir uns fonaments de la recerca més sòlids, així com assegurar-se uns resultats pertinents a la pregunta i als objectius de recerca. Ateses les complexitats de la simbiosi de ciutat i conflicte i l'escassa recerca en l'àmbit de la convivència, aquest plantejament pot donar respostes guanyadores a la present investigació.

Mapa núm. 1. Mapa conceptual de la recerca

2.3 APROXIMACIÓ TÀCTICA I INSTRUMENTS DE RECERCA

En una primera fase, de metodologies quantitatives, explorarem àmpliament les diferents unitats d'anàlisi a través de l'enquesta, així com de l'explotació de fonts primàries. En una segona fase, de metodologies qualitatives, explorarem la complexitat i profunditat de les unitats d'anàlisi, utilitzant les tècniques de grup de discussió d'experts i observació directa d'espais singulars (Limba & Dwyer, 2001).

Pel que fa al bloc de **metodologies quantitatives**, es desenvoluparà a través d'una tècnica de recerca:

- **Enquesta:** adreçada als actors involucrats al territori en programes de transformació de conflictes a l'AMB.

El bloc de **metodologies qualitatives** es desenvoluparà en un fase posterior, en què ens hi aproximarem a través de diferents tècniques:

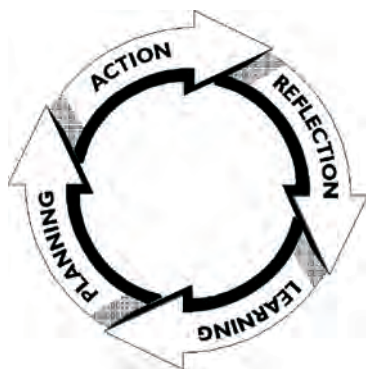
- **Mètode Delphi:** la tècnica s'aplica a problemàtiques complexes, en què es planteja l'anàlisi d'un conjunt de variables. El panel d'experts produeix un *feed-back* de la informació generada a l'investigador per tal de poder construir consens.

- **Observació sistemàtica:** selecció d'espais singulars crítics, per a la convivència i observació directa dels indicadors rellevants en aquesta dimensió. La unitat d'anàlisi serà el barri com a estructura urbana.

- **Anàlisi de fonts secundàries:** documents generats pels actors dels programes de transformació de conflictes, així com altres documents generats per actors que intervenen en el territori.

- **Entrevistes semiobertes als professionals del territori:** entrevistes als diferents professionals dels dos casos analitzats, així com a professionals en l'àmbit de la gestió de la convivència.

Aquesta combinació metodològica afavorirà l'aproximació al subjecte d'estudi, alhora que clarificarà els diferents matisos de la problemàtica (Hubbard, 1999). La construcció d'uns indicadors sistèmics manifesta la necessitat d'hibridar aproximacions metodològiques i tècniques de recerca. Atès això, es plantegen tres esferes en la triangulació d'aquesta recerca: triangulació de disciplines arran de la seva dimensió transdisciplinària, triangulació de dades i contraargumentació de fonts arran de l'anàlisi plural dels indicadors, i triangulació metodològica atenent l'aproximació tecnològica de la recerca.

La **reflexió-acció** és un dels eixos metodològics (Gabarron & Hernández, 1994; Schon, 1983). Aquesta recerca pretén néixer del binomi següent: els requeriments dels practicants i les mancances o buits en la recerca sobre aquest àmbit. Aquest treball ens aportarà un focus d'atenció sobre les dues necessitats.

L'aplicació dels instruments de la recerca s'inicia amb una enquesta adreçada a relació de practicants que intervenen en el territori, per tal de jerarquitzar i situar els temes clau d'interès per als actors del territori.

Posteriorment, s'analitzaran les fonts primàries documentals generades pels programes i projectes.

Abans d'iniciar la segona etapa del treball de camp s'explotarà la informació derivada del conjunt de municipis que configuren l'AMB, així com de les ciutats que desenvolupen programes significatius de transformació de conflictes.

La segona part de la investigació comportarà un treball de microrecerca sobre les variables dependents de la recerca, en la unitat d'anàlisi "barri" amb la selecció d'un cas.

Finalment, en el desenvolupament del mètode Delphi, acadèmics i actors del territori analitzaran les dades *on going* de la recerca per tal d'aportar un valor substantiu a la vertebració dels resultats de la recerca, així com a la configuració del quadre de comandament d'indicadors clau de la convivència.

A continuació es presenta la relació d'instruments d'investigació versus les seves unitats d'anàlisi.

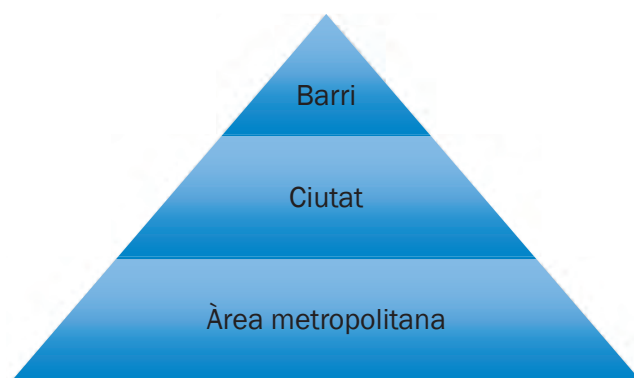
Taula 1. Unitats d'anàlisi per instruments de recerca

Instruments	Àrea Metropolitana de Barcelona	Ciutat	Barri
Fonts secundàries	√		
Enquesta practicants	√		
Entrevista semioberta			√
Observació enfocada	√		√
Mètode Delphi	√	√	

Font: elaboració pròpia

Atesa l'alta complexitat del fenomen i territori a analitzar, es pretén una aproximació quantitativa en l'àmbit de l'AMB, una contextualització a nivell de ciutat i dues anàlisis de casos a nivell de barri, a efectes de poder aprofundir en totes les seves variables d'estudi. Així doncs, a continuació presentem la figura amb els tres nivells d'anàlisi de la present recerca.

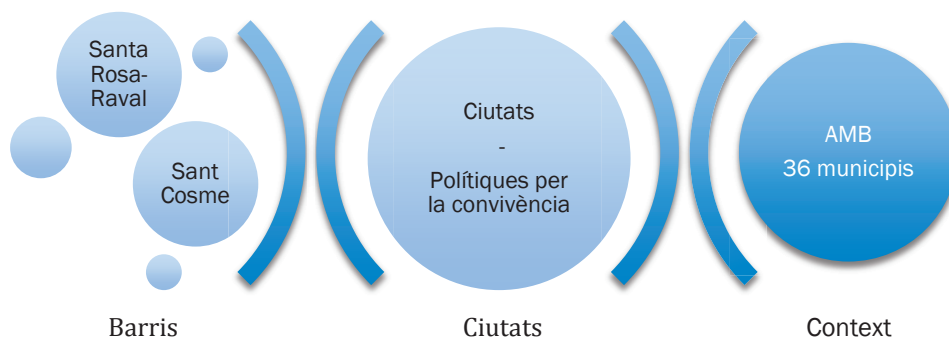
Gràfica 1. Unitats d'anàlisi

Font: elaboració pròpia

Anteriorment hem fonamentat l'elecció de la metodologia mixta com a garantia per poder aprofundir la recerca amb una diversitat d'instruments segons el subjecte d'estudi. Aquesta metodologia, amb cadascun dels diferents instruments, permet poder aprofundir al màxim en cadascun dels indicadors analitzats. A continuació presentem una figura en què s'explicita la relació i focalització de la recerca segons unitats d'anàlisi.

Figura 1. Aproximacions per unitat d'anàlisi

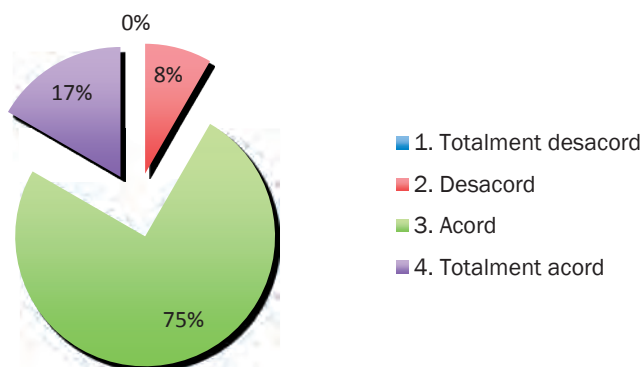
Font: elaboració pròpia

Enquesta a experts del territori

El resultat del contrast amb els practicants-experts sobre les variables crítiques i els continguts quant a la ciutat i conflicte ha validat els indicadors de la recerca així com la seva aproximació substantiva. La col·laboració dels professionals del territori és i serà molt útil per continuar la recerca en la fase següent, que posarà el focus d'atenció en dos casos, relatius a dos barris metropolitans. Cal destacar els paràmetres següents en els resultats d'aquesta enquesta: primer, dels 36 municipis que formen part de l'Àrea Metropolitana de Barcelona, el 50% (18) realitzen accions de transformació de conflictes; segon, el 38% (14) desenvolupen programes estables de transformació de conflictes en les seves múltiples accepcions; tercer i darrer, el 33% (12) dels municipis han participat en l'enquesta, la qual cosa significa un 85% (11) dels que han implantat un programa estable de transformació de conflictes.

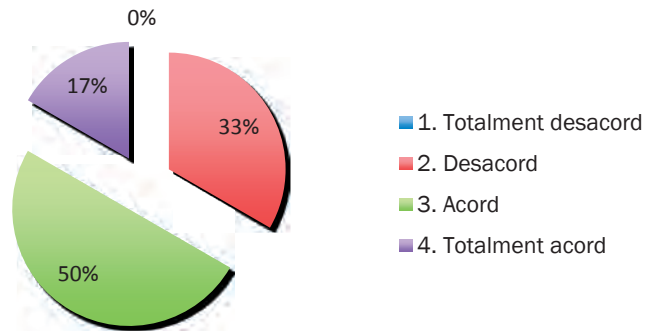
Per tal de poder aprofundir en els resultats i variables d'anàlisi d'aquest contrast, vegeu les gràfiques següents:

2. Els dispositius normatius afavoreixen una millora de la convivència al barri-ciutat

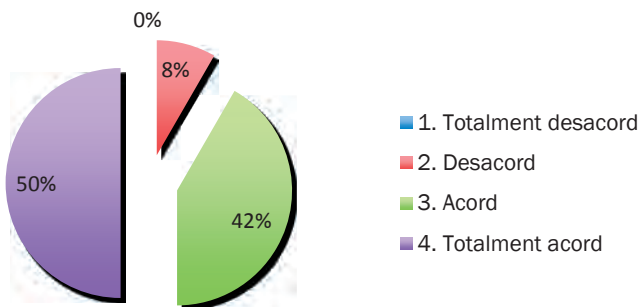
Font: elaboració pròpia

3. Els factors d'atur o impagaments de l'habitatge són condicionants pels problemes de convivència però no són determinants

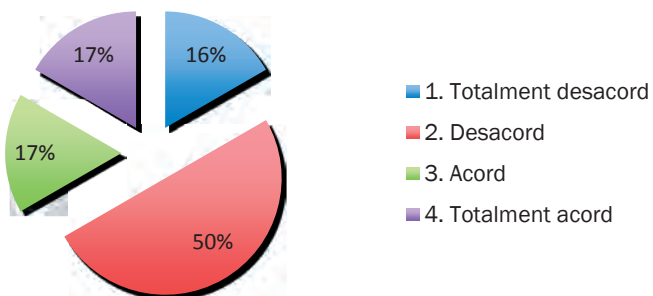
Font: elaboració pròpia

4. El barri, comunitat de veïns i espai públic és un lloc privilegiat per l'afloriment de conflictes en tant que espai de relació

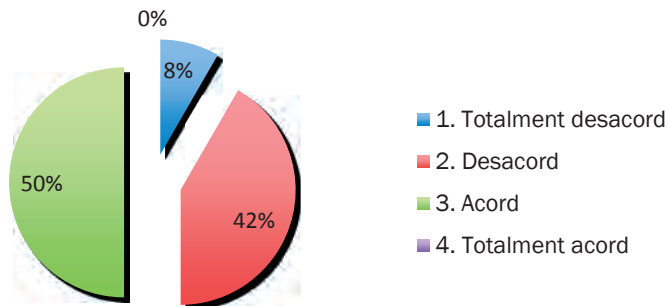
Font: elaboració pròpia

5. Al barri-ciutat els joves, adults o grups organitzats són majoritàriament els actors de conflictes

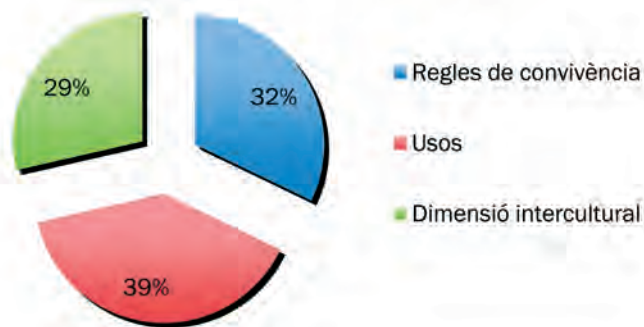
Font: elaboració pròpia

6. Al barri-ciutat els joves, adults o grups organitzats són són destinataris de conflictes sistèmics

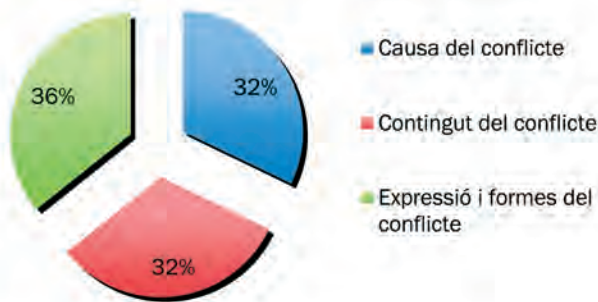
Font: elaboració pròpia

7. Els indicadors claus pel coneixement convivencial al barri-ciutat són:

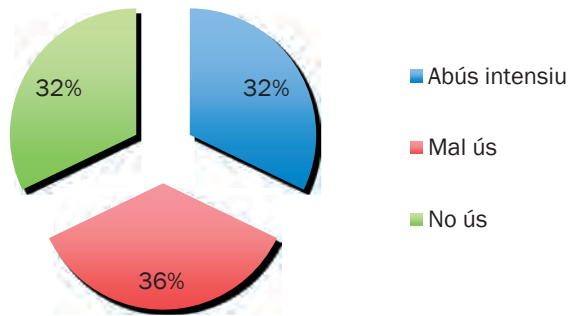
Font: elaboració pròpia

8. Els indicadors claus pels coneixement convivencial a la comunitat de veïns:

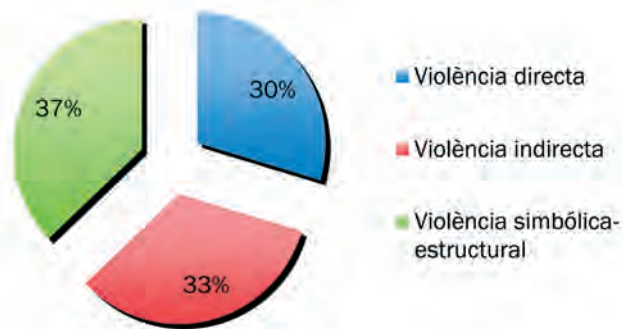
Font: elaboració pròpia

9. Els indicadors claus pel coneixement convivencial a la comunitat de veïns:

Font: elaboració pròpia

10. Quin tipus de violència viuen els subjectes de la ciutat i barri

Font: elaboració pròpia

Fonts secundàries

La utilització de les fonts secundàries ha estat clau a l'hora de poder seleccionar els casos per fer la prospecció dels barris (que veurem més endavant):

Les principals fonts secundàries són:

- Cercles de comparació de Diputació de Barcelona 2013/2016.
- Memòries de programes de millora de la convivència en un ampli ventall (18 municipis analitzats).
- Memòries de programes de convivència o mediació als barris seleccionats (Raval – Santa Rosa, a Santa Coloma de Gramenet, i Sant Cosme, al Prat de Llobregat).

Entrevistes semiobertes / referents dels programes

L'espiral de reflexió i acció ha portat a la necessitat d'iniciar el contacte amb diferents agents al territori abans de començar l'observació enfocada. Aquestes entrevistes han ajudat l'investigador a entendre millor l'espai d'anàlisi, les relacions socials i la narrativa històrica dels programes.

Han participat en aquestes entrevistes els agents següents:

- Antonio Rosa, cap de Convivència de la Diputació de Barcelona.

Santa Coloma de Gramenet / Raval – Santa Rosa

- Cap de Convivència de l'Ajuntament;
- Cap del Servei de Mediació;
- Els professionals del Servei de Mediació (10 FTE, full time employees).

El Prat de Llobregat / Sant Cosme:

- Director del Pla d'Actuació de Sant Cosme (PASC);
- Responsable del programa ESEV–Mediació;
- Tècnica comunitària del PASC;
- Taula comunitària (15 membres).

Barris – entrevistes semiobertes + observació sistemàtica social

La selecció de casos–barris es realitza a través dels tres criteris següents:

- **Potencialitat dels programes:** barris on hi ha unes polítiques públiques comunitàries intenses i constants per tal de transformar la realitat física i relacional de l'entorn.
- **Estabilitat:** programes estables en un marc de polítiques locals a llarg termini.
- **Homogeneïtat identitària:** barris amb una certa homogeneïtat com a barri, gràcies a un orgull de pertànyer-hi.

Arran d'aquests tres criteris de selecció s'analitzen Santa Rosa – Raval, a Santa Coloma de Gramenet, i Sant Cosme, al Prat de Llobregat.

Aquesta selecció no es du a terme partint del fet que eren els únics possibles barris, sinó perquè complien els tres requisits de manera profunda, i creiem que són casos madurs de bones pràctiques d'intervenció comunitària per a la millora de la convivència.

Observació sistemàtica

La tècnica d'observació enfocada s'aplica, en aquesta segona fase de la recerca, en dos casos, o barris d'anàlisi:

- **Sant Rosa – Raval, Santa Coloma de Gramenet;**
- **Sant Cosme, el Prat de Llobregat.**

L'observació es desenvolupa en diferents espais d'observació existents en cadascun dels barris.

Les **variables i indicadors** a analitzar, segons la matriu d'instruments de recerca, són:

- **Variable "barri":** indicadors usos dels espais.
- **Variable "espai públic":** indicadors abús intensiu, mal ús.
- **Variable "joves, adults i grups organitzats":** indicador violència directa.

Les característiques de l'observació són:

- **Enfocada** sense intervenció participant de l'investigador.
- **Diversa** en dies i hores.
- **Selectiva** segons les variables aplicades amb aquest instrument de recerca.
- **Alineada** amb la informació derivada de l'enquesta de validació de la recerca, així com de les fonts primàries.

Els **instruments de recollida de dades** són:

- Gravació digital de notes de veu.
- Diari de camp.

Actualment encara no s'ha fet l'explotació de dades de tota la informació recollida amb els diferents suports.

Mètode Delphi

Introducció

El mètode Delphi es classifica com un dels mètodes generals de prospectiva, que cerca el consens d'un grup d'experts amb una anàlisi i reflexió d'un tema definit.

Origen

Aquesta tècnica científica té l'origen en un context profètic, a la ciutat de Delfos, a l'antiga Grècia, on hi havia el temple d'Apol·lo i es feien profecies sobre el futur. D'altra banda, el primer experiment científic amb la metodologia Delphi va tenir lloc el 1948 i es va orientar a la millora de les prediccions en les curses de cavalls³. El mètode Delphi va ser batejat pel filòsof Abraham Kaplan, membre de The Rand Corporation, als anys quaranta del segle passat. Kaplan va ser capaç de demostrar la superioritat dels resultats d'un consens fruit d'un treball en grup amb l'esforç individual d'experts. Als anys cinquanta, la metodologia va ser emprada en diversos estudis militars, empresarials i tecnològics.

Com podríem definir-lo

Linstone & Turoff (1975) el defineixen com: "Un mètode d'estructuració d'un procés de comunicació grupal que és més efectiu a l'hora de permetre a un grup d'individus, com un conjunt, tractar d'un problema complex". Se cerca un consens o acord dels experts sobre el problema plantejat, utilitzant els resultats de la recerca prèvia, amb instruments executats prèviament al mètode Delphi els resultats de la recerca prèvia, en aquesta recerca els instruments executats previ Delphi. Hi ha tres premisses:

- En les ciències socials, en situacions complexes, és apropiat utilitzar com a recurs el judici subjectiu d'experts diversos.
- El judici col·lectiu d'experts redueix les imperfeccions del judici individual, i aporta més riquesa i diversitat.
- La qualitat del judici subjectiu grupal generalment és superior al d'un individu, atesa la major informació del col·lectiu.

Característiques bàsiques

Podríem definir quatre característiques pròpies:

1. **Procés iteratiu:** els experts en el procés han de pronunciar-se més d'una vegada; aquestes rondes estableixen les opinions, i enriqueixen el procés d'autoreflexió en el *feed-back* de cada ronda, ja sigui amb els seus plantejaments, propis o aliens.
2. **Anònim:** cap membre no coneix la identitat de la resta d'experts ni les seves respostes. Aquest fet elimina influències d'altres membres. El control del procés de comunicació està en mans de l'equip coordinador per tal d'evitar una participació directa entre membres del grup d'experts.
3. **Feed-back controlat:** abans de cada nova ronda, l'equip coordinador informa sobre la posició dels experts com a global versus la situació analitzada, i en destaca aportacions noves i significatives, la dissensió o informació ad hoc. Aquesta espiral comunicacional facilita l'homogeneïtzació del llenguatge i el discurs del procés de reflexió.
4. **Resposta estadística del grup:** la quantificació numèrica de les aportacions queda reflectida en la mitjana de les respostes individuals del col·lectiu.

³ Landeta (2002)

Tipologia de la tècnica Delphi

La literatura Delphi defineix una sèrie de classificacions segons tres criteris: (a) suport que facilita la recollida de dades, (b) la tipologia d'objectiu i (c) l'objecte d'estudi. Intentarem clarificar cadascun dels criteris de manera més precisa i definir en quina tipologia s'inscriu la present recerca.

El suport d'aquesta recerca és intermedi, i els experts estan connectats informàticament amb el grup coordinador. El temps de feed-back quantitatiu i qualitatiu és de 48 hores.

L'objectiu és de dissensió, ja que busquem aprofundir en la complexitat del repte de la convivència, explorant interpretacions i solucions diverses.

L'objecte és la "Policy Delphi"⁴, és a dir, exposar i comprendre qüestions socials en què la realitat està definida, però la seva interpretació és diversa.

Taula 2. Tipologia Delphi

SUPPORT	Qüestionari en línia amb autoexplotació automàtica de respostes individuals.
OBJECTIU	Conèixer els diferents factors que influeixen en la convivència metropolitana.
OBJECTE	Oferir focus a les polítiques públiques de convivència metropolitana.

Font: elaboració pròpia a partir de Turoff (1970)

Procés

Definició del problema

La pregunta de recerca, els objectius i els resultats de la recerca en curs seran els fonaments de què tractarà el grup d'experts.

Equip coordinador

Aquest equip està format per Fidel Molina, director de la tesi, i Joan Manel Torres, doctorand.

Grup d'experts

El grup d'experts està format per un total de vint membres.

Es farà una prova pilot en cadascuna de les tres rondes per tal de testar la qualitat del procés. Aquest procés de qualitat es realitzarà a un equip pilot de proves, format per dos experts aliens a l'equip experts Delphi i per membres de l'equip coordinador.

⁴ Turoff (1970)

Les característiques dels experts seran les següents: un primer grup (35%) d'acadèmics i investigadors sobre la convivència i la ciutat; un segon grup (40%) de professionals que treballen en estructures de segon o primer grau en l'àmbit de la convivència; un tercer grup (25%) d'activistes que treballen de manera intensa per a la millora de la convivència en el territori.

Equip pilot de validació

Fidel Molina, catedràtic de Sociologia de la UdL, i Joan Manel Torres, doctorand.
A continuació es presenta la taula inicial de participants en el mètode Delphi.

Taula 3. Participants en el mètode Delphi

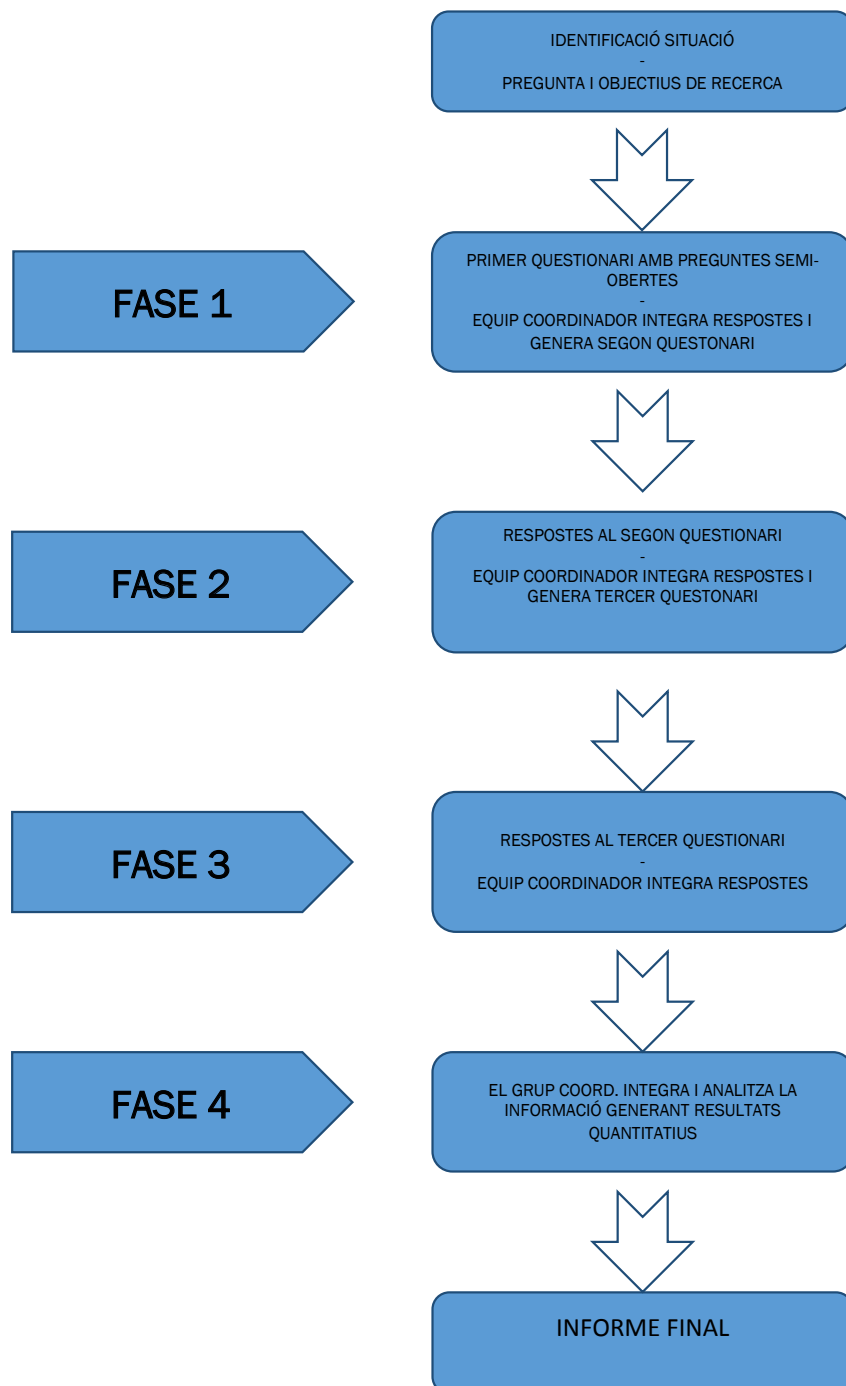
PERFIL	NOM I COGNOM
1. ACADÈMICS I INVESTIGADORS	1. Quim Brugué, catedràtic de Ciència Política a la UdG. 2. Eduard Carrera, professor associat de la UdG i mediador comunitari. 3. Toni Rosa, professor col·laborador de la UOC i cap del Servei de Convivència de la Diputació de Barcelona. 4. Marta Murrià, investigadora de l'IERMB. 5. Javier Wilhem, director del màster de Mediació de la UPF. 6. Ernesto Morales, professor associat i coordinador de l'escola IGOP-UAB.
2. PROFESSIONALS DE LA CONVIVÈNCIA	7. Rafa Llinàs, cap del Servei de Mediació de Sant Adrià de Besòs. 8. Antonio Alcantarà, educador social i professor associat de la UB-UdG. 9. Raquel Martínez, mediatora comunitària. 10. Emma de la Haba ⁵ , experta en gestió de conflictes i coordinadora d'Itaca. 11. Oriol Estela, economista i coordinador del Pla Estratègic de l'AMB. 12. Marti Miquel, educador social i mediador comunitari a Sant Cosme (el Prat de Llobregat). 13. Óscar Negrodo, coordinador del Servei de Mediació de l'Hospitalet.
3. ACTIVISTES SOCIALS / REFERENTS D'ENTITATS	14. Óscar Rando, educador, emprenedor social en sèrie i activista al Baix Llobregat. 15. Arnau Funes, educador i treballador social. Activista metropolità i expert en polítiques públiques comunitàries. 16. Montse Mir, advocada i mediador a CMB. Presidenta de Mediam.

Font: elaboració pròpia

⁵ Aquesta professional va ser baixa del panel d'experts a la segona ronda

El diagrama següent sistematitza les quatre etapes del mètode:

Mapa conceptual 2. Etapes del mètode Delphi

Font: Elaboració pròpia

INSTRUMENTS I INDICADORS DE RECERCA

Matriu per a la planificació dels instruments en la recollida de dades

Taula 4. Planificació dels instruments en la recollida de dades

DESCRIPTORS	IDENTIFICADORS	VARIABLES	INDICADORS	FONTS SECUNDÀRIES	ENQUESTA PRACTICANTS	ENTREVISTA SEMIOBERTA	OBSERVACIÓ SISTEMÀTICA	MÈTODE DELPHI	
Dispositius d'intermediació pública en l'àmbit econòmic	Econòmics	Atur	Treball submergit	*				*	
			Atur conjuntural	*				*	
			Atur llarga durada	*				*	
		Impagaments	Habitatge	*	*				*
			Consum	*	*				*
Dispositius de gestió de la convivència	Convivència de proximitat	Barris	Normes de convivència	*	*	*		V	
			Usos	*	*	*		*	
			Dimensió intercultural	*	*	*			
		Comunitat de veïns	Contingut	*	*	*			
			Formes	*	*	*			
		Espai públic	Abús intensiu	*	*	*	*		*
			Mal ús	*	*	*	*		*
			Violència directa	*	*	*	*		
		Joves	Violència indirecta	*	*	*	*		*
			Violència directa	*	*	*	*		
Adults	Violència	Grups organitzats	Violència directa	*	*	*		*	
			Violència indirecta*	*	*	*		*	
		Violència directa	Violència directa	*	*	*	*		*
			Violència indirecta	*	*	*	*		*
Dispositius disciplinaris i normatius			Violència simbòlica	*	*	*	V		

Font: elaboració pròpia

Taula 5. Unitats d'anàlisi de la recerca

UNITATS D'ANÀLISI	VARIABLES INDEPENDENTS	VARIABLES DEPENDENTS
UNITAT AMB	Dispositius: - D'intermediació pública en l'àmbit econòmic - De gestió de la convivència - Disciplinaris i normatius	
UNITAT CIUTAT		Atur Impagament de l'habitatge
UNITAT BARRI		Comunitat de veïns Espai públic Joves Adults Grups organitzats

Font: elaboració pròpia

SEGONA PART. CIUTAT I CONFLICTE A PRINCIPIS DEL SEGLE XXI

CAPÍTOL 3. EN UN CANVI D'ÈPOCA?

La història de la humanitat ha tingut una variable immutable: el canvi. Aquest canvi ha tingut múltiples dimensions: estructurals i conjunturals, culturals, tecnològiques, ecològiques i geològiques, de poder, etc. El nostre temps actual és un temps de canvi constant, possiblement amb una acceleració intensa, provocada per les dimensions tecnològica, geopolítica i ecològica, entre d'altres.

La transició cap al nou món planteja si el que estem vivint és un *canvi d'època* o una *època de canvi*. Com que aquest fet només el podrem confirmar en el futur, intentarem en els subcapítols següents, abordar elements que ens poden ajudar a comprendre aquesta dinàmica de canvi.

3.1 TRANSITANT: DEL FORDISME A UN NOU ESCENARI

L'inici del segle XXI ens va aportar nous reptes i esperances d'assolir fites que havien estat impulsades durant el segle XX. La fi del món bipolar, acords internacionals contra la fam i per aturar el canvi climàtic, nous moviments socials sintetitzats en els fòrums socials, la informàtica integrada a l'espai privat, nous actors internacionals que creixien al Pacífic..., eren els processos de canvi a les acaballes del segle passat. Aquests processos han provocat un conjunt de canvis a escala global que han produït models molt diferenciats, i en alguns casos dicotòmics, en només quinze anys.

El Fin de la Historia de Fukuyama (1992) va intentar enterrar qualsevol intent de construcció d'una alternativa al neoliberalisme. L'agenollament de la política davant del poder creixent dels actors financers va provocar un procés de construcció i consolidació del pensament únic. Aquest procés, amb voluntat de ser hegemònic i, per tant, un model social, es va produir i reproduir a través de les institucions, els mitjans de comunicació i els lobbys.

Aquesta arquitectura va ser construïda pels sistemes de governació multinivell, públics o privats (Banc Mundial, Fons Monetari Internacional, Comissió Europea, Banc Central Europeu, tractats de lliure comerç, etc.), la qual cosa va fer que la ciutadania es distanciés de les seves institucions, i que s'incrementés la transferència de poder de l'esfera política als actors financers. Aquest fet va ser especialment crític a Europa, amb la creació de la moneda única (l'euro), els tipus d'interessos baixos i el creixement del consum.

El postfordisme va provocar un escenari econòmic en què l'economia productiva va ser sotmesa per l'economia financera. Alhora, aquesta economia financera va ser colonitzada per la banca d'inversió (Tepper, 2014). Es tracta d'un procés de globalització caracteritzat per l'absència de polítiques públiques sòlides i amb tractats de lliure comerç dissenyats pels lobbys, que presenta un escenari econòmic absolutista a inicis del segle XXI.

Aquest *laissez faire* per a la banca d'inversió, juntament amb el model monetari de l'euro, situa Europa en un procés de desconstrucció del poder dels estats o de la UE, a favor dels actors financers, que han acumulat un poder com mai a la nostra història (Navarro, 2012).

L'acceleració del canvi climàtic és un dels reptes que els governs actuals no han volgut abordar de manera profunda. on s'incorporen dels països emergents, amb sistemes de producció occidental, així com l'accés de milions de persones a hàbits de consum alimentari occidental, ha afavorit un creixement de les emissions de CO² a escala global. Alhora, no s'ha avançat suficientment en la reducció de l'escalfament global de la Terra (1990, 20.878 Gt/any CO²; 2005 26.402 Gt/any CO²). Les polítiques públiques —o, més ben dit, les no-polítiques públiques— i les regulacions energètiques—ambientals no han facilitat la construcció d'un ecosistema sostenible. Els processos d'urbanització han fet augmentar algunes variables negatives en clau de sostenibilitat (Sorribes, 1997).

Els moviments socials sempre han estat en lluita, al carrer o a les institucions. La màquina neoliberal va situar els moviments socials fora de l'agenda, o, dit d'una altra manera, va situar l'agenda dels moviments socials a la perifèria política. Els moviments socials van intentar construir alternatives de protesta, des de Seattle fins als primers anys del segle XXI. Aquestes aliances van facilitar la creació del Fòrum Social Mundial per intentar connectar experiències i construir discursos—pràctiques exemplars. Malgrat això, la situació econòmica situava a la perifèria de l'agenda aquest discurs alternatiu i, malauradament, ho feia de manera reeixida.

A inicis del segle XXI, la informàtica estava completament integrada a les organitzacions i a les llars. L'Administració pública continuava el seu camí de millora productiva interna, sense focalitzar la seva millora en el ciutadà. La tecnologia industrial facilitava a les organitzacions industrials o del coneixement la deslocalització de les seves activitats al sud del planeta, o eix Pacífic, per tal d'incrementar la seva rendibilitat.

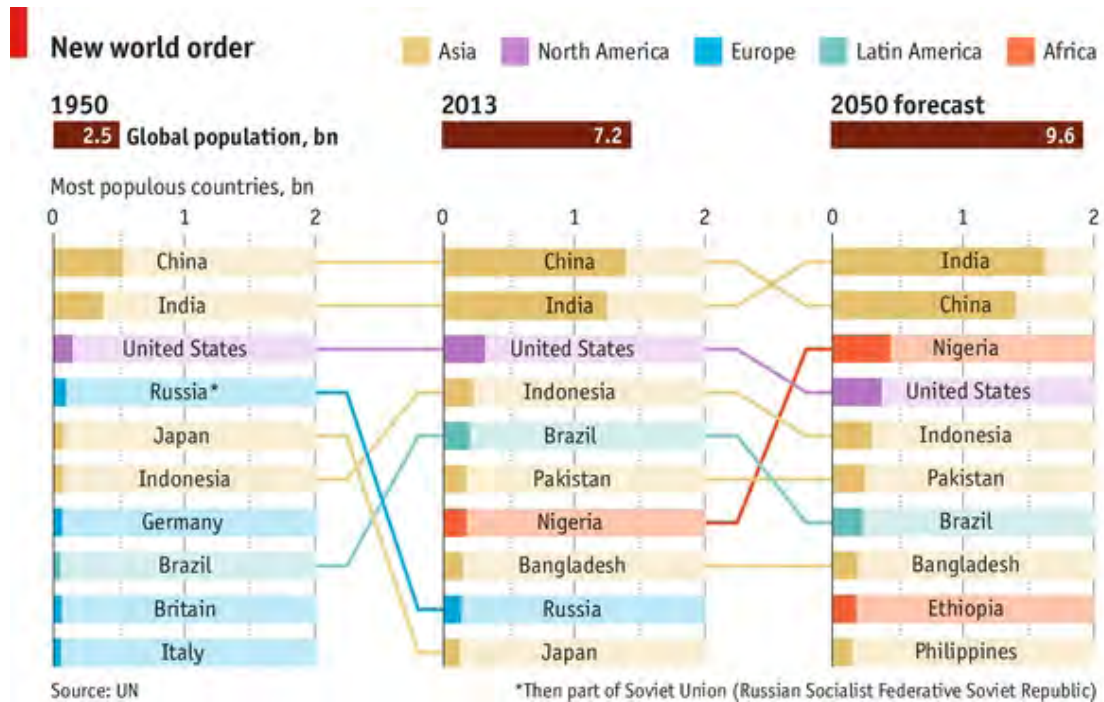
Aquests avenços tecnològics es veuran reflectits en la millora de la qualitat de vida de les persones en camps com la medicina, la seguretat, l'educació i d'altres (Castells, 1997). La tecnologia va colonitzar el món B2B (business to business), però l'eix d'internet no va envair el món P2P (*peer to peer*), com ha succeït posteriorment.

El procés d'urbanització és un procés accelerat exponencialment des d'inicis de segle XXI. D'una banda, ens trobem el creixement de ciutats en paràmetres de ciutat dispersa o difusa, la qual cosa genera un arxipèlag metropolità (Indovina, 2012). D'altra banda, el creixement demogràfic i econòmic dels nous pols econòmics del planeta (BRIC i d'altres)⁶ incrementa un creixement urbà exponencial, cosa que produeix un fenomen invers a l'anterior, amb una ciutat hipercompacta i la gentrificació dels barris, especialment a les perifèries metropolitanes i a les grans urbs del sud del planeta (Smith, 2009). Aquest fet, malauradament, no sempre va acompanyar de l'aprenentatge en els processos de construcció de ciutat del passat, sinó partint de les necessitats econòmiques d'hàbitat, indústria o creació de centres urbans financers (Harvey, 2005). Malauradament, com veurem més endavant, a causa de l'absència d'una planificació adequada

⁶ BRIC: sigla per referir-se als països emergents: Brasil, Rússia, l'Índia, la Xina i Sud-àfrica

del fet de *fer ciutat* hem vist desenvolupaments urbans amb els mateixos errors del passat (Muñoz, 2004). Aquesta situació provoca escenaris de futur, el 2050, amb un increment d'hàbitats urbans, així com desenvolupaments demogràfics intensos als països del sud, com es presenta en la gràfica següent:

Gràfica 2. Nou ordre mundial

Font: Nacions Unides

A inicis del segle XXI podem copsar una reducció de la identitat laboral en les societats occidentals (Sennet, 2001 i 2009). Aquesta situació provoca un increment d'altres identitats individuals que parteixen del lleure, de vincles familiars, del territori o del grup. Aquest fet es vertebrava en un ecosistema on la construcció de la identitat en clau cultural i de gènere té una presència destacada (Beck, 1998). L'increment de les identitats col·lectives partint del fet nacional, religiós o ètnic desequilibra la dimensió d'identitat social, de classe. Per tant, la identificació com a individu o grup social en clau cultural o nacional és un element que forma part de l'espai públic; en canvi, la identificació com a classe social forma part de les relíquies del passat (Jones, 2013).

Des de la perifèria, moviments socials per una altra globalització intenten contrarestar aquesta individualització de la societat, impulsant pedagogies de classe i antihegemòniques. Aquest inici del segle XXI és un procés de construcció d'identitats versus l'altra *no-pro* un model social (Tilley, 2015).

La *glocalització* com a procés de resistència tindrà un pes rellevant en els moviments socials de principi de segle. Aquest procés intenta sumar esforços i construir una alternativa des de les bones pràctiques existents al territori, a través de punts de connexió (FSM i altres)⁷. Alhora, el cercle neoliberal de l'economia financera,

⁷FSM: Fòrum Social Mundial

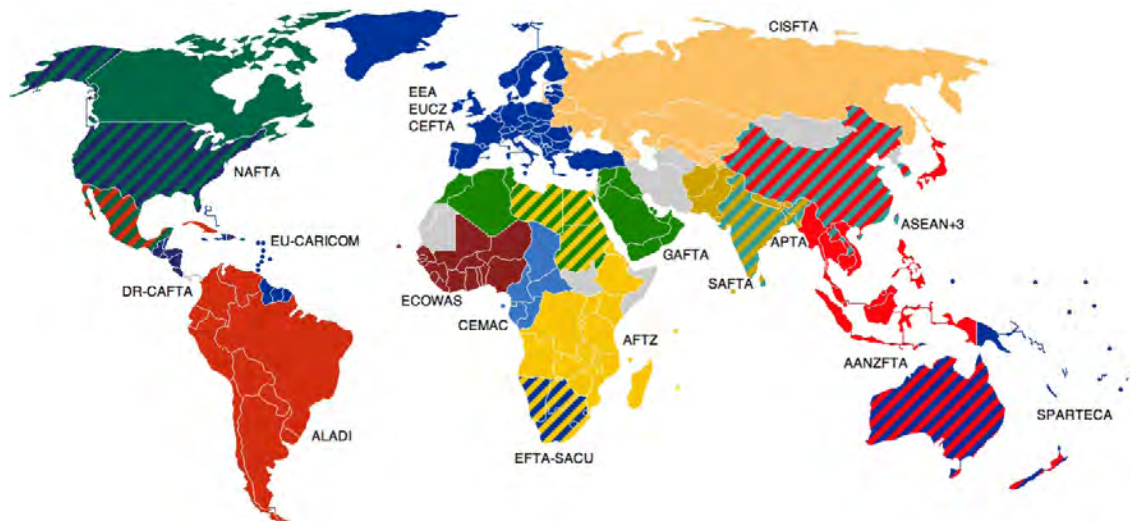
les estructures de govern global (Fòrum de Davos, BM i FMI)⁸ impulsen un relat “guanyador”: NO HI HA ALTERNATIVA. Els poderosos s'alineen amb un mínim denominador de manera molt clara: política extractiva (Acemoglu & Robinson, 2012). Com veurem més endavant, la tecnologia 1.0 afavoreix la difusió d'iniciatives, però no la connexió en temps real de les possibles alternatives, com P2P o 2.0 (Comas & Matas; 2015).

En el proper apartat aprofundirem en l'escenari actual d'aquestes variables, així com en el seu impacte en la ciutat actual. De manera més rellevant, ens endinsarem en *glocalització*, capitalisme financer i canvi tecnològic.

3.2 GLOCALITZACIÓ, CAPITALISME FINANCER I CANVI TECNOLÒGIC

La globalització com a procés fa el salt amb la caiguda del Mur de Berlín, l'any 1989. Aquest procés té diferents variables que vertebraven, en la seva essència, una sèrie complexa de processos que es produeixen simultàniament en els àmbits econòmic, polític, tecnològic, cultural i ecològic, tot i que a velocitats i implicacions molt diverses. La desconstrucció del món bipolar i, en conseqüència, l'absència de contrapoder permeten al neoliberalisme anglosaxó fer realitat el seu somni: “Un pot de perfum és més lliure per circular que una persona”. L'acceleració de les relacions comercials bilaterals entre els Estats Units i altres països produeixen camins i vies de construcció d'un món global. En aquesta etapa dels anys noranta, els tractats de lliure comerç reben un impuls superior que els tractats polítics de cooperació. A continuació podem veure un mapa mundial i la configuració de territoris amb tractats de lliure comerç:

Figura 2. Configuració de territoris amb tractats de lliure comerç

Font: TLC

La millora en els mitjans de transports facilita el *take-off* del gegant asiàtic (la Xina), així com l'enlairament contundent de l'eix Pacífic, a inicis des de la dècada dels noranta (vegeu la gràfica 3).

⁸ BM: Banc Mundial; FMI: Fons Monetari Internacional

Gràfica 3. PIB per capita Àsia

Font: Banc Mundial, 2014

Els actors d'aquest procés de globalització són, de manera rellevant, les empreses transnacionals i les entitats financeres globals. L'acceleració de tractats de lliure comerç, així com la producció i reproducció del model neoliberal per part de la governança global (FMI, BM, OMC⁹), facilita la repetició de models polítics arreu.

Els actors financers obtenen, l'any 1999, una gran victòria amb la derogació de la Llei Gramm-Leach, que facilitava l'homogeneïtzació de la banca comercial (dipòsits) i la banca d'inversió (borsa). El govern de Bill Clinton deroga la llei, en vigor des del 1933, que facilitava un equilibri i l'eliminació dels nusos comunicants entre aquests dos mons. Aquest fet provocarà les conseqüències sistèmiques de la crisi del 2008 (Krugman, 2014). La globalització transforma el planeta en un casino financer; al mateix temps, hi ha un canvi de barrets i els polítics deixen de repartir les cartes, ja que entreguen aquesta responsabilitat als actors financers, com apunta Estilitza (2010). Aquest canvi de patró i desequilibri del poder és una clau explicativa de la crisi iniciada l'any 2008.

La *glocalització* és un procés sorgit des de baix cap a dalt. Aquesta perspectiva i paradigma pretén poder vertebrar sinergies entre els diferents actors locals, que actuen a la perifèria política en un intent de ser rellevants. Els poderosos construeixen una globalització de dalt a baix, intentant de colonitzar el món local, homogeneïtzant estètiques i cultures. Els treballs desenvolupats per Naomi Klein (2002, 2007) poden ajudar a entendre aquesta "guerra" cultural i de consum.

Així doncs, ens trobem la ciutat com a espai de resistència i de reproducció cultural. Els intents de les ciutats de mantenir la seva identitat física, política i relacional es desenvoluparan majoritàriament des de la perifèria (Soja, 2008). Durant la dècada dels noranta, i especialment l'inici del segle XXI, els nostres

⁹ OMC, Organització Mundial de Comerç

centres de ciutat esdevenen espais monotemàtics de marca; la mobilitat es fa insostenible i es produeix un procés d'expulsió de veïnatge de zones cèntriques de la ciutat (Muñoz, 2004).

Les eleccions municipals del 2015 a Espanya produeixen un moviment al tauler polític, atès que la ciutadania construeix alternatives àmplies i diverses per conquerir el poder polític local. Aquest procés d'apoderament social no es podria entendre sense els actius intangibles de dècades de lluita ciutadana. Alhora, la capacitat dels moviments socials, de la ciutadania i dels actors polítics d'esquerres de canalitzar el sotrac de la crisi per intentar construir una alternativa en trànsit dona singularitat al procés de l'Estat espanyol de repolitització de la política municipal (Subirats & Vallespín, 2015).

El capitalisme financer va esdevenir hegemònic a partir de la dècada dels noranta, la qual cosa es va veure impulsada, com ja s'ha dit, arran de la desregulació financera dels Estats Units, aprovada l'any 1999. Aquest fet, entre altres coses, suposa una recentralització del poder cap als centres financers mundials i l'hegemonia dels fons d'inversió i *hedge funds* en l'àmbit global (Krugman, 2012). L'informe anual del 2014, el Bank for International Settlements (BIS), denominat "Notional Amounts Outstanding", que va arribar a tenir un valor de 710 bilions de dòlars el 2014 (trilions, en unitats nord-americanes) com a evidència i prova de la insostenibilitat del sistema financer pel que fa a l'economia real; el PIB en termes nominals el 2014 era al voltant dels 87,5 bilions de dòlars, unes vuit vegades menor. Però no solament és menor que el PIB de tots els països del món combinats, sinó també de tot el mercat mundial de bons (78 bilions de dòlars el 2012), o el mercat mundial d'accions (63,4 bilions de dòlars el 2014).

L'economia productiva queda relegada a un segon nivell, i els nous actors financers —anònims per a la majoria de la població— desenvolupen les seves accions curterministes, la qual cosa té efectes econòmics, mediambientals i socials negatius (OXFAM, 2015). Aquest procés de construcció del nou capitalisme financer també implica un canvi d'actors: les marques financeres comercials són substituïdes en la seva hegemonia per marques financeres d'inversió a escala global.

Els mercats deixen d'estar determinats per la zona d'influència de l'actor financer; ara les operacions es mouen a escala planetària a una velocitat extraordinària (Torres & Navarro, 2012). Podríem dir que és un nou model de governació de poderosos, en què els estats s'asseuen a la banqueta. Alhora, encara actualment, hi ha elements de geopolítica que estan en mans públiques, malgrat que massa sovint es veuen influenciats per interessos de lobbys (Muñoz, 2004), malgrat que la geopolítica actualment ha esdevingut massa sovint motor de guerra, especialment per part dels Estats Units, el Regne Unit, Rússia i la Xina.

La construcció de l'Europa de l'euro, iniciada l'any 2001, va suposar una eclosió d'aquest nou paradigma. La construcció monetària europea va esdevenir una cessió de poder dels bancs nacionals al Banc Central Europeu (BCE) amb un model en què els estats serien clients dels bancs i, per tant, la generació de plusvàlues financeres entre el preu dels diners del BCE i la compra per part dels estats la generació de plusvàlua afavoreix als actors financers privats. Aquest fet exemplifica com el poder es traspassa de l'esfera política a l'esfera mercantil-financera (Navarro, 2014).

El procés de gegantització dels actors financers i el no-procés de construcció d'una governació global per part dels estats afavoreixen que els camps d'actuació i influència de les parts siguin absolutament desiguals (Oliveres, 2012).

El canvi tecnològic de les últimes dues dècades és extraordinari. L'esfera privada ha integrat la tecnologia a la seva quotidianitat, a les llars, a les relacions personals, a la hiperconnectivitat individual i la localització permanent. L'afloreament de les dinàmiques P2P ha fet que les persones puguem incrementar la nostra dimensió com a subjecte de canvi (Beneir, 2015). Les persones han pogut gaudir d'actius intangibles no visibles fins aleshores, en què la col·laboració i l'intercanvi és clau. Aquesta situació es desenvolupa en un procés de confiança vers els altres. L'aprenentatge social és i serà clau en la construcció de la ciutat del futur.

L'esfera pública, entenent-la com les organitzacions privades, públiques o no lucratives; ha integrat en els seus processos de treball, de negoci, de decisió i de lluita les tecnologies de la informació. L'aparició del concepte 2.0 i d'altres produeix un procés d'apoderament per part d'una majoria social, alhora que fa accessibles recursos a persones i col·lectius que abans no en tenien. Podríem destacar diferents equipaments i actors que han afavorit aquest fet a Catalunya, com Còtila, Punts Òmnia, Xarxa Punt TIC, FabLab i d'altres.

Aquesta nova accessibilitat, a vegades basada en la filosofia de commons¹⁰, situa noves perspectives de construcció social en individus i col·lectius que difícilment abans podrien tenir accés a certs recursos (Ostrom, 1990). Els moviments socials, tercer sector i economia social ha aprofitat les noves tecnologies per construir debat, afavorir connexions i millorar el servei a la ciutadania (Gillet, 2006).

La ciutat com a actor polític ha intentat capitalitzar, des d'inicis del 2010, els beneficis tecnològics per al disseny de la smart city¹¹. Aquest fet és un element positiu, alhora que insuficient, si només es posa l'accent en l'eficiència del procés i no en l'eficàcia en els resultats. Impulsar processos de smart city, en què la ciutadania sigui la destinatària principal dels resultats, seria quelcom desitjable (Pisarello, 2015).

Les noves dinàmiques de *smart city* recorden les dinàmiques de participació ciutadana desenvolupades des de principi de la dècada dels noranta, tant a Europa com a l'Amèrica llatina (Villasante, Montañes & Martí 2000). La relació directa entre l'impacte dels continguts i la participació és directament proporcional al grau d'implicació de la ciutadania en aquests processos; aquest aprenentatge seria clau en les noves smart cities (Genro & Souza, 2001).

El paradigma de *commons*, impulsat durant les últimes dècades per Ostrom (1990), situa al centre del debat l'ús del que és comú versus la tinença de la propietat del bé o el servei. Aquesta aproximació encaixa i obre moltes oportunitats a la nova ciutat a construir, en el nou escenari de la qual la tecnologia i la política seran elements clau.

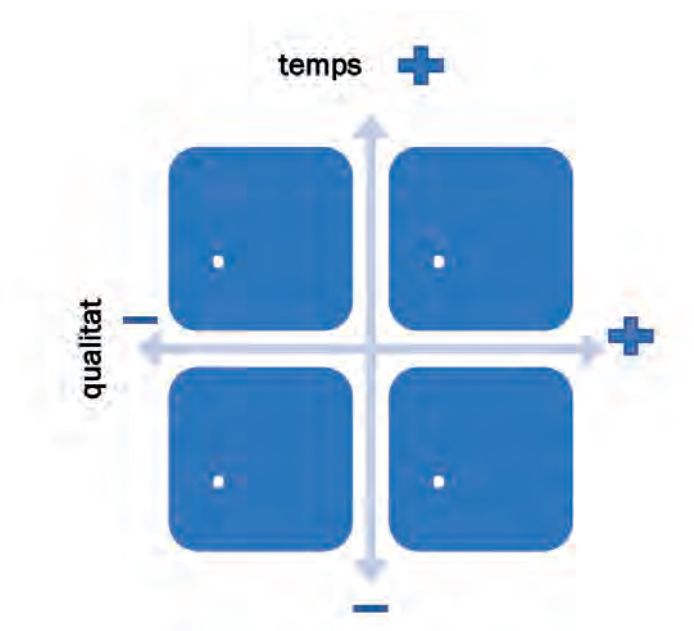
¹⁰ Commons: bé comú o procomú és l'ordre institucional que dicta que la propietat privada està atribuïda a un conjunt de persones en funció del lloc on habiten, les quals tenen un règim especial d'explotació. D'aquesta manera, ningú en concret no té el control exclusiu sobre l'ús i el gaudiment d'un recurs sota el règim de *commons*.

¹¹ Les ciutats intel·ligents són les que estan dotades de mecanismes basats en les tecnologies de la societat de la informació i la comunicació enfocats, a millorar tant la gestió dels diferents serveis com la qualitat de vida dels seus habitants. El concepte es difon sovint per mitjà de la forma anglesa *smart city*.

3.3 PRECARIETAT(S) I EXPLOSIÓ DELS ESPAIS DE VULNERABILITAT

El concepte de precarització va conquerir el món occidental a finals dels vuitanta. El món del treball, la família, el territori on habitem, les relacions, la professió van començar a esmicolar-se i esdevingueren més febles i mutables (Bauman, 2002). Hi ha dos vectors que caracteritzen la precarietat: el primer factor és el temps, ja que tot és molt més inestable en el temps; el segon factor és la qualitat, perquè hi ha una pèrdua de qualitat en diferents dimensions de la vida social.

Figura 3. Factors de precarització laboral

Font: Elaboració pròpia

Aquest procés de precarització dels diferents espais de la nostra vida és aliè a la voluntat individual; per tant, són canvis no desitjats. Des dels anys vuitanta fins avui, hem viscut un procés de precarització constant en la nostra vida social (Standing, 2013).

La política ha perdut qualitat en la seva expressió de democràcia representativa, la qual cosa ha produït un distanciament ateses les formes i els continguts. Aquest fet, aguditzat per la delegació del poder polític en l'esfera financera relacionada al subcapítol anterior, fa que el distanciament social de la política "hegemònica" s'hagi incrementat (Sotelo, 2014).

Alhora, les experiències de democràcia participativa han tingut una presència parcial exclusivament al món local, amb casos d'èxit que no han aconseguit ésser majoritaris (Ramírez, 2010).

La precarietat política s'ha reproduït des d'una perspectiva de baixa qualitat, en què les institucions han delegat el seu paper de motor i impulsor de polítiques públiques al mercat. Aquest fet ha incentivat que la ciutadania teixeixi noves dinàmiques de participació política. Això ha comportat aprenentatges sobre la capacitat d'influir en la res pública i, per tant, la necessitat d'assolir el poder de les institucions (Subirats, Iglesias, Martí & Tomás, 2011).

La precarietat econòmica es veu afectada pels dos vectors de precarització: el temps i la qualitat. El temps hi té a veure, ja que els canvis econòmics cada vegada són més accelerats, i la qualitat, perquè la socialització de la precarietat econòmica és una *commodity* en la ciutadania.

Des d'un punt de vista sistèmic, les organitzacions han incrementat el seu nivell de mortalitat i naixement (2009-2014, -9,2%;). L'econòmica col·laborativa, la vertebració del món del tercer sector i de l'economia social i la creació de xarxa de comuns estableixen dinàmiques de canvi i de consum en l'àmbit global. En aquest cas, trobem experiències rellevants al sud i al nord del planeta que faciliten un aprenentatge mutu (Harris, 2011).

Des d'un punt de vista biogràfic, els itineraris econòmics de les persones són cada vegada més fluids, amb una espiral reflexiva, en què es conjuguen les dinàmiques de treball assalariat i no assalariat, formació, treball autònom i per compte aliè, etc.

Socialment, existeixen processos de reproducció social a través de l'educació, la cultura i el territori (Bourdieu, 1985). Malgrat l'existència d'oportunitats, les dinàmiques de mobilitat social a Europa haurien de permetre una millora de l'ascensor social, acompanyades de polítiques públiques redistributives (Navarro, 2002).

Els patrons de consum condicionen la dimensió de classe social i la voluntat de progressar socialment de manera virtual. La identificació de classe social no és rellevant per a les noves generacions, ja que la indústria i els barris que vertebraven aquest sentiment han canviat extraordinàriament en els últims vint anys (Jones, 2013).

Aquesta situació dificulta la possibilitat de generar dinàmiques de construcció social, tenint en compte aquesta liquiditat de les relacions socials actuals (Bauman, 2003).

Les cultures són l'aparador global de les relacions socials, actualment. La identificació específica com a grup social és un element rellevant en les noves generacions *millennials*¹². Davant d'això, l'increment dels processos migratoris intraestats o entre estats configura nous espais en barris i territoris, que en alguns casos poden consolidar-se com a espais de gentrificació (Bilbeny, 1999).

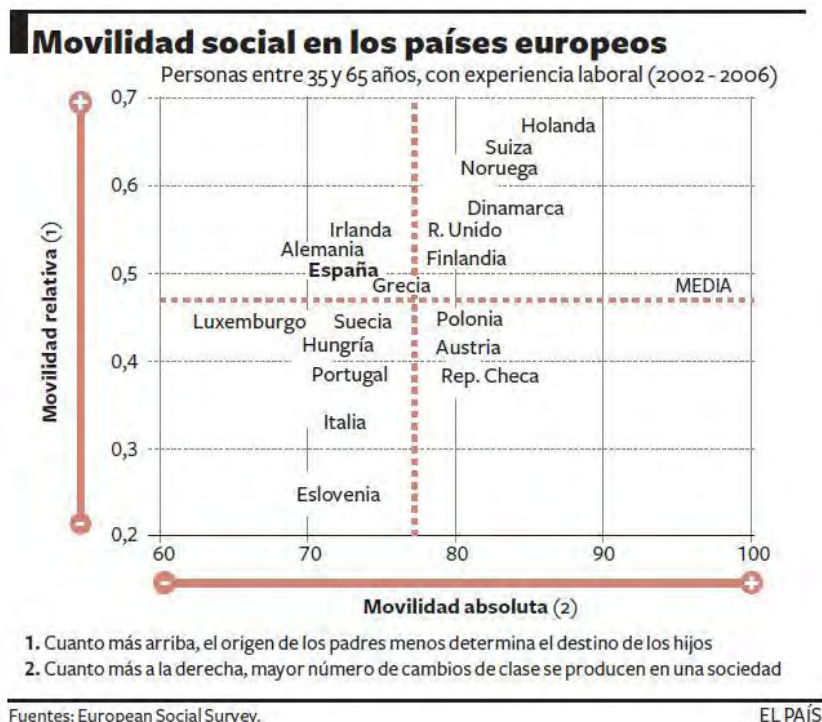

elroto@inicia.es

El dret a la indiferència cultural és un dels reptes actuals de la res publica; les cultures haurien de ser una aportació de valor des de la diversitat i amb un patró comú de drets i deures públics (Delgado, 2007).

¹² Millennials: joves nascuts entre el 1982 i el 2000

Gràfica 4. Mobilitat social als països europeus

Font: European Social Survey

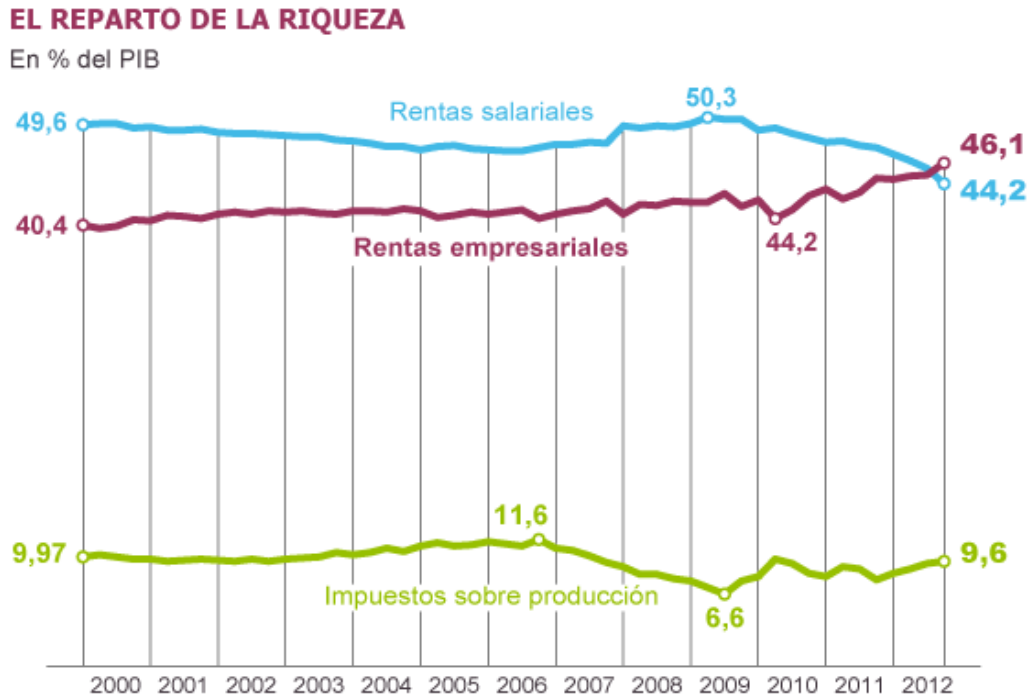
Un dels aprenentatges teòrics de la crisi del 2008 és la capacitat socialitzadora del capitalisme financer de socialitzar les precarietats. Emmirallats en el diner aliè, en el crèdit, hem construït relats vitals que fan aflorar altres vides que no sempre estan ben aplomades amb la nostra renda i el nostre patrimoni. Aquesta situació, la polarització de les rendes a escala global (OXFAM, 2014), juntament amb la dimensió conjuntural de la renda del treball, fa que les crisis siguin els desencadenants de nous espais de precarització.

Aquest fet, juntament amb l'increment d'espais i factors de precarització esmentats anteriorment, facilita la creació de noves bosses de precarietat generadores de dicotomies: home-dona; infant-joves i ancià; treball assalariat - treball no assalariat; renda de capital - renda del capital; treballador - desocupat. Aquest conjunt de factors dicotòmics defineixen nous marcs de precarietats que s'eixamplen amb noves bosses de precarització, algunes de cròniques i d'altres de conjunturals (Standing, 2013. Ser pobre i treballador esdevé una nova realitat cada vegada més constant en les societats del segle XXI (32% de treballadors a Espanya el 2012)¹³. Les desigualtats d'origen social consoliden itineraris de precarietats, i situen infants en escenaris complexos per a la seva emancipació social. L'increment de la taxa de pobresa a l'Estat aguditza els escenaris d'emancipació (2014: 29,4% a Catalunya; 31,1% a Espanya). El creixement vegetatiu feminitza la cura de la gent gran, amb la deficiència de polítiques públiques estables que facilitin la dignitat de dones i gent gran. El treball assalariat esdevé identitat pública, i el treball no assalariat, massa sovint femení, esdevé hegemònic en l'espai privat (el tercer trimestre del 2015: l'ocupació era del 46,44% en les dones versus el 10% en els homes

¹³ Estadística de salaris de AEAT

Les rendes de capital han superat les rendes del treball al món occidental —com veurem en la gràfica següent. Aquest fet suposa una ampliació dels índexs de desigualtat (dades d'Espanya 2000–2012).

Gràfica 5. Evolució de les rendes del treball versus capital a Espanya (2000–2012)

Font: INE

Les persones treballadores ocupades conviuen quotidianament en escenaris d'obsolescència programada de "coneixement", atès que en un món VUCA¹⁴ la formació inicial prèvia a la incorporació al mercat laboral ràpidament queda o pot quedar obsoleta. Atinent aquest fet, la formació al llarg de la vida esdevé crítica (Úcar, 2002). Aquesta nova economia del coneixement redueix els ancoratges de l'economia industrial, ja que amplia els escenaris de mobilitat laboral, així com els processos d'ocupació, desocupació i subocupació (Standing, 2013).

La pèrdua d'identitat dels professionals (Sennet, 2001) manifesta una precarització de la identitat laboral —com veurem en el proper subcapítol—, així com escenaris de desocupació, tenint en compte les professions que desapareixeran arran de l'automatització derivada de les noves tecnologies i l'internet de les coses.

Tothom participa en una dinàmica de precarització, atenent els elements de discontinuïtat involuntària del nostre itinerari laboral. Al mateix temps, hi ha col·lectius (dones, immigrants, professionals amb més de cinquanta anys) que participen en els llargs processos d'exclusió del món laboral ordinari (Oliver, 2015). Aquest escenari facilita l'eixamplament d'ocupacions en el món informal, i redueix els possibles drets a

¹⁴ VUCA: acrònim en anglès a partir de *volatility, uncertainty, complexity, ambiguity*

tenir un futur dintre de l'estat del benestar europeu (Martínez, 2015). En el seu llibre *El Precariado. una nueva clase social*, Guy Standing (2013) introdueix el concepte de precariat com una classe massiva emergent a la qual es neguen drets econòmics, socials, civils i polítics.

Aquesta manca de drets produeix desigualtat i inseguretat individuals, alhora que provoca l'expulsió de la centralitat social d'un immens conjunt de població que necessitarà crear o reconquerir un nou espai. El precariat és un fenomen global amb diferents accents. Hi trobem diferències importants entre els immigrants asiàtics de Qatar i els joves universitaris en processos de precarització laboral a Europa a causa de *minijobs*.

Alhora, aquesta massa crítica de persones té una doble dimensió en la seva condició de precariat: víctima i actor polític. En aquest segon paper, és subjecte de canvi social, alhora que la consciència d'alternativa i la connexitat 2.0 a escala global impulsen un interès en la redefinició d'un nou contracte social, en què la llibertat associativa, agència i comuns siguin pilars del nou sistema social (Subirats & Martí 2015). Occupy Wall Street o el 15-M han estat plataformes de i pel *nou precariat*, en què s'incorporen noves dinàmiques polítiques que traspassen la línia de la protesta a la proposta.

3.4 IDENTITATS, INDIVIDUALISME I ESTAT DEL BENESTAR

Actualment, vivim una redefinició de les identitats, en què la certa rigidesa del passat esdevé un procés de trànsit en la construcció de noves identitats o identitats compartides. Els relats biogràfics es desenvolupen partint de la construcció d'identitats múltiples: dona, grup urbà, exclòs, immigrant o treballador. En diferents moments vitals podem tenir una identitat més definida o viure una identitat múltiple, en sincronia amb la vivència en l'espai públic i espai privat (Delgado, 1999).

Aquesta eclosió de diversitat, assumida des d'una nova realitat del temps actual, manifesta la necessitat que les ciutats esdevinguin bressol d'acollida d'aquesta diferència, voluntària o involuntària. Així doncs, ens trobarem, a la ciutat, les demandes més explícites per poder donar resposta a les necessitats estructurals de les persones, que impacten de manera negativa en les seves vides (Blanco & Gomà, 2002).

El procés de construcció de nous estats nació a Europa (Eslovènia, Croàcia, Sèrbia, Lituània i d'altres), iniciat a finals dels noranta, ha continuat fins als nostres dies. Les nacions sense estat han intensificat la seva autoafirmació identitaria, sovint aguditzada en aquest procés de canvi d'època, en què la crisi econòmica ha fet explícits els conflictes de recursos escassos (Nel.lo, 2013).

La postmodernitat reflexiva i aquesta societat del risc (Beck, 2003) transformen identitats monocolors i immutables en identitats múltiples sincròniques. Aquest gresol identitari expressa la necessitat de tenir un reconeixement i una escola per part de les administracions públiques.

La societat del risc, la societat del coneixement i l'internet de les coses són escenaris en què l'individualisme viu de manera bipolar, i pren forma en diferents accepcions, endogàmiques o transformadores. Per una banda, com apuntava Ulrich Beck (1999), "el sistema ens demana respostes biogràfiques a contradiccions sistèmiques"; aquest fet fa que el sistema i els actors poderosos gestionin el poder des d'una perspectiva

individual, buscant una interacció causa–efecte en les seves accions. Aquesta voluntat de benefici individual dona forma a un context en què les persones són actors dels impactes del sistema. Alhora, com mencionàvem en el subcapítol anterior, els individus s'apropien d'un doble paper de víctima i subjecte de canvi. Aquesta realitat, emmarcada en unes relacions socials líquides (Bauman, 2003), fabrica espais de resistència, així com dinàmiques d'associació i suport cooperatiu —a l'Estat espanyol n'hem vist exemples com la Plataforma d'Afectats per la Hipoteca, projectes d'economia social com Som Energia o de banca ètica com Fiare, entre d'altres.

Els aprenentatges socials d'aquesta crisi per la qual transitem ens porten, amb el suport de la tecnologia, a la possibilitat d'esdevenir actors clau en aquesta nova època que s'està construint i desconstruint. Les connexions de lluita a escala global, la denúncia des de mitjans alternatius, les xarxes socials, les iniciatives d'economia social i comunes en sectors estratègics de consum fan que l'individualisme connecti de manera precisa amb una col·lectivitat amb propòsit (Cañigüeral, 2014).

L'estat del benestar va albirar un nou escenari en la previsible (re)construcció el 2008. En paraules del president de França, Sarkozy: "Hem de repensar el capitalisme". Aquest eslògan va cobrir portades i xarxes socials, però no es va situar en l'agenda política real. En aquesta dualitat de poder entre el poder institucional constituït i les elits extractives (Acemoglu & Robinson, 2012), es crea un escenari en què les dinàmiques de transformació social s'aglutinen des del fet local i teixeixen aliances globals.

L'estat del benestar, com a producte europeu de la postguerra de finals del 1940 i consolidat a força de l'alteritat al món socialista, va esdevenir una certa garantia per a les classes populars. A principis dels vuitanta, els anhels de progrés social i la lluita ciutadana van confluïr en quatre models d'estat del benestar: el model nòrdic, el model centreeuropeu, el model anglosaxó i el model mediterrani (Navarro, 2014). A continuació presentem la taula núm. 6.

Taula 6. Tipologia dels models socials europeus

		E F I C I È N C I A	
		ELEVADA	BAIXA
E Q U I T A T	ELEVADA	NÒRDIC	CONTINENTAL
	BAIXA	ANGLOSAXÓ	MEDITERRANI

Font: Navarro, 2014

El procés de desconstrucció de l'estat del benestar iniciat per les polítiques neoliberals de l'eix Reagan–Thatcher va generar un imaginari col·lectiu en què l'alternativa cada vegada s'arraconava més a la perifèria. I, sovint, en aquesta perifèria hi tindrien un pes rellevant dinàmiques reformistes i no pas d'alternativa social (Herrera & Castón 2003). Aquest procés s'accelerà després del 1989 amb, la caiguda del bloc soviètic.

El paradigma anglosaxó de creixement sobre l'endeutament va seduir els països de la riba mediterrània, i aquest fet és clau explicativa de la crisi del 2008. A banda d'altres variables, que altres autors han investigat de àmpliament (Krugman, 2014; Stiglitz, 2012; Oliveres, 2012), els països centreeuropeus van continuar immòbils sobre la base del creixement de l'estalvi. A més, la creació de moneda única va afavorir que països com Alemanya trobessin un cercle virtuós en el seu model de "negoci".

La crisi del 2008 emmarca un conflicte de recursos escassos, en què els recursos públics són objecte de lluita entre les classes socials, la qual cosa produeix un procés complex d'alternativa social (Piketty, 2014). En casos com Europa i Espanya, la reducció dels recursos públics va ser considerable, com es veu en la gràfica següent:

Gràfica 6. Evolució de la despesa pública a Europa (2009–2013)

EVOLUCIÓN DEL GASTO PÚBLICO EN EUROPA

	Gasto público, % del PIB		Variación 2009-2013, en %
	2009	2013	
Eslovenia	48,5	59,7	23,1
Grecia	54,0	59,2	9,6
Finlandia	54,8	57,8	5,5
Bélgica	53,2	54,4	2,3
Malta	41,9	42,3	1,0
Francia	56,8	57,1	0,5
Portugal	50,2	50,1	-0,2
Italia	51,1	50,8	-0,6
Zona Euro	50,6	49,4	-2,4
Chipre	42,5	41,4	-2,6
Luxemburgo	45,5	44,3	-2,6
Holanda	48,2	46,8	-2,9
Espanya	45,8	44,3	-3,3
Austria	54,1	50,9	-5,9
Eslovaquia	43,8	41,0	-6,4
Alemania	47,4	44,3	-6,5
Irlanda	47,5	40,6	-14,5
Estonia	45,7	38,9	-14,9
Letonia	43,4	36,1	-16,8
Lituania	44,9	35,5	-20,9

Fuentes: Eurostat y elaboración propia.

EL PAÍS

Font: Eurostat, El País

Es produeix un procés de repolitització d'alguns àmbits socials, en què s'intenta construir un cert relat i una alternativa a l'hegemonia actual; al mateix temps, es pren consciència de la necessitat de ser motor en la presa de decisions públiques, a les institucions. La tecnologia, l'acadèmia, l'economia col·laborativa i cooperativa impulsen noves dinàmiques socials d'apoderament de la *res publica*. Els aprenentatges del patiment i la lluita social esdevenen un relat alternatiu inacabat, en construcció, però amb fonaments de solidesa (Colau, 2015). A Espanya, veiem l'exemple incipient del Fòrum de Ciutats pel Bé Comú¹⁵.

Un dels debats apassionants actualment, és quina mida ha de tenir l'Estat i de quina manera hem de generar una *governance* profunda en la *res publica*.

És el trànsit de l'estat del benestar esquifit a un nou model en què l'economia solidària, de comuns, col·laborativa i del cost marginal zero tindrà molt a dir en els pròxims anys, en uns moments difícils i apassionants.

¹⁵ Aquest Fòrum de Ciutats pel Bé Comú el formen ciutats com Barcelona, Madrid, Badalona, Cadis, Santiago, Saragossa, Pamplona i Corunya.

CAPÍTOL 4. LA CIUTAT I LES POLÍTIQUES URBANES

“Pensàvem que la ciutat futura seria global. La realitat actual de les nostres ciutats mostra, en canvi, que la convivència amb la globalització no homologa els espais urbans de manera uniforme, sinó que, al contrari, esperona de forma paradoxal les seves diferències.”

Francesc Muñoz

L'anàlisi de la ciutat és una àgora de dissensions i consensos en què les polítiques urbanes intenten donar-hi resposta, sovint des d'una *governance* local escapçada. És la ciutat com a espai dicotòmic: densitat–dispersió, sostenibilitat–desenvolupisme, perifèria–centralitat, competitivitat–cooperació. Des d'una perspectiva explorativa, ens trobem dos grans models de ciutats: ciutats contencioses i ciutats *normatives–comunitàries* (Viejo, 2010).

Una nova revolució urbana s'està vivint a les ciutats: econòmica, tecnològica, demogràfica, diversa i heterogènia. Aquests ingredients dictaminen un canvi d'època en construcció, en què els canvis són més ràpids i intensos (Sassen, 2011).

La tendència mundial a la urbanització es reflecteix clarament al sud del planeta (segons l'UNFPA, el 2015 el 77,3% dels països eren urbanitzats), fins i tot a la nostra Àrea Metropolitana de Barcelona, on els processos de gentrificació han generat mixtures involuntàries que afavoreixen conflictes relacionals als nostres barris. La individualització de les relacions (Beck, 1998), així com els nous nodes socials més líquids, configura situacions d'entrades i sortides dels nostres barris. Aquest fet dibuixa escenaris impropis de la dècada dels vuitanta.

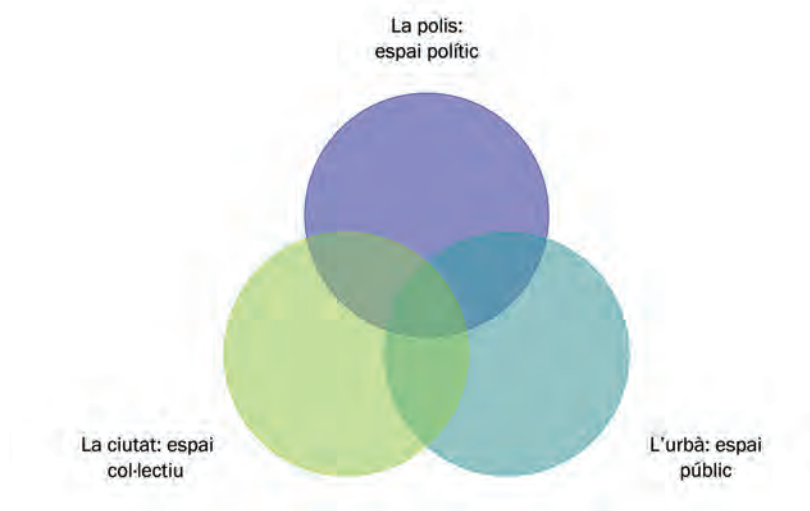
Finalment, les polítiques urbanes són un element cohesionador o desvertebrador de relacions i territoris; en aquest sentit, ens hem de fixar en tres variables: primera, l'orientació de les polítiques (destinatari); segona, el model de governació, i finalment, el paper dels diferents nivells institucionals a la ciutat i al barri (Iglesias, Martí, Subirats & Tomàs 2014).

Així doncs, el pròxim capítol aprofundirà en la morfologia física de la ciutat, la seva capacitat relacional, la seva dimensió política, les tendències en les polítiques urbanes pel que fa als conflictes d'avui, així com les claus de les dinàmiques de canvi a la ciutat actual.

4.1 LA CIUTAT FÍSICA

En aquest subcapítol intentarem aprofundir en el fenomen urbà de principis del segle XXI, així com aportar algunes claus interpretatives i diferenciadores dels diversos conceptes i realitats que hi conviuen glocalment. Arribats a aquest punt, hauríem de diferenciar entre la ciutat, l'àmbit urbà i la polis. Seguint les recerques etnogràfiques realitzades per Manuel Delgado (1997), ens trobem aquesta configuració, representada en la figura següent:

Figura 4. Triangulació de la ciutat, l'àmbit urbà i la polis

Font: Delgado (1999)

Les recerques realitzades sobre l'evolució recent de les ciutats urbanes des d'una perspectiva socioespacial deixen veure un panorama complex de continuïtats i ruptures (Augé, 1998). Aquests elements promouran noves configuracions urbanes, definides pels que planegen la ciutat, que situen un equilibri deficitari entre el lloc i el no-lloc. No es tracta només del desenvolupament d'una nova combinació de les divisions tradicionals, sinó de l'aparició de nous processos d'estructuració urbana: la transformació dels sectors productius, juntament amb els canvis en les modalitats d'intervenció entre l'esfera pública/privada sobre el territori, ha impactat de manera transcendental en les ciutats. Les diferents estratègies de reestructuració urbana busquen, en qualsevol cas, situar cada ciutat en la posició més favorable per afrontar un escenari global de competitivitat. D'aquesta manera, s'impulsen grans projectes urbans de naturalesa molt diversa, com el Fòrum de les Cultures, el Maremàgnum, l'Expo Lisboa, les Olimpíades d'Atlanta, etc. (Delgado, 2005; Zubero, 2008).

D'aquesta manera, la ciutat creix i es desenvolupa com un magma sobre el territori. Aquest creixement urbà aprofundeix en l'especialització dels usos, fa que augmenti la necessitat de mobilitat i aprofundeix en la diferenciació residencial (Parés, 2006). Per això, ens hem de preguntar si el nou model territorial implica, necessàriament, una major segregació. En plantejar-se aquest interrogant, Marcuse (1999) utilitza el terme *partitioned city*, seguint una sèrie de pautes emergents que, des del seu punt de vista, marcarien el pas a una ciutat més dividida i fragmentada. Les noves dimensions espacials, les fronteres interiors, a vegades invisibles, es manifesten quotidianament, i actuen com a factor de desigualtat social.

Malgrat això, els *planificadors de la ciutat*¹⁶ cauen sovint en un error cabdal: pensar que tot el que és urbà es pot planificar. És a dir, el disseny de la ciutat determinarà de manera integral els usos, comportaments, interaccions i qualsevol fet urbà, ja que la planificació així ho havia establert.¹⁷

¹⁶ S'utilitza el gènere masculí per fer palesa la majoritària presència d'homes en les grans decisions urbanes.

¹⁷ Vegeu les conclusions de les jornades Vers la Ciutat Mediodora, 2006.

Manuel Delgado és un dels grans defensors de la tesi següent: el fet urbà no es pot planificar. Possiblement no es pot planificar per administrar usos. Possiblement, millor no planificar-ho per gestionar interaccions. Per sí que és necessari aquest dibuix espacial del nostre imaginari col·lectiu per tal de fer les ciutats més habitables per a la qualitat de vida de les persones.

En aquesta dimensió de l'àmbit urbà, es planteja la norma com a resposta que resol qualsevol fet no planificat. A causa d'això, comencen a aflorar diferents normatives de civisme i convivència als diferents municipis de l'AMB. Aquesta normativització de l'àmbit urbà presenta enormes dificultats d'aplicació i extraordinàries possibilitats de frustració a causa de la incapacitat de regulació del fet urbà, la interacció o l'ocupació d'un determinat espai públic.¹⁸

Des de fa dues dècades estem vivint un procés d'urbanització¹⁹ *glocal*, és a dir, una extensió del fenomen urbà més enllà de les societats occidentals, amb l'exportació del fenomen de la urbanització total, la qual cosa genera noves megalòpolis. Aquest procés està aprofundint en la configuració de conurbacions extenses en la geografia global, que generen espais de centralitat econòmica i social .

El fet urbà trenca els límits de la societat urbana, ja que aprofundeix en noves geografies territorials i genera noves realitats socials.²⁰ Aquests espais es consoliden com a llocs d'absència i presència, on sovint les relacions socials són de baixa intensitat, fins al punt que es constitueixen en espais de trànsit (Román, 2005).

L'urbanisme desenfrenat provoca no-espais, no-llocs (Augé, 1998). Com veurem en els capítols posteriors, aquesta urbanització provoca canvis substancials en la vida quotidiana dels seus habitants, i aquests situen els nous ciutadans d'aquests nous hàbitats en una esfera privada, de manera que es produeix una desvinculació de l'esfera pública, deguda a la seva desvertebració de la res pública del territori (Verdaguer, 2005). Això vol dir que aquests nous ciutadans que habiten en aquests nous espais participen, quasi exclusivament, en els circuits de no-lloc al seu territori, la qual cosa n'impedeix la possible vinculació amb la res pública.

Si pensem en la concepció del territori com a paisatge artificial, podem afirmar que correspon a les empremtes de l'home, que és fruit de l'home, de l'artificialitat humana vers la naturalesa. D'aquesta manera, el territori, que una vegada va ser territori natural, passa en gran mesura a territori de l'home, on conviuen l'artifici en si mateix i la naturalesa "artificialitzada" (Folch-Serra, 1998).

El paisatge artificialitzat, és a dir, la naturalesa treballada per l'home, pot trobar distintes formalitzacions possibles, malgrat que al final resulti un territori ocupat, transformat i colonitzat: és el paisatge adaptat a les necessitats humanes (viure, produir, alimentar-se, moure's, etc.), que comporta físicament els elements necessaris per satisfer aquestes necessitats. És el paisatge vist des de l'artifici construït, des de la mobilitat humana, des de l'explotació de la terra i des de seus recursos i que, per tant, reuneix diversos components en la seva estructura física que en determinen l'arquitectura: els assentaments, les infraestructures i els espais lliures (Font , 2000).

¹⁸ Borja, J., i Garcia Aran, M. "La calle es de todos". Article publicat a *El País* el 16.5.2006.

¹⁹ Vegeu la Granvia l'H-BCN.

²⁰ Martín Pallín, Jose Antonio. (2006) "Urbanismo desenfrenado, una bomba de neutrones". Article publicat a *El País*.

Aquesta disbauxa de creixement urbanístic desmesurat, en què la majora de sòl ha esdevingut urbanitzable, ha portat a noves configuracions de ciutats en les àrees metropolitanes, que en alguns casos han perdut els límits de la ciutat —apareixen continuïtats urbanes.

La globalització inclou un trànsit de la planificació a la gestió estratègica; això no és un giravolt de paraules per substituir un concepte per un altre, sinó que es tracta de remarcar els aspectes més útils dels plans estratègics i dotar-los d'una perspectiva més global. Aquest nou model en la planificació es denomina “gestió estratègica”.

Els continguts de la gestió estratègica s'inscriuen en el marc del paradigma teòric obert per Manuel Castells en la seva trilogia sobre l'era de la informació i què es denomina “Societat en xarxa” (1997). Segons aquesta conceptualització, l'estructura social, en les societats contemporànies, es basa en un conjunt d'actors econòmics, socials i institucionals (*nusos*) interconnectats, ja que les responsabilitats estan cada cop més descentralitzades i, a vegades, compartides.

La societat basada en xarxes és una societat dinàmica i oberta, capaç d'estendre's sense límits, d'integrar nous nusos sempre que es puguin comunicar entre si; permanentment innovadora, en reconstruir de manera constant les relacions entre els actors polítics sense la necessitat de trencar la cohesió social. Aquest concepte incorpora, en una perspectiva global i pròpia de la societat de la informació, les anàlisis sobre la governabilitat desenvolupades per Salvador Giner, segons el qual els objectius d'eficàcia legítims de les polítiques públiques es plantegen en un marc social basat en la interacció entre les organitzacions que assumeixen la representativitat dels interessos col·lectius i dels sectors socials (Giner & Arbós 1996).

Per una altra part, la perspectiva aquí presentada és deutora de les formulacions propositives de Jordi Borja sobre les ciutats enteses com a actors polítics i, en especial, sobre el paper de les administracions locals com a promotores d'un projecte de govern de ciutat amb capacitat de donar respostes globals al repte que planteja avui l'urbs (Borja & Castells, 1998).

L'espai no és neutre i, per tant condiona des d'una perspectiva de gènere, tant pel que fa a l'ús de la ciutat com en la seva percepció. En paraules de Harvey (2005, “si el nostre món ha estat imaginat i després fet, pots ser reimaginat i refet. El dret inalienable a la ciutat és quelcom per què s'ha de lluitar”. Monica Cevedio (2003) manifesta la necessitat d'avançar en una nova construcció de l'arquitectura de ciutat sense un patriarcat dominant. María Ángeles Durán (1998) reflexiona en el seu text “La ciutat compartida” sobre la importància d'una convivència que ens faciliti l'oportunitat d'accedir al que és comú. Aquests escenaris de cooperació, col·laboració, hibridació ens apropen a un escenari canviant de transició i, per tant, a una certa aposta per superar l'esquema de ciutat / espai públic / producció i llar / espai privat / reproducció, tal com diu Montaner (2011).

4.2 LA CIUTAT RELACIONAL

En iniciar el segle XXI, la ciutat apareix com a quelcom urbà d'una complexitat sense precedents (Delgado, 2005). El procés de creixement accelerat de les ciutats es presenta com un dels grans reptes de les polítiques públiques actuals. La ciutat, el fet urbà, creix territorialment amb una densitat cada vegada més gran.²¹ Aquest procés d'urbanització produeix múltiples efectes en la transformació de l'urbs, com veurem posteriorment.

El procés de creixement territorial, de plantejament o replantejament urbanístic, va lligat a un creixement sostingut i sostenible de les migracions occidentals. Aquesta doble dimensió construeix la ciutat del segle XXI: urbana i immigrada. Aquestes noves realitats dinàmiques i mutables porten a situar, com ha passat sempre, des de l'inici de la humanitat, el conflicte al bell mig de la res pública. Tanmateix, l'espai privat no queda exclòs d'aquesta relació. La realitat canviant, les incerteses i la por al canvi fomenten la fragmentació social (Bilbeny et al., 1999).

L'afebliment de l'estat del benestar accentua aquest malestar social, la qual cosa provoca un conflicte de recursos escassos davant l'arribada de nous contingents migratoris o la configuració de nous barris i recursos al nostre entorn (presons, habitatges per a joves, centres d'atenció a toxicòmans,²² etc.).

La relació de l'espai públic amb l'espai privat s'està situant en un joc de valors. Aquesta lluita entre la moral i l'ètica impulsa una sèrie de conflictes patents entre les minories i les majories, entre poderosos i la resta de la societat (Fernández Buey, 2005). El conflicte latent entre espai públic i espai privat és proporcional al sentiment col·lectiu de defensar uns valors o unes creences privades com un tresor de la res pública —per exemple, el matrimoni homosexual o els conflictes repetitius de la instal·lació de mesquites. Això vol dir que, de vegades, la majoria poblacional creu que la seva hegemonia cultural està en perill davant de la minoria poblacional. Però, quan una minoria s'ha imposat culturalment sobre una majoria? També és evident un procés colonitzador d'elements de l'esfera privada a l'esfera pública — per exemple, el mocador a les escoles, criteris sobre vestits idonis per a l'espai públic o d'altres.

Després de veure que *El fi de la història* (Fukuyama, 1992) i tots els elements que es configuraven al voltant d'això eren més un desig que una possible realitat, ens trobem en un procés en què diferents governs multinivell intenten modificar la conceptualització de la vida política, repolititzant la vida pública (Blanco & Gomà, 2002) i repensant la societat.

La construcció de la ciutat es nodreix de les diferents disciplines científiques que la projecten, dels diferents professionals que hi treballen o dels ciutadans que en fan el seu hàbitat. Davant dels interrogants, dels dubtes —quasi— permanents, existeix una fragmentació del treball per a la ciutat; trobem la necessitat de (re)pensar la ciutat, de redibuixar-ne el perfil, de cosir-ne el territori i de vertebrar-ne la ciutadania.

²¹ Espanya és un país de densitat intermèdia dins del conjunt europeu (77,2 hab./km²). Hi ha províncies que superen els 600 hab./km²; unes altres que tenen una població inferior a 25 hab./km², i d'altres que difícilment aconsegueixen sobrepassar els 10 hab./km²

²² Notícia publicada a la pàgina 40 de l'edició del 14.07.2005 d'El Periódico

Sovint el nostre imaginari col·lectiu ens projecta davant del fet de fer ciutat només amb “les pedres” i no les persones (Román, 2005). Desenvolupar el fet urbà i posteriorment impulsar les polítiques socials derivades potencia una tipologia de formes de fer en la construcció i la planificació de la ciutat. Tanmateix, en el territori hi ha la dificultat de cohesionar les disciplines per projectar un treball transversal. De vegades existeixen tendències a la hiperespecialització i a fragmentar de manera notable les accions socials a realitzar. Cal dir que l'organització de les administracions locals no ajuda a aquesta transversalitat (Brugue, 2004).

Aquesta transversalitat disciplinària ha d'anar acompanyada d'una nova mirada transdisciplinària. En el camp de treball de les ciències socials és del tot necessari el diàleg entre disciplines per aprofundir en diagnòstics holístics i solucions integrades. Així doncs, com s'analitzarà en apartats posteriors, en la mediació hi ha la necessitat de repensar la nostra mirada.

Fa uns anys, José Ovejero ens parlava de l'aparició de la “ciutat de vidre”: ciutats configurades amb l'expulsió, per part de l'estat del benestar, dels exclosos i amb el tancament en “barris de vidre” dels poderosos.²³ Aquesta configuració de la ciutat ja va ésser projectada en la literatura als anys noranta per Jack Womack, que va descriure aquesta situació en la seva novel·la *Random acts of senseless violence* (Actes aleatoris de violència absurda) a principis dels anys noranta. Vint anys abans Doris Lessing, a *Memorias de una superviviente*, havia traçat un panorama igualment apocalíptic.

Malgrat això, la ciutat cada vegada és més diversa. La metròpoli, en paraules d'Ignasi de Solà-Morales, aprofundeix en tot el fet social. Durant els últims anys s'ha anat polaritzant la fragmentació social amb un increment de les desigualtats socials (Navarro, 2002). La ciutat d'avui dia ja no està exclusivament liderada per sectors tradicionals —poders econòmics, polítics o líders naturals—, sinó que la incorporació del tercer sector i la societat civil ha proporcionat una interlocució de primer ordre.

Cada vegada més existeix una major diversitat en l'impuls de les polítiques públiques: organitzacions públiques multinivell, organitzacions no lucratives, organitzacions mercantils. Aquesta tendència vers una *governance* ha estat analitzada de manera intensa per diversos autors (Sassen, 2007; Innerarity, 2000; Subirats, 2014). Tots aquests actors promotors d'una societat relacional ja no resideixen fragmentats, sinó que el canvi fonamental és la seva extraordinària capacitat d'interacció; les seves relacions cada vegada són més fluides en aquesta societat de la informació (Castells, 1997; Borja & Muixí, 2001).

La societat actual ens planteja reptes constants, per definir, que generen una espiral de canvis entre els diferents actors actuals que interactuen a la ciutat. Les societats complexes incorporen nous actors polítics per a la gestió de la ciutat, per a la transformació de les seves relacions socials i per a la gestió de la *res publica* (Herrera & Castón, 2003). La *governance comunitària*²⁴ planteja la necessitat d'una “governança” col·lectiva dels afers públics, en què els col·lectius, les comunitats i les persones siguin subjectes d'acció política i, per tant, promotors de polítiques públiques (Cochrane, 2007; Zubero, 2008).

²³ Article publicat a El Periódico de Catalunya el 16.11.2005 amb el títol “Ciutats de vidre”

²⁴ S'utilitza l'anglicisme *governance* ja que cap de les altres possibles traduccions incorpora els continguts i la singularitat d'aquestes

Aquest nou plantejament de govern dels afers públics va molt més enllà d'una perspectiva tecnològica de la gestió pública, ja que aprofundeix en la democràcia local com a factor desencadenant de processos de millora de la qualitat de la vida urbana. La *governance* comunitària ha estat elaborada des de diferents disciplines; tanmateix, ha tingut un major desenvolupament des de les ciències socials (Blanco & Gomà, 2002). En el canvi de paradigma, les noves demandes socials presenten la necessitat de redefinir els agents promotors de les polítiques públiques. A continuació es presenta una taula amb els nous rols dels agents segons el model d'administració .

Taula 7. Els rols dels agents segons el model d'administració

ROLS	MODEL BUROCRÀTIC	MODEL TECNOLÒGIC	MODEL RELACIONAL
POLÍTIQS	Representant	Representant-empresari	Emprenedor – facilitador de xarxes relacionals
LÍDERS-TÈCNICS	Tecnòcrata autoritari	Gerent especialista	Facilitador – comunicador que implica els diferents agents
TREBALLADORS PÚBLICS	Funcionari	Treballador contractat – laboral	Treballadors corresponsables
TERCER SECTOR	Reivindicatiu	Prestador de serveis	Promotor de polítiques públiques en termes de reciprocitat
SOCIETAT CIVIL NO ASSOCIADA	Votant passiu Contribuent Administrat	Votant que demana serveis de qualitat Client Usuari (consumidor del que és públic)	Ciudadà actiu Ciudadà corresponsable Ciudadà participatiu

FONT: elaboració pròpia a partir dels esquemes de Brugué, Font & Gomà (2003) i Ramío, Mas & Santolaria (1999)

Sovint les ciències socials mitifiquen alguns canvis singulars i locals vers algun fet social. Aquest plantejament de *governance* comunitària no voldria convertir-se en una escenificació d'aquest tipus. Algunes experiències destacables –com el pressupost participat a Porto Alegre, el Pla Estratègic de Santa Coloma de Cervelló, barri mediador a Sant Cosme (el Prat de Llobregat), Cristiana a Copenhaguen, o el Plan de Gestión Sociocultural a Medellín, entre d'altres– estan generant algunes bones pràctiques per tal de construir fonamentacions metodològiques sòlides arrelades al territori. El camí és complex, ja que aquest canvi de plantejament ha de promoure un canvi en les estructures organitzatives i un canvi en les persones (Darder & Bach, 2002; Subirats, 2002; Brugué 2004).

La globalització aporta una nova dimensió a la qüestió metropolitana. Anteriorment explotaven dades sobre el fenòmens de la urbanització que s'ha anat desenvolupant durant els últims lustres. Hem d'afegir-hi que aquesta urbanització extrema es desenvolupa al sud del planeta. És a dir, hem exportat la urbanització creixent occidental als països del sud.

Les ciutats occidentals han anat construint el seu model de ciutat amb creixements urbanístics planificats.²⁵ Sovint s'ha confós la planificació amb la sostenibilitat (Villasante, Montañes & Martí 2000). Aquesta nova dimensió de creixement urbanístic, que necessita sòl per a nous habitatges o l'especulació,²⁶ ha produït un apropament geogràfic dels límits de les ciutats (Muñoz, 2004). Alguns autors, com Muntaner, Solà-Morales, Koolhaas o Moneo, han definit aquestes noves configuracions urbanes com a espais de centralitat, ja que els poders públics o econòmics han "cosit" urbanísticament un territori i han "descosit" la vida dels veïns.

El territori no determina però sí que condiona les relacions humanes que s'hi desenvolupen. Els creixements urbanístics han impulsat, en paraules de Francesc Muñoz, "*la urbanización*", un desenvolupament territorial descontextualitzat i amb una força centrífuga de la primera corona de l'Àrea Metropolitana a la segona, tercera i quarta. Aquesta urbanització de baixa intensitat impulsa la creació i consolidació d'espais de no-ciutat, on el no-espai és el paradigma de l'espai (Augé, 1998).

Aquest efecte, com explica Rafael Moneo, és global i comporta disfuncions entre ciutat i ciutadania, degut a la prioritització del desenvolupament de la primera i la vinculació a posteriori de la segona (Moneo, 2004). Un exemple d'aquest debat metropolità el trobem a l'Àrea Metropolitana de Barcelona, administració supramunicipal amb competències de gestió sobre el sòl, el medi ambient i el transport.²⁷ Aquests organismes no tenen un paper polític de proximitat, atès que la representativitat directa dels ciutadans és delegada subsidiàriament des de les diferents administracions locals. És a dir, són organismes supralocals amb competències delegades i compartides, per tal d'optimitzar la gestió pública en eficiència i eficàcia.

Aquesta dificultat de cohesionar gestió política i tècnica aprofundeix encara més les iniciatives identitàries de les comunitats davant la globalització (Wiensfeld, 2006). La globalització aporta una dimensió transnacional a la qüestió metropolitana i un repte difícil de resoldre, però no impossible.

La ciutat imprevista és un joc íntim de representacions i perspectives traduïdes en una imprevisió d'habitar la realitat. És a dir, la ciutat està plena de simbolisme i sembla que res no és neutre; la diversitat de perspectives a la ciutat planteja escenaris imprevisibles, deguts a l'espontaneïtat del fet urbà. Això planteja la qüestió dels diferents papers que tenim a la ciutat, així com les diferents dinàmiques d'habitar-la, transeünts i territoriants. La interacció de les formes de relació entre les persones i l'espai va dibuixant la ciutat. Aquesta, entesa com a presència que s'imposa i absència que determina, amaga significats singulars i exclusius per als vianants.

La ciutat actual, amb tota la seva diversitat, està encara per teoritzar —o, encara més, teoritzant-se—, respecte a l'estructura urbana clàssica que perviu fins després de la Segona Guerra Mundial. Avui tot se superposa i desborda els límits de la ciutat tradicional (Román, 2005). La ciutat actual trenca i reestructura constantment l'espai públic, la qual cosa produeix relacions entre absents, i converteix el ciutadà en passatger per la seva pròpia ciutat.

Els canvis produïts en la ciutat imaginada van enderrocant algunes presències d'hàbitat; així doncs, ja no és

²⁵ Alguns autors han realitzat una dissecció precisa del model d'urbanització de Barcelona. Vegeu Capel (2005).

²⁶ Article de Lluís Pellicer, publicat al diari El País el 29.4.2006

²⁷ Vegeu www.amb.es

habitada, sinó que sovint és consumida (Vadillo, 2005). Els processos de transformació de la ciutat són en una realitat més simbòlica, més lligada al que és visual i a la necessitat imperant dels urbanistes “estel·lars” de redissenyar els espais tradicionals d'hàbitat.

Aquesta ciutat postmoderna esdevé una ciutat imprevista, que expressa l'opció per un ordre distint, per una manera alternativa d'organitzar la convivència en la diversitat. Cottino la defineix d'aquesta manera: “Amb ella es manté viva una instància crítica amb els mode de vida imposat per la modernitat, i es diria que, amb les seves manifestacions, les nostres ciutats intenten evitar l'homologació dels processos globalitzadors i de la resistència autoreferencial dels sistemes reguladors” (Cottino, 2003).

En un canvi d'època com l'actual, en què s'estan redefinint molts aspectes en el fet de construir ciutat, caldrà estar molt amatents en la relació entre la ciutat intel·ligent i la videovigilància. En un context de recursos escassos, de fragmentació social i de creixement de vulnerabilitats, la temptació de multiplicar els espais de videovigilància atenent a l'avenç de la tecnologia és quelcom molt atractiu per als possibles protectors del “control social”. Galdón (2012) ens apunta la “utopia de la ciutat tecnointel·ligent, on la ubiqüitat digital de la informació flueix de manera perfecta, sincrònica, viva, facilitant elements de control social en temps real”. Aquest paradigma facilita la cronificació de certs espais com a espais de delictes o conflictius. Els sistemes d'informació geogràfica poden esdevenir eines de desconstrucció de discursos, o bé eines de criminalització d'espais segons la perspectiva política.

4.3 LA CIUTAT POLÍTICA

La ciutadania, concepte generat a la Il·lustració, aporta uns elements de dret públic, ja que es considera la persona com a subjecte d'una sèrie de drets universals.²⁸ A més, aquest subjecte ambigu i polisèmic ha viscut sempre en paral·lel i arrelat a la ciutat, la qual, com a espai polític de participació plena, ha generat uns drets i uns deures públics.

La ciutadania és un estatus, és a dir, un reconeixement social i jurídic pel qual una persona té drets i deures, per la seva pertinença a una comunitat, en general de base territorial i cultural. Els “ciutadans” són iguals entre ells; en la teoria no es pot distingir entre ciutadans de primera, de segona, etc. En el mateix territori, sotmesos a les mateixes lleis, tots han d'ésser iguals. La ciutadania accepta la diferència, no la desigualtat (Borja, 2004).

Probablement, sense institucions fortes i representatives no hi ha ciutadania. La ciutadania reclama institucions i polítiques públiques per garantir l'exercici o el compliment dels drets i deures. La igualtat requereix acció pública permanent; les llibertats urbanes suporten malament les exclusions que generen les desigualtats econòmiques,²⁹ socials o culturals (Navarro, 2002). La ciutadania està estretament vinculada a la democràcia representativa o participativa; així doncs, els poders públics necessiten aquest sistema per poder realitzar les seves promeses i accions (Villasante et al, 2000).

²⁸ Villarego, C. “La sombra de la ordenanza”. Article publicat a El Periódico el 30.1.2006

²⁹ Sebastian, Luis de. “Los pobres no fueron al G8”. Article publicat a El Periódico el 21.1.2006.

Els processos de desenvolupament comunitari són processos conflictius, de diàleg social i de formalització política i jurídica. Aquests processos es poden expressar en dimensions diferents, especialment tres:

- Entre moviments socials i institucions, o amb altres actors socials com, per exemple, la lluita pel sufragi universal sense limitacions de caràcter econòmic, cultural o de gènere; els drets dels treballadors (vaga, negociació col·lectiva, associació).
- Entre institucions o sectors dels aparells de l'Estat, com entre Parlament i Govern, o entre aquests i el sistema judicial, o amb corporacions politicoprofessionals, o Estat-Església.
- Entre territoris, o més exactament entre institucions o sectors de l'Estat i col·lectius socials o culturals vinculats a territoris determinats (ací s'hi inclouen nacionalitats i també ciutats i col·lectius ètnics marginats).

Una primera conclusió que en podem extreure és: la ciutadania és un concepte evolutiu i dialèctic, entre drets i deures, entre estatus i institucions, entre polítiques públiques i interessos corporatius particulars. La ciutadania és un *procés de conquesta permanent* de drets formals i d'exigència de polítiques públiques per fer-los efectius.

L'evolució dels drets dels ciutadans ha estat el resultat d'un triple procés:

- Social o sociopolític, de mobilització dels sectors que els sol·liciten.
- Cultural, de legitimació de les reivindicacions i dels valors que les justifiquen.
- Polític-jurídic o institucional, de legalització i de noves polítiques públiques.

D'altra banda, no es pot desvincular la conquesta de drets dels deures, com per exemple el vot obligatori, el deure de garantir l'assistència dels nens i joves a l'escola, el lligam entre el salari ciutadà i les tasques de caràcter social, etc.

Una segona conclusió seria: el caràcter dinàmic o històric de la ciutadania, dels drets i deures que configuren l'estatus i la dialèctica entre el conflicte sociocultural i els canvis legals i polítics que porten al desenvolupament de la ciutadania.

El fet de ser ciutadà o no ser-ho defineix la inclusió o l'exclusió del sistema polític i social. Formar part del sistema resulta, així, un assumpte que es refereix a normes i procediments. La diferència de la consideració entre l'espai públic, esfera política, i el fet de buidar l'espai privat d'aquesta consideració agreuja molt més la polarització entre aquests dos espais, malgrat que les pràctiques quotidianes majoritàries en l'espai privat volen ésser normatives en l'espai públic.

És dir, la postmodernitat ha consolidat una certa tendència segons la qual els col·lectius, grups o individus volem exportar la moral, privada, a l'espai públic. Aquest intent de colonitzar l'espai públic provoca un xoc d'identitats. Aquesta relació es manifesta per la intenció del poderós de continuar mantenint el seu estatus.

Del tal manera, és necessari reinventar la ciutadania com un moment de (re)construcció dels vincles socials, de noves solidaritats compartides, que en paraules de Wenger (2001) es reflecteixen de la manera següent: "L'únic temps per a una comunitat de diferents és el temps del possible, que es dona

per a un projecte, però on es pot produir una altra manera de convida: el temps de la creació d'un vincle social". Per això podríem introduir la noció d'"*habitus ciutadanal*",³⁰ en què es faria referència no només al conjunt de coneixements i tècniques que permeten desenvolupar la ciutadania, sinó a la manera de fer, pensar o actuar en el món polític i social, és a dir, a les pràctiques que caracteritzen una manera de fer i ser ciutadà a la comunitat.

Això implica la utilització de la ciutat, el fet urbà i l'espai públic com a font que alimenta el capital cultural i social, així com per afavorir la reorganització i inclús generar pràctiques socials antagonistes i agonistes (Mouffe, 2005). Aquest hàbitat desenvolupa la manera d'organitzar-se, de relacionar-se, d'estudiar, d'informar-se, participar, etc. D'aquesta manera, opera en una part de la societat i en la immensa majoria de les relacions per a la nostra consideració d'animal públic (Delgado, 1998).

La ciutat i la descentralització de les polítiques en el fet local han tingut un perfil baix en els últims quaranta anys. Aquest fet ha compartit una magnitud de recursos escassos per part dels governs locals, així com una fiscalitat limitada. Com destaquen Subirats *et al.*,³¹ les polítiques urbanes a Espanya es poden dividir en tres dimensions, segons els seu impacte:

- **Complexitat creixent:** l'agenda de la ciutat esdevé el màxim de complexa, atenent els canvis substancials a la ciutat —aspectes econòmics, urbanístics, ambientals, socials i de serveis personals.
- **Trànsit del govern local a governació local:** que multiplica les accepcions d'autoritats i reclama noves vertebracions amb els nous actors per tal de decidir i posar en pràctica accions locals.
- **Realitat multinivell:** la qual entoma una plena i absoluta operativitat. Les regulacions del fet local freqüentment es duen a terme des dels àmbits autonòmic, estatal o europeu, i no sense contradiccions o limitacions per al fet local.

Des d'una perspectiva històrica, a Espanya les polítiques urbanes tenen un impuls quantitatiu a finals de la dècada dels vuitanta i als noranta, en què es construeixen noves infraestructures de "ciutat" —polígons industrials, sistemes de transport—, i té lloc el creixement urbanístic que comporta l'increment de la hisenda local.

A inicis del segle XXI, les polítiques urbanes intenten, de manera limitada i incipient, implantar la microcirurgia en la política social. Això comporta un cert viratge en el com i en el qui. Per tant, les lògiques per construir un hàbitat urbà més integrat, més connectat amb el conjunt de polítiques, i que intenta donar resposta a les polítiques de dependència, formen part d'un relat que intenta ser hegemònic, sense èxit fins avui.

El canvi de cicle econòmic derivat de la crisi financera i econòmica del 2007 produeix una reducció considerable de recursos públics per al règim local. Aquesta situació coincideix amb la voluntat

³⁰ Pierre Bourdieu desenvolupa en alguns dels seus assaigs el concepte d'*habitus* com "la capacitat de produir pràctiques [...] i la capacitat de diferenciar i valorar aquestes pràctiques i els seus productes on es constitueix el món social representat, l'espai dels estils de vida". L'*habitus* és una estructura estructurada i estructurant: "estructura estructurant, que organitza les pràctiques i la percepció de les pràctiques i és també estructura estructurada, el principi de divisió en les classes lògiques que organitzen la percepció del món social [...]. L'*habitus* es troba en la base que transforma la distribució del capital [...] en capital simbòlic" (Bourdieu, 1998).

³¹ Subirats, Iglesias, Martí & Tomàs (2012)

recentralitzadora del govern del Partit Popular a partir del 2011, que té com a fita la Llei 27/2013, de racionalització i sostenibilitat de l'administració local, que situa les administracions locals en una situació complexa com a actor de primer ordre.

4.4 LES POLÍTIQUES PÚBLIQUES URBANES DAVANT ELS CONFLICTES

Noves formes de govern es fan necessàries en aquesta nova era (Stocker, 2002). Davant la complexitat i la incertesa de la societat actual, adquireixen sentit noves formes de *governance*, de govern relacional i en xarxa des de la proximitat i amb nous mecanismes de participació ciutadana, per tal d'implicar la ciutadania i els agents socials en la presa d'unes decisions complexes en què habitualment el grau de conflicte social pot ser molt elevat, i el grau de certesa tècnica per donar respostes als problemes pot ser molt reduït (Blanco & Gomà, 2002; Brugué & Gomà, 1998; Subirats, 1997b).

En aquesta possible paradoxa, el paper dels espais públics pot esdevenir fonamental. Els espais públics són, o poden ser, espais d'interacció social i d'expressió política. Aquest és un dels principals elements d'anàlisi d'aquesta recerca: els espais públics poden tenir un paper molt important en la creació de societats socialment cohesionades, amb un elevat capital social, i això pot ser un element catalitzador a l'hora de desenvolupar noves formes de govern local des de la participació comunitària.

Els poders públics planifiquen, gestionen i promouen l'estat del benestar. No podem oblidar que aquest estat del benestar modern es va generar arran d'un conflicte: la Guerra Freda, el món bipolar i els creixents conflictes de classe van anar construint un estat del benestar desigual a les societats occidentals, però amb uns components clars d'universalitat (Oliver, 1996). Aquesta paradoxa semàntica de construcció a través del conflicte ens situa en la construcció d'un estat del benestar desigual en el món occidental (Adelantado, 2000; Navarro, 2002).

L'estat del benestar desenvolupa i impulsa les polítiques socials. Aquestes polítiques tenen com a objectiu promoure una ciutadania cohesionada socialment. Tanmateix, ens trobem unes polítiques socials esquifides, a casa nostra, en comparació amb la UE.³² Així podríem diferenciar diferents nivells d'implantació i desenvolupament de l'estat del benestar, des del model nòrdic fins al model mediterrani.

La societat postmoderna incorpora la multiplicació de rols dins l'esfera pública. És a dir, hi ha nous actors polítics i socials que s'incorporen a la gestió de la res pública des de noves responsabilitats. Aquesta societat relacional incorpora nous actors públics, que componen organismes multinivell o mancomunats. De la mateixa manera que les organitzacions socials del tercer sector, la societat civil no associada o els nous moviments socials s'incorporen a l'esfera pública des de la reivindicació, així com des de la gestió (Vernis, 2005). Aquests nous actors configuren un escenari del fet públic més ric i divers, amb responsabilitats compartides, en què la forma jurídica no condiona la promoció de polítiques públiques (Subirats, 1997b). És a dir, organitzacions mercantils o no lucratives es configuren també com a promotors de polítiques públiques.

³² Navarro, V. "Campanya liberal contra Suècia". Article publicat a El Periódico el dia 21.3.2006

Els diferents models d'estat del benestar han desenvolupar diferents graus i nivells de descentralització de les seves polítiques socials. Els governs locals són els poders públics més pròxims a la ciutadania i els que en rebran més pressió. D'aquesta manera, ens trobem sovint amb uns problemes quotidians d'arrel local però amb una gestió supralocal.

En l'apartat anterior recuperàvem alguns aspectes de les polítiques urbanes desenvolupades a Espanya durant els últims quaranta d'anys. Davant d'això i dels possibles aprenentatges extrets dels últims anys, hi ha un intent de construir polítiques més transversals, vertebrades al territori, alineades amb altres actors i amb major integració en institucions supraglobals. Aquesta situació de transició recupera els aspectes mencionats en el capítol 3, pel que fa a l'avenç cap a dinàmiques més col·laboratives, cooperatives i territorialitzades.

Aquest context, més enllà de poder abocar-nos a escenaris ideals de consens, provoca una necessitat d'incrementar els espais de diàleg, on la dissensió sigui una oportunitat de coneixement i de creixement. Davant d'això, ens trobem amb les dinàmiques de resiliència de la ciutat com a antibiòtic possible per superar els enormes reptes de la ciutat del segle XXI. Els treballs d'Ostrom sobre els béns comuns exposava que la participació en la gestió de *commons* facilitava l'adquisició de competències resilients. És pertinent, aquí, recuperar l'accepció de resiliència d'Ultramarí i Rezende,³³ amb la perspectiva de transformació de conflictes. Per tant, aquesta capacitat de resiliència no es deixa en el mateix *status quo*, sinó que es porta a altres escenaris. En paraules d'un antic lluitador sindical: "Resistir és vèncer".

4.5 DINÀMIQUES URBANES DE CANVI A LA CIUTAT ACTUAL: ELS CONFLICTES URBANS AVUI

En el subcapítol anterior hem analitzat aquesta nova configuració de la ciutat i aquests nous escenaris que apareixen en la nostra quotidianitat. Les societats complexes provoquen relacions i situacions complexes, la qual cosa genera conflictes, que són consubstancials a la persona i, per tant, al fet social; com a conseqüència, tot plegat genera incertesa, dubte, rebuig, passió, etc. Davant d'això les ciències socials han produït i reproduït sovint estratègies d'intervenció urbana per eliminar el conflicte (Cottino, 2003). Això, davant l'afirmació prèvia de la seva consubstancialitat, situa aquesta voluntat d'eliminació o evitació com a quelcom extraordinàriament impossible.

En la segona modernitat apareixen una sèrie de riscos i incerteses completament diferents dels de la primera modernitat, que es caracteritzen per adquirir una lògica de distribució molt diferent en la societat industrial (Beck, 1998). Tant en l'àmbit ambiental com en el laboral i en el familiar, la nova situació genera unes incerteses que transformen l'estructura social (Hogget, 2001). Aquesta situació provoca una sèrie de conflictes en el si de la nostra quotidianitat i interacció,³⁴ i converteix l'urbs en la gran àgora de producció de conflictes.

³³ Ultramarí & Rezende (2007: 51)

³⁴ NIMBY, Not in my back yard. L'expressió anglosaxona "No en el meu pati de darrere" ha protagonitzat molts episodis d'acció col·lectiva a Catalunya durant els últims anys: pisos de lloguer per a joves a Sant Boi; narcosaes a la Vall d'Hebron, o Barracons a Tàrrrega, et al.

Al segle XVIII Immanuel Kant va assenyalar la “insociable sociabilitat” de l’home. Sense la “insociabilitat”, les facultats humanes quedarien adormides en la seva gènesi. Per a Robert Wright, la globalització ha aprofitat aquest moment, segons explica en el seu assaig *Nadie pierde*, que ha aconseguit els elogis de Fukuyama o *The Economist*, i que contempla una simbiosi d’equilibrisme utòpic entre la llibertat i el sentit d’existència.

En aquest sentit, la globalització és un fenomen potencial des de l’inici de la vida, malgrat que, negant a Adam Smith, no es connectin mans sinó cervells invisibles, que es fan cada vegada més grans i complexos. Aquesta sinergia globalitzada comporta una evolució biològica i cultural vers una complexitat més àmplia i profunda. La globalització ens porta a una interconnexió dels conflictes. Aquesta interconnexió desenvolupa nodes de comunicació–informació impossibles abans de l’arribada de l’era de la informació i el desenvolupament de les TIC.³⁵ Aquesta interconnexió fluida aporta un increment en les relacions socials, així com una major capacitat de cohesionar experiències, alternatives i conflictes (Castells, 1997).

Aquesta nova era fa que la dimensió dels conflictes es desenvolupi a escala internacional. Malgrat això, molt sovint són les agendes del quart poder —*els mass media*— a l’hora de situar la mirada en un conflicte o altre. Com a exemple, trobem l’anuari editat des de l’Escola de Cultura de Pau de la UAB sobre els conflictes oblidats.³⁶

Aquesta dimensió internacional proporciona una mirada col·lectiva dels conflictes urbans.³⁷ Aquesta situació en provoca una de dialògica: la positiva és una mirada global per poder tenir major informació del que succeeix; la negativa són els riscos de la manipulació mediàtica per posar en la nostra mirada alguns imaginaris desitjables pels poders econòmics o institucionals del moment.³⁸

Antón Costas definia, en un article publicat al diari El País,³⁹ el conflicte com la pega l’Espanya plural. Aquesta metàfora, en un sentit macroeconòmic, la podem situar en el terreny de les relacions socials i de l’individu, és a dir, dibuixa com el conflicte fonamenta i intensifica les relacions socials. L’etnografia ens ha mostrat casos paradigmàtics de com les comunitats definien les seves relacions a través del conflicte i inclús de les guerres (Malinowski 1922; Mead, 1995). Aleshores ens hauríem de plantejar si els nostres conflictes interpersonals quotidians tenen a veure amb un interès o un desinterès. El desinterès genera conflicte? No. Genera frustració i un possible conflicte interpersonal (Bilbeny, 1999).

La postmodernitat ens ha portat a una etapa de transició i canvi constant, vers quelcom que no sabem que és. Pitjor encara, quan aquesta nova transició finalitzi, ja haurà canviat; per tant, el canvi és constant i permanent (Bauman, 2002; Beck, 1998). Aquests processos d’interessos permanents generen conflictes interns en l’individu. El món canvia acceleradament i res no és segur. Tanmateix, des de les ciències de l’educació hem de recollir les pràctiques educatives i comunitàries que és desenvolupen en aquest trànsit (Wenger, 2001). O sigui, les noves generacions d’infants i joves s’incorporen a aquesta nova realitat, que

³⁵ TIC: tecnologies de la informació i la comunicació

³⁶ Vegeu <http://www.pangea.org/unescopau>

³⁷ Vegeu els exemples d’assetjament escolar o bullying, violència domèstica, instal·lació de mesquites, et al.

³⁸ A tall d’exemple, podríem veure les imatges constants de les pasteres o cayucos, com a “efecte crida”, o l’allau d’immigrants, quan el percentatge d’immigrants que arriben en pastera o cayuco és d’aproximadament el 90% del total (vegeu informe anual de SOS Racisme

³⁹ Article publicat el dia 19.12.2001

és el seu hàbitat; per tant, en aquest món d'incerteses, les seves pràctiques quotidianes, el seus hàbits, s'acomodaran de manera natural a aquesta situació.

Últimament, des de les diferents disciplines de les ciències socials, s'ha recuperat el fet local com a resistència a l'homogeneïtzació globalitzadora. Podem analitzar realitzat per Chomsky, Beck, Ibáñez, Bauman, Canclini, Lash, Cortina i d'altres. Malgrat això, les disciplines han focalitzat el seu camp d'estudi des de la seva mirada disciplinària. Les resistències comunitàries davant l'homogeneïtzació global ha reportat la (re)construcció de les identitats col·lectives. La identitat de les comunitats es fonamenta no en una relació bipolar entre comunitat (positiva) i global (negativa), sinó en una construcció binària entre heterogeneïtat i homogeneïtat.

Aquestes noves formulacions identitàries no són en si mateixes homogènies ni monoculars, sinó que aquests cosmos locals tenen una fonamentació territorial o sectorial. Cadascun dels membres d'aquestes comunitats poden pertànyer a d'altres (Bauman, 2002; Delgado, 1998; Castells, 1997).

A la recerca de definicions d'aquest nou paradigma de la postmodernitat ens trobem una societat complexa (Beck, 1998), que necessita solucions complexes per a la resolució de les necessitats socials (Herrera & Castón, 2003). De vegades, els professionals de l'àmbit social intenten donar receptes ràpides i eficients sobre aquests problemes complexos (Torres, 2005a). Aquest fet genera nous problemes i frustracions per la no-resolució del problema. Tanmateix, també ens trobem amb solucions parcials i no holístiques.

Aquesta societat relacional planteja necessitats extraordinàriament mutants i, per tant, necessita la participació de tots els actors de la comunitat (Garcia Roca, 2004). L'impacte de les polítiques socials té un escenari de futur a mitjà–llarg termini i no a curt termini. Aquesta situació pot provocar la reproducció dels problemes socials i la deslegitimació del mètode científic (Bourdieu, 1997). Aquest fenomen ha estat àmpliament analitzat per la sociologia francesa dels anys setanta i posterior, amb Passeron i Bourdieu.

La inseguretat ciutadana apareix als primers llocs de l'agenda política, per la qual cosa els poders públics han recollit aquesta demanda des de la prohibició i la normativització.⁴⁰ Això fa que les respostes formulades des de l'Administració vagin més vinculades a acords que a processos, a resolució que a prevenció. Aquesta situació provoca una desubicació en les ciències socials, i especialment en la pedagogia. Els professionals de l'educació ens trobem amb la necessitat de ser eficients en els processos i eficaços en la gestió, malgrat que l'entorn demana immediatesa en aquests processos, la qual cosa converteix qualsevol procés de canvi en un *oxímoron* (Freire, 1978).

L'afebliment de l'estat del benestar i les noves necessitats socials aprofundeixen en un conflicte de recursos escassos, en què els destinataris entren en conflicte per una conseqüència sistèmica. En paraules de Beck (1998), "el sistema nos pide soluciones biográficas a contradicciones sistémicas". Els conflictes de recursos escassos són aquells que tenen la causa en una insuficiència dels recursos per a les persones o col·lectius en conflicte. Actualment patim conflictes d'aquest tipus: transvasament de l'Ebre, conflicte de l'aigua, beques de menjador, polítiques passives d'ocupació, places d'escola pública per als nouvinguts, etc. Tots aquests conflictes tenen una dimensió econòmica, gestada en l'estat del benestar feble de què

⁴⁰ Vegeu l'entrevista publicada a B. Tavernier sobre el conflicte a la perifèria de París a finals del 2005. Entrevista publicada al diari El Mundo el dia 11.11.2005

disposem (Adelantado, 2000; Navarro, 2002). Aleshores ens trobem amb conflictes els continguts o el nivell substancial dels quals no en són l'eix del, sinó el fet de no disposar de recursos. En són un exemple els rumors sobre l'assignació de les beques de menjador als nouvinguts i la reducció com a destinataris dels autòctons. La queixa d'aquest globus sonda no és tant que rebin suport, sinó que els altres en quedin fora.

L'aprimament de l'estat del benestar i, operativament, de les polítiques socials executades provoca una esclatxa cada vegada major entre la població autòctona i d'acollida, fins al punt que es produeix una segregació cultural difícil de (re)construir. En aquest tipus de conflicte, el factor de la desigualtat no és present en l'eix del discurs, sinó l'exclusió de l'altre; és a dir, no se'n valora el grau d'exclusió, sinó els elements ètnics o de procedència —els pobres deixen de ser pobres per passar a ser exclusivament immigrants.

El conflicte com a discurs planteja alguns interrogants: genera nous conflictes? Millora les claus interpretatives dels conflictes? Quin motiu hi ha darrere dels discursos sobre alguns conflictes? Totes aquestes preguntes plantegen nombroses hipòtesis, dubtes o línies de recerca. Tanmateix, no és l'objectiu d'aquesta recerca aprofundir-hi. Malgrat això, la verbalització del conflicte resideix en els discursos de la quotidianitat, inclús de vegades per sobre de les pràctiques conflictives (Maliandi, 2001). Aquesta situació, juntament amb la connotació negativa del conflicte, proposa una sèrie de barreres socials per tal de poder reorientar aquests rumors, aquesta estigmatització i por del conflicte (Boqué 2003).

Les llegendes urbanes, globus sonda o notícies generen problemes on no n'hi havia i marquen línies d'acció política en l'agenda local. Això deixa en una situació de feblesa les accions socioeducatives, ja que la immediatesa és un dels factors que determinen el tipus d'acció a executar. Un dels exemples més paradigmàtics és el NIMBY, la resistència d'alguns col·lectius a la instal·lació de certs equipaments al seu territori, com són els pisos de lloguer per a joves, centres de menors, sales de venipunció o d'altres. Aquest procés de xenofòbia urbanística va acompanyat de resistència reaccionària o de processos de no-diàleg de l'administració competent.⁴¹

El discurs del conflicte ha generat la mitificació de consens, és a dir, la solució per a tots els problemes és arribar a un consens entre les parts implicades.⁴² Tanmateix, aquesta és una bona estratègia per a la transformació de molts conflictes, malgrat que la seva maximització pot portar, i sovint ha portat,⁴³ a generar nuclis d'insatisfacció social, ja que l'acord no satisfà cap de les dues parts. És a dir, l'acord és un constructe de les dues parts, i no el rebuig parcial de cadascuna d'elles. Així doncs, l'acord ha de facilitar i transformar la realitat per tal que la nova situació sigui satisfactòria per a les parts.

Reivindicant la necessitat del consens, hem de reivindicar encara amb més força la potestat de la dissensió. Aquest plantejament posa èmfasi en el procés, en la mirada pedagògica, i no tant en el resultat. Així doncs, el procés és una espiral d'aprenentatge social que regula les relacions socials i canvia el paper dels participants. D'aquesta manera, podríem veure la necessitat de dissentir de la no-possibilitat de dret a vot dels nouvinguts residents—legals en un municipi amb més de tres anys d'empadronament, o bé dissentir

⁴¹ Normalment aquesta administració és un organisme municipal

⁴² Vegeu les conclusions a les jornades Vers la Ciutat Mediadora. GATS, Barcelona, febrer del 2006.

⁴³ Vegeu taula núm. 3. Experiències comparades sobre els programes de mediació comunitària

de la negativa a la instal·lació d'un CAS⁴⁴ per als usuaris del barri. De vegades el consens és complex; tanmateix, és necessari reafirmar la identitat individual davant dels altres (Beck, 1998; Lash, 2003).

La paraula se situa al bell mig de les relacions socials, i és una de les catifes comunicatives per excel·lència.⁴⁵ La paraula construeix tant espais comunicatius com de conflicte. A través de la paraula poden canalitzar la nostra ira, la felicitat, la incertesa; així mateix, podem utilitzar la paraula com a catalitzadora de transformació de conflictes.

Les paraules no són neutres per essència; en el moment de la seva escenificació, hi influeix el context, el to, la forma i altres factors. La postmodernitat ens aporta aquest nou paradigma del món d'avui, analitzat per Alain Touraine (2005). En aquesta societat occidental sense pausa, dinàmica, en què es va a un ritme frenètic i caracteritzada per la incertesa, la paraula es reivindica com a esperança en la transformació de conflictes, com a oportunitat del diàleg per transformar les problemàtiques en nous escenaris. Així doncs, la recuperació de la paraula és imprescindible en els espais de transformació de conflictes, per tal de poder donar una oportunitat a l'alteritat en els moments de cert repòs i d'establiment de diàleg.

Relacionat amb la paraula apareix el discurs, un ventall de paraules, conceptes, sentiments i emocions més o menys homogenis que tenen una certa intencionalitat, així com una finalitat de comunicar quelcom (Cassany, 2006). L'anàlisi crítica del discurs és una eina fonamental per a la recerca qualitativa i la transformació social (Villasante et al., 2000). Per tant, podem dir que serà una tècnica fonamental per a la nostra tasca transformadora en aquests espais de creativitat social.

⁴⁴ CAS: centre d'atenció a drogodependents

⁴⁵ En la present recerca analitzem el paper de la paraula com a element de la comunicació verbal. No encetarem el tema de la comunicació corporal no perquè no creguem que no intervingui en els conflictes, tot el contrari, sinó perquè formaria part d'un altre marc interpretatiu

CAPÍTOL 5. L'ESPAI PÚBLIC

Com es pot definir l'espai públic? L'Escola de Chicago va associar la seva idea de ciutat a la d'ésser viu, un ecosistema, una xarxa d'interaccions animals innates en les relacions socials, en què els mecanismes de cooperació es generaven de manera innata i automàtica. George Simmel és segurament el primer a formalitzar sociològicament el plantejament següent. La microsociologia de Simmel ens aporta una mirada etnogràfica dels espais microsocials, de les interaccions entre molècules i de la fugacitat d'aquestes relacions. L'Escola de Chicago i l'interaccionisme simbòlic aprofundien en la idea que la vida social era un procés a través del qual els actors resolien col·lectivament els problemes, i s'adaptaven a la naturalesa i a la persistència de les seves solucions.

En els espais públics la territorialització ve donada per les negociacions col·lectives i interpersonals que els habitants d'un territori estableixen entre si. Aquest espai físic i simbòlic forma part de l'individu i configura una motxilla que li permet l'equilibri en el trànsit per l'espai públic. L'espai públic és un concepte extraordinàriament polisèmic. En aquest apartat dipositarem les essències de l'espai públic segons allò que forma part de l'esfera pública que té un territori construït de significats i serveis de trànsit interaccional pels individus i col·lectius.

Anteriorment ens hem referit al valor polisèmic del concepte. d'esfera pública Bauman ens adverteix sobre els discursos de l'esfera pública: "Ja no és cert que l'espai públic s'hagi proposat colonitzar l'espai privat. És tot el contrari: l'espai privat colonitza l'espai públic" (Bauman, 2002: 45). Els poders públics estan desenvolupant la normativització de l'espai públic. Aquest intent de normativització té com a objectiu el control social dels usos de l'espai públic, així com de les persones que poden transitar-hi o ocupar-lo (Delgado, 2008), malgrat que només enceten una única dimensió: la capacitat de ser eficaç en la consecució dels seus objectius. Tanmateix, no es pot oblidar la dimensió política-social i la llibertat de trànsit i d'ocupació de l'espai públic.

En resum, en les darreres dècades, apareix la baixa densitat urbana i la segregació funcional, que ha generat un model urbà, el de la urbanització dispersa, en què s'han reduït tant la diversitat social com la necessitat i l'ús de l'espai públic. És per això que, davant d'un model urbà socialment homogeni i funcionalment segregat, en què els espais públics són espais de no-ús, es fa difícil pensar que es manté el caràcter relacional propi de la ciutat, fet que es manifesta en aquest model de no-ciutat.

5.1 QUÈ ÉS L'ESPAI PÚBLIC?

La complexitat i l'ambigüitat del mateix concepte han produït una sèrie de discursos relacionats amb l'espai públic, elaborats de manera molt endogàmica des de cadascuna de les diferents disciplines. A continuació, desglossem els diferents tipus d'atribucions:

- Els discursos d'atribució de l'espai públic com a conglomeració d'equipaments han intentat dibuixar les necessitats direccionals dels professionals que hi actuen (Borja, 1998; Acebillo, 1998), negant altres possibilitats d'intervenció en l'espai públic des d'altres instàncies no institucionals.
- Els discursos d'atribució de l'espai públic com a quelcom que forma part de l'àmbit urbà pel trànsit i la vivència no planificada de les persones que hi transiten. L'antropologia urbana ha aprofundit en aquest concepte (Delgado, 1998 i 2005; Parés, 2006; Zubero, 2008; Augé 1998; Román, 2005), i ha reivindicat un ús de l'espai públic.

- Els discursos d'atribució de l'espai públic com allò que simbolitza l'esfera pública. A l'hora de definir els comportaments, usos i cultura d'aquests espais, s'usa sovint com a sinònim "esfera" i "espai", configurats com a antítesi a l'espai privat o l'esfera privada (Subirats, 2002; Giner, 1996).

A continuació presentem una figura per sintetitzar les principals tipologies d'espai públic:

Figura 5. Atribucions al concepte d'espai públic

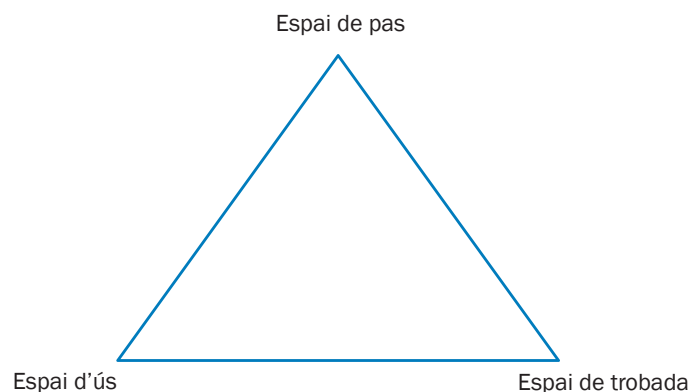

Font: elaboració pròpia

La participació sorgeix de la convivència veïnal, i aquesta és més factible quan existeix una densitat de relacions socials i un espai on desenvolupar aquesta convivència. És en aquest sentit que els espais públics poden aportar molt a l'hora de fer ciutats per a la ciutadania, i potenciar la generació de capital social.

Whatmore argumenta que els espais públics urbans fan la ciutat més sostenible en termes socials i ambientals, en tant que són espais cívics que fan la ciutat més habitable, al mateix temps que la naturalitzen i n'incrementen la biodiversitat (Whatmore, 2003; Boada & Capdevila, 2002). En la mateixa línia, tot i que per uns espais molt específics, resumint les principals aportacions de la conferència internacional "People, Land and Sustainability", celebrada a Nottingham al setembre de l'any 2000, s'argumenta que els community gardens tenen una dimensió social que afavoreix un desenvolupament socialment sostenible (Ferris et al, 2001). Alhora, trobem tres funcionalitats crítiques de l'espai públic, que són: espai de pas, espai d'ús i espai de trobada (Parés, 2006). Aquesta funcionalitat s'emmarca en un paradigma constructor del bé públic. Davant d'altres mirades possibles, les accepcions de funcionalitats serien d'altres.

Figura 6. Dimensió substancial de l'espai públic

Font: Parés (2006)

5.2 ELS INTENTS DE COLONITZACIÓ DE L'ESPAI PÚBLIC PER PART DE L'ESPAI PRIVAT

Sovint ens trobem algunes afirmacions del tipus: “S'està produint una invasió de l'espai públic a l'espai privat!”, com ja s'ha dit anteriorment. Tanmateix, aquesta afirmació entra en contradicció amb certes estratègies colonitzadores de l'espai privat vers l'espai públic (Bauman, 2002). Per exemple, ens trobem amb la voluntat d'imposar bones pràctiques d'urbanitat a les dones magrebines perquè no portin el mocador. Una pràctica cultural autòctona de les societats occidentals vol imposar-se en les bones pràctiques a l'espai públic col·lectiu. Tal com s'ha mencionat en apartats anteriors, la tipologia de construcció de la trama urbana afavoreix una tipologia d'espai públic, així com apropiacions agressives per part de l'espai privat.

Atès aquest plantejament, podríem dir que existeix el NO-LLOC?

La urbanització dispersa és, en general, un model privatitzador, no només per la manca d'espais públics en benefici dels espais privats, sinó també per les característiques d'estil de vida dels seus residents. Un estil de vida que, tal com s'ha anat mostrant en aquesta recerca, està basat en la privacitat i en un cert aïllament de la resta de l'espai públic proper. La privatització urbana està estretament vinculada a la privatització dels estils de vida dels residents en aquests entorns sociourbans, i totes dues coses condueixen a la pèrdua de l'essència de la ciutat en un model urbà de baixa densitat. Un model urbà que no és relacional no és ciutadà. En aquest sentit es pot afirmar que a la urbanització dispersa li manquen elements relacionals, la qual cosa converteix aquest entorn sociourbà en una no-ciutat.

Així, la manca d'espais públics urbans, la dedicació d'ús, el marc relacional i la manca de diversitat dels espais públics existents en la urbanització dispersa contribueixen decisivament a convertir-la en una no-ciutat. Per això, l'espai públic és, per excel·lència, l'espai relacional d'una ciutat.

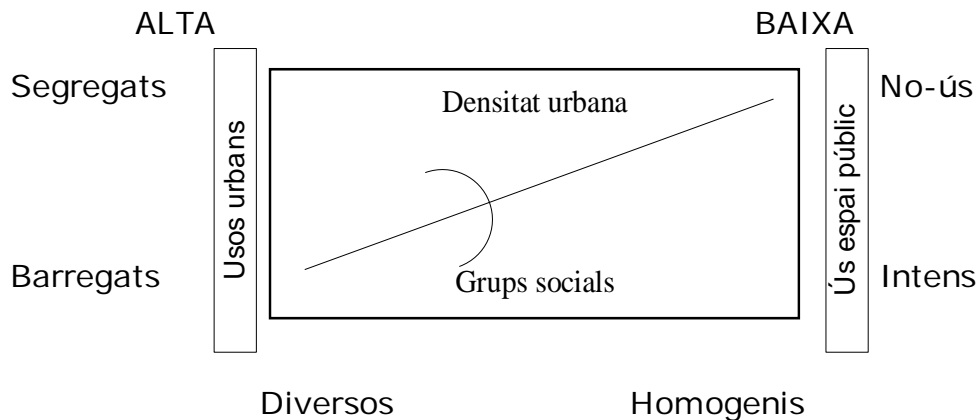
Aquesta manca d'espais públics i la seva poca intensitat d'ús s'afegeixen a altres elements característics de la urbanització dispersa que s'oposen a la naturalesa del concepte tradicional de ciutat, ja que, com s'ha vist anteriorment, si bé la regió metropolitana pot oferir en l'àmbit regional el conjunt de funcions estructurals de la ciutat, no és capaç d'oferir les funcions relacionals (Muixí, 2001; Solà-Morales, 2008).

La ciutat actual és possible en la ciutat compacta, on, a través dels seus espais públics, poden generar-se aquestes xarxes socials de relació.⁴⁶ És en la ciutat compacta on la individualització pot desenvolupar la seva vessant social a través d'un model urbà amb més espais col·lectius. En canvi, en el model d'urbanització dispersa, la generació de xarxes socials de relació queda limitada per la manca d'espais. Les xarxes socials de relació no es desenvolupen en els espais privats, sinó que sorgeixen dels espais col·lectius, i això és el que fa que estigui limitat en la urbanització dispersa. La individualització de la urbanització dispersa es basa en l'adquisició dels espais propis, i això limita les possibilitats de generar xarxes socials de relació (Subirats, 2002). En canvi, la individualització de la ciutat compacta permet, a través de la major presència d'espais col·lectius, generar xarxes socials de relació, basades en l'individu, però socials i no exclusivament privades.

⁴⁶ La ciutat compacta és aquella on hi ha una densitat de població notable, una diversitat d'usos i un espai públic de presència intensa. La urbanització dispersa és el model de cases en filera, en què la tematització de l'espai és molt elevada, amb una baixa intensitat i un ús poc intens de l'espai públic com a espai de trobada i relació.

Durant les darreres dècades, a través de la baixa densitat urbana i la segregació funcional, s'ha generat un model urbà, el de la urbanització dispersa, en què s'han reduït tant la diversitat social com la necessitat i l'ús de l'espai públic. És per això que, davant d'un model urbà socialment homogeni i funcionalment segregat, en què els espais públics són espais de no-ús, es fa difícil pensar que es manté el caràcter relacional propi de la ciutat, fet que es manifesta en aquest model de no-ciutat. La figura següent intenta sintetitzar aquest pas de la ciutat tradicional a la no-ciutat veure figura 7:

Figura 7. De la ciutat tradicional a la no-ciutat

Font: Parés (2006)

Els escassos espais públics de la urbanització dispersa són, com s'ha mostrat anteriorment, espais de no-lloc, amb una intensitat d'ús molt baixa, així com una baixa densitat d'habitants. L'homogeneïtzació del seu entorn urbà impossibilita que aquests espais públics siguin espais de diversitat; a la vegada, l'estil de vida dels residents en aquest entorn urbà contribueix a fer que aquests espais no-llocs es converteixin en espais relacionals en desús.

Els residents a les zones de baixa densitat urbana, d'altra banda, tendeixen a utilitzar altres espais d'ús públic: ja siguin espais públics de centralitat, utilitzats amb una lògica metropolitana, o bé espais de consum. Així doncs, els residents en aquests entorns urbans pràcticament no utilitzen els espais públics del seu entorn de residència, en moltes ocasions perquè no existeixen, però sí que utilitzen amb certa freqüència espais de consum, dispersos o de centralitat (Parés, 2006). Es tracta d'uns espais que, tal com s'ha mostrat en aquesta recerca, són espais privatitzats, produïts i controlats pels poders econòmics (Mitchell, 1990; Subirats, 1998b).

Així doncs, en la urbanització dispersa s'ha privatitzat l'espai en dues direccions paral·leles: per una banda, s'ha substituït l'espai públic urbà per l'espai privat de les cases unifamiliars, i per l'altra, s'ha substituït l'ús d'espais públics per l'ús d'espais privats de consum (Capel, 2005). Des d'aquesta perspectiva, el model urbà de baixa densitat es converteix en un model de no-ciutat, no només en tant que elimina els elements relacionals de la ciutat, sinó també perquè, des d'una lògica de l'espai públic urbà, es caracteritza per uns espais mínims que no són utilitzats per uns residents que passen a emprar uns espais de consum mancats de funcionalitat relacional. Com explica Augé (1998), els espais de consum són no-llocs en tant que no contenen relacions.

En síntesi, la urbanització dispersa és una no-ciutat amb uns espais públics de no-ús, els residents de la qual tendeixen a utilitzar uns espais, els espais de consum, que són no-llocs. La urbanització dispersa és, des de tots els punts de vista, però especialment des del punt de vista de l'espai públic urbà, una construcció sociourbana que nega la relació social en benefici de l'aïllament i la garantia de privacitat dels seus residents.

5.3 CONTROL SOCIAL I BONES PRÀCTIQUES D'URBANITAT

La “ciutat marca”, com per exemple el model Barcelona, incorpora un sèrie de característiques socioespacials: creixement urbanístic, incorporació massiva i constant de turistes —de tot tipus—, gentrificació del centre com a ciutat comercial, etc. Aquestes característiques produeixen una tendència d'alguns poders públics a normativitzar quelcom no nomativitzable.⁴⁷

A tall d'exemple, destacarem l'Ordenança de civisme de Barcelona. Aquesta ordenança, que va causar una gran polèmica a finals del 2005 i principis del 2006 a la ciutat, tenia diversos objectius: definir els usos de l'espai públic, eliminar-ne conductes “incíviques”, segregar conductes urbanes “no desitjables” a altres punts de la ciutat, planificar l'acció i el trànsit de les persones i els col·lectius. Totes aquestes finalitats van trobar oposició en partits polítics⁴⁸ del govern municipal, associacions, col·lectius no associats, intel·lectuals,⁴⁹ mitjans de comunicació, etc.

La pregunta que ens hem de fer és: aconseguirem els nostres objectius d'“ordenació” de l'espai públic amb la normativització? Per respondre a aquesta pregunta necessitaríem una recerca focalitzada, tot i que algunes dades si que apunten a un cert patró i tendència. La majoria de multes no s'han pogut cobrar, l'ambigüitat de la normativa genera una confusió permanent per a urbanites i policia, i el rebuig que provoca ha generat episodis de desobediència civil significativa. A tall d'exemple, podríem citar les treballadores sexuals a la ronda Sant Antoni o entitats no lucratives que fan activitats al carrer sense pagar la taxa prevista a l'ordenança, o bé el trànsit espacial dels col·lectius penalitzats a d'altres amb una menor centralitat urbana.

En conclusió, els poders públics estan desenvolupant la normativització de l'espai públic. Aquest intent de normativització té com a objectiu el control social dels usos de l'espai públic, així com de les persones que poden transitar-hi o ocupar-lo (Delgado, 2007, malgrat que només enceten una única dimensió: la capacitat de ser eficaç en la consecució dels seus objectius. Tanmateix, no es pot oblidar la dimensió política-social i la llibertat de trànsit i d'ocupació de l'espai públic.⁵⁰

⁴⁷ Subirats, J. “La mendicidad como molestia”. Article publicat a El País el dia 23.2.2006

⁴⁸ Iniciativa per Catalunya Verds es va oposar a la normativa i hi va votar en contra. Aquest partit polític formava en aquell moment part de l'equip de govern.

⁴⁹ Vegeu l'hemeroteca entre maig i octubre del 2005, període durant el qual es van publicar nombrosos articles d'intel·lectuals i col·lectius en contra d'aquesta normativa

⁵⁰ A la ciutat de Barcelona, a finals del 2005, es va donar un debat públic sobre l'Ordenança municipal del civisme i la convivència, que normativitzava l'ús de l'espai públic. Durant el 2005 i el 2006 hi hagué un debat intens per part de la premsa, les institucions polítiques i l'acadèmia

CAPÍTOL 6. LA CULTURA DE LA MEDIACIÓ AL MÓN URBÀ

La cultura de la mediació es caracteritza per construir espais estables de mediació, en què els professionals actuen de manera proactiva i preventiva, no exclusivament quan el conflicte ha esclatat. Aquest fet manifesta la necessitat d'actuar en les causes dels conflictes comunitaris i no exclusivament en els seus efectes ornamentals. És a dir, la creació d'un procés de mediació en un conflicte per l'ocupació incívica de l'espai públic és complexa quan el conflicte es troba en la fase més exponencial. Així doncs, ho haurem de treballar quan es trobi en un moment de distensió. Davant d'aquest repte, existeixen grans corrents en mediació.

L'Escola de Harvard, o el model de resolució de disputes, ens presenta una solució tècnica per a la resolució de les diferències. En canvi, altres models, com el circular narratiu o el transformatiu, ens encoratgen a ajudar a construir altres realitats a través dels processos de mediació (Farré, 2004; Boquè 2003). És més, ens facilita les eines per apoderar-nos i poder transformar els nostres conflictes quotidians a través del diàleg. Seguint les tendències de Bourdieu & Passeron (1985) en relació amb la reproducció social, el primer model cronifica l'existència de mediadors i programes de mediació; el segon ens convida a la dissolució dels espais formals de mediació.

El repte rau en el canvi cultural. Cal tenir en compte les estratègies que ens aporten les diferents experiències per tal de construir una cultura de la mediació. D'aquesta manera, els conflictes tindran una gestió positiva, dialogada i no violenta. La cultura de la mediació recull tota una experiència històrica de la cultura de la pau i la no-violència (Gascón, 2000; Fisas, 1987; Farre, 2004). L'educació per la pau és un factor fonamental per a la construcció d'aquesta cultura de la mediació. Segons Joan Galtung (1998), la pau positiva suposa l'absència dels tres tipus de violència: directa, cultural i estructural. Aquestes aportacions de la cultura de la pau i la no-violència ens encaminen a altres conceptes significatius, com és la "provenció" de conflictes. Aquest terme, defensat per Johan Burton (1990), aposta per integrar prevenció i proactivitat, la qual cosa ens facilita un examen constant de les situacions de risc i les alertes adients per a la seva desactivació.

6.1 MORFOLOGIA DE LA MEDIACIÓ

La mediació és una de les tres metodologies per excel·lència per a la gestió alternativa de conflictes, com poden ser la conciliació i l'arbitratge.⁵¹ Així doncs, la present recerca intenta donar resposta a les claus per a la millora de la convivència a la ciutat. Intentar situar en el procés històric la mediació és com situar l'educació emocional en el mateix procés que ha viscut el desenvolupament en l'àmbit acadèmic i social. O sigui, sempre hi ha estat present i és consubstancial a les relacions humanes.

Tanmateix, la mediació comunitària com l'entenem avui és un fet nou, recent, amb experiències més cosificadoras en els últims vint anys. Especialment a Catalunya, comença a haver-hi experiències estables i

⁵¹ En la conciliació, un tercer fa de facilitador del procés de gestió del conflicte, actuant-hi de manera activa i proposant-hi solucions. L'arbitratge, a més d'incorporar les dinàmiques de la conciliació, també el tercer, l'àrbitre, pot dictar una solució quan veu que les parts no arriben a un acord. En canvi, en la mediació, el mediador és un catalitzador del procés, ja que facilita el diàleg; les parts proposen i plantegen els diferents escenaris i les diferents propostes per a la transformació del conflicte.

significatives des de finals dels noranta; és a dir, les experiències són molt recents. Six (1990: 11) ens planteja: “La mediació ha existit sempre. Sempre hi ha hagut, en les tribus o poblats, savis a qui se sol·licitava amb tota naturalitat, que aportava tranquil·litat als diferents, uns éssers que eren els fonaments de la fraternitat”.⁵²

Aleshores, podríem situar aquesta figura antiga del mediador com aquella persona pacifista i justa, raonable, dialogant i empàtica amb múltiples capacitats relacionals.⁵³ *L'Encyclopedia of conflict resolution*, de Burgess & Burgess (1997), informa sobre experiències mediadores a la Xina amb més de dos mil anys d'antiguitat.⁵⁴ El món contemporani va incorporar la primera institució amb esperit mediador de manera institucionalitzada i estable el 1947. Es tracta del Federal Mediation and Conciliation Service (FMCS). Aquesta institució va néixer amb l'objectiu de regular per via no violenta els conflictes laborals (Burton & Dukes, 1990; Moore, 1995). A partir d'aquell moment la mediació va eixamplar el seu àmbit d'actuació: comunitari, familiar, escolar, penal i internacional. També s'expandí a l'àmbit territorial llatinoamericà, i posteriorment s'exportà a Europa (Suarez, 1997: 47-50).

A principis de la dècada dels noranta es comença a legislar en aquesta matèria a l'Estat espanyol. A Catalunya en trobem la primera referència a la Llei orgànica 4/92, que regulava la competència i els procediments en el marc de la mediació penal juvenil (Funes, 1996 Gimeno et al, 1997. Resulta interessant observar les diferents fonts de la mediació als Estats Units contraposant-les a les d'Europa. Als Estats Units, la mediació sorgeix de la pràctica i el conflicte ciutadà. En canvi, a Europa es desenvolupa a través d'institucions i de l'acadèmica per després iniciar les experiències al territori. Cal dir que des d'aquella primera experiència, a principis de segle XX, ha plogut molt i les diferents fórmules s'han filtrat pel territori. Tanmateix, actualment ens trobem en un dilema entre la mediació com a solució econòmica de la no-judicialització dels conflictes o la mediació com a cultura per a la transformació social. Aquesta recerca intentarà clarificar alguns d'aquests dilemes.

La Carta del Centre National de la Médiation de París descriu la mediació com “una voluntat d'obrir camins, de construir ponts, d'establir llaços allí on no n'hi ha, amb la finalitat de permetre que persones o grups es retrobin, que un ésser pugui trobar el camí cap a si mateix”.

Una cosa inherent i característica de la mediació és el conflicte. Si no hi ha conflicte, no pot haver-hi mediació. Aquestes línies no intenten prestigiar la mediació com un conjunt de tècniques per poder afrontar el conflicte. La mediació és allò que construeix noves realitats: més riques, diverses, participades i transformadores.

La cultura de la mediació ens apropa a la caracterització del conflicte: dos o més éssers o grups tenen una posició dicotòmica entre ells i manifesten diferents comportaments (que poden ser destructius o no). Segons Negrillo (2005), el conflicte es caracteritza per:

- **Les persones** (rol específic, paper en la construcció de significats, perspectiva evolutiva...).
- **Els continguts** (delimitació d'àrees de contraposició i d'acord de cada cultura escolar, redefinició d'aspectes substancials i personals en el currículum, clarificació de la concepció de la diversitat...).

⁵² La traducció és de l'autor.

⁵³ Entenem com a mediador els homes i les dones en l'exercici de la mediació.

⁵⁴ Tanmateix, Catherine Perelló (1998: 67) indica que “la mediació documentada més antiga que es conserva és de fa quatre mil anys a Mesopotàmia”. La traducció és de l'autor.

- **Els processos** (espais i recursos per al diàleg dins la dinàmica del conflicte, corresponsabilització del sistema en la resolució del conflicte...).

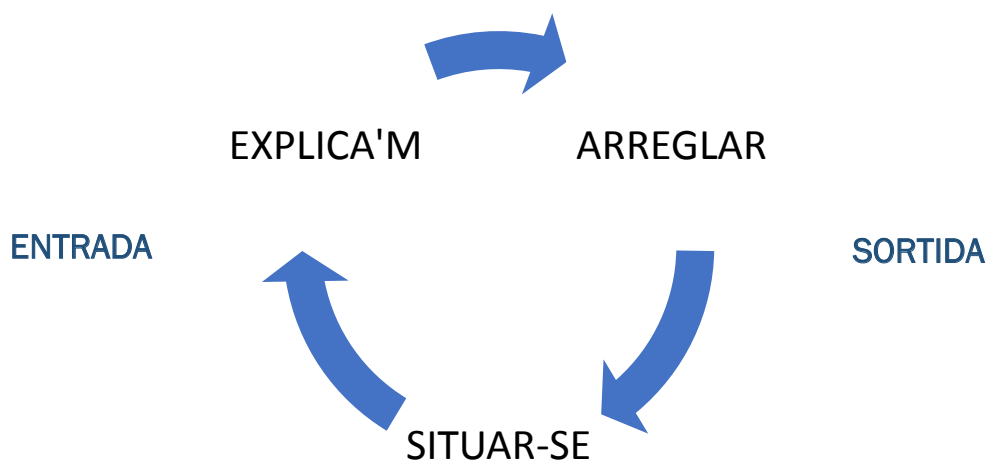
De vegades es té una percepció negativa del conflicte. Intentarem desmitificar-lo i repensar-ho al voltant de diferents idees generadores sobre la cultura de la mediació. Aquest plantejament està impregnat de pedagogia política per tal de poder arribar a construir i desconstruir noves realitats al nostre entorn. La pedagogia intenta afrontar aquest nou repte reconstruint significats col·lectius com:

- El **conflicte** és un fet natural, inherent a la vida quotidiana, fruit de la interrelació de persones o grups que pensen, viuen i somniem diferent. Si no existís aquesta diferència, seria complex pensar en un aprenentatge interpersonal o intergrupals.
- El **problema** del conflicte no resideix en la seva essència, sinó en la resposta que hi donem. La seva resolució negativa, l'ús de la violència o la impossibilitat d'arribar a un diàleg equilibrat com a espai de trobada és el que en propicia la connotació negativa; no rau en la seva gènesi, sinó en com ens hi enfrontem.
- El conflicte només apareix quan hi ha comunicació i interès; si no n'hi ha, el conflicte no existeix. Tanmateix, haurem de recollir aquest fet com a potencialitat i no com a debilitat (vegeu Malinowski, 2002).
- El conflicte és un fet universal entre persones i grups.

A causa de la proliferació de trobades i literatura sobre la mediació, així com de la participació, es volen recuperar algunes idees apuntades per Six, una és la que diu de la mediació impulsada per un tercer que fa néixer el tercer és a dir, vol actuar de tal manera que d'aquell diàleg —confrontació en presència d'un tercer— en neixi quelcom que no sigui ni la solució unilateral del primer ni la solució unilateral del segon, sinó una sortida original realitzada per una part i l'altra..., com un nen que prové de dos progenitors (Six, 1997). Així doncs, podem delimitar la mediació com una situació triangular o múltiple en la transformació de conflictes.

L'esquema general del procés de mediació de Lederach va consolidar un marc metodològic per continuar construir procediments vàlids entorn de la mediació (figura 8).

Figura 8. Esquema general del procés de mediació de Lederach (1996)

Font: Boquè(2003)

El diagrama anterior explica el procés general de mediació: entrada de la informació; espiral de situar-se, explicar i arreglar; sortida i transformació de conflicte. Aquesta espiral del procés sintetitza les diferents situacions que es plantegen en el procés de mediació.

La mediació comunitària té un paper rellevant per democratitzar la justícia i desjudicialitzar la societat.⁵⁵ No es tracta d'institucionalitzar un àmbit, sinó d'oferir alternatives positives i transformadores a la societat. S'han de generar processos d'aprenentatge col·lectius, fomentant xarxes socials creatives i participatives a través de les quals es puguin vertebrar les potencialitats d'aquests processos (Villasante et al, 2000). El procés de mediació és un procés pedagògic i de creixement personal o col·lectiu. La persona mediadora ens acompanya a repensar les relacions i construir-hi nous paràmetres. Aquest procés d'aprenentatge ens dona eines per poder créixer i fomentar la cultura de la mediació, que no és res més que la cultura del diàleg, és a dir, situar la paraula com a eina per a la transformació dels conflictes.

A diferència de la justícia, la mediació aporta la participació activa de les parts, així com la corresponsabilització dels diferents papers. Aquest fet facilita un aprenentatge per a la transformació positiva de conflictes. A continuació es presenta una taula en què es comparen els principis d'oposició de justícia i els de la mediació (taula 8).

Taula 7. Principis de la justícia i de la mediació

Principis d'oposició	
Justícia	Mediació
Equitat	Equilibri
Legalitat	Legitimitat
Estat	Societat
Dependència	Autonomia
Relació vertical	Relació horitzontal
Principi de ruptura	Principi de vincle
Normatiu	Creatiu
Subordinació	Aprenentatge
Autoritat	Potestat

Font: elaboració pròpia a partir de Faget (1995)

La taula compara diversos conceptes segons els diferents principis de la mediació. L'antagonisme dels conceptes mostra les diferències rellevants entre justícia i mediació. Podríem afirmar que la justícia té la concepció de la persona com a objecte, i la mediació, com a subjecte. Aquesta mirada és rellevant a causa de les possibilitats que aporta la mediació a les persones per tal de poder millorar les seves problemàtiques, prevenir possibles conflictes i ser actors de les seves vides.

⁵⁵ Vegeu la taula núm. 7

6.2 LA COMUNITAT COM A ESPAI NATURAL DE MEDIACIÓ

Indubtablement, la comunitat ha patit una enorme transformació. La globalització i l'era de la informació han impulsat una sèrie de canvis als territoris, grups i individus, que fa que aquest concepte i aquesta realitat hagin mutat. Són rellevants els resultats extrets de la recerca *Barris i crisis* (Blanco & Nello, 2015), en què es posava de manifest la relació entre vertebració de xarxa social i el desenvolupament de competències resilients per a les comunitats.

Sense voler aprofundir en l'existència o no de la comunitat, es creu necessari recuperar-ne el concepte i treballar el territori. Actualment necessitem (re)adaptar les nostres estratègies i (des)codificar alguns símbols del passat. Però, com presentava oportunament el professor Caride (2005), hem de parlar i treballar amb la comunitat, malgrat que sigui com a referència, estímul o motivació. Així doncs, la comunitat és quelcom que ens ajuda a transformar la realitat o a (re)situar el subjecte d'acció social.

Bauman, en la seva obra *La comunitat*, planteja la seva posició respecte a la inexistència, actualment, de comunitats (2003: 175). Diu: "Si ha d'existir una comunitat en un món d'individus, només pot ser (i ha de ser) una comunitat relligada a partir de compartir i de la cura mútua; una comunitat que atengui i es responsabilitzi de la igualtat del dret als éssers humans i de la igualtat de possibilitats per exercir aquest dret".

La literatura marxista ens va aproximar intensament al conflicte de classes. El món actual apunta a una sèrie de conflictes que impulsen l'apoderament de perifèries urbanes globals. Els diferents estudis de casos analitzats per James Holston a São Paulo situen el conflicte centre-perifèria com a cohesionador de les comunitats en lluita (2008).

La comunitat necessita escenaris compartits per poder projectar-se i avançar. Això es barreja amb la necessitat de detectar les palanques de canvi que faciliten el procés de transformació social: què volem aconseguir?; què necessitem?; què volem millorar? Ash Amin reclama la importància dels jardins comunitaris per a la negociació i estima dels espais comuns, així com un àmbit idoni per a la intervenció social. Amin planteja: "El jardí comunitari urbà és compartit per molts grups ètnics i socials, la promesa de multiplicitat és el resultat de l'intercanvi esporàdic, la curiositat per la parcel·la veïna i un sentit de propòsit comú sovint mobilitzat per l'amenaça de canviar les coses" (Amin, 2002: 31).

Existeix un debat dialògic entre les diferents tipologies de comunitat. Zubero ens aproxima a l'antagonisme de les "comunitats depredadores" i les "comunitats perxa", malgrat que altres formes d'identificació col·lectiva, com són les comunitats de supervivència, ens apropen millor al binomi ciutat i conflicte (Zubero, 2007). Les comunitats de supervivència van ser proposades per Richard Sennet el 1970. Segon Sennet (2009), "la manera més directa d'unir les vides socials de la gent és per pura necessitat, fent que els homes es coneixin mútuament amb la finalitat de sobreviure". Aquest fet està relacionat amb les recerques recents de Holston, citades anteriorment. Malgrat que actualment els postulats de Sennet poden suscitar moltes crítiques, a causa de les diferències entre la societat occidental dels setanta i l'actual, sí que podem recollir-ne el plantejament epistemològic. Tanmateix, el repte és trobar les necessitat per desenvolupar la nostra intervenció social, aprofundir en els processos més que en les finalitats.

La ciutat, concretament la comunitat, pot ser l'escenari pertinent per intensificar les relacions socials, així com per treballar els conflictes comunitaris des de la proximitat. El reconeixement dels conflictes latents, de les necessitats individuals o col·lectives, és un repte en l'àmbit comunitari. Sennet (2001: 198) ens encoratja a “reconèixer els conflictes, no intentar purificar-los com un mite de solidaritat, amb la finalitat de sobreviure”.

Allan Cochrane, en la seva obra *Understanding Urban Policy*, estableix una diferenciació entre els diversos significats de comunitat: “un territori limitat als seus barris, amb una identitat compartida o amb un conjunt d'interessos; els habitants d'aquesta comunitat freqüentment tenen líders comunitaris... Tanmateix, per les pràctiques de polítiques urbanes, una comunitat és simplement la incorporació d'un conjunt de persones a un territori específic” (Cochrane, 2007: 48). A causa d'aquest plantejament, nosaltres hem de reconèixer quan la comunitat és produïda com a imaginari o com a quelcom imaginat (Anderson, 1983).

La conceptualització del conflicte a la ciutat se situa com allò inexorable, inherent; un aspecte que no dona una connotació negativa al conflicte. Tanmateix, l'imaginari col·lectiu del conflicte se situa en una conceptualització negativa i problematitzadora. Això fa que el conflicte sigui viscut com a problema i no com a oportunitat. Així doncs, la mediació comunitària afavoreix la redefinició d'estratègies per afrontar el conflicte i nous aprenentatges per tal d'utilitzar el diàleg i la paraula per a la seva transformació. Les polítiques públiques han situat el conflicte en aquesta última catalogació: és negatiu i problemàtic. Intenten amagar i evitar el conflicte, desenvolupant accions puntuals en processos complexos que no fan més que cronificar la situació.

A la ciutat apareix i desapareix la comunitat, negada per alguns (Delgado, 1999) i recuperada per d'altres (Villasante et al, 2000). Aquesta idea del que és comunitari, d'allò territorialment proper, genera espais d'interacció compartits a la ciutat, al barri, on creix la construcció social que el que és proper és positiu, i el que és llunyà, negatiu. Aquesta relació es viu al bell mig del desenvolupament comunitari.

Aquesta recerca no preveu, dintre dels seus objectius, aprofundir en la diagnosi de l'existència o no de la comunitat actualment. Tanmateix, és cert que hi ha processos de construcció i desconstrucció social en què la comunitat, el barri o el territori poden esdevenir subjectes de canvi social. La majoria de les vegades són difícilment governables i configuren sobre la ciutat un mapa de xarxes informals que van generant connexions cada vegada més líquides entre els diferents grups socials (Castells, 1997). Al llarg de la història contemporània la intervenció social ha tingut múltiples significats. A causa d'aquests sentits polisèmics del concepte, cal clarificar què entenem per la dimensió comunitària en els diferents models de mediació.

Primer de tot, hauríem de diferenciar entre conflicte comunitari i intervenció comunitària. El primer defineix l'abast del conflicte segons les característiques següents:

- **Relacional:** afecta la capacitat relacional de les persones en l'àmbit públic.
- **Comunicatiu:** esdevé una comunicació negativa o violenta entre les parts.
- **Territorial:** la seva cronificació pot incorporar altres subjectes al conflicte.

En canvi, la intervenció comunitària té una dimensió tecnicometodològica. Els mediadors i mediadores proporcionen una intervenció comunitària davant el conflicte. Les característiques de la intervenció comunitària en mediació són les següents:

- **Programes estables:** existeix un programa i accions estables per prevenir i transformar conflictes.
- **“Proventiu”:** el programa i el seu equip desenvolupen accions proactives i preventives davant el conflicte.

Els programes de mediació comunitària estableixen criteris per tal de definir els casos subjectes d'intervenció. Així doncs, tindríem dues tipologies de casos: mediables i no mediables.

Els diferents programes defineixen els seus principis reactors, així com la tipologia de casos a tractar i els criteris d'acceptació. Aquestes variables es determinen segons la dimensió política del programa i la demanda dels promotors.

Actualment les ciutats occidentals estan acollint una gran quantitat de tipus de casos.⁵⁶ Les diferents dimensions són: diferències culturals, problemes intergeneracionals, conflictes a l'espai públic, problemàtiques associades a activitats i conflictes associats als usos dels equipaments o les instal·lacions de caràcter públic.

La ciutat del segle XXI ens presenta múltiples situacions en què es produeixen situacions d'aquest tipus. A causa d'això, els programes de mediació comunitària han de limitar els seus espais d'intervenció, ja que hi ha casos no mediables. Aquesta situació planteja múltiples reptes als mediadors i als impulsors d'aquest tipus de programes, ja que sovint s'utilitzen com l'última novetat i com a “innovació social”.

Segons el que havíem plantejat anteriorment, per a situacions complexes calen solucions complexes. La intervenció comunitària davant del conflicte ha d'integrar el know-how del treball social, la pedagogia social, l'animació sociocultural o la psicologia comunitària, per tal d'incorporar els aspectes sistèmics que configuren el conflicte.

Davant d'això, tenim la necessitat de (re)pensar la dimensió tècnica de la mediació des d'una perspectiva comunitària, ja que una part important del procés de mediació incorpora una sèrie de dimensions tècniques de múltiples metodologies. Seria un error del present i per al futur reservar a la mediació comunitària un espai exclusivament tecnicometodològic. L'anàlisi de casos planteja poder reflectir quins són els resultats al territori d'aquestes estratègies i quins són els resultats de les estratègies més transformatives. Això seria relegar la dimensió comunitària a aspectes interpersonals i resolutius, fugint de l'esperança de la construcció de noves ciutats mediadores. Les conclusions de la recerca poden aportar alguns camins per a la construcció de la ciutat medidora.

L'anàlisi del conflicte conté dues parts: la primera, la seva representació, la posició o el discurs (Cassany, 2006), i la segona, el contingut del conflicte. Sociòlegs com Simmel expressen que el conflicte genera efectes

⁵⁶ Recentment (2008) la Diputació de Barcelona ha publicat un document de treball, El Servei de Mediació Comunitària a la Província de Barcelona, en què es presenten algunes de les característiques i s'analitzen casos del mateix servei.

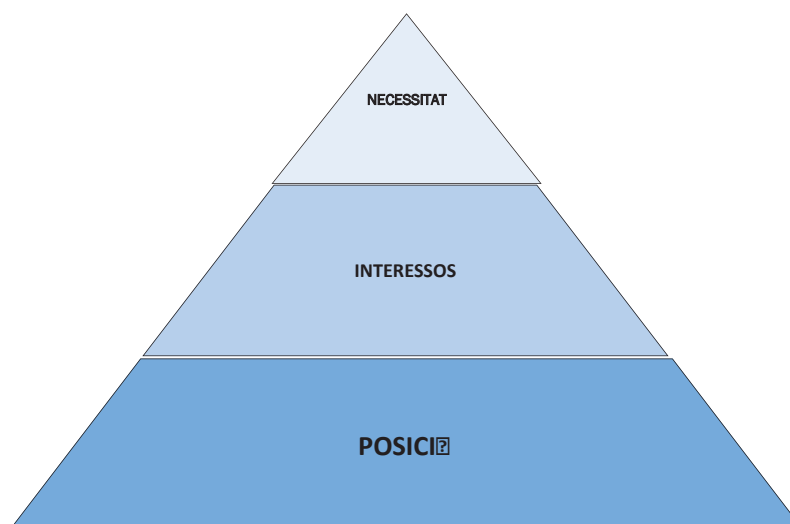
cohesionadors dins de cada grup enfrontat (Simmel, 2002). Aquesta perspectiva és defensada també a Catalunya pel Grup de Recerca sobre Exclusió i Control Socials de la UB, coordinat per Manuel Delgado.⁵⁷

La mediació comunitària incorpora un nou punt de vista, el conflicte vist com a oportunitat, repte i motor de canvi de la comunitat. Segons la raó del conflicte,⁵⁸ el contingut en qüestió, ens trobarem les tipologies següents:

- **Conflicte d'identitats:** es caracteritza per la construcció de la identitat de l'altre com a contraposició a la pròpia, la qual cosa dona lloc a un xoc d'identitats. L'oposició es basa en el que les persones són.
- **Conflicte de valors:** propi, sobretot, de les situacions de pluralitat cultural, en què cada grup té una visió diferent d'una mateixa situació, a causa del seu univers simbòlic i de la seva escala de valors; l'oposició rau, més aviat, en allò que es creu.
- **Conflicte normatiu:** quan conflueixen en una mateixa situació pautes de comportament que responen a estils de vida contraposats. L'oposició se centra en el que hom fa.
- **Conflicte d'interessos:** quan hi ha en joc el control sobre els recursos (interessos econòmics) o bé la distribució de poder (interessos polítics). La clau, en aquest cas, és la posició social que s'ocupa.

En el territori i en les organitzacions no hi trobem els conflictes amb una única dimensió, sinó que sovint tenen diverses característiques de les diferents tipologies de conflictes. Arran d'aquesta diferenciació de les tipologies del conflicte per la raó del conflicte, també podríem definir l'objecte de conflicte segons la perspectiva de l'Escola de Harvard, en funció de la posició, l'interès i la necessitat. A continuació es presenten les diferents posicions davant del conflicte depenent del nivell i l'orientació de cadascuna de les parts (figura 9):

Figura 9. La piràmide dels conflictes

Font: elaboració pròpia

⁵⁷ Vegeu <http://www.ub.es/antropo/grups.htm>

⁵⁸ Diputació de Barcelona, 2008

La piràmide dels conflictes identifica els diferents nivells del conflicte: la posició, que és la posició de la part la dimensió formal del conflicte; els interessos, que són el que mou la persona vers el conflicte, allò que el mou per aconseguir alguna cosa, i finalment, la necessitat, que és el cor del conflicte, el factor desencadenant del tot plegat. A continuació es presenta una sèrie d'exemples segons la posició i el nivell del conflicte (taula 9).

Taula 9. L'objecte del conflicte

Posició (negociable)	Interès (negociable)	Necessitat (no negociable)
Què vol?	Per què ho vol?	Per a què ho necessita?
Exemples:		
Vull un augment de sou.	Vull guanyar més diners.	La meva dona pateix una malaltia i necessita una persona de suport.
Em molesten els joves a la plaça.	Vull poder viure tranquil.	He pagat molts milions per aquesta casa per no tenir aquest joves davant.
Exigint que la nostra nació sigui independent.	Volem administrar-nos políticament.	Tenim una identitat nacional pròpia i volem vetllar per ella.

FONT: elaboració pròpia a partir de Farre (2004)

6.3 ELS MODELS DE MEDIACIÓ I LA MIRADA MEDIADORA

Actualment l'agenda política va incloent diferents receptes per resoldre els problemes de l'àmbit públic, la qual cosa sovint es fa des d'una perspectiva tecnicometodològica. És a dir, situa exclusivament les tècniques i metodologies com a eines màgiques per resoldre els problemes. A causa d'això, a finals de segle XX i a inicis d'aquest segle, els poders públics viuen amb presses la necessitat d'impulsar accions per millorar la convivència a les ciutats. Aquest fet ens pot situar en una indefinició dels models de ciutat i de les relacions, així com en una pèrdua de valor dels diferents agents que actuen en aquest programa. Com ja s'ha dit anteriorment, la mediació no és una invenció postmoderna, sinó que, en paraules de Sarrado (1998), és "un renovat constructe". Així doncs, tenim velles tècniques, actualitzades i (re)interpretades per altres professionals.

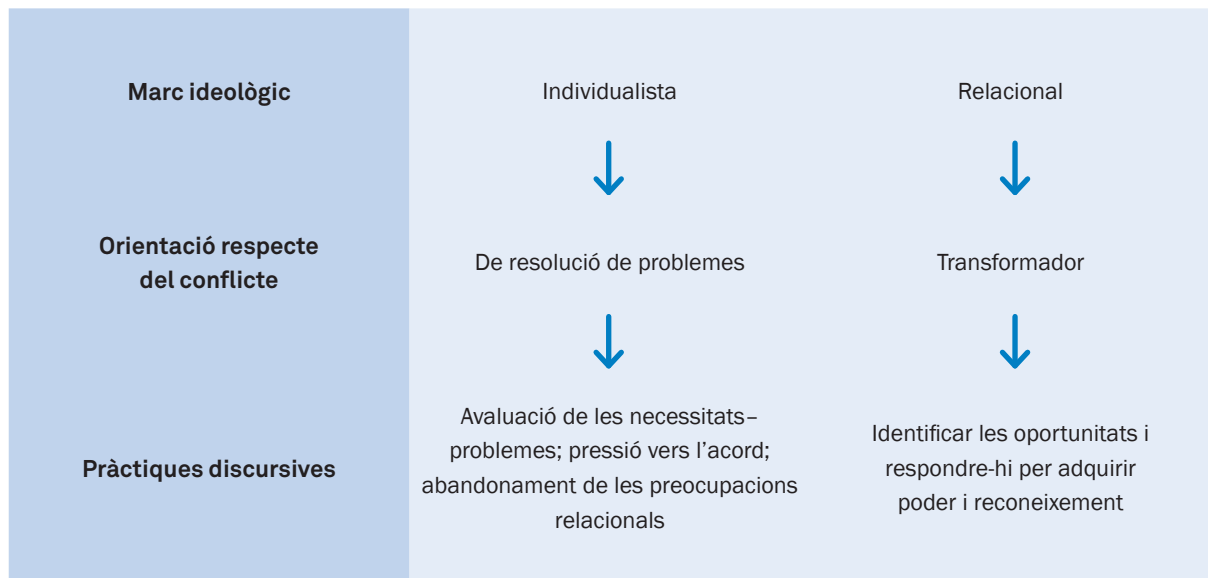
Aquest redescobriments de la mediació necessita definir un marc conceptual sòlid.⁵⁹ Jean-François Six planteja que l'ús ambigu i polièdric del concepte "mediació" el situa com a aixopluc de molts termes i

⁵⁹ Aquest fet és similar als programes d'animació sociocultural, a causa del seu naixement com a metodologia va anar construint en el seu marc conceptual des de la pràctica.

desitjos (1990: 143). I tal com diu Boqué (2003) respecte a la fonamentació del concepte de mediació, a principis dels vuitanta el concepte de mediació navegava per un mar de significats que situava la mediació en un nivell epistemològic feble.

Davant de tot això, Folger & Jones (1997) van fer l'exercici d'intentar sintetitzar els diferents sentits per on caminava la mediació i construir una conceptualització sòlida per situar elements comuns a les diferents mirades. D'aquest exercici en surt un dels pilars teòrics de la mediació, la seva obra *Nuevas direcciones en mediación. Investigación y perspectivas comunicacionales*. Aquesta recopilació de textos intenta situar espais comuns de diàleg entre diferents facilitadors i investigadors de la mediació. Folger & Jones plantegen que "hi ha molts interrogants fonamentals sobre «que és» la mediació i en què es converteix quan s'utilitza en nous contextos socials i la practica un col·lectiu ampli de persones amb diversos antecedents i entrenaments". A continuació es presenta una figura en què es plantegen les ideologies, concepcions i discursos sobre els conflictes (taula 10).

Taula 10. Ideologies, concepcions del conflicte i discurs

Font: Folger & Baruch (1996)

El marc ideològic condiona l'orientació respecte al conflicte i les pràctiques discursives que promou. El marc ideològic individualista està orientat vers la resolució del cas, del problema concret. Aquesta orientació planteja un discurs sobre l'acord per poder tancar el conflicte. En canvi, el marc ideològic relacional té una orientació transformadora del conflicte, amb una dimensió sistèmica. Les pràctiques discursives responen a la necessitat de canvis d'estructures i aprenentatge. L'adquisició de competències i apoderament és clau en aquest model.

L'Encyclopedia of conflict resolution defineix la mediació com "un dels principals mètodes de resolució alternativa de conflictes (ADR). Implica la intervenció d'una tercera part neutral mediatra en el procés de negociació " (Burguess & Burguess, 1997 178). Aquestes aportacions fan que Boqué (2003) es plantegi les consideracions següents al voltant de la mediació: primer, la mediació com a mètode alternatiu de resolució

de disputes; segon, en presència d'una tercera part (mediador), neutral, sense poder, i tercer, en un procés informal de negociació, amb l'objectiu d'arribar a un acord pacíficament.

Cercant espais de significats per compartir, Six planteja que la mediació “és a la vegada tècnica i art”, la qual consisteix en “una acció realitzada per un tercer, entre persones o grups que participen lliurement i amb qui pertany la decisió final de resolució” (1990: 231, 165). Ací podríem trobar-hi autors com Gillet, que plantegen que la mediació ha de tenir una condició essencial: la de creació, el descobriment o l'establiment d'espais de mediació, que podem definir com a *transaccionals* (Gillet, 2006).

A continuació se sintetitza cadascun dels models, segons quatre característiques: principis, objectius, metodologia i l'eix central del procés. Aquestes quatre característiques ens permeten fer una radiografia de cada model. Entenem que els models pertanyen a l'epistemologia de la mediació i que, en les praxis, els models s'adapten, s'hibriden i a vegades es transformen. Per això, es creu pertinent analitzar els models i la seva relació amb el model de ciutat, així com amb la fonamentació teòrica dels programes que posteriorment s'analitzaran.

L'Escola de Harvard, o el model de resolució de disputes, presenten un conjunt d'eines rellevants per poder avançar en la construcció d'acords. Els principis d'aquest model són que el conflicte és un fenomen universal, acultural i consubstancial a l'ésser humà i la vida social. Aquests principis parteixen del racionalisme i el positivisme. Aquest model no aborda de manera significativa la dimensió emocional del conflicte. El seu objectiu és la resolució d'un problema amb l'assoliment d'un acord entre les parts. S'intenta que els acords sigui un guanyar-guanyar.

La dimensió sistèmica del conflicte no es treballa, sinó només, i exclusivament, la resolució del problema concret. La metodologia utilitzada és la negociació a través de l'interès; aquesta és la part central del conflicte i el punt en què les persones inicien el seu procés vers l'acord. Majoritàriament aquest model prioritza la comunicació racional i preferentment verbal. No es té una cura especial per l'expressió corporal. Durant els processos de mediació s'intenta deixar de banda les emocions, ja que, si no, es creu que l'acord és molt més difícil. Si no es pot eliminar la dimensió emocional, sovint s'atura el procés de mediació fins a una altra sessió. També s'intenta produir un canvi en la relació de les parts a través de la relació de posició-interessos-necessitats.⁶⁰

L'eix central d'aquest model és el conflicte; tota la focalització s'encara vers la resolució de la disputa i la diferència concreta, més enllà de qualsevol altre aspecte. L'acord com a màxima i la resolució de la disputa aporten un tancament exemplar d'un procés de mediació, des del paradigma de Harvard o de resolució de disputes.

El **model transformatiu** planteja, segons Folger et al .(1997), que el procés de mediació “té un potencial específic de transformació de les persones, la mediació genera dos efectes importants: revaloració i reconeixement” (1996: 21). Aquest model es caracteritza fonamentalment per prioritzar la persona durant tot el procés. L'aprenentatge i el creixement del protagonista són prioritaris per assolir l'acord.

⁶⁰ Més endavant s'explica aquesta triangulació a través d'una figura.

El principi d'aquest model és el conflicte com a motor de canvi, és a dir, una oportunitat per a la transformació personal i social. És el conflicte com a fenomen específic en relació amb la cultura, el context o l'àmbit relacional. Aquesta mirada xoca amb el model de Harvard, que aïlla la persona del seu entorn per centrar l'acció en el conflicte concret i no en les possibles causes sistèmiques que el fomenten. La dimensió emocional té un paper fonamental en el model transformatiu. La regulació emocional i la vivència d'aquestes emocions formen part d'un dels principis del model.

Els objectius del model són: el creixement personal; els conflictes com a oportunitat personal per aprendre i créixer, per repensar les nostres relacions personals com a subjectes actius; aprendre a dialogar i a transformar de manera positiva el conflicte, a valorar la mediació com un espai de reconciliació i reparació, com un espai per coconstruir-hi noves dinàmiques relacionals.

La metodologia utilitzada és: negociació basada en necessitats, una comunicació emocional, orientació vers els canvis en les relacions i les persones, dimensió sistèmica dels conflictes. Els protagonistes dels conflictes són l'eix central de l'acció de mediació, més enllà de la resolució de la problemàtica concreta. El conflicte com a oportunitat aporta repensar la manera d'enfocar els conflictes i aprenentatges, per autogestionar-los de manera positiva.

El model circular narratiu o comunicacional planteja diferents escenaris de transformació a través del procés comunicatiu i la narració de les històries. Giró afirma que la mediació "no té una altra finalitat que la comunicació" (1998: 23). Suares creu que "la mediació sorgeix per conduir problemes de comunicació i aquesta conducció es resol amb la comunicació" (1997: 95). En canvi, per a la màxima representant del model circular narratiu, Coob, la mediació "constitueix un procés de narració" (1997: 83). Els principis de la mediació es basen en el paradigma de la postmodernitat. La comunicació circular i sistemàtica és un dels principis essencials i més característics. Les relacions s'entenen com un tot complex, ple de significats i nusos comunicatius; hi ha una dimensió de metacomunicació en tot el procés de mediació.

Els objectius són: la renovació de les narratives; coconstruir nous relats durant el procés de mediació, noves històries de què ha passat i de les relacions; apoderament personal; dotar les persones de capacitat per transformar les seves realitats; aprofundir en les causes sistèmiques de les problemàtiques i abordar-les. L'acord no és tan important, sinó una part més del procés: pot haver-hi una transformació positiva del conflicte sense un acord explícit.

La metodologia utilitzada és la comunicació circular i en espiral, coconstruir històries alternatives vàlides per a les parts, per als protagonistes. La paraula és l'eix del procés metodològic, la força de la paraula com a desencadenant de nous processos relacionals. Aquestes noves narratives afavoreixen nous processos relacionals més enriquidors per als protagonistes. L'eix central del model resideix en el procés, en com les narratives i les paraules desencadenen noves dinàmiques de relacions i afavoreixen l'aparició de noves mirades vers l'altre i el conflicte.

A continuació, se sintetitzen els diferents models de mediació comunitària segons una sèrie de característiques (taula 11).

Taula 11. Models de mediació comunitària

		MODELS	
CARACTERÍSTIQUES	Model de resolució de disputes o Escola de Harvard	Model transformatiu	Model circular narratiu
Principis	<ul style="list-style-type: none"> - El conflicte és un fenomen universal, acultural i consubstancial al ésser humà i a la vida social. - Positivisme i racionalisme. 	<ul style="list-style-type: none"> - Conflicte com a motor de canvi. - Conflicte com a fenomen específic (cultura, context, relació). - Espiritualitat i emocionalitat com a dimensions fonamentals. 	<ul style="list-style-type: none"> - Postmodernitat, postestructuralisme. - Comunicació circular i sistemàtica, com un tot complex: metacomunicació.
Objectius	<ul style="list-style-type: none"> - Obtenció de l'acord. - Acords guanyar-guanyar - Resolució de problemes concrets que porten a la resolució d'un conflicte. 	<ul style="list-style-type: none"> - Creixement personal. - A més d'acords, transformació personal i de la relació. - Transformació positiva del conflicte, però sobretot de les persones. - Mediació com a espai social de reconciliació. 	<ul style="list-style-type: none"> - Renovació de les narratives. - Apoderament personal: transformar la nostra realitat. - Aprofundir en la relació i transformar-la. - L'acord no és tan important, sinó una part més del procés.
Metodologia	<ul style="list-style-type: none"> - Negociació per interès. - Comunicació racional i preferentment verbal. - Deixar les emocions fora de la negociació. - Canvis en la relació. 	<ul style="list-style-type: none"> - Negociació basada en necessitats. - Comunicació emocional i espiritual. - Canvis en la relació i en les persones. - Comunicació com a teràpia. - Teràpia familiar sistèmica. 	<ul style="list-style-type: none"> - Comunicació circular i en espiral: construir històries alternatives a través de la comunicació i del llenguatge, i vincular circularment les històries individuals.
Eix central	- Conflicte.	- Protagonistes.	- Procés.
Eixos de suport	- Protagonistes i procés.	- Conflicte i procés.	- Protagonistes i conflicte.
Autors	- Roger Fisher, William Ury, Scott Brown, Jeanne Brett, Stephen Goldberg.	- John Paul Lederach, Joseph Folger, Robert A. Baruch Bush, Louise Diamond.	- Sara Coob, Marínés Suares, J. Rifkin.

Font: elaboració pròpia

Finalment, aquesta conceptualització vol fixar els pilars dels diferents models de mediació existents i vers on girarà aquesta recerca.

Durant el segle XX tingué lloc tota una sèrie de canvis històrics que van provocar un canvi d'època. Aquestes modificacions socials es van accelerar a finals del segle XX i inicis del XXI, amb la consolidació de l'era de la informació i la societat del risc (Castells, 1997 Beck, 1998). Una d'aquestes modificacions va ser el conflicte: con el veiem, com el gestionem, on es viu. Els canvis viscuts a finals de segle relacionats amb el conflicte tenen l'origen en tres situacions:⁶¹

- **Espai privat versus espai públic:** es produeix una privatització de l'espai públic i una socialització de l'espai privat (Bauman, 2003). Aquesta situació genera conflictes de poders i legitímadors entre els diferents actors del conflicte.
- **Feminització:** ocupació per part de la dona d'espais públics i impregnació de pautes de comportament femenines en la societat (Nash et al, 2006).
- **Migració:** el conflicte entre nord i sud, el canvi climàtic i altres factors desencadenen processos migratoris. Depenent del model relacional i d'acollida, es generen diversos tipus de model social: assimilacionista, mercantilista, integrador o acomodatiu (Zapata et al., 2007).

Aquest canvi d'època promou l'aparició de noves disparitats en el fet social (Blanco et al, 2002). Arran d'això, sorgeixen situacions de conflicte, que poden ser abordades de manera no violenta i dialogada, més enllà de la norma o la punició. L'home s'ha caracteritzat des de la Il·lustració per ser racional-cognitiu, malgrat que és a finals del segle XX quan apareixen recerques que aprofundeixen en aquesta dualitat de l'home: cognitiu i emocional (Darder & Bach, 2002 Goleman, 1995). Aquesta dimensió caracteritza la mirada de l'home vers el conflicte, vers la nostra raó quasi unipersonal i intransferible. O sigui, l'home com a subjecte esdevé parcial i singular. Aquest intent de matisar la vida col·lectiva amb una mirada individual també es dona en la gestió del conflicte. Com ja s'ha definit anteriorment, davant d'aquesta situació de conflicte la mediació incorpora el valor de la paraula i del reconeixement de l'altre; en paraules de Maturana: "El querer al otro".

Així doncs, el segle XX, en aquest àmbit, ens deixa un llegat doble: la necessitat de regenerar la convivència i la necessitat de despullar el conflicte de les seves accepcions culturals clàssiques (majoritàriament, *conflicte* té una accepció negativa). La literatura contemporània de la noció de *conflicte*, lligada amb la història del present,⁶² ens convida a dos propòsits: d'una banda, replantejar-ne la definició i, de l'altra, cercar alternatives per a la seva transformació.

La present recerca pretén recollir les aportacions de la mirada medidora. Prèviament, però, definirem breument què considerem com a mirada medidora i on resideix aquesta mirada.

La mirada medidora és la mirada adisciplinària dels professionals que intervenen en els processos de mediació.⁶³ L'adisciplinarietat d'aquesta mirada es veu motivada pel fet que els professionals formats en

⁶¹ Aquestes referències tenen com a subjecte les societats postindustrials, ja que en altres tipus de societats els processos de transició i canvi tenen diverses escenificacions

⁶² La història del present és aquell àmbit de la història que analitza des d'una perspectiva històrica els fets actuals.

⁶³ Vegeu a S. Iannitelli, "La mirada medidora". Conferència inaugural del III Postgrau de Mediació Comunitària de la UB.

diferents disciplines han de (re)educar la seva mirada disciplinària per poder intervenir en el procés com a mediadors. Cal recordar que elements com la imparcialitat, la confidencialitat, la privacitat, l'equitat, la seguretat, la llibertat, la voluntarietat, etc., vinculats a un entorn determinat, fan que el paper de la persona mediadora sigui sensiblement diferent que el de psicòleg comunitari, treballador social, animador sociocultural, educador social o qualsevol altre professional de l'àmbit comunitari. Boquè (2003) ens presenta un seguit de preceptes vinculats a experiències significatives en l'àmbit de la mediació, per tal d'incorporar una cultura de la mediació per a la transformació social.

Cal dir que la diferència no rau en la motxilla acadèmica del professional, sinó en els escenaris on treballa, en els subjectes d'intervenció i, sobretot, en el paper del professional en la motxilla acadèmica del professional —a la qual es difícil renunciar—. Així, sorgeix de manera significativa la necessitat de (re)pensar la nostra mirada.⁶⁴

El procés de “descontaminació” de la mirada disciplinària presenta les característiques següents:⁶⁵

- **Mirada no-normativa:** es tracta que el procés transformi la situació i les pautes de comportament de les persones. No és objecte del procés “jutjar” o fer ús de la normativa de referència, si n'hi ha.
- **Mirada sistèmica:** es tracta de veure la problemàtica en el seu conjunt, els subjectes i l'entorn, així com la càrrega biogràfica i ecològica de la situació.
- **Mirada imparcial:** tècnicament, es tracta de treballar des de la superació de les diferències i el creixement de les parts. Qualsevol afectació que tingui a veure amb principis deontològics s'ha de depurar abans d'iniciar el procés.
- **Mirada facilitadora:** es tracta de promoure un espai de diàleg narratiu de la història, de facilitar una bona comunicació entre les parts per recollir els nous escenaris propiciats.
- **Mirada “passiva”:** els actors del conflicte han de ser actius en el procés. La voluntarietat i el desig de superació de la diferència ha d'estar present en les parts. El mediador en canalitza activament les sinèrgies, però no promou de manera sistemàtica la voluntarietat de les parts.
- **Mirada equilibradora:** ha de facilitar un equilibri entre les parts i una sensació d'equitat durant el procés. La mirada no ha de focalitzar-se en posicions o intencionalitats explícites.

Els professionals de les diferents disciplines necessiten canviar el xip del seu paper en altres espais d'intervenció en què, per essència, tenen altres funcions diferenciades.⁶⁶ Cada disciplina accentua els seus pecats originals disciplinaris, de manera que acaben reproduint el paper de l'educador, el treballador social o el psicòleg en l'espai de mediació.

Aquest gresol de coneixements derivats de les ciències socials nodreix de manera intensa el procés de mediació comunitària, ja que les tècniques aplicades des de cadascuna de les diferents disciplines

Barcelona, 2001

⁶⁴ És pertinent assenyalar l'experiència incipient de l'Observatori d'Ètica Aplicada a la Intervenció Social (UdG), el qual pot ajudar a aprofundir en els aspectes assenyalats anteriorment.

⁶⁵ Les línies d'acció i de recerca plantejades per Mariné Suares mostren la necessitat de netejar la mirada del professional per construir la mirada del mediador. Cal dir que aquesta mirada és singular en els mediadors; tanmateix, existeixen altres papers professionals que també incorporen aquestes característiques.

⁶⁶ A Catalunya s'habiliten per poder exercir de mediadors els advocats, psicòlegs, treballadors socials, pedagogs i educadors socials, amb una habilitació de 200 hores de formació especialitzada, segons la Llei 1/2001, de 15 de març

ajuden a la transformació social. Així doncs, ens trobem davant de la necessitat de construir caixes d'eines transdisciplinàries i una mirada també transdisciplinària. Ací tenim un repte difícil, però apassionant, que ens portarà a intentar trencar alguns sostres de vidre.

La mirada mediadora ens ajuda a superar les diferències, i situa les persones al centre del procés de mediació. Aquesta mirada reabilita la importància de l'acord i promou la importància del procés —amb acord o sense.⁶⁷ La construcció d'aquesta nova mirada és un repte per a les experiències significatives de mediació i per als espais de formació especialitzats.

6.4 LA CULTURA DE LA MEDIACIÓ: CONTRADICCIONS I REPRODUCCIÓ D'ANOMALIES EN L'APROXIMACIÓ COMUNITÀRIA

De què parlem quan parlem de cultura de la mediació? Per iniciar aquest apartat voldríem fer alguns paral·lelismes exemplificadors dels possibles escenaris cap als quals va la mediació actualment.

No seria gaire agosarat dir que no és el mateix tenir la cultura de la prevenció de riscos laborals que anar a un curs de prevenció o complir la normativa legal vigent. Tampoc no és el mateix fer processos participatius o tenir la cultura de la participació social. Possiblement podríem trobar altres exemples que il·lustrassin que la pràctica no és una causa-efecte de la cultura.

Actualment ens trobem en aquesta bifurcació: hi ha processos i programes de mediació comunitària però sovint no hi ha cultura de la mediació. Cal dir que aquesta realitat és complexa, i que posteriorment n'exposarem l'anàlisi de tres casos.

De vegades l'àmbit social genera una sèrie de modes o receptaris màgics per resoldre situacions complexes, com ara programes de participació, projectes educatius de ciutat o programes integrals de joventut. Les pràctiques i els resultats interessants són presentats com a exemples tecnicometodològics a seguir, però no com a models o canvis culturals a impulsar: aprenentatges significatius o amb capacitat de transferència. Aquest fet ens porta a presentar receptes tècniques com a solució de problemes culturals profunds. Això ens facilita l'adobament d'algunes pràctiques comunitàries a un camp de terra cremada. Aquests models o experiències cremats per un màrqueting social desmesurat de la solució tecnicometodològica produiran un recel posterior en la ciutadania a l'hora de participar en alguna experiència que li recordi un d'aquests models. És a dir, que possiblement a una comunitat que ha viscut un procés d'urbanisme participat deficient, difícilment la podem seduir per participar en un altre procés similar.

La cultura de la mediació també es caracteritza per construir espais estables de mediació, en què els professionals actuen de manera proactiva i preventiva, no exclusivament quan el conflicte ha esclatat. Aquest fet manifesta la necessitat d'actuar en les causes dels conflictes comunitaris i no exclusivament en els seus efectes ornamentals. És a dir, la creació d'un procés de mediació en un conflicte per l'ocupació

⁶⁷ Farré (2004) ens presenta la necessitat de repensar la necessitat d'acord, prioritzant estratègies preventives més que resolutives

incívica de l'espai públic és complexa quan el conflicte es troba en la fase més exponencial. Així doncs, ho haurem de treballar quan es trobi en un moment de distensió.

Aquest canvi de cicle produeix un canvi de la cultura binària a la cultura terciària; és a dir, la cultura de la mediació és terciària i polièdrica. Les característiques de la cultura de la mediació són les següents (mapa conceptual 3):⁶⁸

Mapa conceptual 3. Característiques de la cultura de la mediació

Font: Boquè (2003)

La figura anterior sintetitza les característiques essencials de la cultura de la mediació: espais ternaris, tres parts amb diferents papers; escenaris compartits per les parts; espais voluntaris que permeten la construcció de noves històries, i, finalment, espais comunicacionals, en què el diàleg i la paraula esdevenen el motor de canvi. Aquestes característiques configuren una certa singularitat de la mediació versus altres àmbits de les ciències socials.

Finalment podríem definir la cultura de la mediació com un gresol d'accions estables i sistemàtiques que configuren la cultura d'un territori o d'una organització. Aquesta cultura dona a les persones competències per a la transformació positiva de conflictes.

La globalització i la postmodernitat ha reconfigurat les nostres societats mediterrànies. Aquesta reconfiguració presenta característiques de diversitat cultural, fruit de les diferències entre classes socials, grups d'edat, gènere, tendència sexual o procedència geogràfica. Aquest gresol representa la nova societat actual més diversa i desigual (Navarro, 2002). Aquesta situació presenta algunes novetats en la visibilització dels diferents col·lectius en les diferents esferes —pública i privada—, entre les quals es produeix un diàleg o confrontació. Sovint es presenta les minories com a invasores de les majories i del seu espai públic, però, com planteja Bauman (2003), l'espai privat és qui està colonitzant l'espai públic.

⁶⁸ En aquesta línia de treball desenvolupa la seva tesi Boquè (2003) en la seva obra *Cultura de la mediació y cambio social*.

Aquest ventall de diferències culturals queda desdibuixat a causa de la supremacia en l'agenda política de les problemàtiques derivades per les diferents onades migratòries. Aquesta situació presenta una nova definició de l'àgora pública i un repte per a la gestió de la seva convivència.⁶⁹ Així doncs, de vegades es presenten, des de diferents espais d'intervenció social, els problemes idiomàtics com un dels màxims problemes de convivència.

Aquesta relació fatal situa sovint mediadors en papers de traducció o traductors en papers de mediador.⁷⁰ Aquesta gestió de la diversitat presenta els mediadors com a professionals que col·laboren en l'atenció de les noves necessitats socials de les comunitats per tal de millorar la convivència ciutadana i vertebrar el territori.

El fet cultural distingeix entre interculturalitat i multiculturalitat. La primera, la interculturalitat, és el conjunt de relacions entre grups culturals diversos amb una actitud negociadora dels diferents grups. La segona, la multiculturalitat, són situacions de contacte entre diferents grups culturals, en què hi ha coexistència però poca interacció (Zapata et al, 2007; Jiménez, 2002).

La literatura sobre aquests dos fenòmens és àmplia i extensa. Tanmateix, cal situar l'equilibri de poders en els processos de mediació per tal de poder conceptualitzar una visió intercultural del conflicte.⁷¹ El fet cultural presenta la necessitat d'accions mediadores que integrin una dimensió holística de la intervenció, més enllà de la gestió de casos.

Els àmbits transversals de l'acció mediadora derivada de conflictes culturals són (figura 10):

Figura 10. Àmbits transversals de l'acció mediadora

Font: Jiménez (2011)

⁶⁹ A la ciutat es manifesten una diversitat de posicions i contradiccions. A tall d'exemple podem analitzar la roda de premsa de l'antic alcalde de l'Hospitalet, Celestino Corbacho, en què manifestava "la por als nous, ja que són a tot arreu". Aquestes manifestacions deixen en una situació difícil els professionals de l'acció comunitària que treballen per a la cohesió social en aquell territori (vegeu la notícia al diari El País del dia 18.1.2007

⁷⁰ Diputació de Barcelona, 2008

⁷¹ ibídem

Existeixen diferents tipus d'accions mediadores, més enllà del procés de mediació cas a cas. La figura anterior defineix quins són els àmbits transversals de les accions mediadores: la convivència intercultural, amb accions de sensibilització i de creació d'espais de trobada entre diferents comunitats culturals; la participació ciutadana, que genera espais formals i informals de participació social; l'accessibilitat als recursos, és a dir acompanyar en el procés de visualització dels recursos públics i privats, visibilització de les xarxes socials, i l'assessorament, és a dir, facilitar les claus culturals, més enllà de les lingüístiques. Així incorporem l' àmbit de treball bidireccional autòctons i nousvinguts.

Tot aquest conjunt d'àmbits presenta una sèrie d'elements preventius per a la distensió i prevenció de conflictes interculturals, els quals delimiten i ressituen el pes del fet cultural en els conflictes comunitaris. La present recerca intentarà clarificar i ressituar la significació que a vegades plantegen alguns poders públics o mitjans de comunicació.

Així incorporem el fet cultural com un valor més en les dinàmiques de canvi actual, sense la pretensió de situar aquest element al bell mig dels conflictes comunitaris.

CAPÍTOL 7. QUÈ ÉS LA CONVIVÈNCIA?

Aquest capítol pretén ser clarificador pel que fa al concepte polisèmic de convivència. Les dues preguntes de recerca que motiven aquesta tesi tenen aquesta idea com a clau per al seu desenvolupament. Massa sovint trobem més facilitat a definir un concepte extraordinàriament polisèmic des del seu antònim, o des d'accions *antònimes*. Aquest capítol s'estructura en tres subcapítols: el primer pretén definir què no és convivència a la ciutat, per tal de poder aproximar-nos d'una manera més clara i nítida al concepte de convivència, a un imaginari formulat i considerat per l'investigador, i finalment, en el tercer capítol aprofundirem en les diferents estratègies polítiques per donar resposta als reptes convivencials a la ciutat.

7.1 QUÈ NO ÉS CONVIVÈNCIA A LA CIUTAT?

Al diccionari trobem la definició de convivència com a “cohabitar, coexistir i tolerar”. Atenent aquestes tres variables, podríem dir que aquest concepte no ens aboca a la cooperació, col·laboració i construcció conjunta, sinó a la relació en un territori per circumstàncies que condicionen la nostra existència en l'hàbitat, la qual cosa fa que ens hàgim d'entendre.

Partint d'aquí, podem afirmar que la convivència és una dolça condemna o, més ben dit, quelcom que estem destinats a gaudir o patir. Així doncs, ens trobem que els veïns i veïnes compartim cinc grans esferes: espais d'hàbitat, espais públics, recursos de les polítiques públiques, espais laborals i les conseqüències de les polítiques públiques. El fet de viure compartint aquestes cinc esferes tan rellevants comporta quotidianament relació i conflicte, atenent que les necessitats i mirades són heterogènies. Davant d'aquesta situació, la convivència necessàriament està sotmesa a desafiaments, dubtes i pors per part de tota la ciutadania.

La dimensió substantiva i simbòlica de les relacions en aquestes cinc esferes condicionarà la qualitat de la convivència en els diferents espais d'interacció. La dimensió substantiva serà crítica quant a la dimensió de distribució de possibles recursos compartits en els diferents espais i la voluntat d'apropiar-nos-en. La dimensió simbòlica preveurà els aspectes formals de les diferents interaccions entre individus, en què els simbolismes i les formes relacionals vertebraran diversos tipus de relació.

En aquesta pretensió de caracteritzar la no-convivència per tal de després confeccionar un dibuix i una posició dels possibles escenaris de convivència a les ciutats, podríem dir que la no-convivència es caracteritza per:

- No reconeixement dels drets dels altres.
- Inexistència de relació o relació negativa amb els qui compartim espais.
- Dinàmiques de relació basades en qualsevol tipologia de comportament violent: estructural, simbòlic o físic.
- No-compartir des del respecte de la diversitat: generacional, cultural, religiosa o ètnica.

Davant d'aquesta conceptualització es pretén adaptar la definició al nostre entorn metropolità mediterrani, atès que el fet cultural és la clau explicativa per poder entendre com influeixen els trets culturals en la relació en l'hàbitat, en els espais públics o en la gestió de recursos comuns. A continuació farem una aproximació i consideració del concepte de convivència des d'una perspectiva positiva.

7.2 APROXIMACIÓ I CONSIDERACIÓ SOBRE EL CONCEPTE DE CONVIVÈNCIA

Aquest subcapítol vol aprofundir en el concepte de convivència, a fi de validar en afirmatiu les característiques d'aquesta convivència i definir què és convivència per a l'autor. Caldrà també diferenciar convivència i civisme, per tal de poder establir, en la part empírica de la recerca, els factors clau per a la millora de la convivència. Així doncs, trobem una primera aproximació al concepte de convivència i la seva vertebració a la comunitat en aquelles paraules de Bauman (2003): "També està passada de moda la comunitat, entesa com un lloc en el qual es participa de la mateixa manera d'un benestar assolit conjuntament; com una espècie de convivència que presumeix les responsabilitats dels rics i dona contingut a l'esperança dels pobles que aquestes responsabilitats tindran suport".

La construcció de la identitat és un procés incomplet, que defineix els dubtes i problemes de gestió de la convivència urbana. És a dir, si la nostra identitat està per fer, això comporta la reproducció de possibles problemàtiques a l'hora d'entendre la identitat de l'alteritat, que també està per construir. Atenent això, viuríem en un conjunt de jocs d'identitats líquides, situades en espais compartits i amb recursos escassos, escenificació que afavoreix la complexitat de les relacions socials, així com la producció de conflictes.

En paraules de Bauman (2003), vivim en comunitats de no-pertinença de convivència de solituds. En conseqüència, Nancy Fraser (1999) tenia raó quan criticava "la difusa desvinculació entre la política cultural de la diferència i la política social de la igualtat ... avui la justícia necessita redistribució com a reconeixement". El dret a la indiferència és un estatus que actualment tenim lluny, a les nostres societats mediterrànies. Al mateix temps, cal treballar per sumar etapes i arribar a aquest dret irrevocable a ser indiferent en l'espai públic.

L'adjectiu cívic té l'origen etimològic a la Grècia clàssica; recollia les actituds i els comportaments compromesos amb la comunitat i orientats al bé públic. Així doncs, podríem definir el civisme com el conjunt de drets i deures individuals orientats al bon ús de la ciutat. Aquesta definició connecta l'individu i el bé comú; en canvi, la convivència és la pega de les relacions entre individus al procés de compartir, col·laboració o dissentir per l'ús de béns o de l'espai públic. Arribats a aquest moment, podríem recuperar alguns aspectes de capítols anteriors, en què es copsaven les diferències conceptuals entre civisme i convivència. El primer concepte ordena les pautes d'urbanitat a la ciutat de manera direccional; el segon implica una relació entre subjectes i individus que tenen posicions, interessos i necessitats anàlegs.

A partir d'una primera aproximació, les característiques de la convivència serien:

- Reconeixement de l'altre com a subjecte de drets.
- Existència d'una relació òptima amb els que compartim espais i recursos.
- Dinàmiques relacionals basades en el diàleg i la paraula.
- Compartir des del respecte de la diversitat en totes les seves dimensions.

Atenent la dimensió polièdrica i subjectiva del terme, agafarem aquestes característiques juntament amb el conjunt de literatura i recerca científica, per tal de dimensionar la part empírica de la recerca.

El concepte de convivència aplicat a les polítiques públiques apareix quan una societat o ciutat ha arribat a uns certs estàndards de qualitat social, i sobretot per tal de solucionar problemàtiques analitzades per les

institucions (Galais, 2010). La convivència es vertebrava, des d'un punt de vista territorial, des de la interacció d'individus o col·lectius, per tal que les polítiques públiques urbanes siguin les catalitzadores d'aquestes polítiques públiques. Al mateix temps, podríem trobar exemples de coproducció d'aquestes polítiques públiques, en què les entitats del tercer sector social n'han estat les impulsores; en són exemples la Fundació Marianao, a Sant Boi de Llobregat, o GATS al Prat de Llobregat.

Atenent la dimensió relacional de la convivència, podríem dir que aquesta forma part de la res pública i de l'espai públic; per tant, podem trobar relats biogràfics amb un alt nivell de convivència amb l'entorn i un nivell de qualitat de vida deficient, o a la inversa. Per tant, la convivència es refereix a allò que compartim des de la nostra heterogeneïtat social i des de la nostra mostra d'interessos.

A vegades, hem trobat polítiques de convivència amb absència rellevant de les polítiques de seguretat ciutadana, o a la inversa. Aquesta recerca pretén aglutinar el conjunt de factors que afavoreixen la millora de la convivència: "La bona convivència ciutadana en societats cada vegada més heterogènies és un objectiu suficient difícil en si mateix per no deixar que el seu assoliment es vegi impedit per altres factors. És a dir, l'existència d'un mínim de seguretat pública és un requisit imprescindible de la convivència ciutadana" (Urbina; Pareja et al., 2008), entenent la seguretat pública des d'una perspectiva sistèmica, sense centrar-nos exclusivament en els cossos policials.

La convivència es vertebrava a través de les accions que es desenvolupen atenent el model de ciutat —si n'hi ha. Els recursos i la renovació urbanística no són causa indispensable per assolir una bona convivència. Les polítiques de renovació urbana a vegades no han tingut en compte el model de ciutat o barri, o bé s'han desenvolupat d'acord amb programes curt-placistes, regulats per les capacitats financeres del moment. Com a exemple, podem citar dos barris perifèrics de l'Àrea Metropolitana de Barcelona: la Mina, Sant Adrià de Besòs, i Sant Cosme, al Prat de Llobregat. A principis del mil·lenni el primer, La Mina, va gestionar el Programa Urban amb un volum de recursos rellevants per tal de millorar la qualitat de vida urbana al barri. En aquella mateixa època, Sant Cosme no va rebre/guanyar aquest programa. A principis de la segona dècada del segle XXI, tots dos barris es troben en situacions clarament diferenciades. Sant Cosme tenia un model de barri i ciutat que permetia avançar de manera adequada, integrant el barri amb la xarxa de transport, impulsant una renovació urbanística sostenible i social, generant equipaments de mobilitat forçada de centre a perifèria, integrant i vertebrant el tercer sector del territori, o impulsant programes amb una forta vocació comunitària. Aquests elements han portat a un barri que es troba en un estadi clarament diferent del de fa deu anys. En canvi, la Mina no ha avançat de la mateixa manera.

7.3 ESTRATÈGIES ACTUALS DE CONVIVÈNCIA A LA CIUTAT

El present subcapítol pretén analitzar estratègies en l'elaboració de programes per tal de millorar la convivència a la ciutat. Aquest apartat desglossarà de manera sintètica el conjunt de programes més freqüents en les polítiques públiques de la ciutat per tal d'abordar la millora convivencial. Alhora, iniciarem el debat sobre si cadascun dels programes té com a finalitat la millora de la convivència o altres objectius.

La perspectiva de treball comunitari resideix a les nostres ciutats des de fa dècades, i ha passat per diferents moments i intensitats. A la dècada dels vuitanta i principis dels noranta era una metodologia

majoritària entre els professionals d'acció social. A partir de la segona meitat dels noranta, les administracions intenten abordar el fet comunitari des de l'especialització de programes i equips per tal de donar resposta a les necessitats socials emergents. Per això, passa de ser una resposta d'intervenció majoritària a una d'especialitzada (Funes, 2010): "Els educadors de carrer passen de l'opció ideològica a l'opció tècnic-metodològica".

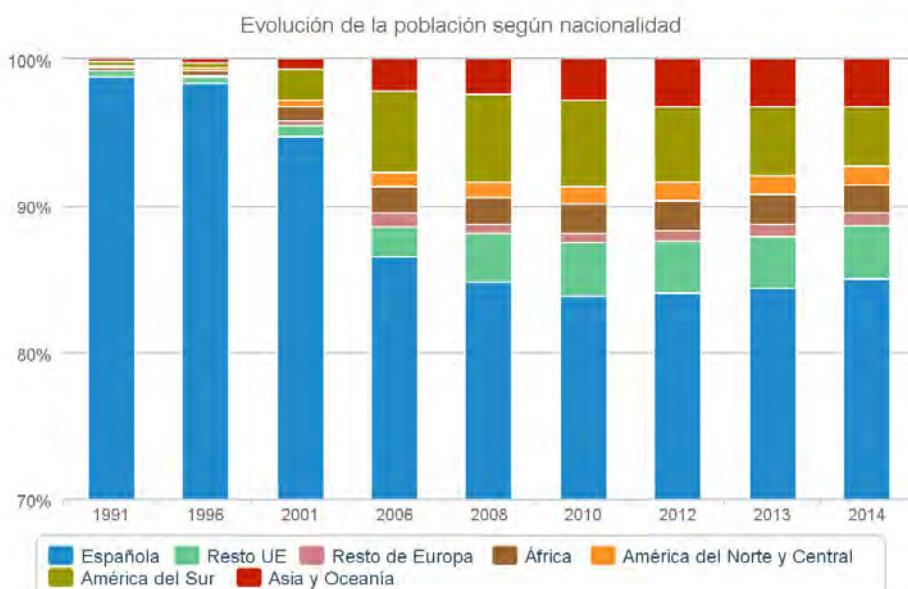
Així doncs, a continuació s'exposen el conjunt de programes que intenten o han intentat abordar la millora convivencial:

Programes de civisme i convivència. Aquests programes neixen a l'Àrea Metropolitana de Barcelona a principis del segle XXI, a fi de donar resposta a dos fenòmens, principalment. El primer és el creixement urbà viscut amb la desregulació del sòl,⁷² a partir del qual les ciutats van cobrir els seus marges amb nous planejaments. I el segon és el creixement de la diversitat social als barris, la qual cosa produeix una major complexitat relacional, atès l'augment de la població immigrada a l'Àrea Metropolitana.⁷³

Aquests dos fenòmens creen a les administracions locals la necessitat de generar bones pràctiques d'urbanitat en aquest creixement de l'urbs, però també neguit per la desconeixença de les cultures d'arribada, que podrien provocar conflicte social. Per tal de vertebrar aquesta necessitat, s'impulsen múltiples accions, com plans d'acollida per a nous immigrants, ordenances de civisme, regulació sobre els diversos usos de l'espai públic per part dels diferents tipus de destinataris, etc.

A continuació presentem l'evolució de la població pel seu origen (gràfica 7):

Gràfica 7. Evolució de la població segons la nacionalitat

Font: UN

⁷² Llei 6/1998.

⁷³ Vegeu <http://www.amb.cat/es/web/area-metropolitana/dades-estadistiques/demografia/estructura-de-la-poblacio>.

Programes de mediació. El segon fenomen comentat anteriorment —l'arribada substancial de població nouvinguda— genera l'aparició dels programes de mediació intercultural per donar resposta a aquesta “possible” problemàtica. Això provoca la incorporació de professionals nouvinguts a programes de mediació, per tal de fer de pont entre veïns i professionals de l'Administració, majoritàriament. Arran d'aquesta situació, de vegades es va perdre la perspectiva que calia generar espais mediadors entre la ciutadania, ja que, en massa casos, era la resposta a una necessitat individual dels diferents col·lectius professionals de l'Administració. A partir de la segona meitat de la primera dècada de segle XXI, s'inicia un viratge vers programes de mediació comunitària o ciutadana, tenint en compte que les possibles problemàtiques, de manera molt majoritària, no tenien un caràcter cultural.⁷⁴

Programes de participació ciutadana. A finals de segle XX s'inicien a Catalunya les primeres experiències estables de programes de participació ciutadana. En molts casos, aquests programes són impulsats per professionals de l'escola IGOP o d'altres grups o departaments de la UAB. En aquesta conjuntura política les polítiques de participació eren impulsades per la Diputació de Barcelona, a través del seu Patronat Flor de Maig, o per iniciativa de l'ens local. Així doncs, van aparèixer experiències reeixides de participació ciutadana en diversos àmbits de la ciutat: urbanisme, model de ciutat, ciutat educadora, definició d'inversions urbanes, etc.⁷⁵ L'experiència derivada del Fòrum Social Mundial, així com la pràctica de Porto Alegre (Brasil), entre d'altres, afavoreix una espiral d'acció-reflexió que provoca un enriquiment d'experiències socials i acadèmiques.

Programes de policia de proximitat. El procés de post-Transició viscut a l'Estat espanyol a final dels anys setanta porta a la necessitat de fer ciutat. Aquest fet té una acceleració rellevant per tal de desenvolupar i generar una policia local democràtica i moderna, que doni respostes a les necessitats de la ciutat. Les policies locals han dut a terme un esforç rellevant per tal d'esdevenir una política de proximitat. Els diferents programes de civisme, convivència, mediació, etc., els han tingut en compte com a actors imprescindibles per a la integració de polítiques transversals de convivència. Fernández (2008) planteja la policia com “un model de proximitat estratègica, un enfocament innovador per a la policia... que incorpora algunes de les tècniques del món del *management* per dirigir eficientment la seva feina”.

Programes integrals, pla de barris o anàlegs: el mètode Urban,⁷⁶ les reivindicacions socials als barris així com l'excel·lent recerca realitzada en polítiques urbanes impulsen el desenvolupament de plans estratègics de barri. El mètode Urban, com a iniciativa comunitària, va tenir un impacte notable quant a recursos entre el 1996 i el 2004. L'any 2004, per primera vegada a Catalunya, les institucions públiques determinen el barri com a actor i subjecte de canvi. Sota el lideratge d'Oriol Nel·lo,⁷⁷ s'impulsen, l'any 2004, els plans de barris, que van assolir un impacte rellevant en setanta barris, amb una inversió de 792 milions d'euros. En aquest moment les polítiques de renovació urbana es desenvolupaven al territori des d'una perspectiva sistèmica, per tal de dignificar la vida d'un conjunt important de barris.

⁷⁴ Torres (2010).

⁷⁵ Per al Banc de Bones Pràctiques, vegeu <http://www.bbp.cat>.

⁷⁶ Iniciatives comunitàries entre el 1996 i el 2004; vegeu <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ES/TXT/?uri=URISERV%3Ag24209>.

⁷⁷ Vegeu-ne la biografia a <http://oriolnello.blogspot.com.es/p/biografia.html>.

Programes de dinamització o desenvolupament comunitari. Tal com dèiem al principi d'aquest apartat, la intervenció comunitària ha esdevingut una necessitat tècnic-metodològica. La dinamització o el desenvolupament comunitari s'ha desenvolupat des de diferents perspectives: pedagogia, sociologia, ciències polítiques, psicologia social, treball social, educació social i animació sociocultural. Més enllà d'entrar en aspectes epistemològics de les diferents disciplines, la realitat al territori i en els programes ha estat la hibridació de plantejaments i marcs de referència per tal de vertebrar territoris i potenciar la creació de la xarxa associativa. Ací trobem múltiples programes, des de l'impuls de diversos actors multinivell. Cal destacar l'excel·lent tasca que va desenvolupar, a finals dels noranta, la FAVIBC (Federación de Asociaciones de Vecinos de Vivienda Social de Catalunya) com a impulsora d'aquests programes, que posteriorment van comptar amb el suport i l'impuls de la Generalitat de Catalunya i de les administracions locals.

Aquesta relació de programes no és excloent: només intenta situar el gresol d'iniciatives públiques per abordar la millora convivencial. Cal dir que les últimes dues dècades de polítiques municipals han estat un intent d'incorporar als ens locals la cultura de la transversalitat, amb la implantació de programes i polítiques transversals. Atès aquest fet, podem afirmar que les polítiques que aborden la convivència majoritàriament tenen una dimensió transversal per tal de tenir un impacte crític en les relacions socials a la ciutat.

7.4 UNA BREU APROXIMACIÓ A LA CONVIVÈNCIA MEDIADA I A LA INDAGACIÓ APRECIATIVA

En el debat entre seguretat i desregulació, necessitem establir matisos i graus per tal de poder aportar dimensions operatives en la *governance* de l'àgora pública. Ací trobem el concepte de convivència mediada, impulsat per Anna Baker (2016), la qual, arran de les seves recerques, especialment al Regne Unit, ha pogut analitzar algunes bones pràctiques per hibridar el bon ús de l'espai públic. Fugint d'una perspectiva normativitzadora i punitiva en els usos de l'espai públic, situa una sèrie de graduacions atenent l'impacte negatiu que les nostres conductes tenen en els altres. Si bé reconeix la importància de la seguretat com a element higiènic de convivència, qüestiona la gestió reactiva dels espais públics que aposten per la proactivitat en la gestió de l'àgora pública. Baker reconeix, com s'ha mencionat en capítols anteriors, la potencialitat de la cultura i de la mirada medidora per poder abordar possibles conflictes d'usos. La convivència mediada desenvolupa dues estratègies: la primera, normes aplicades a comportaments greus per al col·lectiu; la segona, el foment actiu del respecte a l'altre, per reduir la tendència de les institucionals a catalogar bones o males conductes en l'espai públic. En aquesta segona estratègia hi trobem aquelles accions que poden provocar un greu inconvenient al col·lectiu, a altres persones.

La convivència mediada incorpora com a prioritat el diàleg i la mediació per ajudar les comunitats a conviure en dinàmiques de dissensions naturals, en l'heterogeneïtat de les societats complexes. Els dispositius normatius i disciplinaris actuen com a última solució i mai com a "dispositius preventius". La convivència mediada està alineada amb el paradigma de la innovació social als barris i les ciutats respectuosos (Bannister et al., 2006), i s'allunya de les dinàmiques pròpies del control social.

La indagació apreciativa (d'ara endavant, IA) s'alinea amb la necessitat de desenvolupar dinàmiques de convivència mediada. La IA és un procés i una metodologia que impulsa el canvi; incrementa les fortaleces i les converteix en hàbits, i promou el creixement, la il·lusió i la motivació. És una aproximació revolucionària al canvi estratègic i al creixement sostenible de les organitzacions-territoris. Per ser efectiu, el canvi requereix

velocitat, execució clara i acord en tots els àmbits. La IA ho aconsegueix involucrant tots els grups d'interès (*stakeholders*), de manera col·laborativa, en el procés de presa de decisions. És un procés d'indagació que desafia tot el sistema per maximitzar el potencial positiu per al canvi cultural, la planificació estratègica, el desenvolupament del lideratge, les aliances, la construcció d'equips, el desenvolupament de comunitats i el canvi integral del sistema. És un procés de recerca col·laborativa que se centra en el nucli positiu d'una organització, grup o sistema. Amb la IA vam descobrir, vam seleccionar, estudiem i emfatitzem el que dona vigor a l'organització i n'és el pilar de l'existència.

La IA ofereix unes noves bases teòriques i pràctiques del canvi. La IA és una metodologia per a la gestió del canvi. Es pot aplicar a qualsevol procés de canvi d'una organització o a qualsevol model, com planificació estratègica, *community building*, i fins i tot per a la reflexió personal. La IA ofereix un mètode de lideratge que permet que la innovació emergeixi del mateix sistema i potenciï el pensament de disseny.

Els diàlegs apreciatius i la perspectiva indagadora es fonamenten en dos corrents: el construccionisme social (Fried, 2008) i la psicologia positiva (Parker, 2007). A través de les seves pròpies investigacions Cooperider (2003) va poder evidenciar, a través de diferents experiments socials, l'alt impacte de la IA i els diàlegs apreciatius (d'ara endavant, DA).

Els DP s'articulen d'acord amb una perspectiva antagònica a altres dinàmiques de treball o intervenció de les ciències socials. La primera diferència es focalitza en els aspectes positius, deixant de banda els negatius. La segona, prioritza una perspectiva constructiva versus una perspectiva de crítica sobre els fets. La tercera, posa focus en el futur versus el passat. I, finalment, la quarta, es basa sobre les històries d'èxit deixant de banda els incidents crítics.

Atenent aquests elements, els diàlegs apreciatius generen energies a la comunitat que fan caminar vers noves solucions. Els dissenys de recerca han tingut present aquesta perspectiva en trobar-nos en situacions complexes, ja que hi ha persones amb molta tendència a criticar. Aquest fet preveu les grans dificultats per poder definir solucions de futur. Aquests aprenentatges es poden articular juntament amb *governance* de convivència mediada, en què des de dinàmiques de mediació es pot alliberar l'energia latent en les comunitats per construir noves realitats.

En aquest capítol, "Què és la convivència?", s'han intentat definir conceptes i pràctiques no convivencials, així com fer una aproximació al mateix concepte de convivència i a d'altres. Alhora, la posició política de la recerca i l'intent de precisar què és la convivència pretenen poder avançar de manera notable en quins són els factors clau per a la convivència a la ciutat.

TERCERA PART. FASE EMPÍRICA | RESULTATS I ANÀLISI DE DADES

CAPÍTOL 8. MORFOLOGIA DE L'ÀREA METROPOLITANA DE BARCELONA

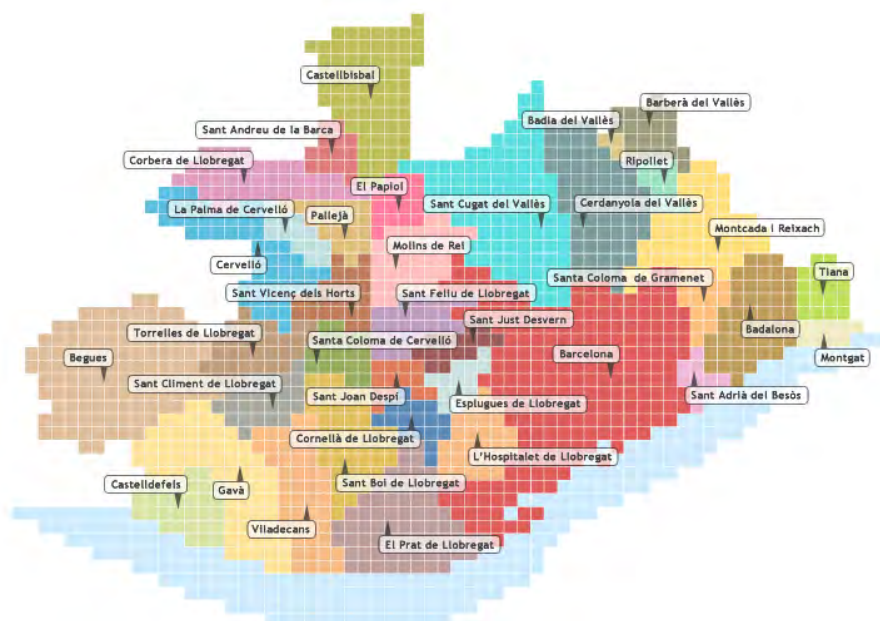
La present recerca es desenvolupa a l'Àrea Metropolitana de Barcelona (AMB). Aquest conjunt de 36 municipis s'agrupen en una estructura de segon grau, l'Àrea Metropolitana de Barcelona, a fi de poder donar resposta als reptes i a les gestions compartides en aquesta metròpoli. Així doncs, prèviament es realitza una primera aproximació quantitativa sobre el territori, analitzat com una mínima conceptualització de l'AMB.

L'AMB es converteix en l'administració pública metropolitana el 27 de juliol del 2010, quan el Parlament de Catalunya aprova per unanimitat la Llei 31/2010. L'Àrea Metropolitana de Barcelona (AMB) és l'administració pública del territori metropolità de Barcelona, que ocupa 636 km², format per 36 municipis on viuen més de 3,2 milions de persones.

L'Àrea Metropolitana és un fet territorial, social, demogràfic, econòmic i cultural que s'ha anat configurant al llarg del darrer segle, com a producte del creixement i de la connexió dels sistemes urbans de l'entorn barceloní. És l'aglomeració metropolitana més important del Mediterrani occidental, on es genera la meitat del PIB de Catalunya.

Els municipis metropolitans són els presentats en la figura següent:

Figura 11. Municipis metropolitans

Font: AMB

La nova administració pública metropolitana substitueix les tres entitats vigents fins a l'any 2011 (Mancomunitat de Municipis de l'Àrea Metropolitana de Barcelona, Entitat del Medi Ambient i Entitat Metropolitana del Transport), i racionalitza i simplifica, així, la governança metropolitana, amb la creació d'una única administració.

Aquest nou marc jurídic també va reforçar la nova administració metropolitana amb noves competències i objectius:

- La nova llei preveu que el Pla Director Urbanístic metropolità sigui formulat des de la nova administració, fet que suposa dotar-la d'instruments d'ordenació territorial adaptats a les necessitats i requeriments comuns.
- En matèria d'espai públic i d'infraestructures d'interès metropolità, l'AMB desenvolupa les actuacions de vertebració territorial necessàries per a l'articulació, la connectivitat, la mobilitat i la funcionalitat del territori.
- L'entorn metropolità passa a disposar d'una Comissió d'Urbanisme pròpia, que possibilitarà que tots els assumptes urbanístics dels 36 municipis que l'integren siguin analitzats d'acord amb una planificació conjunta.
- L'administració metropolitana impulsa actuacions per facilitar l'accés a l'habitatge mitjançant la promoció d'habitatge social a preu assequible, així com per a la rehabilitació del parc d'habitatges existent.
- Existeix la voluntat de fer de l'entorn metropolità una ciutat intel·ligent, on la utilització de les noves tecnologies garanteixi més serveis i més bons als ciutadans, en un entorn sostenible mediambientalment, socialment i econòmicament.
- L'actuació de l'AMB en l'àmbit mediambiental s'observa en la preservació d'espais naturals com la serra de Collserola, així com en les actuacions de recuperació i regeneració dels rius Besòs i Llobregat.
- L'AMB gestiona els 30 quilòmetres de platges metropolitanas, de Castelldefels a Montgat, i desenvolupa el manteniment integral de la xarxa de 31 parcs metropolitans.
- Les rondes de Barcelona són un element bàsic de la xarxa viària bàsica metropolitana i passen a ser gestionades per la nova administració.
- L'AMB desenvolupa projectes de col·laboració internacional i facilita assistència tècnica a altres ciutats del Mediterrani mitjançant el projecte Medcities.▪
- Elabora i aprova el Pla Metropolità de Mobilitat Urbana.
- La nova AMB passa a tenir competències en el transport de viatgers en superfície dels 36 municipis metropolitans.
- Els serveis gestionats per l'AMB cobreixen el 70% de la mobilitat metropolitana que es produeix amb mitjans de transport col·lectius.
- La de Barcelona és reconeguda com l'aglomeració metropolitana més dinàmica de la zona euromediterrània. Aposta per mobilitzar les capacitats i els coneixements per incrementar la nostra presència internacional, per potenciar l'activitat econòmica i per atreure persones i activitats innovadores.
- L'AMB adquireix competències en l'àmbit del desenvolupament econòmic i social per tal de fomentar l'activitat econòmica i la planificació estratègica i promoure l'ocupació i la creació d'empreses.

Aquestes noves competències i objectius se sumen als de cohesió i equilibri territorial, habitatge, transport i mobilitat, cicle de l'aigua, residus i medi ambient, que les entitats metropolitanas ja desplegaven des que es van constituir, l'any 1987.

Justificació

El fill d'aquesta recerca va descriure i analitzar les tendències de la mediació comunitària a l'AMB a través de tres estudis de cas. La present investigació té noves preguntes de recerca que continuen posant el focus d'atenció en la metròpoli com a unitat d'anàlisi, juntament amb altres unitats menors, com la ciutat i el barri. Per tant, des d'una perspectiva macro, intentem definir la morfologia de l'Àrea Metropolitana i les seves característiques bàsiques per tal de poder donar resposta al repte de construir millors espais convivencials.

Els fenòmens socials són complexos per definició. Alhora, les ciències socials han desenvolupat múltiples recerques en l'àmbit internacional per intentar categoritzar i conceptualitzar els problemes socials (atur, victimització, renda, tipologies del parc d'habitatge, etc.). Aquests fenòmens van associats a una sèrie d'indicadors més o menys compartits pels diferents paradigmes, que són actors en les ciències socials.

Al mateix temps, trobem la convivència —vell concepte—, que la categorització i operativització en indicadors de la qual presenta certa complexitat. En el primer apartat metodològic de la recerca hem pogut analitzar les diferents variables i indicadors que articulen aquesta investigació, així com les unitats d'anàlisi i les variables independents i dependents. Actualment estem veient la dificultat de categoritzar alguns conceptes, com smart city o economia col·laborativa local. Són conceptes nous i aquesta novetat incorpora la necessitat d'explorar nous escenaris i els seus impactes.

El fet de posar el focus d'atenció en l'Àrea Metropolitana de Barcelona en seu conjunt —per tant, perspectiva metropolitana— es justifica per la necessitat de poder dissenyar polítiques redistributives a les ciutats, i possiblement les ciutats, i més encara els barris, no se'n surten (Nel.lo et al, 2015, o, si més no, les ciutats i barris en situació de major vulnerabilitat per renda, ingressos o complexitat agregada.

Les recerques desenvolupades des de l'Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans de Barcelona ens ajuden a fer sortir a la llum les realitats complexes metropolitanes. Actualment disposem d'una contextualització quantitativa rellevant, així com d'estudis específics, longitudinals en alguns casos, que faciliten la tasca investigadora a la resta de professionals.

El creixement de l'urbs, com hem vist anteriorment, i la configuració de nous espais metropolitans requereixen una anàlisi del context per poder vertebrar polítiques públiques reeixides i efectives. A continuació es presenta un mapa amb els principals referents metropolitans a Europa.

Figura 12. Referents metropolitans a Europa

Font: AMB

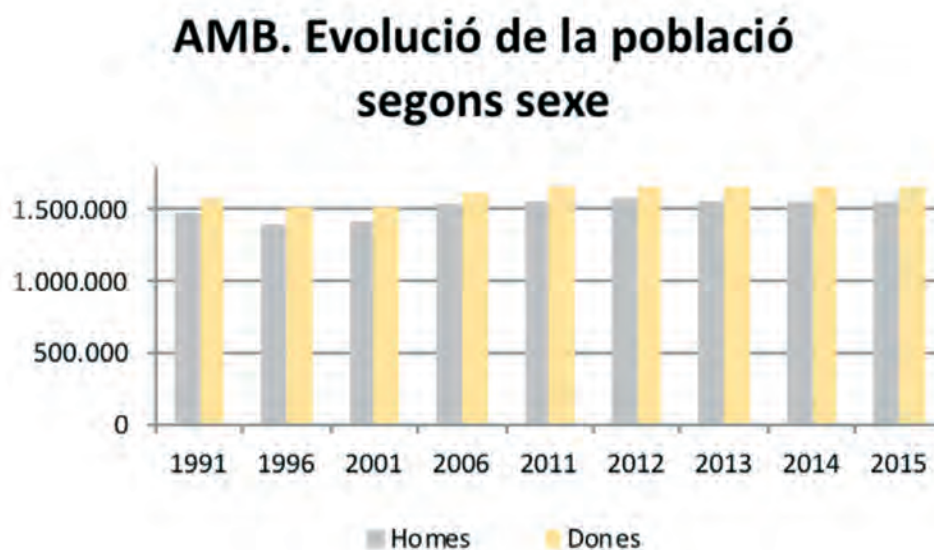
Context

A continuació presentem una perspectiva de l'Àrea Metropolitana de Barcelona en sis eixos: el primer, la demografia; el segon, el territori; el tercer, la societat; el quart, l'economia; el cinquè, el medi ambient, i el sisè, la mobilitat i el transport. Per tant, per poder completar una mínima perspectiva, situarem els elements clau de cada eix a través d'algunes gràfiques, per tal d'ajudar el lector a situar-se en aquest context metropolità.

8.1 DEMOGRAFIA

Actualment a l'AMB hi viuen 3,2 milions de persones (42,8% de la població de Catalunya), el 48,5% dels quals són homes i el 51,5 %, dones.

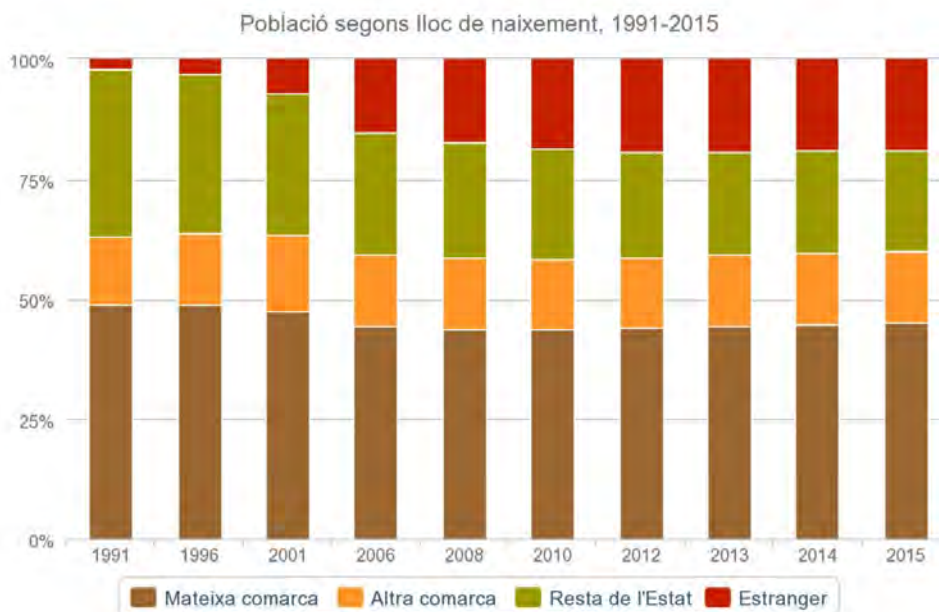
Gràfica 8. Evolució de la població segons el sexe

Font: AMB (2018)

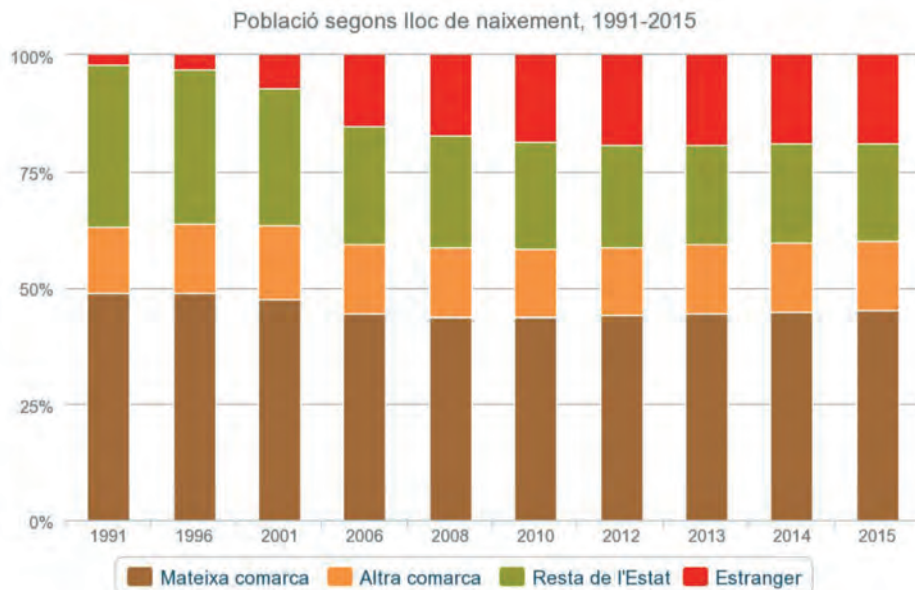
Existeix un creixement poblacional del 5,2% en els últims 25 anys. L'estructura de la població segons origen és molt estable en la població nascuda a l'AMB i Catalunya, però canvia respecte a la població de la resta de l'Estat (es redueix en un 30%), i a la població estrangera (que es múltipla per deu). Tot plegat produeix finalment un creixement en valors absoluts d'aproximadament 200.000 persones. Així doncs, tenim un llarg camí en la configuració de la diversitat per origen en el territori.

Gràfica 9. Evolució de la població segons l'origen

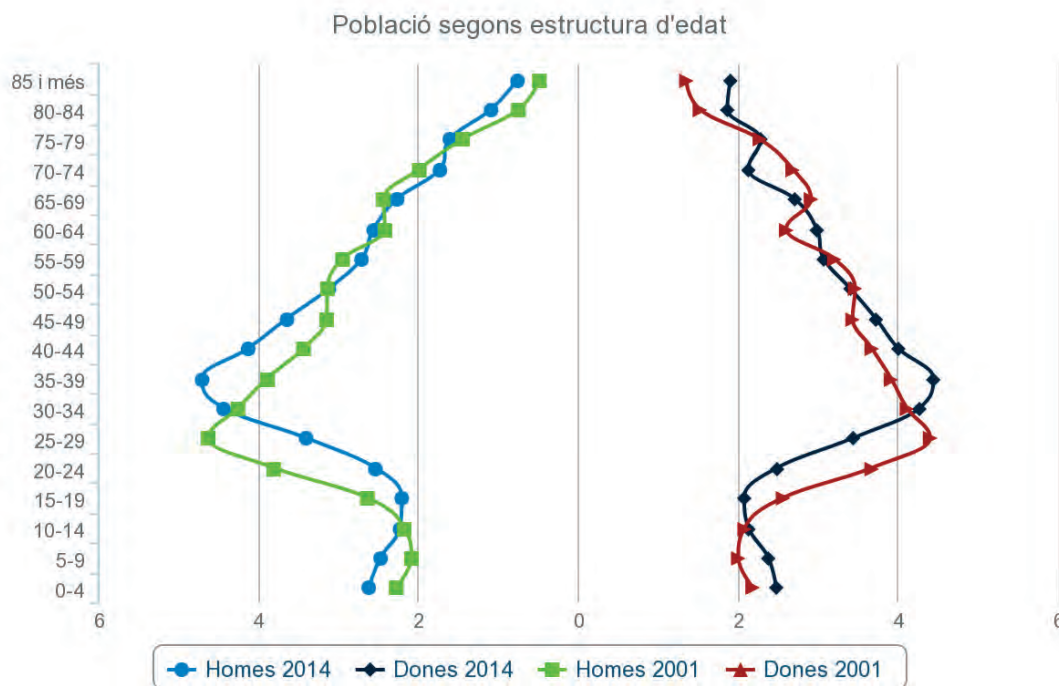
Font: IDESCAT

Gràfica 10. Evolució de la població segons la nacionalitat

Font: IDESCAT

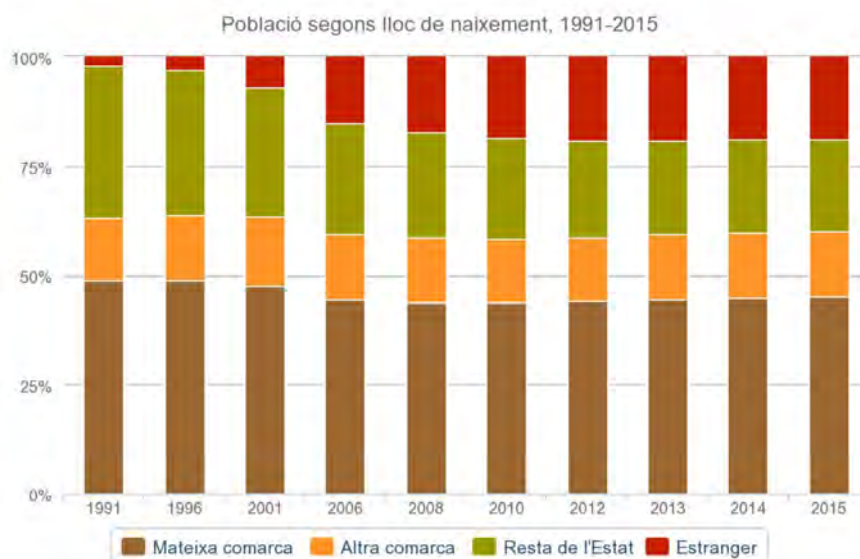
Gràfica 11. Estructura poblacional segons l'edat

Font: AMB

Les diferents configuracions d'estat civil han canviat, però de manera menys accelerada que altres indicadors o variables socials. L'any 1991, el col·lectiu de persones casades era del 48,5%, i el 2011, del 43,27% (<5,2%).

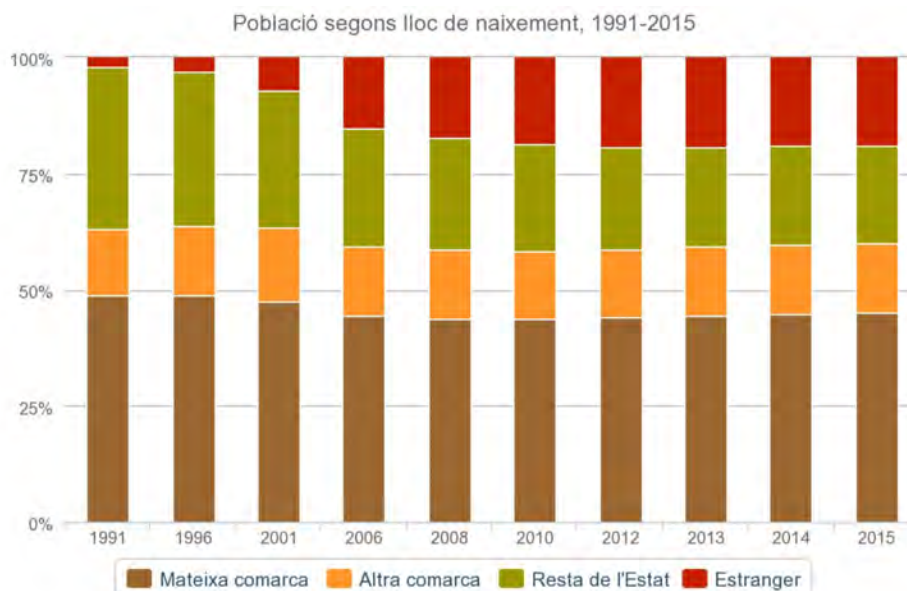
Gràfica 12. Estat civil de les dones de l'AMB

Font: AMB

Aquests últims 25 anys la població ha millorat l'índex d'envelliment en 48,5 punts. Aquestes dades estan relacionades amb la millora de l'esperança de vida, especialment en les societats occidentals.

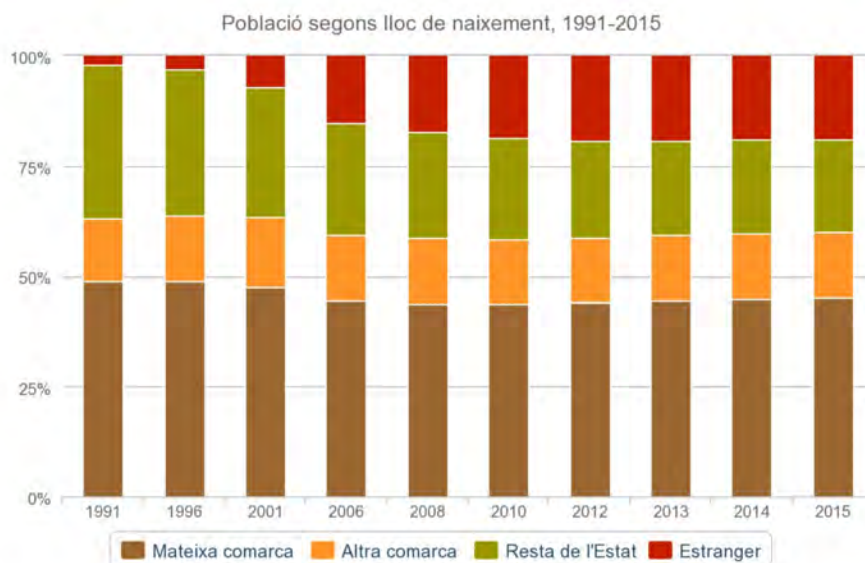
Gràfica 13. Evolució de l'índex d'envelliment

Font: AMB

El moviment natural de la població se situa en paral·lel a la situació econòmica, la reducció de matrimonis i l'augment de l'esperança de vida (com hem vist anteriorment). L'increment del nombre de naixements arriba al seu punt més alt el 2008 (un any després de l'inici de la crisi), i va reduint-se fins al 2015.

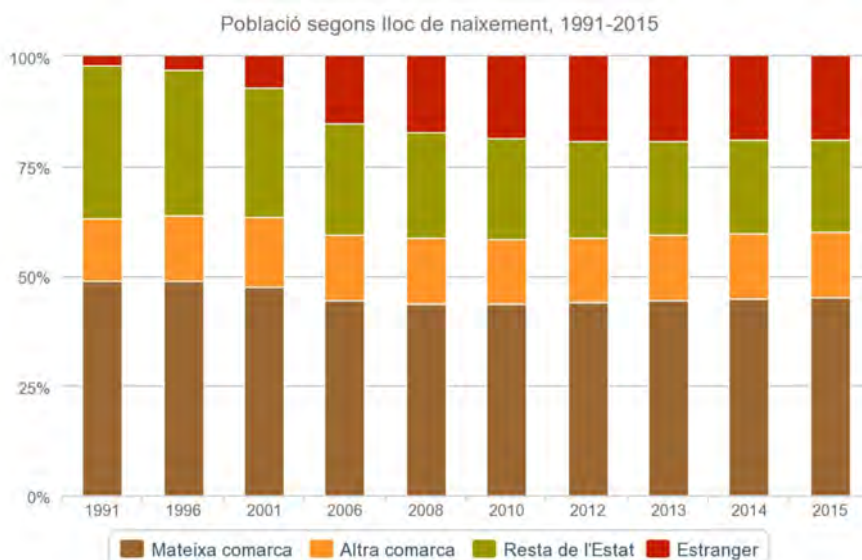
Gràfica 14. Moviment natural de la poblaci

Font: AMB

La situació econòmica de quasi plena ocupació del període 2001-2006 fomenta un creixement demogràfic altament impulsat pel creixement migratori (200%), i durant el període de crisi 2007-2011 existeix una pèrdua poblacional vinculada a la tornada de persones als seus països d'origen (104%). En aquest últim període s'han reduït en un 59% els fluxos demogràfics en comparació amb el període anterior.

Gràfica 15. Components del creixement demogràfic

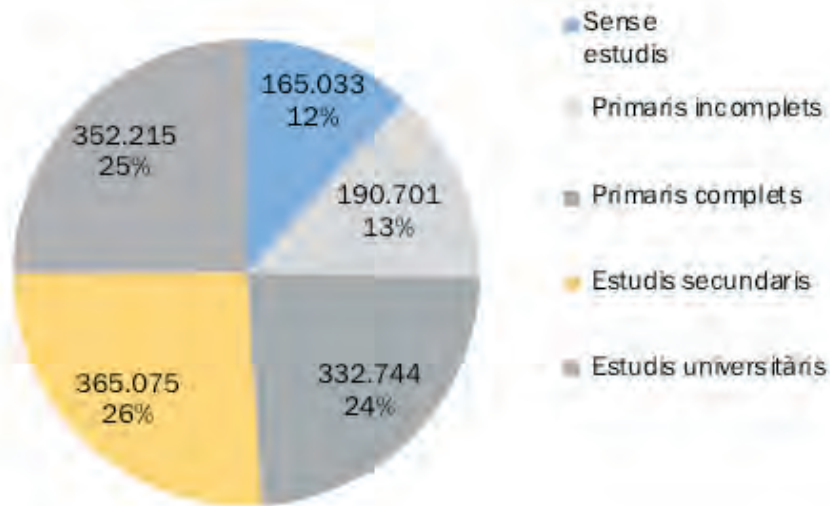

Font: AMB

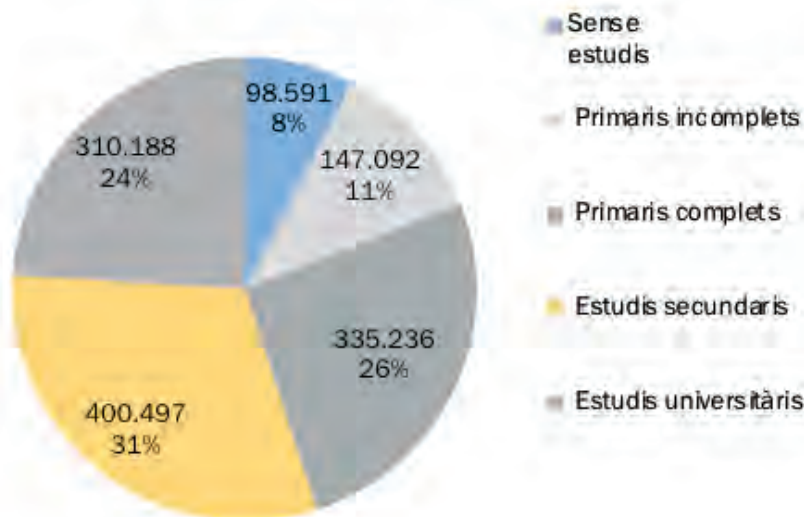
El nivell d'instrucció en la població s'ha incrementat de manera notable. L'any 1911, les persones amb titulació superior a secundària era el 57,94%, i l'any 2011, el 69,25%. Les dades per gènere es mostren en les gràfiques següents:

Gràfica 16. Nivell d'instrucció per gènere

AMB. Cens 2011. Nivell d'instrucció dones

AMB. Cens 2011. Nivell d'instrucció homes

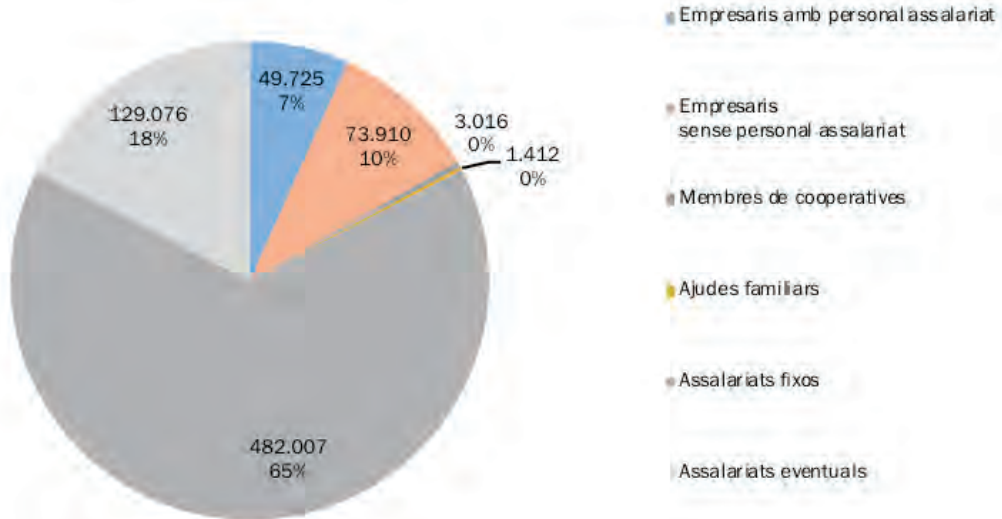

Font: AMB

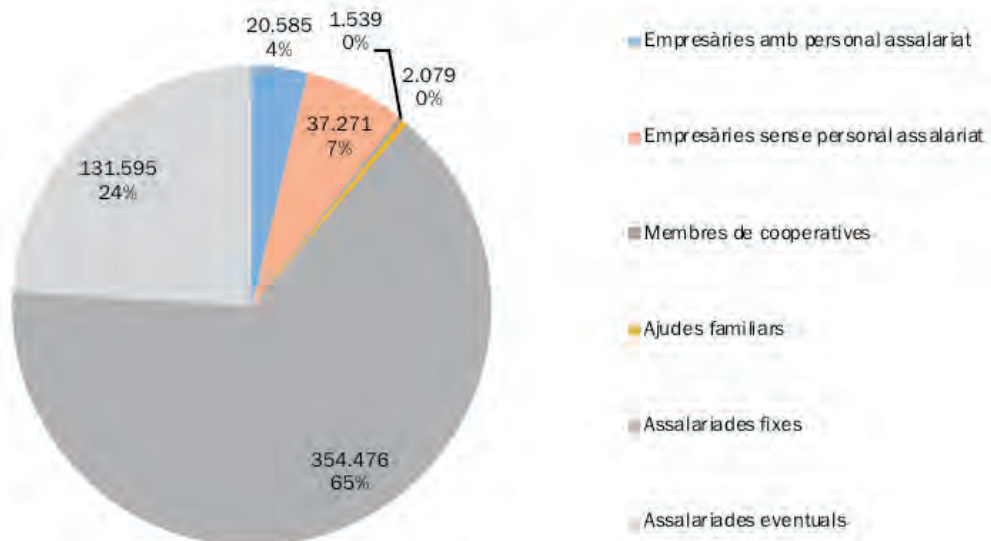
Hi ha un canvi poblacional quant a la vinculació al món del treball: el 2011 hi havia un 13,55% menys d'assalariats que el 1991. Aquest fet és una tendència actual; possiblement s'ha incrementat la corba de creixement vinculat al canvi en les relacions laborals i al canvi tecnològic. A continuació mostrem la situació actual de vinculació professional des d'una perspectiva de gènere.

Gràfica 17. Situació professional.

AMB . Cens 2001. Situació professional homes

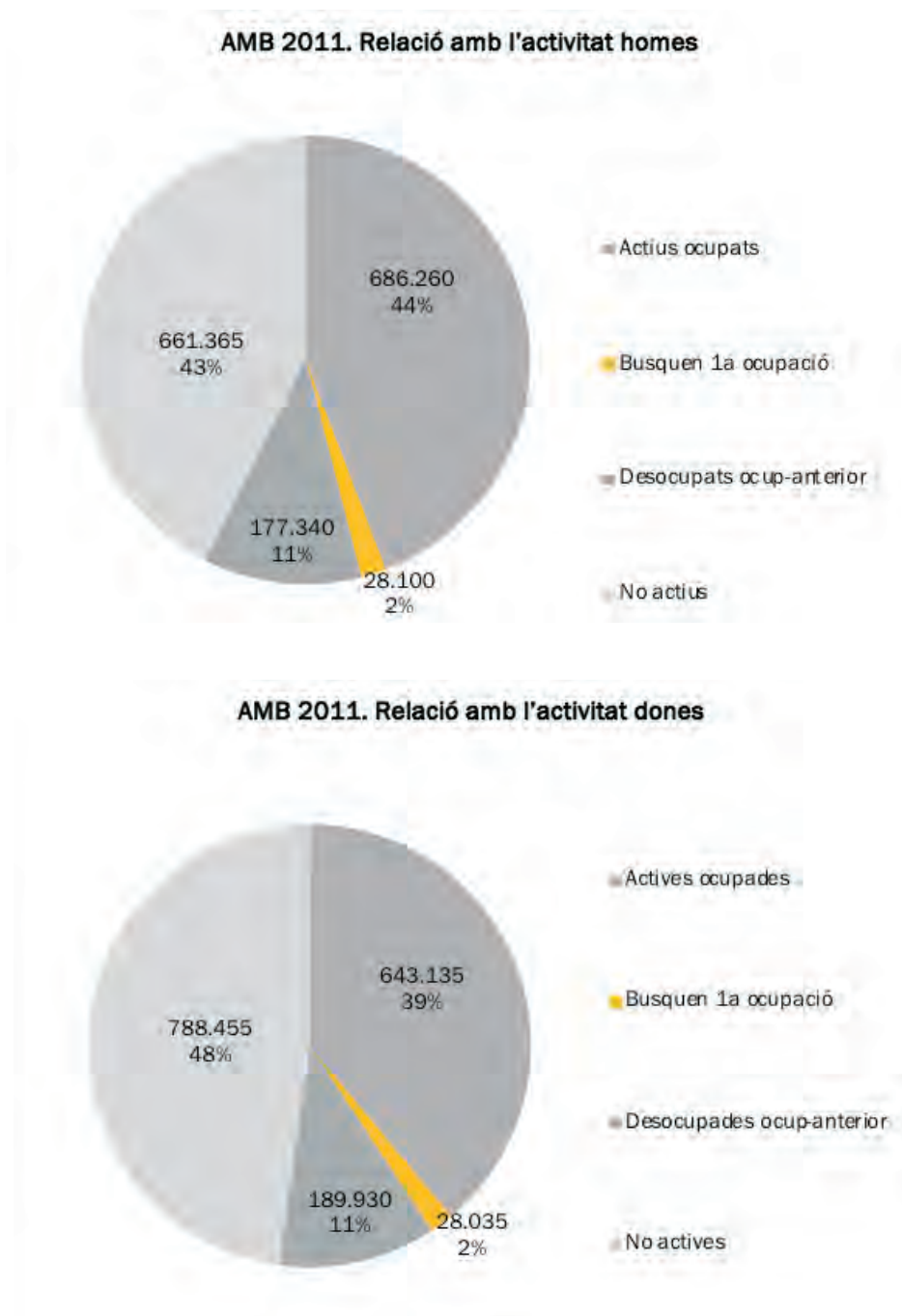
AMB. Cens 2001. Situació professional dones

Font: AMB

L'índex d'activitat el 2011 era de 54,71% (+11,05 en comparació amb l'any 1991). Existeix un increment, especialment per l'augment de la taxa d'activitat de dones, que se situa en un 48%. A més, cal tenir en compte que una part substancial d'aquesta taxa és de treball a temps parcial (en què el temps parcial no voluntari se situa en +70%, segons INE).

Gràfica 18. Taxa d'activitat per gènere

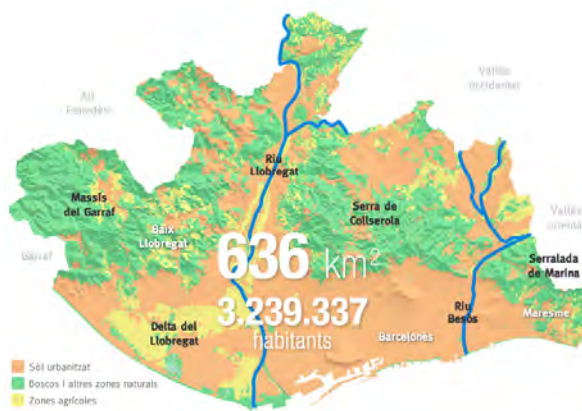
Font: AMB

8.2 TERRITORI

A continuació, explorarem la cartografia del sòl i l'habitatge a la metròpoli; és a dir, l'evolució del territori metropolità pel que fa a l'ocupació del sòl, els usos i el règim de planejament urbanístic en l'àmbit de l'AMB.

A continuació mostrem un mapa amb els diferents usos:

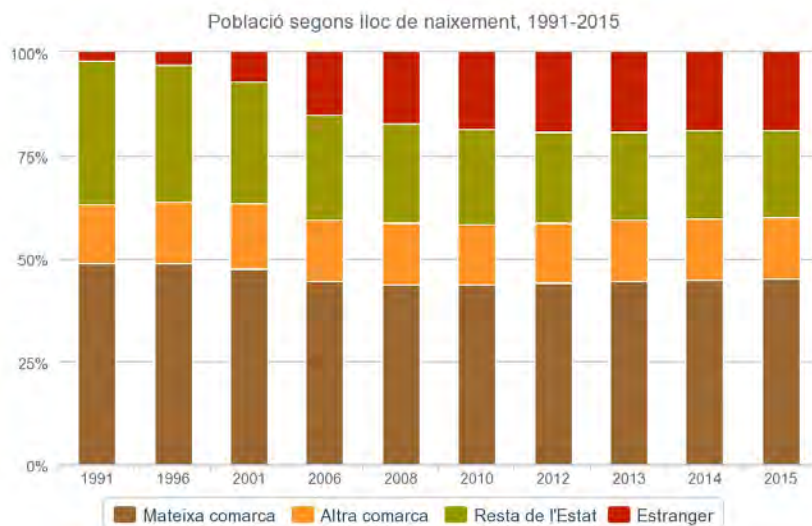
Figura 13. Ocupació del sòl a l'AMB

Font: AMB

El 2011, el sòl consolidat o amb inicis d'urbanització era del 47,09% del territori metropolità. En els últims vint anys, l'ocupació del sòl ha crescut en un 6,4%. En aquests vint anys, el territori metropolità ha cultivat l'oferta d'espais i instal·lacions per a la ciutadania, amb un increment del 27,66%. En canvi, els usos residencials del sòl s'han incrementat, però de manera més modesta: en un 8,5%. A continuació podem observar l'evolució longitudinal de l'ocupació del sòl.

Gràfica 19. Evolució de l'ocupació de l'AMB

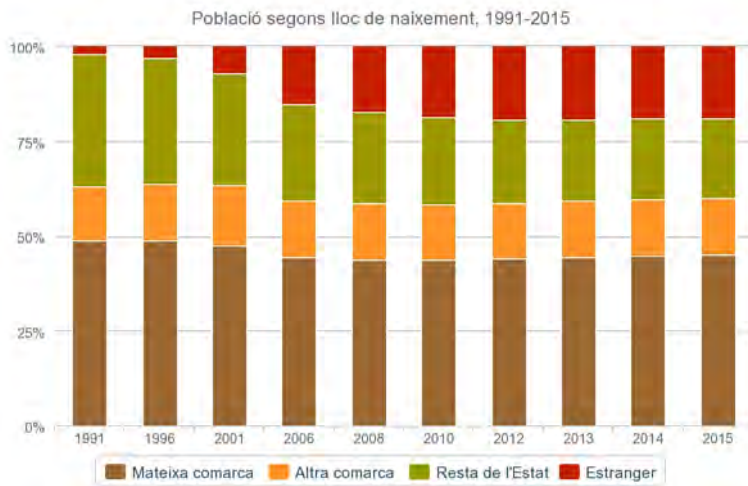

Font: AMB

El parc d'habitatge metropolità ha millorat el seu estat de conservació al llarg dels anys, gràcies als diferents programes públics d'ajuda a la rehabilitació i millora urbanes. Malgrat tot, encara continuem tenim un parc amb un 10% d'habitatges en estat deficient. Més endavant, a l'anàlisi de resultats, podrem aprofundir en l'impacte d'aquest fet en la convivència. A continuació, es presenta una gràfica amb l'evolució de l'estat de conservació del parc d'habitatges.

El règim de tinença és majoritari, el de propietat amb un 71,34% (un 69,21% el 1991). S'ha incrementat el valor relatiu del pes de la propietat, la qual cosa constata el discurs de les polítiques públiques d'habitatge sobre la promoció de lloguer. Aquests resultats evidencien que hi ha més discurs que pràctiques que massa programes públics destinats a la compra o cessió per a la promoció de cooperatives en règim de propietat. Cal destacar l'absència d'una agència metropolitana potent que pilotés el desenvolupament d'aquests programes, més enllà d'interessos locals municipals.⁷⁸

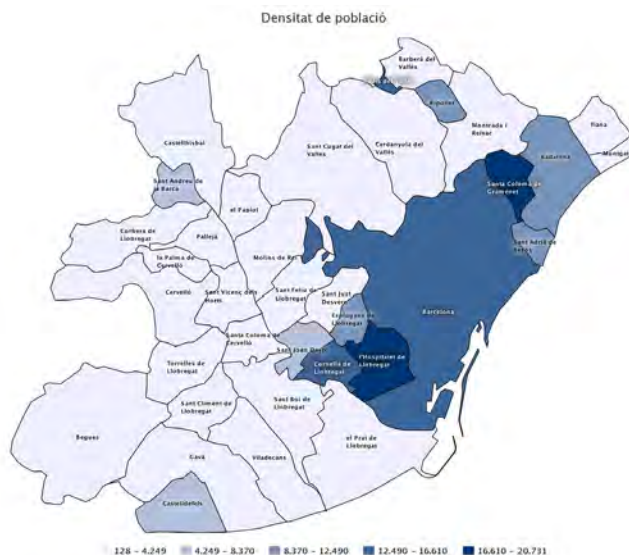
Gràfica 20. AMB. Habitatges segons estat de conservació.

Font: AMB

La densitat poblacional és altament heterogènia entre els 36 municipis metropolitans: des dels 602,3 habitants per hectàrea de l'Hospitalet fins als 25,1 habitants per hectàrea de Cervelló.

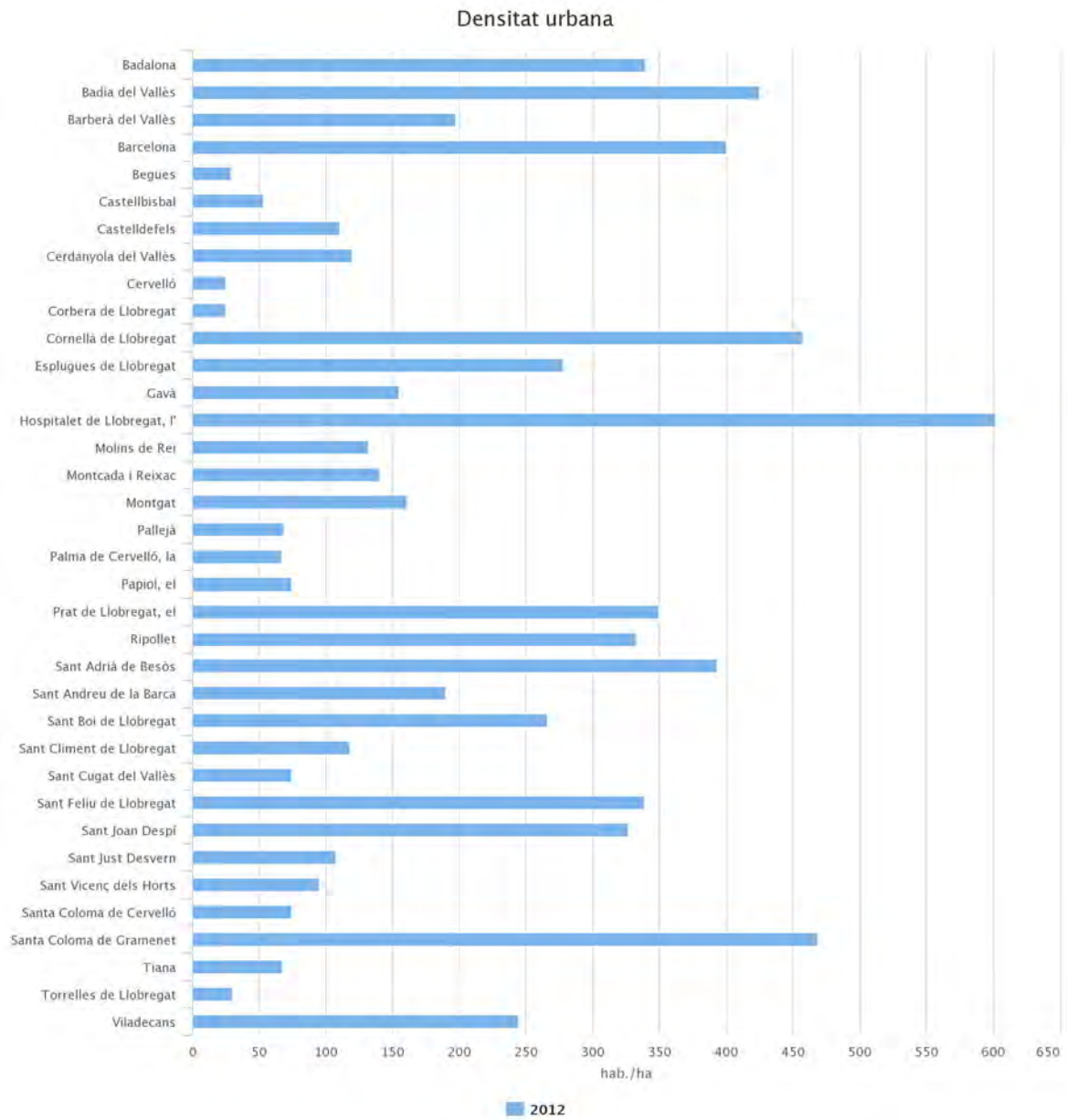
Figura 14. Densitat de població a l'AMB

Font: AMB

⁷⁸ Vegeu les memòries anuals de l'Institut Metropolità de Promoció del Sòl (IMPSOL).

Gràfica 21. Densitat urbana a l'AMB

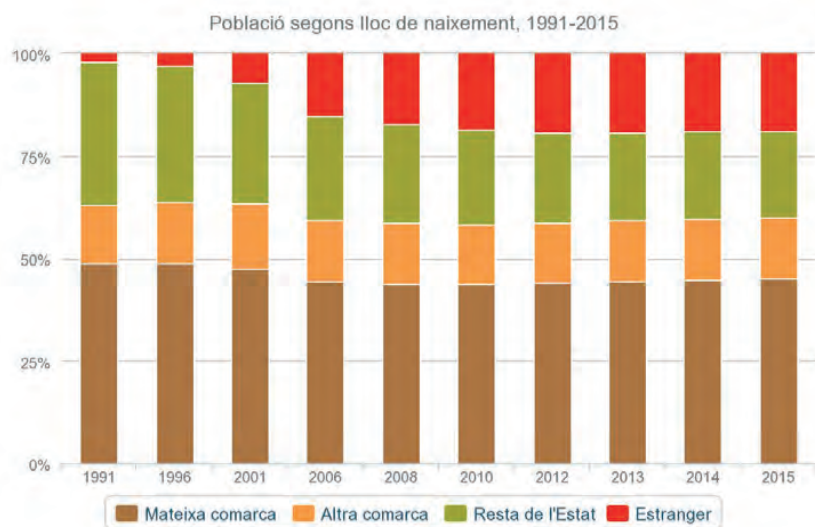
Font: AMB

8.3 SOCIETAT

A continuació farem una aproximació a la societat metropolitana a partir de sis eixos: renda familiar, cohesió social, estructura social, llengua, seguretat i dades electorals. A continuació expliquem aquests sis eixos:

Renda familiar: la mitjana de renda anual disponible per llar a l'AMB el 2011 és de 28.908 euros. L'AMB se situa lleugerament per sota de Barcelona i per sobre de la mitjana de Catalunya. Ho podem veure en la gràfica següent:

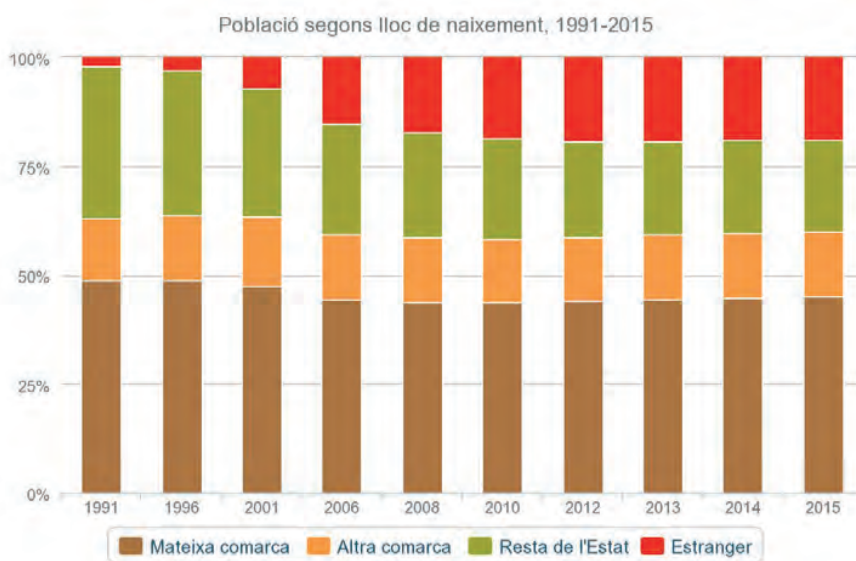
Gràfica 22. Renda neta mitjana

Font: AMB

Cohesió social: la taxa de risc de pobresa se situa per sota de la mitjana catalana, amb un 18,59%.

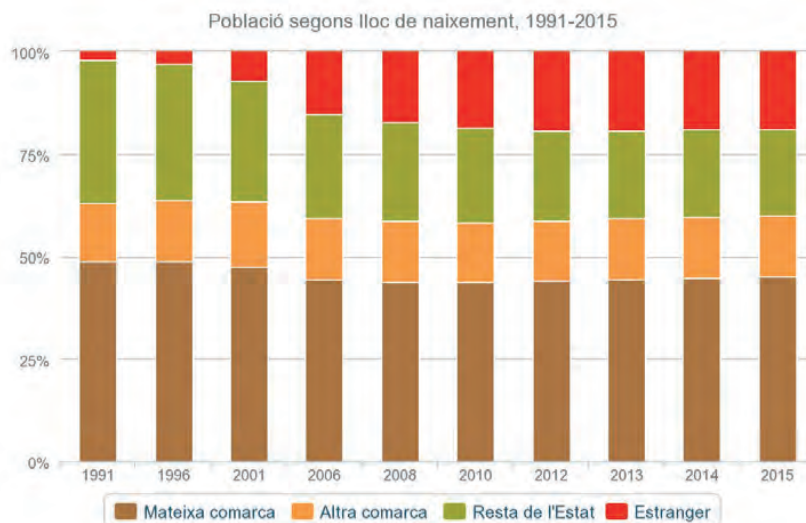
Gràfica 23. Taxa de risc de pobresa a Barcelona, AMB i Catalunya, 2011

Font: AMB

Estructura social: un 25,11% de les persones se situen en un >150% de la renda mitjana.

Gràfica 24. Estratificació de la població segons la renda, 2011

Font: AMB

Hi ha un 8,1% de llars que tenen, durant l'any, algun impagament de lloguer o hipoteca (2016). En aquest cas, existeix una reducció en relació amb el 13,8% del 2011. Pel que fa a l'impagament de serveis, aquest és d'un 6,2% versus el 10,7% del 2011. La xifra de desnonaments el 2016 se situa entre un 0,78-2,65 cada 1.000 habitants, segons els partits judicials (font: CGPJ). Hi ha un increment substancial dels casos atesos per manca de recursos bàsics a serveis socials: el 2016 són 35,38 cada 1.000 habitants, versus els 26,9 cada 1.000 habitants del 2011; aquest fet es relaciona amb els resultats del panel Delphi versus les millores necessàries per a la convivència urbana.

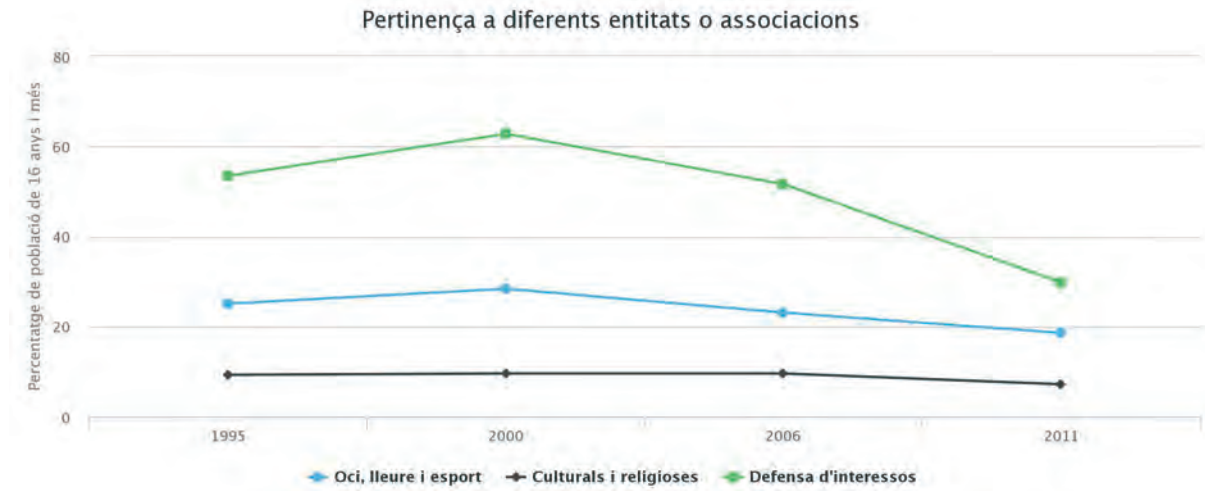
L'enquesta sobre qualitat de vida i hàbits (IERMB, 2011) ens facilita algunes dades d'interès sobre una de les unitats d'anàlisi de la recerca: el barri. Davant la pregunta sobre l'aspecte més positiu de viure al barri, el 33,9% indica que és per la tranquil·litat; un 15,3%, per la bona localització; un 15,1%, per les relacions personals, i un 14,7%, per la proximitat o la diversitat d'equipaments.

La valoració que es fa en la mateixa enquesta sobre els aspectes més negatius és: el 28,5% cap aspecte negatiu; per tant, el 71,5% mostra un bon nivell de satisfacció dels seus barris. Aquesta dada és important, com veurem en les conclusions finals de la recerca. El 22,9% assenyalava la contaminació com a aspecte negatiu; un 11,6%, la inseguretat ciutadana, i finalment, un 8%, l'alta densitat de persones i vehicles.

Finalment, pel que fa a la valoració mitjana d'aspectes del barri, la convivència, amb 7,1 punts, és la dimensió més valorada, i la disponibilitat d'aparcament, com la menys valorada, amb un 4. Recordem que aquest últim aspecte està íntimament relacional amb la notable ràtio de motorització.

Hi ha una tendència a reduir la participació formal en entitats i associacions, com veiem en la gràfica següent. Alhora, han nascut nous espais relacionals i moviments que se situen en una esfera informal i que, per tant, són més líquids, però més intensius en moments concrets.

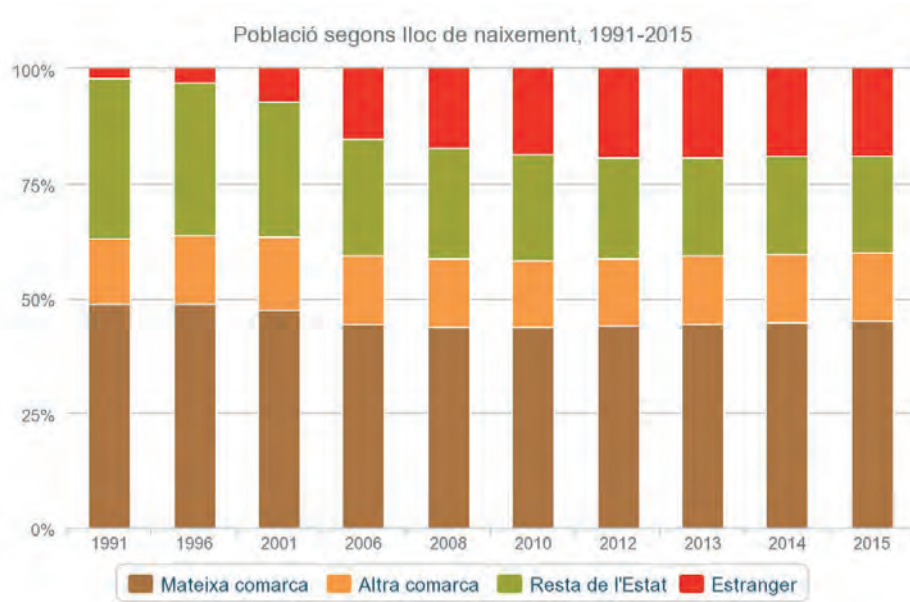
Gràfica 25. Pertinença a diferents entitats o associacions

Font: AMB

Llengua: gairebé el 40% de la població de l'AMB utilitza el català com a llengua d'ús habitual de manera exclusiva o en combinació amb el castellà.

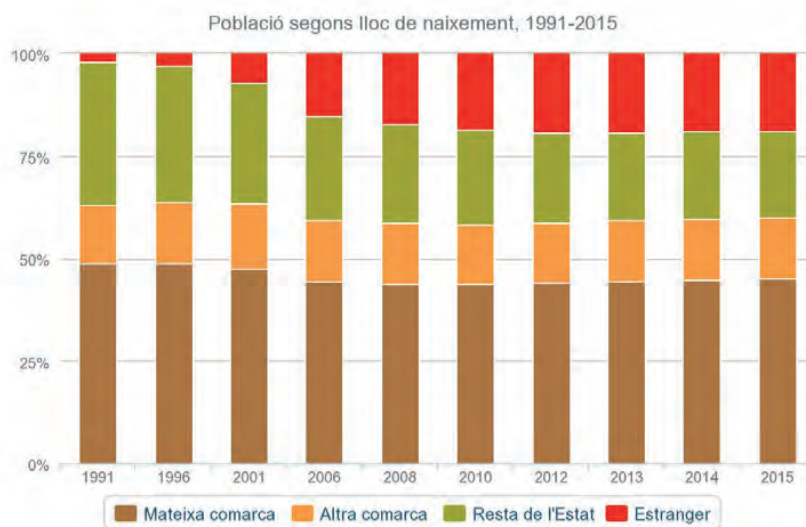
Gràfica 26. Ús de la llengua a Barcelona, AMB i Catalunya

Font: AMB

Seguretat: la percepció de seguretat als municipis de l'AMB s'ha mantingut estable en els darrers anys, tot i l'increment de la victimització.

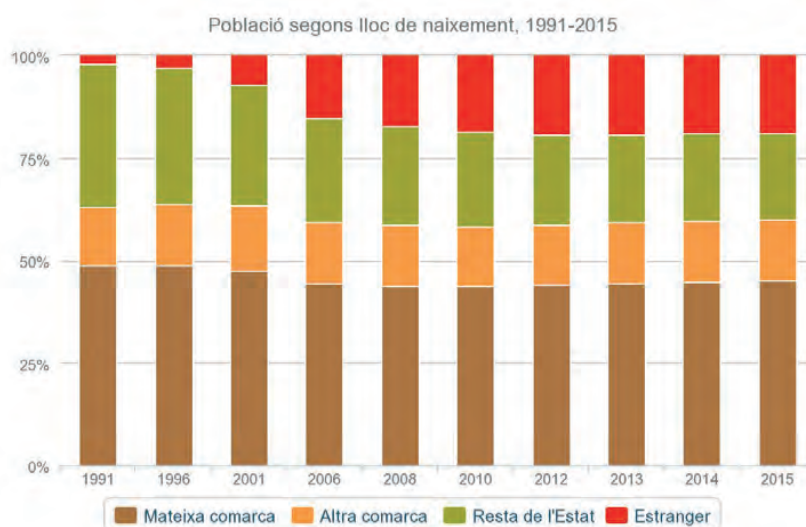
Gràfica 27. Nivell de seguretat

Font: AMB

Dades electorals: l'índex de participació en les darreres eleccions municipals va ser d'un 52,1%.

Gràfica 28. Participació electoral en les eleccions municipals a l'AMB

Font: AMB

8.4 ECONOMIA

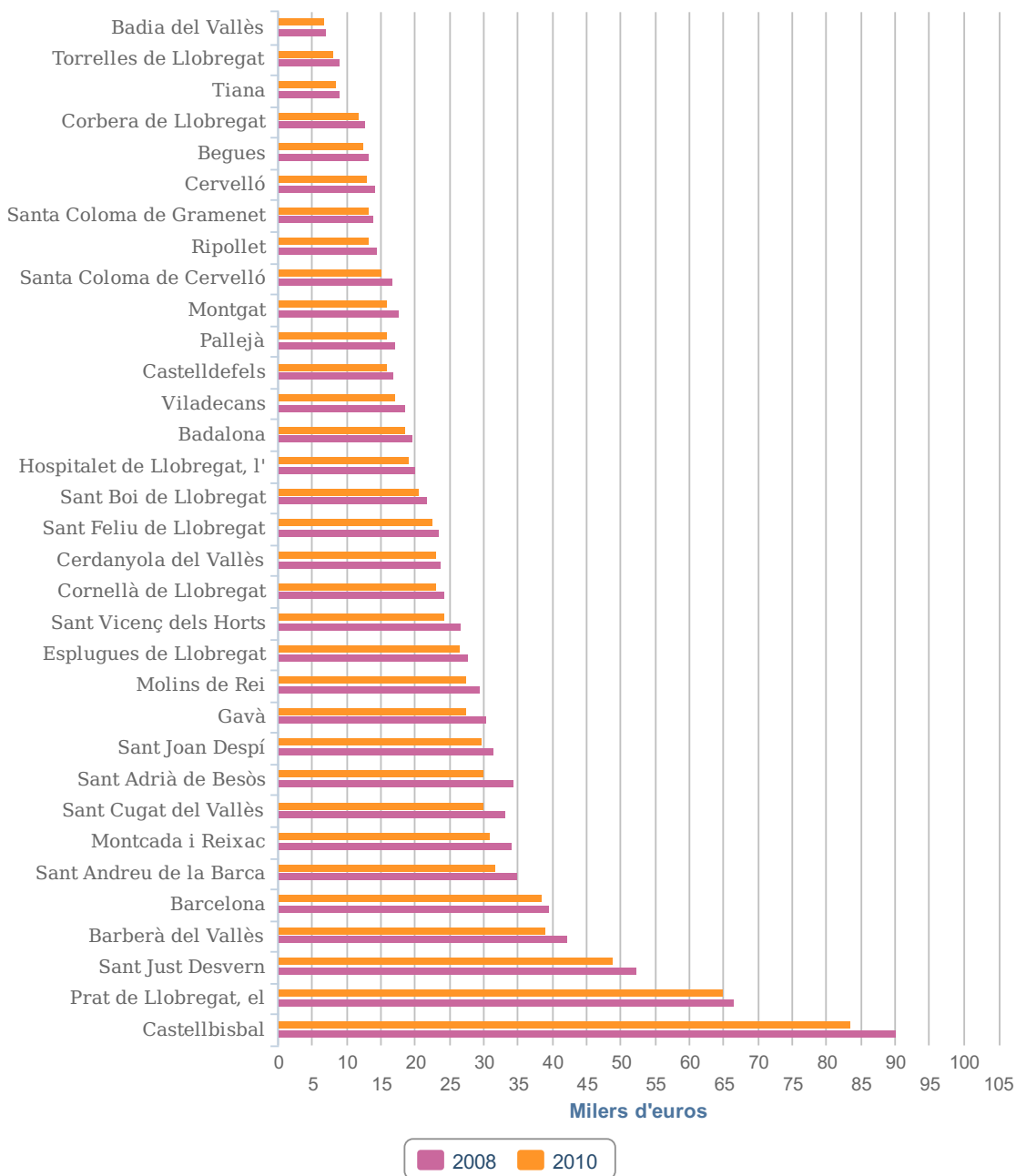
El context econòmic metropolità el definirem en tres eixos principals: producció i renda, treball i turisme.

Sobre producció i renda, l'AMB produeix el 52% del PIB català. A continuació es pot veure la relació nominal entre els diferents municipis, on s'observa una heterogeneïtat molt desigual entre municipis, en funció de la

fiscalitat i les possibles polítiques públiques. L'any 2010, Castellbisbal multiplicava per deu el PIB de Badia del Vallès (83,7 versus 6,8 milers d'euros).

Gràfica 29. PIB per municipi i per habitant, 2008

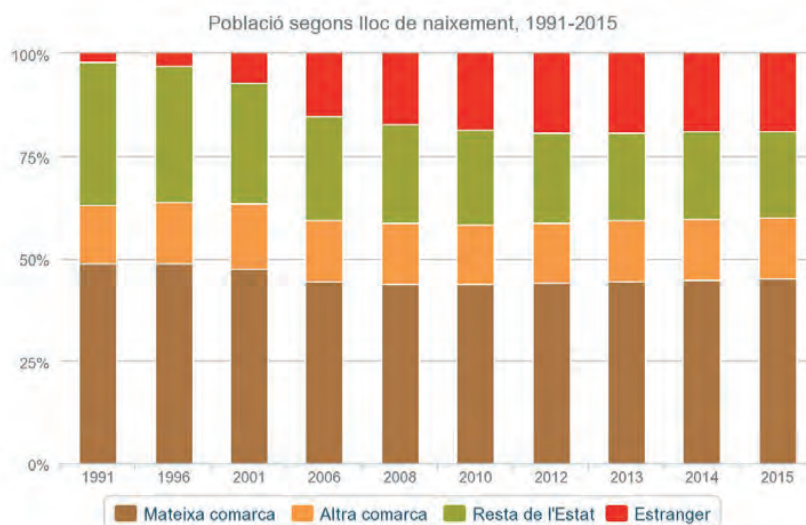
PIB per municipi i per habitant (base 2008)

Font: AMB

L'índex d'atur mostra una capacitat per part de la capital del país de poder reduir l'impacte de la crisi durant els últims anys, amb un creixement menor de l'atur i una reducció més ràpida. Podem veure'n les tendències a continuació.

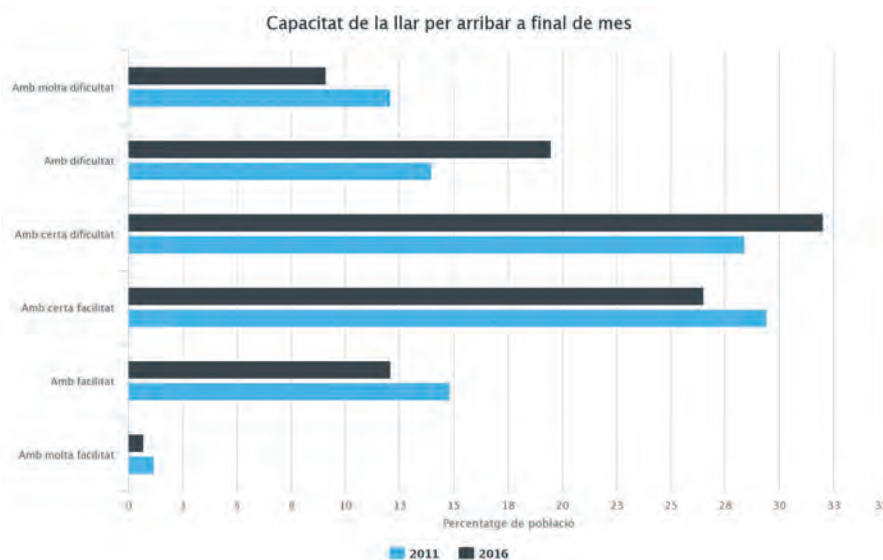
Gràfica 30. Situació del nivell d'atur a Catalunya, província de Barcelona i ciutat

Font: AMB

Existeix un increment de la vulnerabilitat de les llars per arribar a final de mes, amb un increment del 6,1% entre el 2011 i el 2016; aquesta vulnerabilitat actualment se situa en un 60,6%. Per tant, hi ha una tendència a la precarització de la qualitat de vida i un augment de la vulnerabilitat, de nou vinculats al món del treball i l'habitatge.

Gràfica 31. Capacitat de la llar per arribar a final de mes, 2011 i 2016

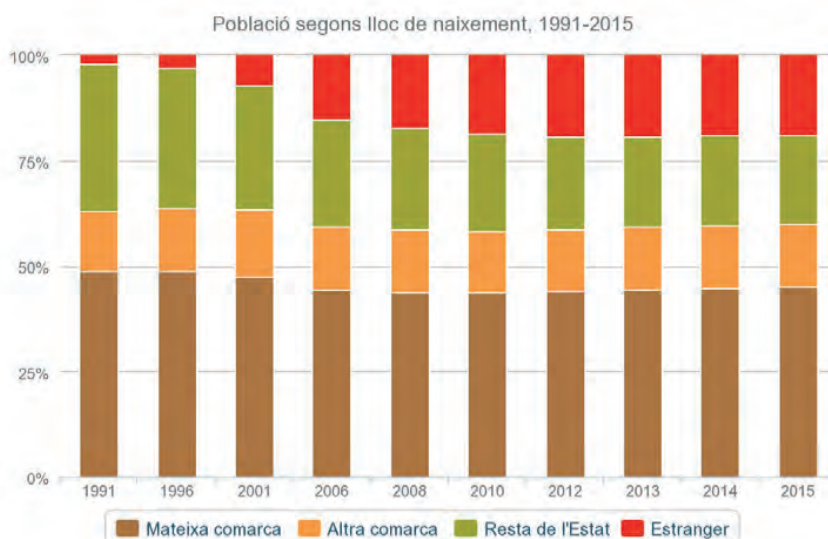
Font: AMB

Quant al turisme, hi ha certa complexitat per consolidar dades metropolitanen en aquest matèria, tenint en compte la disparitat de fonts i la diversitat de tipologia d'allotjaments actuals (legals, paralegals i il·legals). Les dades de pernотacions en hotels assenyalen un increment de sis vegades el nombre de turistes que visiten Barcelona (11,059 en milers, el 2016) en els últims 26 anys.

8.5 MEDI AMBIENT I RESIDUS

Des del 2008, la generació de residus a l'Àrea Metropolitana –tot i el lleuger increment de la població, d'un 1,2%– continua per sota dels 500 quilograms per habitant i any de mitjana (441,47 quilograms per habitant i any). A continuació, es pot veure la tendència i com hi ha un patró vinculat al consum (activitat econòmica – residus).

Gràfica 32. Evolució del nivell de residus

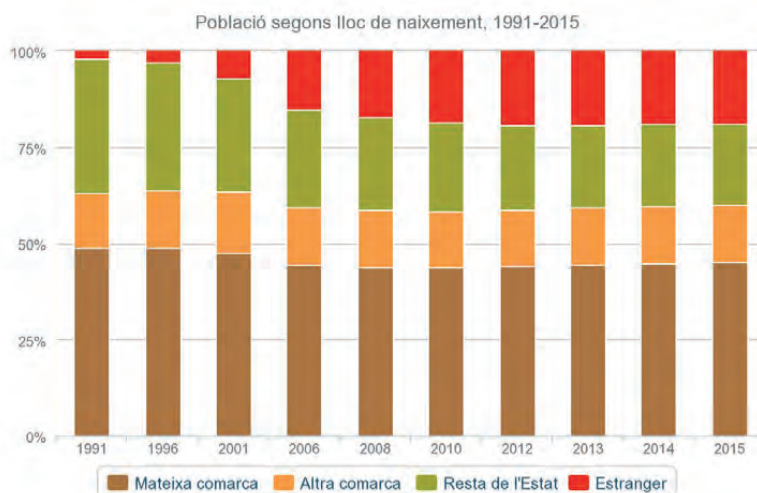

Font: AMB

8.6 MOBILITAT I TRANSPORT

Aquest àmbit l'enfocarem des de dues perspectives: la mobilitat quotidiana i el vehicle privat. El 75% de la mobilitat quotidiana es fa en mitjans de transport sostenibles, i el parc de vehicle privat és de 565 cada 1.000 habitants. A continuació presentem l'evolució de la mobilitat segons l'ocupació.

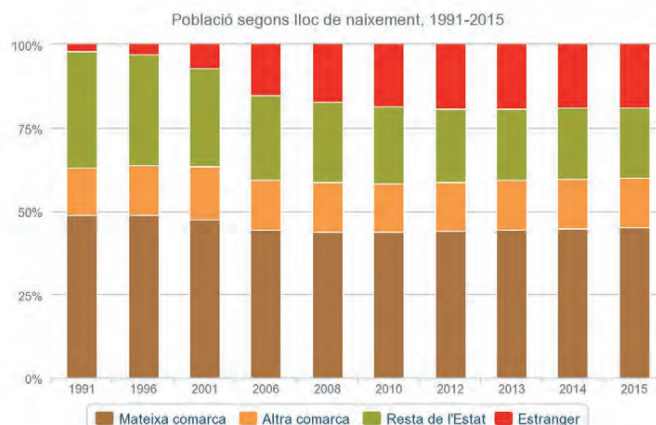
Gràfica 33. Evolució dels desplaçament de residents per tipus de mobilitat

Font: AMB

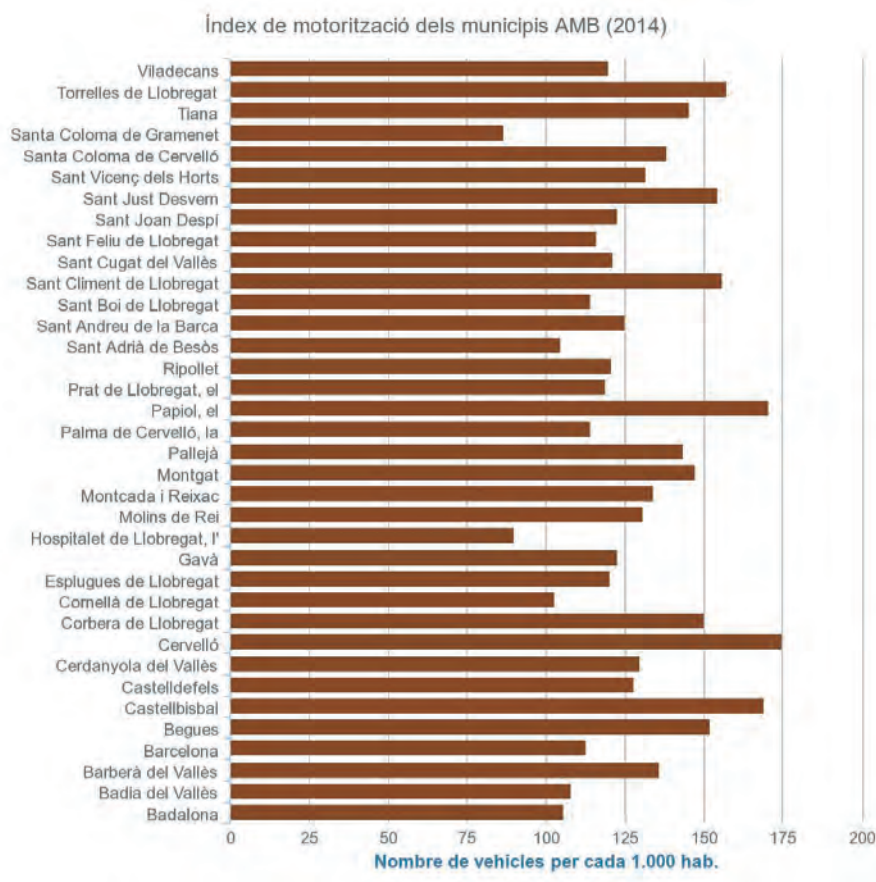
L'índex de motorització presenta un patró vinculat a la crisi econòmica; és a dir, hi ha una baixada de la venda de vehicles en plena crisi. Alhora, podem observar con el nivell de renda o el PIB de ciutat defineix la ràtio de motorització, en alguns casos fins i tot més que la densitat urbana o la centralitat metropolitana. Aquestes dues variables les podem detallar a les dues gràfiques següents:

Gràfica 34. Evolució de l'índex de motorització, 2001-2014

Font: AMB

Gràfica 35. Índex de motorització de l'AMB

Font: AMB

CAPÍTOL 9. CIUTAT, BARRIS I CONFLICTE | TREBALL DE CAMP

La unitat d'anàlisi "barri" presenta la selecció de dos casos rellevants en la gestió de la convivència en dos barris de l'AMB. El primer cas és el barri de Sant Cosme, al Prat de Llobregat, on es desenvolupa el programa ESEV.⁷⁹ Aquest programa és un projecte específic del barri de Sant Cosme amb l'objectiu de millorar la convivència en les comunitats de veïns. El segon cas és el barri Santa Rosa – Raval, a la ciutat de Santa Coloma de Gramenet, i la recerca es vertebrava mitjançant la perspectiva del programa de mediació que es desenvolupa a la ciutat.

Abans d'iniciar l'explotació de dades derivades de fonts primàries i secundàries, entrevistes semiobertes, observació sistemàtica o panel Delphi, creiem rellevant fer una aproximació quantitativa a les Enquestes de Convivència i seguretat urbana desenvolupades per l'IERMB l'any 2017. En paraules de l'equip de l'Institut:

Aquest sistema d'informació es nodreix de:

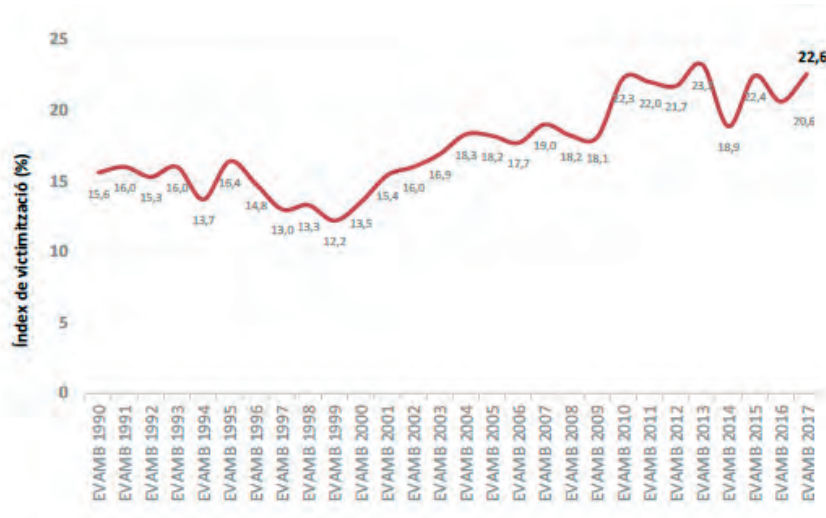
1. L'Enquesta de Victimització de l'Àrea Metropolitana de Barcelona (EVAMB), operació de periodicitat anual que recull informació relativa a la situació de la seguretat ciutadana a l'AMB i els seus municipis. Vigent des de l'any 1990, s'ha consolidat com un dels únics instruments per a mesurar el sentiment de seguretat de la població i per a quantificar l'exposició de la població a la delinqüència que no arriba a coneixement de la policia. Entre altres informacions, l'EVAMB aporta dades sobre victimització, activitat delictiva, sentiment de seguretat, comportament denunciador de la població i opinió sobre la policia.
2. L'Enquesta de Relacions Veïnals i de Convivència de l'Àrea Metropolitana de Barcelona (ECAMB), una nova eina que proporcionarà informació de qüestions fonamentals sobre les relacions de veïnatge i la implicació comunitària als barris metropolitans. L'ECAMB es planteja com una operació de periodicitat biennal que recollirà informació relativa a les dinàmiques residencials, la capacitat dels barris per esdevenir espais de conflicte, sociabilitat i motor de participació cívica i comunitària. L'ECAMB es postula com l'única font de dades que integra aquests aspectes en el nostre context territorial.

L'univers de l'EVAMB està integrat per la població a partir de 16 anys resident en habitatges particulars dels 36 municipis de l'AMB. La mostra teòrica per al 2017 és de 3.835 entrevistes per als 35 municipis de l'AMB, que sumades a les 4.000 de la ciutat de Barcelona formen una mostra global per al conjunt de l'AMB de 7.835 entrevistes. El disseny mostrat permet oferir dades significatives per a les ciutats més grans de l'AMB, així com per a 6 àmbits territorials (Barcelona, Besòs, Delta, Llobregat continu, Ordal-Llobregat i Vallès-Collserola).

L'índex de victimització ha patit un increment d'un 7% en els últims 27 anys. A continuació, n'observem la gràfica de l'evolució, segons la qual l'any 2008 s'incrementa de manera notable, un 4%, i es consolida en els últims nou anys.

⁷⁹ Equip de Suport a Escales de Veïns.

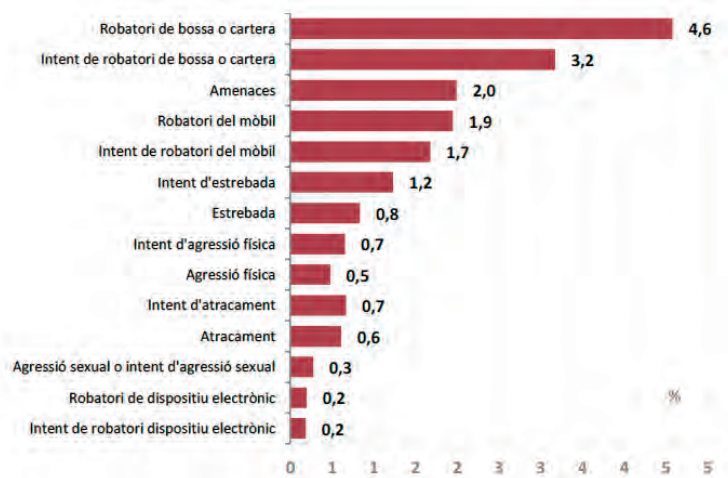
Gràfica 36. Evolució de l'índex de victimització

Font: AMB

Quant a la segmentació per tipologia d'accions a les víctimes de petits furts, el 7,8% correspon a robatori o intent de bossa o cartera. Podem veure'n la segmentació en la gràfica següent:

Gràfica 37. Segmentació per tipologia d'accions a víctimes de petits furts

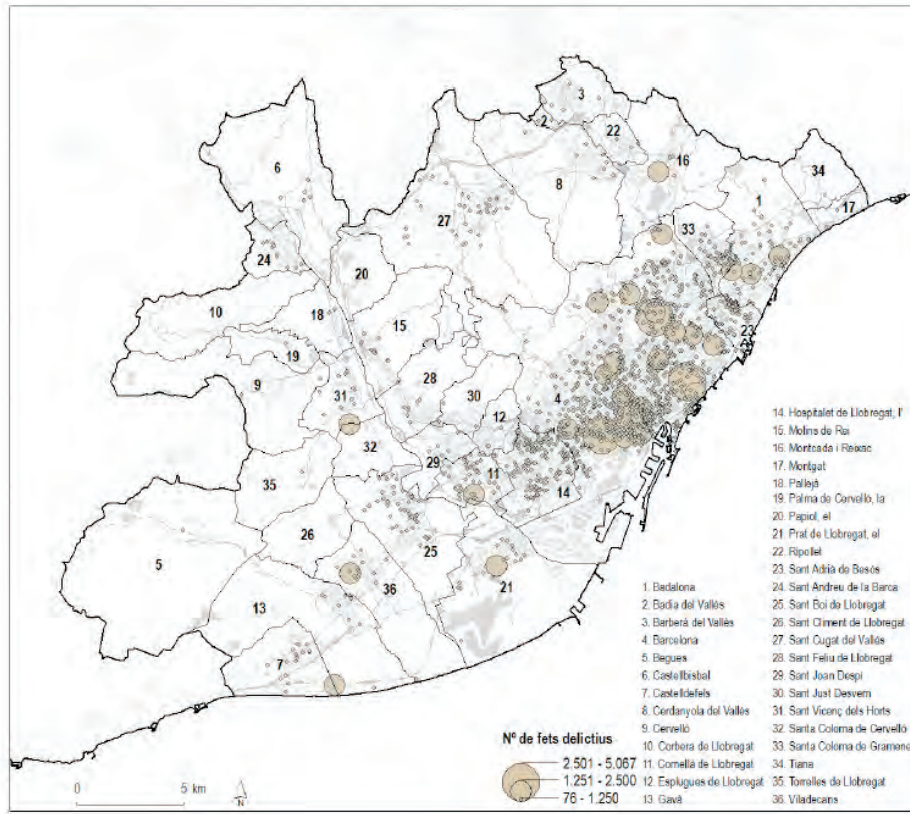

Font: AMB

Pel que fa a la segregació cartogràfica de delictes, presenta un cert component urbà amb alta densitat, alhora que, com veurem en el mapa següent apareixen nuclis de centralitat en diversos municipis metropolitans. En paraules de l'IERMB: "Confirmem d'aquesta forma que són aquelles localitats amb una major intensitat d'ús (densament poblades i amb un flux constant de persones) les que solen esdevenir camp d'acció prioritària per a l'activitat delictiva (més persones, més béns, més oportunitats i més guanys; per tant més fets delictius i més víctimes)".⁸⁰

⁸⁰ La pregunta 5 de la primera ronda se situa com a pregunta final a la segona–tercera ronda; per això la numeració de 9 a la presentació gràfica.

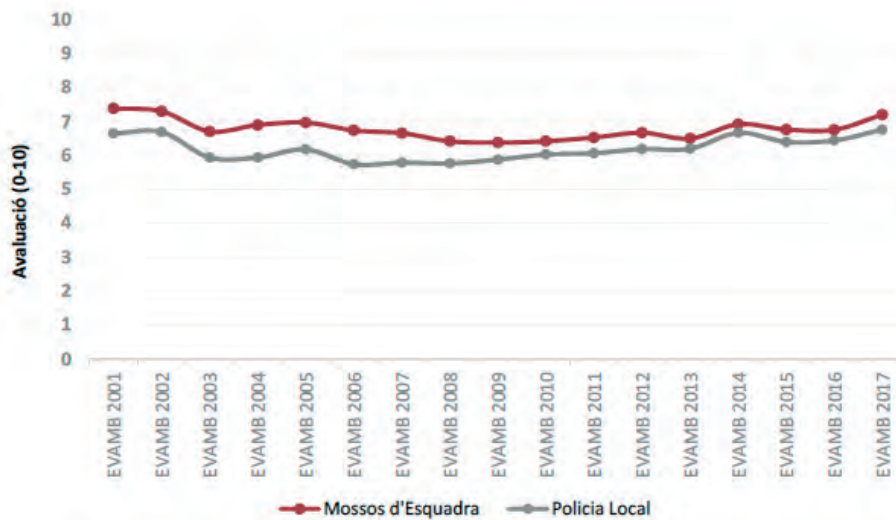
Figura 14. Mapa delictiu metropolità

Font: AMB

L'evolució de la percepció de la població sobre els diferents cossos policials que actuen al territori no ha patit especialment una variació en els últims setze anys. La valoració sobre Mossos d'Esquadra i la policia local se situa en una mitjana aproximada de 7 sobre 10 en els últims anys.

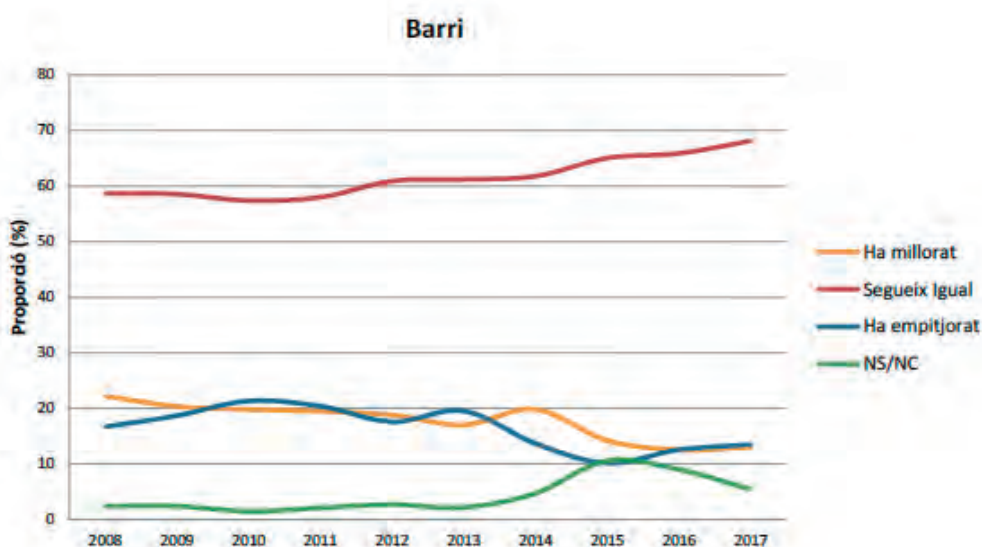
Gràfica 38. Evolució de la valoració dels cossos policials

Font: AMB

Hi ha una notable percepció positiva de la seguretat al barri, i en els últims deu anys s'ha incrementat en un 10% la percepció que la seguretat segueix igual. Podem destacar que la percepció d'empitjorament s'ha reduït de manera rellevant en els últims sis anys (vegeu-ne la gràfica).

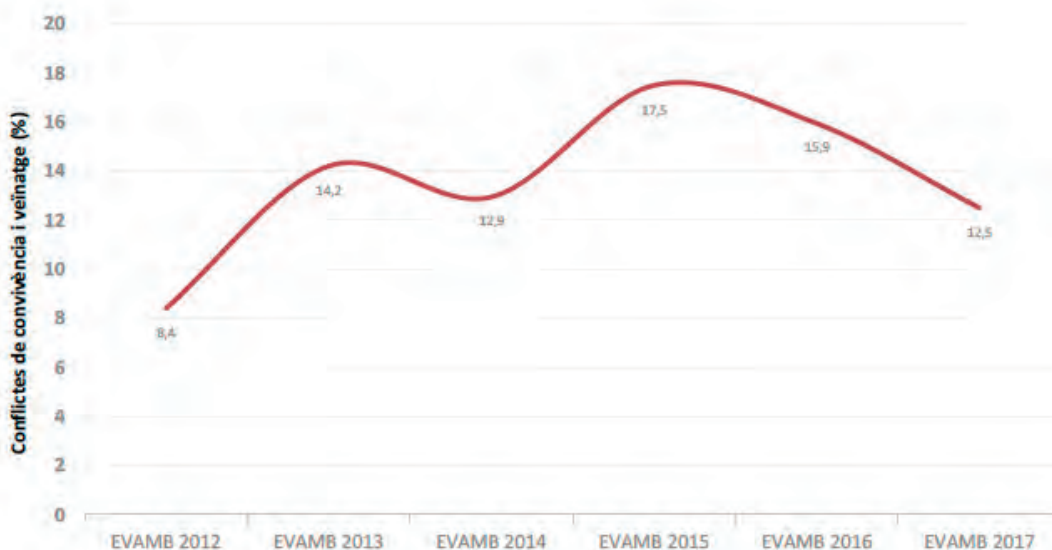
Gràfica 39. Evolució de la seguretat al barri

Font: AMB

Els conflictes de convivència, segons el resultat de l'EVAMB, s'han incrementat un 4,1% en els últims cinc anys, fins a situar-se actualment en el 12,5%. L'any 2015 es va arribar al punt més alt, amb un 17,5%. Posteriorment, podem veure segmentat per perfils socials els afectats per aquests conflictes. A continuació es presenta la gràfica amb l'evolució dels conflictes de convivència al barri entre el 2012 i el 2017.

Gràfica 40. Evolució dels conflictes de convivència al barri

Font: AMB

Pel que fa a la freqüència dels problemes percebuts al barri, trobem: brutícia als carrers (39,1%), persones que demanen al carrer o sensellarisme (38,2%) i, finalment, el soroll provocat per les persones (30,6%). Aquests resultats són acumulatius amb les respostes del ciutadans, amb una freqüència alta de la problemàtica. A continuació es pot veure la taula amb els resultats globals del 2016.

Taula 12. Freqüència de problemes al barri

%	Gens	Poc	Bastant	Molt	NS/NC
Vandalisme, destrosses a l'espai públic o el mobiliari	22,5	47,5	21,7	7,0	1,3
Brutícia als carrers i places, escombraries fora de lloc	22,4	37,8	26,3	12,8	0,8
Persones que demanen al carrer, sense sostre, recollir	23,6	37,1	25,8	12,4	1,0
Soroll provocat per persones al carrer o a les places	30,2	38,2	20,8	9,8	1,0
Manteniment deficient de l'espai públic o el mobiliari	24,8	44,4	22,8	6,2	1,7
Conflictes amb els veïns de l'escala	48,2	33,8	11,4	4,6	2,0
Conflictes o baralles als carrers, places, parcs, etc.	37,5	45,9	10,6	4,2	1,8
Problemes amb els turistes o apartaments turístics	72,6	16,1	5,0	3,9	2,5

Font: AMB

Analitzant les dades de l'enquesta podem observar que el perfil majoritari de persones que han patit un conflicte de convivència són els adults, actius, amb estudis superiors i amb una renda mitjana-alta. Per tant, contrastant-ho, com veurem més endavant, amb l'explotació de dades d'aquesta recerca, el conflicte de convivència és quelcom altament subjectiu, en què el grau de tolerància vers l'altre pot tenir patrons diferents d'alguns dels apuntats prèviament en alguns assajos (renda baixa + nivell acadèmic baix). Podem relacionar aquest fet amb una major perfectiva de seguretat a la unitat barri versus la ciutat. El barri o la comunitat és vist com a territori proper i més protegit. Aquest fet té a veure amb la ciutat física, com observàvem en el capítol de la segona part d'aquesta recerca. La metròpoli genera eixos de centralitat diürna i nocturna. Alguns barris han incrementat el seu paper nocturn-dormitori i, d'aquesta manera, s'ha reduït el trànsit de persones que poden ser objecte de victimització.

Als barris amb patrons culturals més homogenis hi existeixen menys problemes de convivència en valors absoluts, com veurem en els resultats de la recerca als barris. Això es deu al fet que els patrons de conducta i els codis culturals són més homogenis. En canvi, a les zones metropolitanes que fan de nodes entre la vida diürna i nocturna intensa, amb un gran nivell de diversitat, la complexitat de la convivència creix perquè els patrons de conductes són altament diversos i les pautes de comportament a l'espai públic són líquides.

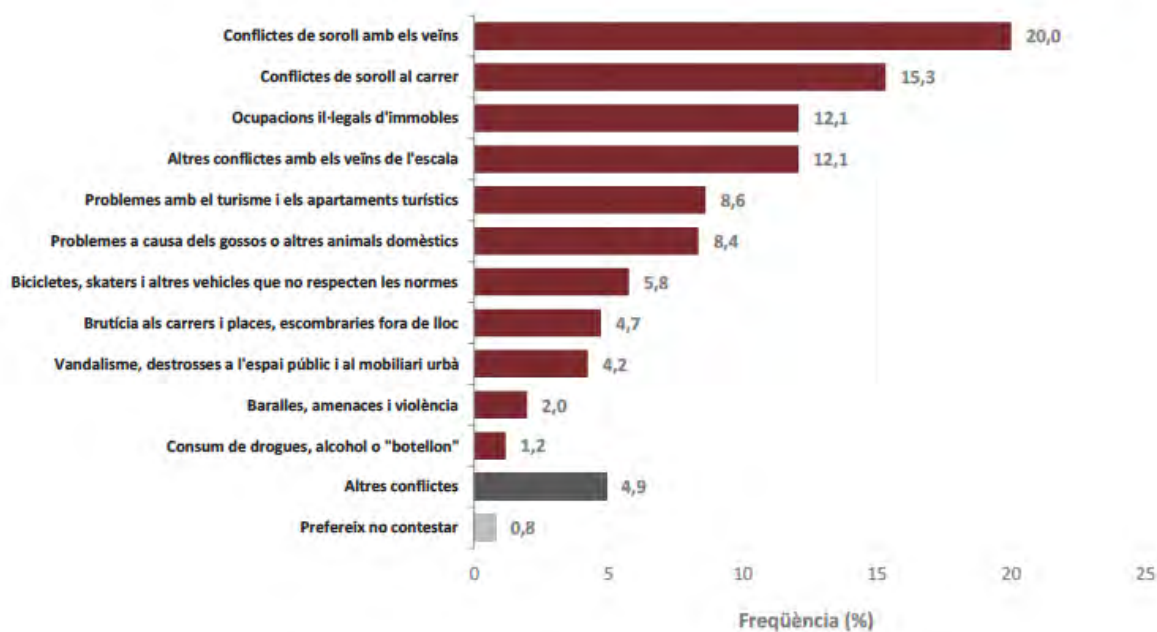
Taula 13. Víctimes de conflictes de convivència | segmentació

	% Ha patit un conflicte de convivència
SEXE	
Home	13,0
Dona	12,0
EDAT	
De 16 a 29 anys	14,2
De 30 a 44 anys	18,9
De 45 a 64 anys	11,8
De 65 i més anys	4,2
NIVELL ESTUDIS	
Sense estudis	2,8
Estudis primaris	8,3
Estudis secundaris	11,4
Estudis universitaris	18,4
SITUACIÓ PROFESSIONAL	
Estudiant	12,0
Tasques de la llar	5,6
Jubilat o pensionista	5,4
Actiu en atur	12,9
Actiu ocupat	17,3
INGRESSOS	
Menys de 600 €	11,6
De 601 a 1.200 €	7,2
De 1.201 a 1.800 €	10,9
De 1.801 a 2.400 €	12,8
Més de 2.400 €	18,0
Total AMB	12,5

Font: AMB

Segons la tipologia de conflictes de convivència, aquests es poden agrupar en dos blocs majoritaris, que incorporen el 67,9% dels conflictes. El primer bloc són els conflictes associats al soroll, amb un 35,3%, i el segon bloc són els associats a problemes en la residència, a l'habitatge-comunitat, amb un 32,6%. Aquests elements són freqüents no només a l'AMB, sinó a la resta de la regió metropolitana. Els conflictes associats al soroll són permanents arreu, independentment del nivell de densitat urbana o de la tipologia d'urbanització compacta o dispersa. Els associats a l'habitatge o comunitat són més intensius en àmbits metropolitans d'urbanització compacta. A continuació mostrem la segmentació de la tipologia de conflictes segons l'enquesta del 2017.

Gràfica 41. Tipologia de conflictes convivència, 2017

Font: AMB

L'Enquesta de Relacions Veïnals i Convivència de l'AMB (ECAMB) està en procés d'explotació de dades, en el moment de finalitzar aquesta recerca, al març del 2018.

BARRI DE SANT COSME | EL PRAT DE LLOBREGAT | ESEV

El terme municipal del Prat de Llobregat s'estén íntegrament per la plana deltaica, entre el marge dret del riu Llobregat i l'estany del Remolar, al llarg d'un front marítim de 8 km de longitud. Amb una superfície de 32,23 km², ocupa la tercera part del delta del Llobregat.

El Prat limita a llevant amb Barcelona (Zona Franca); al nord, amb l'Hospitalet i Cornellà; al nord-oest, amb Sant Boi, i a ponent, amb Viladecans. La banda de migdia és ocupada pel mar. Terra d'al·luvió, el terme és totalment pla i el pendent (1/1000) és imperceptible. L'altitud màxima és de cinc metres, a la plaça de la Vila.

La població del Prat és de 63.938 habitants, segons les dades del padró d'habitants l'1 de gener del 2017. Després de viure forts augments demogràfics a partir de mitjan segle XX, la població del Prat resta més o menys estable des del 1980.

L'any 2001 es crea el nou pla de treball, el Pla d'Actuació de Sant Cosme, amb l'objectiu global de preveure la transformació del barri, i eliminar-ne els focus d'incivisme i els **conflictes socials**, amb la finalitat d'enfortir la comunitat.

Per dur a terme aquest objectiu, cal una estratègia comuna de totes les administracions, juntament amb els veïns i veïnes del barri, que integri la intervenció en habitatge amb la intervenció social i urbana i que permeti abordar les diverses problemàtiques socioeconòmiques i de sostenibilitat.

El PASC i l'OMISC del barri de Sant Cosme s'estableixen com un agent que facilita la solució que sorgeixen en les comunitats de veïns i veïnes. Amb la voluntat de donar-los una atenció més focalitzada, que permeti fomentar l'autogestió d'aquestes comunitats i que al mateix temps previngui els conflictes que apareixen entre el veïnat i hi incideixi, sorgeix la necessitat de treballar en la millora de la convivència i l'organització veïnal a través de la creació d'un espai de suport als veïns i veïnes, que en fomenti la corresponsabilitat davant la comunitat.

El foment d'aquesta corresponsabilitat va des d'un acompanyament social, que faciliti la gestió del dia a dia a les comunitats de veïns, fins a impulsar una cultura de la mediació que, partint de les potencialitats del veïnat, converteixi possibles conflictes en oportunitats de transformació de relacions i estructures socials.

En aquest sentit, el PASC ens fa l'encàrrec de fer la proposta d'intervenció en aquesta línia l'any 2010, i és arran d'això que neix **l'ESEV, l'Equip de Suport a Escales de Veïns i Veïnes de Sant Cosme**, un projecte que ha anat evolucionant al llarg dels anys i que tornem a presentar per a aquest any amb aspectes de valor afegit, com és la posada en marxa de la gestoria social i la continuïtat del projecte de la CAF, la Comunitat d'Autofinançament Sant Cosme.

Breu descripció del programa

El programa Sant Cosme per la Convivència es basa a articular i posar en funcionament, des d'una perspectiva global i coordinada amb altres agents del territori, un Equip de Suport a les Escales de Veïns/es (ESEV).

L'ESEV pretén ser un recurs a l'abast del veïnat de Sant Cosme, amb la doble finalitat de:

- 1. Promoure la millora de la convivència a les escales de veïns, a l'espai públic i al barri en general.**
- 2. Fomentar l'organització i l'autogestió de les comunitats de veïns.**

Per assolir aquesta finalitat a l'ESEV treballem utilitzant com a eines bàsiques la mediació comunitària, la participació ciutadana, l'acompanyament social i el suport en la gestió de comunitats.

L'ESEV s'estructura en quatre eixos d'actuació transversals i complementaris entre si, que intervenen en les tres vessants de la convivència abans esmentada. Aquests eixos són: Espai de dinamització a les escales de veïns, Espai de Mediació Comunitària, Espais i eines de participació i l'Observatori.

En relació amb la creació de l'Espai de Dinamització a les escales de veïns

A través de l'acompanyament sociocomunitari es vol facilitar al veïnat la gestió i organització de les comunitats d'escales. Aquest eix té la finalitat de reforçar l'organització de les comunitats de veïns, detectar-ne les potencialitats i dotar-les d'eines i recursos perquè es corresponsabilitzin en la seva organització i la gestió.

Tasques desenvolupades

- Acompanyament i facilitació sociocomunitària en temes que afecten l'organització de la comunitat de veïns (relleus presidencials, juntes d'escales...).
- Assessoraments puntuals i derivació als serveis pertinents en aspectes de gestió administrativa dels blocs (manteniment de les infraestructures i espais comuns, pagament de quotes, aplicació de la normativa de la propietat horitzontal...).
- Retorn a la comissió de seguiment i als veïns implicats de les accions realitzades.
- Disseny de protocols d'intervenció socioeducativa. Disseny d'estratègies d'intervenció i d'implicació del veïnat en la comunitat d'escales.
- Suport a les comunitats d'escales i possibilitat d'acompanyament a les reunions d'escales, si se sol·licita i escau.
- Cerca d'espais d'intercanvi d'experiències entre comunitats de veïns.
- Suport i acompanyament als presidents d'escales i secretaris, si n'hi ha.
- Informació i aclariment, a les persones beneficiàries, en la seva relació amb professionals i serveis.
- Recerca de proveïdors.
- Promoció de l'estalvi energètic a les comunitats de veïns.

Objectius generals

- **Posar a l'abast** del veïnat de Sant Cosme eines que facilitin l'organització de les escales de veïns i veïnes a través de la creació de l'Espai de Dinamització de les Escales de Veïns.
- **Promoure** la transformació alternativa dels conflictes relacionats amb comunitats de veïns, espai públic i convivència, a fi de fomentar la cultura de la pau i la resolució pacífica dels conflictes —valors com la solidaritat, el respecte, la cooperació, la democràcia i el diàleg—, a través de la creació de l'Espai de Mediació Comunitària.
- **Fomentar** la corresponsabilitat del veïnat de Sant Cosme a partir de la dinamització comunitària i la creació d'espais participatius.

Resultats de la recerca

Intervenció comunitària basada en un marc ideològic relacional, amb orientació transformadora del conflicte (Folger & Baruch, 1996), de caràcter preventiu més que simplement resolutiu (Farré, 2004), basada en la cultura de la pau, en què es fonamenten els projectes de mediació (Gascón, 2000; Fisas, 1987; Farré, 2004).

Característiques de la intervenció. Accions i objectius

Intervenció executada per l'entitat sense ànim de lucre GATS, dintre del programa ESEV (Equip de Suport a Escales de Veïns i Veïnes de Sant Cosme), que té com a objectius millorar la convivència al barri en

general, i a les escales de veïns i a l'espai públic en particular, així com incentivar l'autogestió organitzativa de les comunitats de veïns.

1) Observació en sessions de mediació

Anàlisi del conflicte

Conflicte normatiu⁸¹ comunitari en una escala del barri de Sant Cosme per impagament de quotes comunes (assegurança, factures de llum —amb risc de tall de subministraments—), deteriorament i mal estat d'infraestructures (porta, intèrfons, vidre trencat) i falta de gestió del president de la comunitat de veïns.

A continuació, reproduïm algunes de les opinions dels veïns, per exemplificar-ho:

1. **(Veï)** “Es posible, nos la van a cortar la luz porque ya devolvieron el recibo. La van a cortar, el seguro de la comunidad... Todo aquello que hace dos años estaba, sigue estando.”
2. **(Veïna)** “Esa puerta no puede estar cerrada con llave [...] Ahora mismo hay un incendio y no podemos salir porque tenemos que sacar la llave y meterla dentro.”
3. **(President de la comunitat de veïns)** “Desde el principio dije: «Yo trabajo de noche, no tengo tiempo». Si hay que coger dinero e ingresarlo, yo lo hago [ininteligible], lo hago.”
(Mediador) “Pero tampoco se ha hecho.”
(President de la comunitat de veïns) “Nadie me pagó. Yo no voy a picar a nadie, porque nadie me picó a mí para pagar, siempre he picado yo para pagar.”

Anàlisi d'accions i mesures d'intervenció observades en el procés de mediació

Segons els resultats analitzats, les accions dutes a terme per part de l'equip mitjançant les sessions de mediació amb membres de la comunitat veïnal en qüestió són les següents:

- Disseny d'estratègies pel que fa al pagament de quotes comunitàries, buscant el compromís per part de la comunitat, a més de trobar, a través del diàleg, punts d'acord en la manera de recuperar el deute acumulat. Es tracta de trobar llocs comuns construïts entre les parts implicades, sense deixar que s'hi imposi cap unilateralment (Six, 1997), gràcies a la figura imparcial del mediador (Boqué, 2003):

(Mediador) “Pagamos una cuota comunitaria que sea asumible. De 25 ya venís, y no ha ido bien. [...] Respecto a la deuda, se decide que la gente la vaya pagando en cómodos plazos y como pueda, y ya está, si os parece bien, es que ese es el inicio.”

(Veï) “Yo creo que si empezamos de cero, es decir, como le he dicho yo a él, empezar de cero, que cada uno vaya pagando, y el que tenga su atraso, que vaya pagando poco a poco como dice la Angustias, y el que vaya al día, pues va al día, suerte tiene de que puede ir al día.”

⁸¹ “Conflicte normatiu: quan conflueixen en una mateixa situació pautes de comportament que responen a estils de vida contraposats. L'oposició se centra en el que hom fa” (D.A., 2008).

- Assessorament i ensenyament en aspectes de la gestió administrativa del bloc: recerca d'assegurances, càlculs de les despeses anuals (fixes i variables), fixació de l'import de la quota mensual, incentivació de l'autonomia i el creixement col·lectiu (Villasante, 2000):

(Mediador) *"Ahora hay que hacer: eso que habéis dicho de los 100 euros, un estado de la situación de aquellas cosas que queréis mejorar, en general, la luz, el seguro, la puertecita, el cristal, los telefonillos, porque es eso, lo vas sumando todo. Bueno, eso hay que cuantificarlo, y en función de los ingresos que vais a tener, veis cómo lo podéis ir haciendo, o sea, no hay más. Tanto dinero voy a ingresar en el año, tantos gastos tengo, fijos, y tantos variables, qué son estas reformas que queréis hacer, y en función de eso pues decidís si hacéis derrama, si no hacéis derrama, si os esperáis al año que viene, o no. O al otro. ¿No? Hay cosas que son prioritarias. La luz y el cristal, para mí son prioritarios."*

- Oferiment d'eines i estratègies per al seguiment de les bones pràctiques en el pagament de les quotes comunitàries:

(Mediador) *"Entonces, ¿tú vas a seguir de presidente, haciendo lo que te toca? Nosotros tenemos ahí una oficina municipal..."*

(President de la comunitat de veïns) *"Sí."*

(Mediador) *"...donde podemos imprimir los recibos mensuales y llevar un control de la gente que paga y de la que no paga, como están haciendo como diez o doce comunidades del barrio. Es un servicio totalmente gratuito, funcionamos por la mañana y por la tarde. [...] Es venir a buscar los recibos a la oficina municipal, viene con los recibos impresos, que a mí no me cuesta nada porque es un programa informático que los hace, yo solo tengo que hacer el trabajo la primera vez, introducir todos los datos de los vecinos, viene a buscar, puede venir cualquiera, y tú se los pasas a los vecinos, te pagan, y tal."*

- Oferiment d'acompanyament en la comunicació amb entitats proveïdores d'energia:

(Mediador) *"Yo creo que la prioridad aquí ahora es la luz, ver cómo está el tema de la luz. A ver, se llama a Fecsa-Endesa, yo si algún vecino viene conmigo a la oficina, o sea, yo no lo voy a hacer por la comunidad. Si algún vecino, quien sea, sea presidente o no, viene a la oficina, para que le ayudemos a gestionar el tema de Fecsa-Endesa, lo hacemos."*

- Propostes d'idees per a l'ús d'espais comunitaris (per exemple, lloguer de la cambreta comunitària com a magatzem per reunir ingressos extres per a altres despeses de la comunitat):

(Mediador) *"Entonces yo decía: una posibilidad puede ser alquilárselo a alguien como almacén, sobre todo, de cosas no peligrosas. No tener aquí gasolina ni bombonas de butano. Que tampoco sea una vivienda, porque no lo es, sino que sea un espacio, pues que a alguien le interese tener un archivo, guardar material, etc., etc. No lo tienes vacío, tienes aquí un ingreso."*

- Redacció i supervisió del llibre d'actes i de comptes.

- Èmfasi en la corresponsabilitat i l'apoderament dels veïns per dirigir la gestió de la comunitat, buscant el diàleg i la solidaritat, relegant la via judicial (processos monitoris) a últim recurs, com és propi de la cultura de la mediació (Faget, 1995):

(Mediador) *“Si le sumamos la propuesta que decís vosotros, que es: todo el mundo a partir de hoy paga los quince, y se pone al día de lo anterior, en la medida de lo posible, sin presión, pero sin dormirse, ¿eh? Porque si no se pueden poner veinte, se pueden poner cinco, porque vas quitando deuda, ¿vale? Vas quitando deuda. Con eso no es necesario ni ir al juzgado, ni activar no sé qué modelo por el juzgado, ni tener ninguna situación tensa entre vecinos, no es necesario. Si vosotros estáis de acuerdo con eso, hay que ponerse las pilas y hacerlo.”*

2) Entrevistes a tècnics i professionals: responsable de l'ESEV i director del PASC (Pla d'Acció Sant Cosme)

Dispositius de gestió i millora de la convivència al barri (espais comuns)

A partir de les entrevistes realitzades, s'han obtingut els resultats següents en relació amb la gestió de la convivència al barri, especialment en l'àmbit dels espais públics i comuns:

- Èmfasi en l'apoderament de les comunitats sobre els espais comuns mitjançant activitats de dinamització i animació sociocultural, aprenentatge d'autogestió i vies d'autofinançament (aquest últim, en estat inicial), que busquen la creativitat i la participació comunitària (Villasante, 2002):

(Memòria 2016 GATS–ESEV) [Creació d'Espais Participatius: Animació Sociocultural] *“1. Crear espais participatius per fomentar la comunicació, les relacions i l'organització veïnal: entitats del barri, equipaments i altres departaments. 2. Cercar estratègies per potenciar la convivència a partir de la corresponsabilitat: potencialitats dels individus, potencialitats de la comunitat de veïns. 3. Involucrar el veïnat i els agents socials del territori en els processos participatius que puguin sorgir: festes populars, festes organitzades per entitats del barri.”* (p. 31)

(Responsable de l'ESEV) *“També estem iniciant processos de comunitats d'autofinançament amb el suport de GATS.”*

(Memòria 2016 GATS–ESEV) *“GATS aposta per un canvi de model en la gestió de tot plegat, de tot allò que ens afecta a les persones; apostem per l'economia social, per projectes en què no hi hagi una repartiment de beneficis, sinó que aquests serveixin per generar nous projectes o mantenir llocs de treball, en essència. En l'economia social trobem projectes que ens poden abastir pràcticament en tot allò necessari per viure, és a dir, una gestió ètica de les empreses amb les quals treballem.”* (p. 21)

- Com a horitzó futur, es treballarà per incloure totes les comunitats de veïns del barri al projecte de gestió de la convivència:

(Director del PASC) *“S'ha fet molta feina però l'oportunitat actual és poder concloure l'activació de totes les comunitats de manera ordinària. Hi som a prop.”*

(Responsable de l'ESEV) *“El nostre servei ajuda que la vida a la comunitat de veïns sigui òptima. Quan vàrem començar moltes no estaven constituïdes, o bé feia anys que no tenien vida. El nostre procés és arreglar els aspectes bàsics i activar comunitats. Aquest procés ha apoderat les comunitats en els espais comuns bàsics, ha dignificat les escales i zones comunitàries. [...] Actualment la majoria de comunitats estan actives i coneixen els processos de gestió bàsics de la comunitat. [...] Ara toca finalitzar les comunitats “díscoles” i integrar-les en el Pla d'Actuació i en totes les activitats del barri.”*

3) Observació sistemàtica de l'espai públic

Segons les conductes i dinàmiques observades en l'espai públic al barri de Sant Cosme —consten vuit registres d'observació en el diari de camp en quatre espais del barri: Cardener amb Ronda Sud, Ramón Codina / pl. del Centre Extremeny, pg. Josep Nicolau (Jutjats) i pl. Orcasitas—, es desprenen els resultats següents en relació amb els aspectes especificats a continuació:

- *Violència directa per part d'adults:* no.

- *Violència directa per part de joves:* no, excepte en un cas (Cardener amb Ronda Sud), on algunes vegades es va observar que els conflictes amb contacte físic eren més freqüents que en altres zones del barri o la ciutat.

- *Violència directa per part de grups organitzats:* no.

- *Violència simbòlica per part de grups organitzats:* no (en el cas de Cardener amb Ronda Sud, es tracta d'una zona d'habitatges poc freqüentada per altres veïns).

- *Característiques i usos de l'espai públic observat:*

- Cardener amb Ronda Sud: plaça oberta al sector més tancat de Sant Cosme. Molta activitat a la nit, de joves, infants, adults i gent gran. Música, conversa, cotxes i cadires formen part de la quotidianitat. Espai d'intercanvi i de negoci. Acords entre famílies. Lleure i joc.
- Ramón Codina / pl. Centre Extremeny: plaça molt dura. Nivell d'activitat alt. Espai de joc de múltiples activitats al barri. Joves xerrant (principals actors), presència d'usuaris d'entitats i serveis municipals: adults fent gestions al PASC, oficina municipal de l'Ajuntament del Prat (un dels principals actors de dinamització del barri).
- Pg. Josep Nicolau (Jutjats): plaça semidura on s'ubiquen els Jutjats del Prat. Equipament de centralitat forçada, ja que és un edifici nou ubicat en un entorn on no hi havia equipaments de centralitat. Edifici de nova planta amb zona de jocs infantils i juvenils a l'exterior, arbrat abundant i passeig de terra. Activitat professional (judicis) per part de professionals aliens al barri, trànsit intens de professionals. A la tarda, lleure d'infants. També s'hi han observat grups de joves sense activitat ocupacional, conversant, amb motos.
- Pl. Orcasitas: plaça tancada dura. Plaça en forma de triangle equilàter, que dona a l'institut. Hi ha zona de joc infantil, i diversos carrers desemboquen en aquesta plaça (actors principals: infants i pares). No hi trànsit de vehicles.

- *Abús intensiu de l'espai públic*: no, excepte en el cas de Cardener amb Ronda Sud, en què hi ha ocupació física de l'espai amb vehicles i mobiliari (actituds irrespectuoses que fomenten un ambient de no-convivència).

- *Mal ús de l'espai públic*: no, excepte en un registre de Cardener amb Ronda Sud (a vegades, la cura de deixalles o temes similars són un problema per a la resta del barri i per als serveis públics).

- Dinàmiques comunicatives:

- Cardener amb Ronda Sud: paraula (sovint a crits), a través de la música i el joc.
- Ramón Codina / pl. Centre Extremeny: dinàmiques comunicatives orals i molt intensives entre gent adulta. Gent amb molts anys d'activitat al barri. Paraula (converses pujades de to però no violentes).
- Pg. Josep Nicolau (Jutjats): joc i paraula. Paraula (converses pujades de to, però no violentes).
- Pl. Orcasitas: joc i paraula.

- *Dimensió intercultural*: no és destacable.

SANTA ROSA – RAVAL | SANTA COLOMA DE GRAMENET | SERVEI DE MEDIACIÓ

Santa Coloma de Gramenet (anteriorment, Gramenet de Besòs) és un municipi de la comarca del Barcelonès, dins de l'Àrea Metropolitana de Barcelona. Santa Coloma de Gramenet està situada a l'est del riu Besòs, entre la serralada de Marina i el pla de Badalona. Limita al nord amb el municipi de Montcada i Reixac; a l'oest amb, el de Barcelona; a l'est, amb el de Badalona, i al sud, amb el de Sant Adrià de Besòs.

La topografia del municipi és bastant accidentada. Perpendicularment al riu Besòs corren tres serralades de nord a sud: la serralada de Sant Mateu (que forma part de la serra de Marina), la serralada de les Mosques d'Ase (també anomenada Montserrat dels Pobres) i la serralada de Sistrells (o d'en Mena). Aquestes tres serres formen entre elles dues valls (on recorrien antigament llurs rieres): la vall de Carcerenya (o vall Pallaresa) i la vall de Sistrells. El punt més alt del municipi és el puig Castellar, anomenat popularment turó del Pollo, amb 303 metres.

La ciutat ha perdut població en els últims trenta anys. La població el 2007 era de 114.136 habitants (135.326 el 1986).

1. DEFINICIÓ DEL SERVEI

El marc de l'activitat del Servei de Mediació es va establir amb el Pla de la Convivència, aprovat l'any 2001. Inclou el desenvolupament d'accions de proximitat amb l'objectiu de millorar la convivència en tots els barris de la ciutat. Al llarg dels anys, des de l'aprovació del Pla de Convivència, les polítiques de millora de la convivència s'han anat implementant, en major o menor grau, a través d'un procés de millora continuada. Des de l'any 2011 la "gestió" de la convivència recau sobre el Servei de Convivència, de l'Àrea de Seguretat, Ordre Públic i Convivència.

Els **critèris** del servei són:

- Es treballa per a tota la ciutadania de Santa Coloma de Gramenet.
- Pretén evitar les tensions de convivència, amb un èmfasi especial en aquelles causades, directament o indirectament, per la diversitat poblacional.
- Busca la satisfacció dels drets i el compliment dels deures per part de tota la ciutadania.

L'estratègia d'intervenció es defineix per construir la convivència des del territori, prenent com a unitat bàsica d'intervenció la comunitat de veïns i veïnes, la primera unitat de convivència al territori. Des de les comunitats s'intervé amb accions que impactin sobre la l'entorn més immediat —el carrer, el barri, la ciutat—, i sobre la base de la corresponsabilitat, la proximitat i la participació.

Es tracta, en definitiva, d'actuar des d'una nova (o vella) estratègia: treballar la millora continuada de les relacions entre les persones i de les persones amb l'entorn.

Des d'aquesta perspectiva, el Servei de Mediació i Suport a les Comunitats de Veïns i Veïnes està compost per professionals especialitzats en la mediació i la intervenció social i comunitària; en concret són deu professionals que actuen:

- 1) Sobre el conflicte veïnal explícit, entre múltiples parts, aplicant-hi els instruments de gestió (transformació) de conflictes.
- 2) Sobre la prevenció i l'acció proactiva, intentant avançar-se al conflicte, amb un treball d'anàlisi i seguiment del territori, identificant dinàmiques sobre l'espai públic, dinàmiques socials i possibles situacions que podrien convertir-se en conflicte.

Les claus del servei, la proximitat:

Actuar en el territori

De manera immediata, resolutiva, proactiva i preventiva.

Construir (contínuament) la convivència

Des de la participació, les diagnosi compartides, la corresponsabilitat, cercant nous referents i complicitats, basant la intervenció en la dinàmica veïnal, promovent l'enfortiment de la societat civil, acceptant la crítica i promovent les actituds propositives des de la corresponsabilitat.

Comunicar

Construïm una imatge de ciutat i de la institució, amb missatges pràctics, aclaridors, coherents i relacionats amb el dia a dia de la gent.

2. OBJECTIUS DEL SERVEI

1. Analitzar, assumir i entendre els canvis, en la vida quotidiana i en l'entorn immediat, i de la societat en el seu conjunt.
2. Refer els processos de socialització.
3. Construir entre tots els actors un nou marc de valors i de convivència.
4. Compatibilitzar els interessos, les necessitats i els usos de tota la ciutadania.

Objectius Operatius

- Intervenir en qualsevol moment i lloc davant de situacions que puguin perjudicar, directament o indirectament, la convivència veïnal.
- Intervenir per transformar el conflicte veïnal a través de la mediació i d'altres instruments de gestió de conflictes basats en el diàleg i la negociació.
- (Re)construir nous pactes de convivència.
- Intervenir en l'espai públic, de manera proactiva i preventiva, per millorar-ne el civisme i la convivència.
- Detectar grups i dinàmiques d'ús i gaudiment en l'espai públic.

3. EL SISTEMA D'INTERVENCIÓ

El Servei de Mediació ha registrat, durant el 2014, un total de 492 expedients (hi ha hagut un increment de 74 casos respecte de l'any anterior).

El Servei està compost per deu professionals (nou professionals i un coordinador operatiu sobre el territori), que actuen sobre el territori a partir de la divisió de la ciutat en tres grans zones d'intervenció: zona A, zona B i zona C. A cada zona s'assignen equips professionals en relació amb el grau de conflictivitat. Així, i com es veurà detalladament en l'apartat d'Intervenció sobre el territori, el territori al qual es destinen més professionals és el de la zona A (barris de Raval, Santa Rosa, Riu Nord, Riu Sud i Safarells).

Les accions prenen com a unitat bàsica d'intervenció la comunitat de veïns i veïnes.

LA COMUNITAT DE VEÏNS I VEÏNES:

1. *Anàlisi del territori* amb l'objectiu d'identificar-hi dinàmiques i categoritzar els espais d'intervenció en **espais d'atenció prioritària (EAP)**. El Sistema d'Observació del Servei permet l'anàlisi acurada de la realitat i l'adaptació de les accions a les noves realitats.

Amb l'objectiu d'intentar aplicar, en tot moment, accions adaptades a la realitat, el sistema d'observació incorpora tres categories d'intervenció:

- Intensiva: l'observació es realitza durant un període de quinze dies, amb periodicitat diària.
- Prioritària: durant un període de quatre mesos es manté una observació periòdica de tres dies per setmana.
- Seguiment: l'observació es fa durant quatre mesos, i un cop per setmana, amb l'objectiu de comparar resultats: per avaluar la capacitat d'intervenció, és realitzen els informes quadrimestrals del territori.

2. Aplicació de tots els instruments de gestió (transformació) de conflicte. Els més utilitzats són:

- La mediació: dues parts o múltiples parts.
- La dinamització: de la comunitat de propietaris. Processos de millora de la convivència, de la gestió de la comunitat.
- Participació: espais de trobada – intercanvi de bones pràctiques – pactes de convivència.
- Sensibilització.
- Formació.

El sistema d'intervenció: perspectiva sistèmica

Així doncs, el sistema d'intervenció està dissenyat des d'una perspectiva sistèmica que pren com a unitat bàsica d'intervenció la comunitat de veïns i veïnes, en una seqüència lògica de millora continuada, de la coexistència a la convivència. Aquesta seqüència està dividida en tres fases d'intervenció:

La unitat bàsica d'intervenció: la convivència comença a les comunitats de veïns i veïnes

Coexistència

Nivells de constitució formal de la comunitat: incrementar el percentatge de comunitats constituïdes.

Eines/instruments:

- Diagnosi.
- Informació.
- Assessorament i orientació.
- Acompanyament i seguiment.

Interacció

Millora del funcionament intern. Capacitar i apoderar.

Eines/instruments:

- Informació.
- Formació.
- Assessorament i orientació.
- Acompanyament i seguiment.

Convivència

Redefinir/reforçar els pactes de convivència.

Eines/instruments:

- Sensibilització.
- Mediació.
- Formació.
- Acompanyament i seguiment.

L'espai públic: recuperar l'espai públic com a espai comunitari, compartit, de relació. De la coexistència a la convivència:

Intervenir en l'espai públic: observar i mesurar el nivell i la qualitat de la relació en un moment i temps determinats. Paràmetres de prospecció i observació:

- Espais de convivència.
- Característiques.
- Ús de l'espai.
- Població.
- Dinàmiques que afavoreixen/difículten la convivència.

A partir del sistema d'observació i la recollida dels indicadors d'espai públic, es determinen els espais d'atenció prioritària, amb tres categories:

- Espais d'atenció intensiva: diagnosticar. De set a quinze dies, observació diària i en diferents franges horàries.
- Espais d'atenció intensiva: espai prioritzat en atenció a la diagnosi. Observació i prospecció quadrimestral. Periodicitat: tres dies per setmana. Diferents franges horàries.
- Espais d'atenció en seguiment. Disminució de risc de conflicte. Observació i prospecció quadrimestral. Seguiment setmanal.

El resultat de la intervenció interrelacionada, comunitat – espai públic, ens permet:

- Noves referències i nivells d'interlocució.
- Lideratges positius.
- Agents de convivència.

Resultats de la recerca

- Intervenció amb perspectiva d'acció–transformació (Folger & Baruch, 1996), basada en el diàleg i la negociació (no tan sols tracta de solucionar problemes: prioritat d'un enfocament relacional i transformatiu per sobre de l'individualista, basat en l'acord entre les parts i resolució ad hoc de conflictes concrets). Caràcter resolutiu, proactiu i preventiu (Farré, 2004).
- Responsable: Servei de Convivència de l'Àrea de Seguretat, Ordre Públic i Convivència de l'Ajuntament de Santa Coloma de Gramenet.

1) Entrevistes a tècnics i professionals (cap de convivència, equip de mediació, coordinador de mediació). A partir de les entrevistes realitzades, i amb el suport de la memòria tècnica del 2014, podem apropar-nos a les característiques, objectius i accions del programa d'intervenció.

Característiques de la intervenció. Objectius i accions

- Característiques tècniques del programa d'intervenció:

o Divisió de la ciutat en 3 zones:

- A. Santa Rosa – Raval – Safarells, Riu Nord i Riu Sud. (Especial atenció: Santa Rosa – Raval, dividida en quatre espais d'observació a l'espai públic.)
- B. Fondo, Can Mariner, Cementiri Vell, Centre Llatí i Riera Alta.
- C. Singuerlín, Can Franquesa, les Oliveres i la Guinardera.

• Objectius:

o Millora i construcció conjunta de la convivència, prenent com a unitat bàsica les comunitats de veïns:

(Memòria de Mediació Santa Coloma 2014) *“L'estratègia d'intervenció es defineix per construir la convivència des del territori, prenent com a unitat bàsica d'intervenció la comunitat de veïns i veïnes.” (p. 3)*

o Fer arribar recursos a la població. Contacte directe amb els ciutadans; “si el problema no va a les oficines, ells s'apropen al problema”:

(Equip de mediació) *“Nosaltres fem treball comunitari i mediació. La nostra missió és donar accessibilitat als recursos a la població i intentar que la convivència sigui òptima.”*

o Èmfasi en la participació ciutadana, la corresponsabilitat dels ciutadans i la comunicació efectiva:

(Memòria mediació Santa Coloma 2014) *“CONSTRUIR (CONTÍNUAMENT) LA CONVIVÈNCIA des de la participació, els diagnòstics compartits, la corresponsabilitat. Cercant nous referents i complicitats. Basant la intervenció en la dinàmica veïnal i promovent l'enfortiment de la societat civil. Acceptant la crítica i promovent les actituds propositives, des de la corresponsabilitat.” (p. 4)*

o Fer de l'espai públic un espai compartit i convivencial:

(Cap de convivència) *“Vetllem perquè no hi hagi conflictes a l'espai públic. Tenim un contacte directe amb la mesquita, la qual cosa és bona.”*

• Accions:

1) Prospeccions del territori: metodologia de diagnosi basada en l'observació sistematitzada d'espais per determinar-ne el grau d'atenció requerit (intensiva, prioritària o de seguiment):

(Coordinador de mediació) *“Fem prospeccions del territori, el coneixement dels referents veïnals, referents comercials de la zona, però tant els formals com els informals [...] Nosaltres, quan fem propostes d'un espai, tenim quatre categories d'espais. Quan fem proposta d'espai seria l'espai de diagnosi. [...] Diagnosi vol dir que, durant dues o tres setmanes, nosaltres en franges de matí, tarda, nit, passem per aquest espai. Després d'aquestes tres setmanes, li donem una categoria. [...] Quan venen de demanda de fora, normalment política, o tecnicopolítica, nosaltres li donem una categoria que és “intensiva”, que vol dir que durant quinze dies vivim pràcticament en aquest espai,*

però perquè ha sigut una cosa molt concreta. [...] **“De seguiment”** seria un espai que també té una periodicitat, no de passar-hi sí o sí, de passar doncs tarda, nit, o matí, tarda, nit. I a això li donem quatre mesos, que es poden renovar, i al cap de quatre mesos hi fem una anàlisi de com està la situació i, doncs, o renovem o no. I quan és **“prioritària”** és perquè la zona està molt picada. Molt picada vol dir que la freqüència d'estada és més gran. I llavors, en aquests dos últims, en seguiment i en prioritària normalment vinculem plans d'acció concrets en aquests territoris.”

2) Aplicació d'instruments de gestió i transformació del conflicte (mediació, dinamització, participació, sensibilització i formació):

(Coordinador de mediació) *“Plans d'acció poden ser des de la dinamització comunitària fins a fer anàlisis de què es podria fer amb certs col·lectius, o dinamitzacions amb comunitats de propietaris. [...] I ara estem en un punt també de fer dinamitzacions comunitàries, intentar transformar coses, no només anar a solucionar coses, o intentar solucionar-les, sinó també anar a transformar-les.”*

- Relació fluida i propera amb l'equip de govern i la policia local:

(Cap de convivència) *“La dependència jeràrquica no és un problema, ja que sempre treballem molt amb la gent. Ahora la nostra àrea té accés directe a l'alcaldeessa, i ella està molt a sobre del territori, a vegades sembla un tècnic més. [...] Els circuits de comunicació i derivació amb la policia local són molt fluids.”*

- Perspectives/horitzons de futur: integració ordinària de la comunitat xinesa (disposen d'intèrprets de xinès); interès per aconseguir un espai intercultural (relació entre cultures) més que multicultural (coexistència però contacte escàs) (Zapata, 2007; Jiménez, 2002):

(Cap de convivència) *“Una oportunitat hauria de ser la integració ordinària de la comunitat xinesa.”*

(Equip de mediació) *“Tenim professionals que parlem diferents llengües (ex. mandarí), la qual cosa facilita el diàleg amb la comunitat xinesa.”*

2) Observació directa de l'espai públic

Segons les conductes i dinàmiques observades a l'espai públic en tres indrets de Santa Coloma de Gramenet (Pavelló Raval, tres registres en el diari de camp; plaça del CAP Santa Rosa, tres registres, i Centre Esportiu Raval, dos registres), es desprenen els resultats següents en relació amb els aspectes especificats a continuació:

- *Violència directa per part d'adults: no, excepte a la plaça CAP Santa Rosa (a vegades, entre parelles o veïns).*
- *Violència directa per part de joves: no, excepte a la plaça CAP Santa Rosa (a vegades, entre joves).*
- *Violència directa per part de grups organitzats: no.*
- *Violència simbòlica per part de grups organitzats: no, encara que a la plaça CAP Santa Rosa, el col·lectiu paio se sent envaït.*
- *Característiques i usos de l'espai públic observat:*

- Pavelló Raval: plaça ampla, on es desenvolupen activitats comunitàries a l'aire lliure. Espai on està ubicada la mesquita. Zona verda i pavelló. Joc i xerrada: esbarjo d'infants, joves xerrant, passeig per a gent gran.
 - Plaça CAP Santa Rosa: plaça d'ús intensiu: habitatge públic, seu de la policia local, CAP, zona de lleure per a infants. Hi ha una hibridació d'habitatges nous i antics en mal estat de conservació. Població paia i gitana. Espai de lleure especialment, en mesos d'estiu. Joves xerrant, arreglant vehicles, música, beguda... Adults xerrant, arreglant trastos, beguda... Infants: joc simbòlic, cant o música (sols o acompanyats a distància). Gent gran xerrant. Vida integral a la plaça.
 - Centre Esportiu Raval: carrer d'accés al centre esportiu amb pàrquing ampli, usat per adults i joves del barri. Carrer d'alta densitat i trànsit ordinari (19.6.2015) / baix (29.6.2015). Joves xerrant. Punt de reunió informal de joves al pàrquing. Adults de pas.
- *Abús intensiu de l'espai públic*: no, excepte a la plaça CAP Santa Rosa; el col·lectiu gitano de la plaça fa una ocupació intensiva de l'espai públic. Aquest fet fa que els "païos" se sentin desplaçats. Només presència de col·lectiu gitano. Es podria relacionar amb una colonització de l'espai públic per a usos privats (Bauman, 2002).
- *Mal ús de l'espai públic*: no, excepte a la plaça CAP Santa Rosa, on hi ha activitats sorolloses a altes hores, i a vegades baralles.
- Dinàmiques comunicatives:
- Pavelló Raval: positives i relacionals.
 - Plaça CAP Santa Rosa: diverses, molt relacional. A vegades amb violència verbal o física. Conflictes entre iguals pels recursos de l'Administració, especialment en serveis socials.
 - Centre Esportiu Raval: positives i relacionals.
- *Dimensió intercultural*:
- Pavelló Raval: espai on està ubicada la mesquita.
 - Plaça CAP Santa Rosa: població paia i gitana.

ANALÍTICA DELS REGISTRES I INDICADORS DE LA RECERCA

L'anàlisi i l'explotació de dades s'ha realitzat amb el software RQDA, R package for Qualitative Data Analysis; la configuració de nodes ha facilitat la gestió dels indicadors. El mapa de nodes ha il·lustrat el pes ponderat de cada indicador, atesos l'impacte i freqüència en el treball de camp. A continuació es presenten els resultats d'aquests nodes des d'un punt de vista quantitatiu:

Taula 14. Resultats quantitius dels nodes

NOM DEL CODI	% SOBRE EL TOTAL D'ARXIU (100% = 24 arxius)	% SOBRE EL TOTAL DE CODIS (100% = 280 codis)
Adults_Violencia_directa	16 = 66,7%	16 = 5,7%
Atur_conjuntural	1 = 4,2%	1 = 0,3%
Atur_llarga_durada	1 = 4,2%	1 = 0,3%
Barris_Dimensio_intercultural	9 = 37,5%	12 = 4,3%
Barris_Regles_convivencia	18 = 75%	18 = 6,4%
Barris_Usos	17 = 70,8%	51 = 18,2%
ComunitatVeins_Contingut	2 = 8,3%	33 = 11,8%
ComunitatVeins_Formes	2 = 8,3%	46 = 16,4%
Dispositius_disciplinaris_normatius	1 = 4,2%	1 = 0,3%
Dispositius_gestio_convivencia	6 = 25%	14 = 5%
Dispositius_intermediacio_publica_economia	4 = 16,7%	5 = 1,8%
EspaiPublic_Abus_intensiu	17 = 70,8%	17 = 6%
EspaiPublic_Mal_us	16 = 66,7%	16 = 5,7%
GrupsOrganitzats_Violencia_directa	16 = 66,7%	16 = 5,7%
GrupsOrganitzats_Violencia_simbolica	16 = 66,7%	16 = 5,7%
Impagaments_Habitatge	1 = 4,2%	1 = 0,3%
Joves_Violencia_directa	16 = 66,7%	16 = 5,7%

Font: elaboració pròpia

Gràfica 42. Presència d'indicadors al treball de camp

% de presència d'indicadors al treball de camp

Font: elaboració pròpia

CAPÍTOL 10. LA PROSPECTIVA DELS EXPERTS: MÈTODE DELPHI

L'aplicació de la tècnica Delphi en aquesta recerca té una finalitat de prospecció per poder desenvolupar polítiques públiques de convivència efectives. L'anàlisi d'un fet tan complex com la convivència ha implicat la necessitat de sumar experts en diverses esferes (acadèmica, tècnica-territorial, de l'activisme social). L'objecte de la prospecció no tenia com a finalitat un consens, sinó poder analitzar i projectar les diferents variables-indicadors al voltant la convivència metropolitana.

Alhora, la tècnica Delphi ha estat l'última tècnica de recerca d'aquesta investigació. Aquest fet intencionat ha facilitat poder incorporar un corpus teòric i pràctic compartit amb els membres del panel. La metodologia mixta vertebradora de la recerca ha facilitat un procés de reflexió-acció-reflexió en tota la recerca, la qual cosa, alhora, ha facilitat elements nous en cada cicle empíric.

Així doncs, la validació dels indicadors inicials a través de l'enquesta a experts, l'anàlisi de les polítiques de ciutat amb la documentació primària i secundària, i una aproximació etnogràfica a barris concrets han generat una font d'informació extremament útil per poder dissenyar el panel d'experts.

Atenent la voluntat de l'equip coordinador del panel Delphi d'enriquir la conceptualització d'experts, vam dissenyar un panel de setze membres que incorporava experts de tres esferes, que ja hem mencionat en el primer paràgraf d'aquest capítol.

La primera ronda del panel va situar una sèrie de preguntes obertes per poder ampliar l'àmbit de la recerca. Aquestes preguntes obertes incorporen preguntes tancades, amb la bateria d'indicadors generats en el procés de recerca. Des d'una perspectiva general, n'hem extret el següent:

- Hi ha una sèrie d'elements que han estat permanents en les respostes del panel. Aquesta permanència no ha implicat que les propostes i respostes tinguin la mateixa categorització, atès que hi ha membres del panel que s'han focalitzat més en les àrees de millora, dispositius crítics, dificultats o solucions.
- Hi és molt present la necessitat d'incorporar i reforçar els dispositius de mediació comunitària. Existeix un enfocament notable a vetllar pel bon ús de l'espai públic des de la corresponsabilitat. La necessitat de reforçar les nostres polítiques actives i passives de benestar és present en la majoria d'aportacions. La problematització de l'accés a l'habitatge digne i el dret a ciutat són vectors que cal continuar abordant.
- És planteja repensar l'enfocament normatiu de les ordenances, amb una millora de les polítiques de seguretat des de la proximitat i l'acompanyament social.
- Preocupa i ocupa la problemàtica de la gestió de la convivència amb manca de coordinació d'actors i d'equips transversals i amb una orientació extremament curt-placista. Aquest fet comporta la necessitat de focalitzar part de les polítiques de sensibilització a l'entorn educatiu, a primària i secundària.

Les cinc preguntes obertes i els seus resultats en la primera ronda del panel van ser els següents:

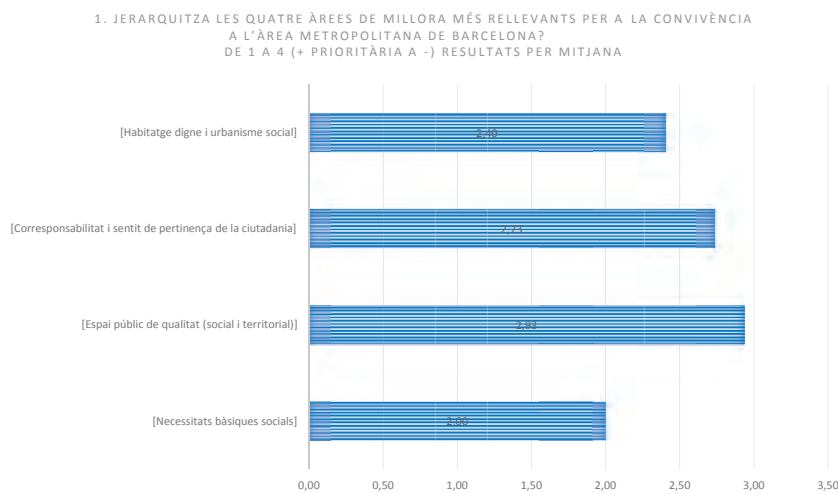
1. Quines són les cinc àrees de millora més rellevants per a la convivència a l'AMB?

En la gràfica següent hi podem veure que el panel situa en un primer nivell per a la convivència les necessitats bàsiques. Aquest factor manifesta una gran prioritització per sobre d'altres elements, possiblement més complexos i perifèrics. L'àuria de Maslow (1973) i Herzerbeg (1968) sobre les necessitats higièniques situa en un primer nivell les necessitats bàsiques. L'habitatge i l'urbanisme, amb els qualificatius *digne* i *social*, se situen en un segon lloc de la jerarquització de les àrees de millora convivencial. Ací observem que, més enllà de com gestionem o afrontem la convivència, necessitem prioritàriament donar resposta a les necessitats bàsiques. L'absència d'aquestes necessitats bàsiques cobertes pot ser causa d'una convivència precària, com veurem més endavant.

La dimensió d'habitatge i urbanisme incorpora un debat entre l'esfera pública i privada, és a dir, la qualitat dels habitatges facilita un major equilibri entre totes dues esferes, i els habitatges precaris incrementen la presència dels veïns a l'espai públic, com s'ha pogut observar a través del treball als barris.

Les altres dues àrees de millora són: corresponsabilitat i sentit de pertinença de la ciutadania, i espai públic de qualitat. La primera integra el com i la variable CO (cocrear, coproduir, corresponsables); la metròpoli reclama més paradigma CO a la ciutadania per millorar el sentit de pertinença. Tanmateix, l'anàlisi metropolitana i de barris mostra la dificultat de la mateixa administració per vertebrar experiències CO reeixides, així com les dificultats per mesurar el sentit de pertinença.

Gràfica 43. Mitjana de respostes a la pregunta 1

Font: elaboració pròpia

2. Quines són les solucions convivencials per a cada àrea de millora a l'AMB?

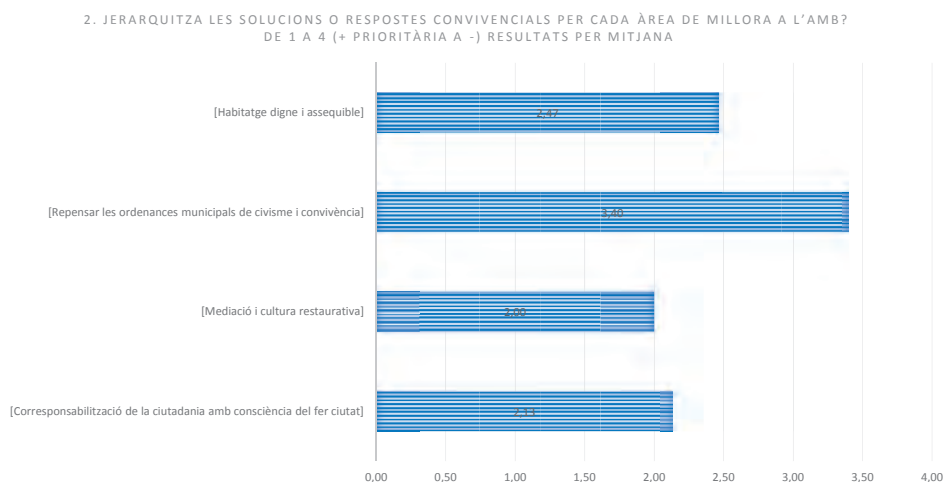
La perspectiva de la indagació apreciativa (Cooperride, 1990) ha incidit de manera notable en el disseny dels instruments de recerca. Sovint és fàcil definir problemes, però difícil construir solucions. Això fa que els problemes sempre mirin cap a la misèria, el passat i l'escassetat; en canvi les oportunitats indaguen en el futur i en l'abundància. Aquest fet és colpidor quan implementem programes i projectes públics als territoris, i reproduïm pràctiques que sovint no tenen èxit.

Les solucions aportades són la mediació i la cultura restaurativa des d'una perspectiva integral, i no exclusivament tècnic-metodològica. La segona solució o resposta coincideix majoritàriament amb la tercera àrea de millora de la pregunta anterior, la coresponsabilització. Aquesta situació ens aportarà poder abordar les conclusions d'aquesta recerca des d'una perspectiva de pertinència. La mediació pot solucionar les necessitats socials bàsiques? Les possibles respostes les abordarem en les conclusions generals de la investigació.

El factor de l'habitatge es relaciona de manera intensa a l'àrea de millora de la primera pregunta. Ens porta a un terreny de reflexió en què el fet metropolità podria fer més habitatge metropolità i millor, tenint present el territori, més enllà dels marges municipals, des d'una mirada redistributiva socioespacial (Nello, 2017).

Finalment, repensar les ordenances de civisme i convivència apareix com un element a tenir present com a resposta a la complexitat de la convivència metropolitana. Alhora, aquest element es relaciona de manera intensa amb dues àrees de millora anteriors: espai públic de qualitat i urbanisme social.

Gràfica 44. Mitjana de respostes a la pregunta 2

Font: elaboració pròpia

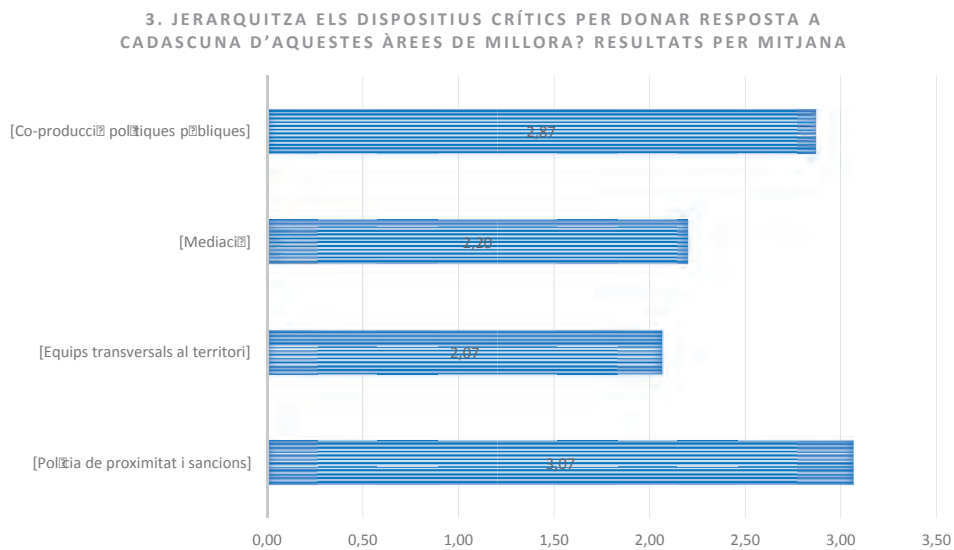
3. Quins serien els dispositius crítics per donar resposta a les àrees de millora?

Els dispositius crítics, com a variables independents, s'analitzen des d'una doble perspectiva: genèrica i específica. La genèrica està doblement vinculada a equips i a la manera de generar polítiques públiques CO. Es reclamen equips transversals al territori. Així doncs, hem elaborat molt el discurs de treballar en xarxa; però la motxilla disciplinària, la dimensió administrativa o els diferents proveïdors encara són un magma massa complex i sovint allunyat de l'impacte al ciutadà.

La segona, com desenvolupem les polítiques públiques, hi es reclama que en alguna de les fases existeixi la coproducció (planificació, disseny, execució o avaluació) i que es desenvolupi en cicles curts, tenint en compte les necessitats bàsiques i quotidianes de la ciutadana. És la dicotomia cicles llargs administratius versus cicles curts vitals. Els cicles llargs dificulten el test i la millora.

La dimensió específica dels dispositius crítics reclamats en el panel d'experts són la mediació i la policia de proximitat. Aquí ens trobem amb l'enfocament sobre el conflicte de convivència, quina és l'aproximació que hi volem fer. Aquest tipus d'aproximació —segons la qual és més intensiva la mediació que la policia de proximitat— sintonitza amb el paradigma CO. Amb més freqüència que oportunitats, les persones volem ser protagonistes dels nostres itineraris i, per tant, de la gestió del conflicte. Aquest plantejament enllaça amb la primera part de la recerca, en què hem analitzat les diferents aproximacions actuals al fet comunitari.

Gràfica 45. Mitjana de respostes a la pregunta 3

Font: elaboració pròpia

4. Quina és la principal dificultat per poder implantar la solució esmentada a cada àrea de millora?

El 75% de les dificultats apuntades al panel són de caire tècnic-metodològic, és a dir, sobre com treballem. Així, no té a veure tant amb el “mantra” de l’escassetat de recursos —que també—, sinó amb la manera de treballar, sinó de COM treballem. Alhora, cal recordar que els recursos tenen diferents morfologies (econòmics, temporals, humans, espacials, etc.). Atenent aquesta intensitat de dificultats sobre com treballem, necessitem repensar les nostres pràctiques de treball.

La primera dificultat plantejada és l’excessiva orientació al curt termini, massa sovint relacionada amb un calendari electoral. Existeix una segona qüestió plantejada pels experts: models caducs d’intervenció. Les organitzacions, en general, i l’Administració en particular, són màquines tayloristes de producció de processos de manera bastant similar al passat. Això incrementa la gestió del canvi cap a models d’intervenció més efectius. Més endavant, en l’apartat de conclusions generals, aprenentatges i recomanacions, podrem aprofundir en aquests aspectes.

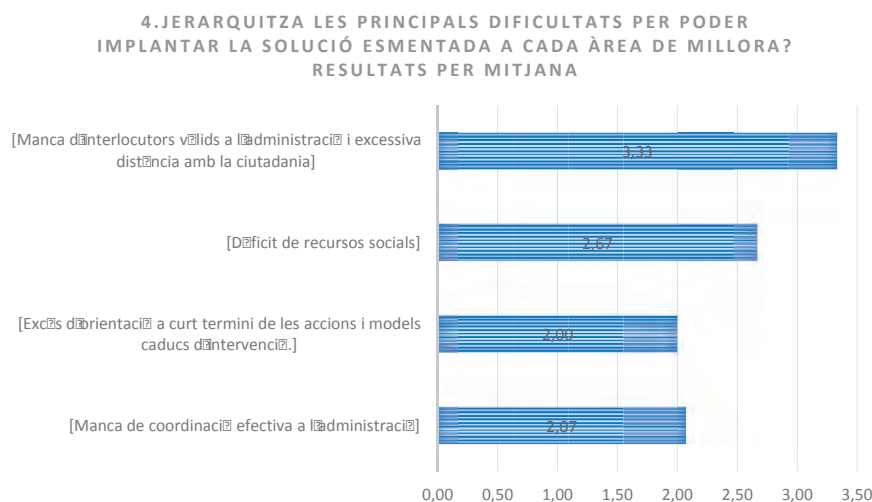
La segona dificultat és la manca de coordinació efectiva, que és el qualificatiu clau en la dimensió explicativa de la dificultat. En aquest canvi d’època, el taylorisme morirà; davant d’això, necessitem ser

efectius, la qual cosa vol dir fer el que s'ha de fer en el moment que s'ha de fer. Aquest paradigma es troba lluny de fer més. El treball a les ciutats i el treball etnogràfic als barris generen amb massa freqüència un reguitzell d'intervencions descoordinades i sense un fil conductor d'impacte en la ciutadania.

El tercer factor és el dèficit de recursos socials. Aquest element ha articulat totes les respostes en els diferents blocs, amb situacions jerarquizadores diverses. Aquest element higiènic, que facilita poder tenir un procés de vida de qualitat i autònom, és el que apareix com a element prioritari en la millora convivencial a la ciutat. Podem veure, en les conclusions generals i la configuració morfològica de l'AMB, que hi ha factors sistèmics que incideixen de manera clara en la convivència metropolitana.

Finalment, la manca d'interlocutors vàlids a l'Administració (multinivell) i l'excessiva distància amb la ciutadana és l'última de les dificultats plantejades pel panel d'experts. Aquest factor troba denominadors comuns a la pregunta anterior, amb els models caducs d'intervenció: bàsicament, com gestionem l'àgora pública, si és que la podem gestionar integralment. Els diferents instruments de recerca confirmen aquest factor com un element clau. La diversitat de participants-actors de la recerca incorpora un criteri de qualitat per poder concloure que aquest factor és una de les quatre principals dificultats per poder implantar la solució adequada.

Gràfica 46. Mitjana de respostes a la pregunta 4

Font: elaboració pròpia

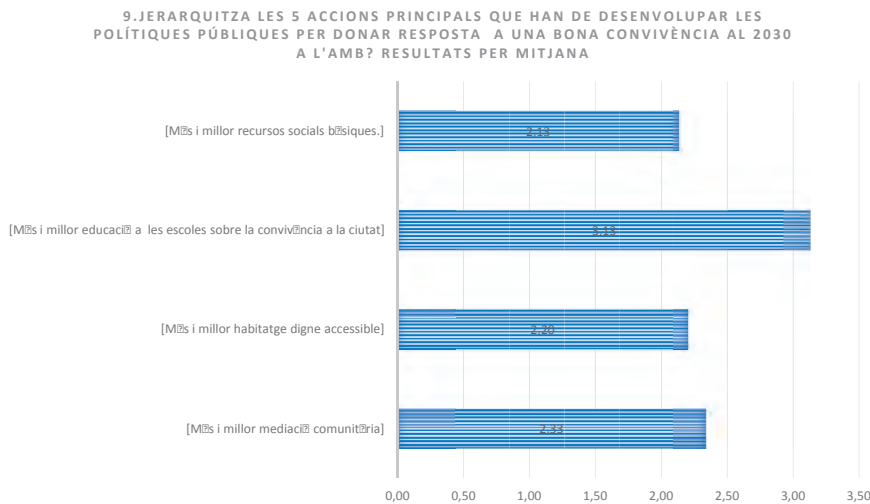
5. Quines són les quatre accions principals que hauran de desenvolupar les polítiques públiques per donar resposta a una bona convivència el 2030 a l'AMB? ⁸²

Primer de tot, cal dir que les quatre principals accions se situen entre un 2,13 i un 2,60 punts en la jerarquització del panel; per tant, podem entendre que aquestes quatre accions principals per desenvolupar les polítiques públiques de convivència el 2030 a l'AMB són un conjunt d'accions interconnectades.

⁸² La pregunta 5 de la primera ronda se situa com a pregunta final a la segona-tercera ronda; per això la numeració de 9 a la presentació gràfica.

Primer de tot trobem el factor de l'habitatge, que ha sorgit reiteradament al llarg de tota la recerca, especialment al panel Delphi, com la necessitat primària d'ocupació com a element cabdal que predisposi a una bona convivència. El segon és la mediació comunitària com un possible procés per abordar el conflicte de la dissensió, en què els protagonistes de la recerca es troben còmodes. El tercer factor són les necessitats bàsiques: aquests recursos socials que situen la possibilitat de desenvolupar un projecte de vida autònom de qualitat i, per tant, un escenari més procliu a regular les emocions (Darder et al, 2002). Finalment, tenim l'educació per la convivència a les escoles, és a dir, l'aprenentatge cognitiu i emocional per la convivència a l'educació primària i secundària. Aquest fet es vincula a la segona part de la recerca pel que fa a l'aproximació a la mediació transformativa (Folger et al, 1997), en què l'aprenentatge és l'essència per poder abordar un conflicte de manera positiva.

Gràfica 47. Mitjana de respostes a la pregunta 9

Font: elaboració pròpia

Els resultats d'aquestes preguntes semiobertes van permetre incorporar nous elements a la segona-tercera ronda. Per tal de poder concretar la ideació de la primera ronda vam facilitar elements de jerarquitització i d'alineament amb el panel, juntament amb la resta d'indicadors de la recerca.

Els nous elements de la recerca preveuen una perspectiva evolutiva de la mateixa investigació, en què els diferents espais temporals han incorporat la connexió de pràctiques de convivència bones i ineficients. El fet d'incorporar una perspectiva panoràmica, des de l'anàlisi de la morfologia de l'AMB fins a una observació etnogràfica del territori, ha ampliat la perspectiva d'anàlisi i ha provocat un major focus d'atenció en la segona-tercera ronda del panel.

La tercera i última ronda final va mantenir les posicions de la segona ronda en més d'un 70% dels casos. Cal destacar els elements nous, plantejats pel panel en la primera ronda, en què se situen les necessitats socials i l'habitatge i l'urbanisme social com a elements cabdals per a la convivència. Aquest fet comporta un patró amb la jerarquitització de despesa familiar el febrer del 2018 a Espanya.⁸³

83 INE, 2018.

Existeix un cert contrast en les respostes per a la millora convivencial, en què la mediació se situa com a primer element, i la corresponsabilització de la ciutadania, en un segon lloc. Pel que fa a les variables independents, en la primera ronda del panel es manifesta la necessitat bàsica de tenir equips transversals al territori i programes de mediació estables.

Les principals dificultats manifestades en la primera ronda del panel, i mostrades en les rondes següents, defineixen el COM (la metodologia) com la principal dificultat per implantar solucions per a la millora de la convivència. És a dir, la manca de coordinació efectiva a l'Administració i l'excés d'orientació a curt termini de les accions, juntament amb models obsolets d'intervenció, són les principals barreres per implantar solucions de convivència efectiva.

Finalment, les recomanacions del panel per a la configuració de polítiques públiques que generin una millora convivència són: més habitatge digne assequible i millor, i més mediació comunitària i més bona.

A continuació desglossarem detalladament els resultats acumulats del panel mitjançant una perspectiva més quantitativa, que defineixi la posició dels experts sobre els diferents indicadors analitzats. L'estructura utilitzada ha estat la següent: jerarquització, posició al quartil i freqüència de respostes.⁸⁴ Per tal d'afavorir-ne la lectura, incorporarem de manera agrupada l'anàlisi dels tres elements integradament.

6. Quins són els dispositius més crítics per a la millora de la convivència?

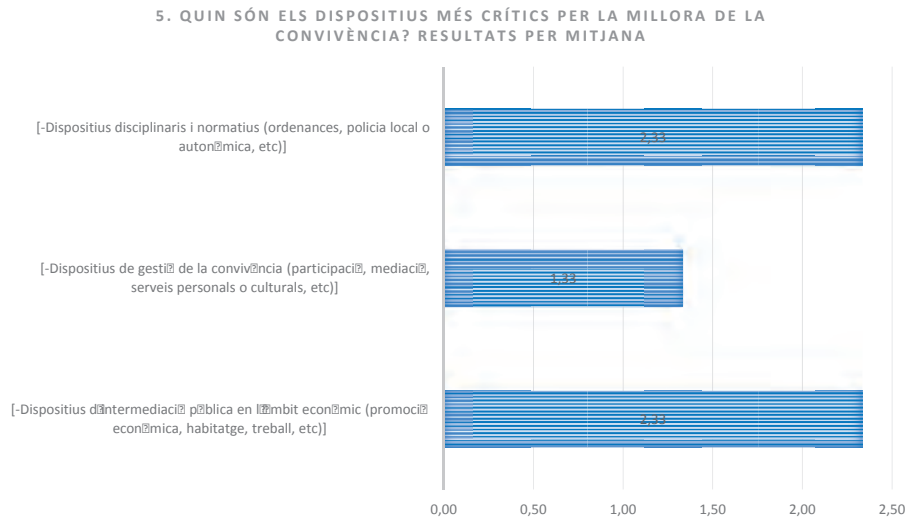
Els dispositius més crítics per a la millora de la convivència, analitzant la globalitat dels instruments de recerca, són els següents: els dispositius per a la gestió de la convivència (participació, mediació, serveis personals o culturals, etc.), els dispositius disciplinaris i els dispositius d'intermediació econòmica. Entenem com a dispositius aquells que estan al territori i, per tant, donen una atenció de primer nivell al ciutadà, independentment del nivell de l'Administració pública.

El panel situa de manera destacada, com a dispositiu més crític, els dispositius de gestió de convivència (participació, serveis personals o culturals) amb un 1,33 p. (p., d'ara endavant abreviació de punts) en la jerarquització. De nou trobem en el COM una de les claus en la gestió de la convivència. Aquest vector relacional apareix de manera reiterada i permanent en la recerca, com hem vist en l'explotació de dades de la resta dels instruments.

Els dispositius disciplinaris i els dispositius d'intermediació econòmica apareixen en un segon nivell, amb una puntuació de 2,33 p. Aquesta situació de les variables independents al panel contrasta amb una de les millores essencials que destacaven els experts del panel: més recursos socials i millors. Veiem, arribats a aquest punt, que els dispositius d'intermediació econòmica vinculats als recursos socials se situen en un segon lloc, a distància dels dispositius de convivència. Aquí sorgirien noves preguntes per a futures recerques: quin grau de confiança tenim sobre els dispositius d'intermediació econòmica per ajudar-nos a desenvolupar un projecte de vida autònom i de qualitat?

⁸⁴ Les gràfiques restants es poden trobar a l'annex.

Gràfica 48. Mitjana de respostes a la pregunta 5

Font: elaboració pròpia

7. Quin és l'impacte que tenen actualment els dispositius següents en la convivència a la ciutat?

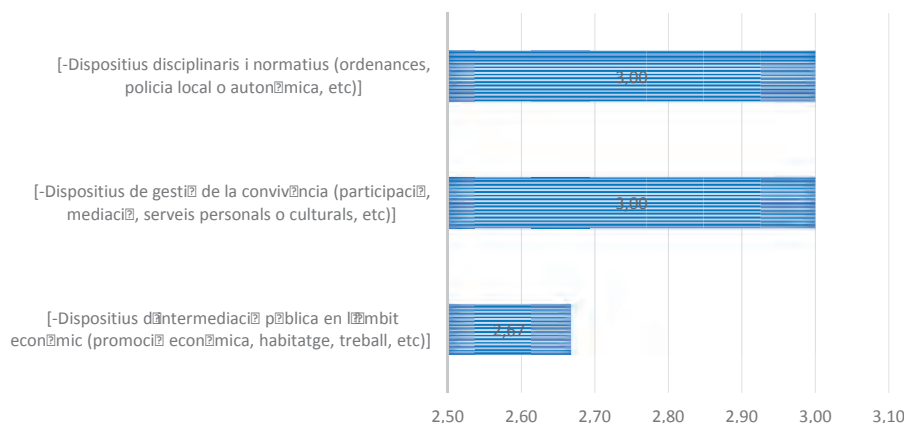
L'anterior pregunta del panel la formulaven des d'una perspectiva conceptual, i aquesta, la número 7 es formula en funció de l'impacte actual real dels dispositius. Ací tenim resultats clarament diferents: els dispositius d'intermediació pública apareixen en primer de lloc i els altres dos (convivència i normatius), en segon i tercer respectivament. Alhora, hi ha un interval d'entre 2,73 p. i 2,93 p.; per tant, les puntuacions els donen en un impacte molt similar.

El contrast entre la criticitat conceptual i l'impacte real ens proporciona una sèrie de conclusions:

1. Els dispositius de convivència són els més crítics, però tenen un impacte menor en la seva jerarquia. Les respostes en la primera part de panel mostren algunes respostes aquest GAP, com són la manca d'equips transversals, coordinació efectiva, curt-placisme o models caducs d'intervenció.
2. Els dispositius d'intermediació econòmica, si bé apareixen amb els que tenen un major impacte, no arriben als 2,33 p de la pregunta sobre la criticitat. Cal dir que aquest tipus de servei és un servei estable, amb recursos definits, poc orientat a la innovació; per tant, aquesta estabilitat precària provoca l'impacte més gran dels tres dispositius. En aquest punt podem fer-nos ressò de l'afirmació que hi ha organitzacions burocratitzades que saben fer molt bé algunes accions, malgrat que les accions no tinguin impacte.
3. Els dispositius disciplinaris i normatius se situen en últim lloc, amb un impacte baix. Hi ha una certa rutina a intentar regular la urbanitat, com veïem en el capítol de l'urbs. Alhora, aquesta comoditat administrativa contrasta amb la dificultat d'implantar els dispositius amb impacte (vegeu el cas de la ciutat de Barcelona).

Gràfica 49. Mitjana de respostes a la pregunta 7

6. QUIN ÉS L'IMPACTE QUE TENEN ACTUALMENT ELS SEGÜENTS DISPOSITIUS EN LA CONVIVÈNCIA EN LA CIUTAT?
RESULTATS PER MITJANA

Font: elaboració pròpia

8. Quins són els indicadors més crítics per a la millora de la convivència?

Els indicadors analitzats en la recerca mostren dades rellevants respecte a la seva pertinència per a la millora de la convivència metropolitana.

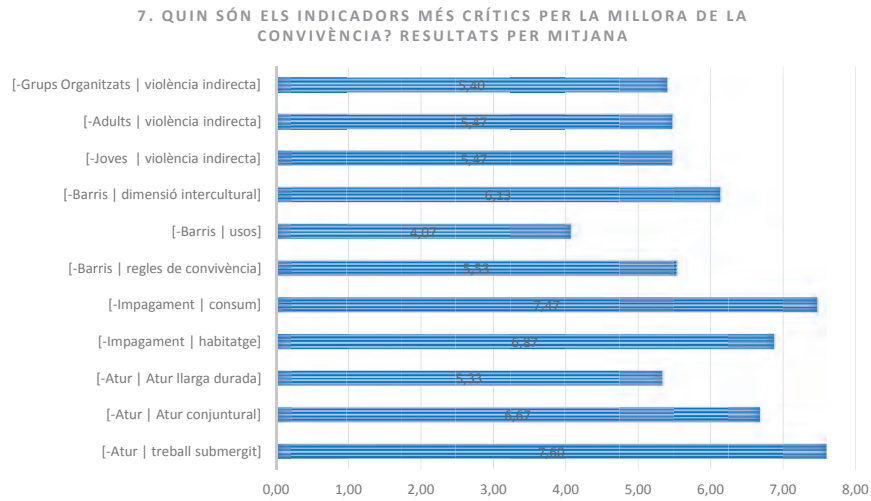
El panel mostra el barri i els seus usos com l'indicador més crític. Aquí veiem que l'ús i la morfologia determinen la criticitat. Alhora, el panel destaca dos blocs diferenciats sobre la criticitat dels indicadors.

El primer bloc, pilotat per barris i usos, juntament amb l'atur de llarga durada, la violència indirecta a grups socials i les regles de convivència, destaca els elements més relacionals com a crítics per a la millora de la convivència. S'incorpora en aquest grup la cronificació d'itineraris d'atur de llarga durada, que poden ser elements que afavoreixin una pèrdua de la qualitat de la convivència.

En el segon bloc, la dimensió intercultural, els impagaments (consum-habitatge), l'atur conjuntural o el treball submergit se situen com a elements rellevants, però secundaris en comparació amb el primer bloc. Ací formalment podríem comparar aquests resultats amb els factors de recursos socials i habitatge que es reflectien en la primera part del panel. Alhora, l'observació realitzada a diferents variables té la clau explicativa de per què són menys crítiques que el primer bloc.

Existeixen dinàmiques cronificades en alguns barris, on la dificultat de l'accés a l'habitatge digne, el treball estable o els pagaments on-time són quimeres per als seus habitants. Generacions i generacions han viscut amb aquesta cultura; per tant, el seu estàndard és un altre: ocupacions d'habitatge de manera crònica, treball submergit, gestió dels impagaments de serveis i altres mensualment, etc. En canvi, la convivència entre iguals —soroll a la comunitat de veïns, usos de les places, ocupació de l'espai públic o violència indirecta entre iguals o amb l'Administració— formen part dels debats i relats quotidians dels col·lectius. Recuperem els resultats de camp als barris a través de la gràfica següent:

Gràfica 50. Mitjana de respostes a la pregunta 7

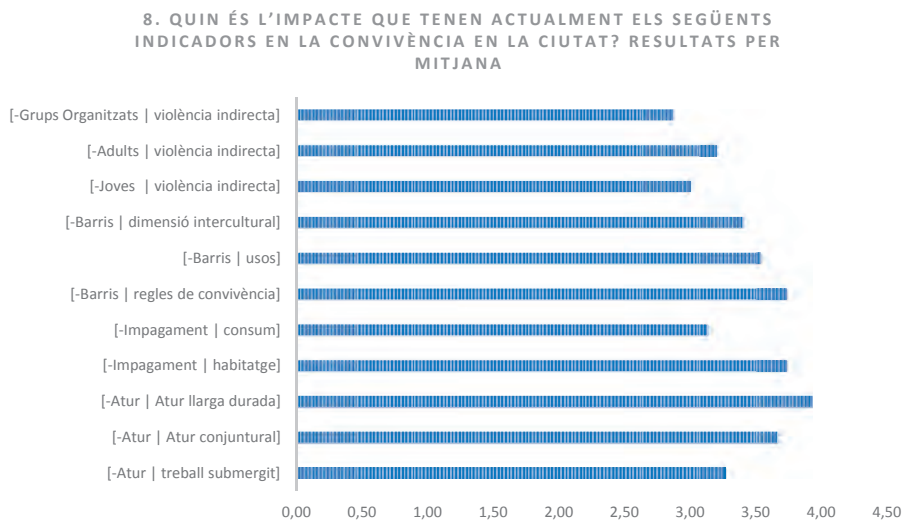
Font: elaboració pròpia

9. Quin és l'impacte que tenen actualment els indicadors següents en la convivència a la ciutat?

El contrast el trobem en els resultats d'aquesta pregunta: l'impacte actual situa els indicadors de violència indirecta com un bloc principal i la resta, en un segon nivell. Això contrasta amb la pregunta anterior, en què el panel visualitzava la dimensió relacional de la convivència (usos, regles, etc.) en un primer bloc. Existeix un cert patró, vinculat a les entrevistes, observacions i documentació analitzada en la present recerca, la violència indirecta hi apareix sovint, de la qual cosa cal alertar tots els actors.

L'Administració, en centrar focus d'atenció en aquesta qüestió, deixa sovint de banda altres realitats. Alhora aquesta dimensió simbòlica "cosifica" imaginaris que després és complex d'esborrar (per exemple, els fets viscuts al barri de Ca n'Anglada, a Terrassa, a finals dels anys noranta, en relació amb un conflicte intercultural).

Gràfica 51. Mitjana de respostes a la pregunta 8

Font: elaboració pròpia

Resultats globalitzats del panel Delphi

El panel Delphi ha mostrat una gran estabilitat en la participació, amb un 93,75% de participants que han finalitzat totes les rondes. Existeix una estabilitat en les tres rondes del panel, amb >70% en les respostes. Malgrat que l'objectiu no era el consens per la tipologia de Delphi, hi ha un alt nivell de consens en la compressió del problema i en l'aportació de solucions. Hi ha un alineament en la pertinència dels indicadors analitzats, així com en la importància de les variables independents, per poder afavorir polítiques de convivència metropolitanes noves i reeixides.

L'última ronda ha facilitat la posició respecte a algunes qüestions de membres del panel pivotant les seves aportacions. Hi ha una cohesió final del panel d'experts, tema en el qual es pot aprofundir en les gràfiques de quartil de l'annex.

Existeix un consens en la necessitat de destriar entre elements principals i secundaris en la millora de la convivència metropolitana. Els principals són aquells vinculats a les necessitats bàsiques (alimentació, habitatge, subministraments, etc.), i els secundaris, aquells vinculats a la dimensió relacional i a les variables independents (participació, cultura, serveis, intermediació, etc.). En perspectiva de Herzberg (1968), serien els aspectes higiènics versus els motivadors.

Els resultats globals del panel situen el focus d'atenció en el COM i, com a secundari, en el QUÈ. La dimensió tècnic-metodològica és quelcom crític per als membres del panel: configuració d'equips, treball territorial, coordinació efectiva, models caducs, orientació a curt termini. Alhora, la configuració dels dispositius se situa en un segon nivell. En definitiva, si no canviem la manera de treballar per models efectius, és irrellevant en què hem de treballar.

Compartirem i vertebrarem els resultats del panel a través del pròxim apartat, de conclusions, aprenentatges i recomanacions.

QUARTA PART. DISCUSSIÓ I CONCLUSIONS GENERALS

CAPÍTOL 11. REPTES, APRENTATGES I TRANSFERÈNCIA DE CONEIXEMENT

Reptes

Aquest apartat incorpora una síntesi de reptes que han evidenciat els resultats d'aquesta recerca. Estructurarem els reptes en tres blocs: simbòlics, vinculats a la visió i principis; substantius, vinculats al contingut, i operatius, vinculats a la dimensió metodològica.

Reptes simbòlics:

- 1. Governança metropolitana:** el contínuum metropolità necessita polítiques de convivència des d'una perspectiva metropolitana per tal de poder posar d'una manera més òptima el focus d'atenció en l'acció i respondre a una lògica de sinergies i polítiques redistributives a la perifèria.
- 2. (Re)significació de la convivència:** més enllà del conflicte patent, existeixen, com hem vist, factors higiènics que són els fonaments de la convivència urbana.

Reptes substantius:

- 3. Gestió política multinivell i municipalització dels recursos socials bàsics:** la necessitat d'articular polítiques multinivell per tal de donar resposta als fonaments de la convivència; la necessitat d'articular polítiques d'habitatge i urbanisme accessibles a escala humana. Serà d'especial interès veure l'impacte de la renda garantida de ciutadania a Catalunya. Cal incorporar el principi de proximitat en la gestió dels recursos socials bàsics.
- 4. Dispositius de convivència:** major pes pressupostari i d'agenda política per tal de poder abordar des d'una perspectiva mediatra la convivència urbana.
- 5. Convivència mediada:** afavorir dinàmiques de relació i gestió de l'espai públic des d'una perspectiva del diàleg i no punitiva o excludent.
- 6. Índex de pertinença:** articular indicadors anuals de l'índex de pertinença als barris i fer una gestió proactiva dels seus impactes.

Reptes operatius:

- 7. Equips àgils al territori:** el fet d'incorporar la perspectiva d'hibridació d'equips en la gestió de la convivència urbana articula aproximacions metodològiques en el territori. Optimitzar el desenvolupament de gestió dels processos versus el treball amb la ciutadania.
- 8. Metodologies àgils:** incorporar la perspectiva *agile* en la planificació de programes i projectes, treball per lots de cicle curt. Evitar les dinàmiques de treball en seqüència amb dinàmiques llargues que no responen als cicles ni a les necessitats vitals.

9. Paradigma CO: incorporar dinàmiques de (co)crear, col·laborar, cooperar i coproduir en els programes de convivència a les ciutats i barris.

10. Descentralització de la presa de decisions: l'agilitat necessita una descentralització de la presa de decisions; equips àgils al territori que puguin prendre decisions des de la proximitat i l'autonomia.

Aprentatges

En aquest apartat es pretén deixar constància dels aprenentatges més rellevants en relació amb l'àmbit de la recerca. S'estructura d'acord amb tres tipologies d'aprenentatges: estratègics, perspectiva macro i panoràmica sobre la convivència; tàctics, en relació amb els dispositius analitzats, i operatius, els instruments i les dinàmiques de treball analitzats.

Aprentatges estratègics:

1. Alineament estratègic: excessiva freqüència a l'excel·lència en l'estratègia i no a l'excel·lència en l'execució; per tant, cal posar el focus d'atenció en l'art de l'execució dels instruments, recursos i indicadors concrets, més enllà dels grans objectius.

2. Perspectiva indagadora: la convivència, com hem vist, ha estat quasi complementàriament colonitzada per l'accepció del conflicte. Aquest conflicte ens porta al problema i al passat. Situar les polítiques de convivència des d'una perspectiva indagadora sobre les solucions, l'abundància i el futur pot fer virar discursos i relat.

Aprentatges tàctics:

3. La norma no determina: la proliferació de normatives ha ennuvolat molt l'espai públic: primer, per la dificultat de fer-les complir; segon, per la gestió d'expectativa frustrada, i tercer, pel discurs de la por i el control social que ha intentat colonitzar els marcs de referència socials.

4. Convivència mediada: l'apropiació dels espais des d'una perspectiva individual o col·lectiva ajuda a afavorir els sentiments de pertinença. Els acords entre iguals són més estables que les normes alienes.

5. La psicologia ambiental ens condiciona: la percepció del conflicte de convivència relacional està condicionada per poder disposar de les condicions higièniques de vida resoltes. En aquest escenari el llindar de tolerància vers els altres baixa.

Aprentatges operatius:

6. Més recursos no és més impacte: la importància metodològica del treball, la conceptualització correcta dels dispositius i el talent condicionem l'impacte de les accions de convivència relacional més enllà dels recursos.

7. Indicadors vanitosos: necessitem indicadors d'impacte que mesurin els resultats de les nostres accions i la millora convivencial. Poder realitzar anàlisi longitudinal ens ajuda a pilotar els programes.

8. Menys és més | focus: excés de fer-fer; necessitem pensar-executar-mesurar. De nou, cal iniciar el cicle, massa iniciatives, en necessitem menys amb més focus.

Transferència de coneixement

La transferència de coneixement es realitzarà en dos àmbits d'actuació: el primer, la divulgació des de l'acadèmia cap a l'entorn; el segon, els instruments posats a disposició dels actors de les polítiques públiques de convivència metropolitana.

Divulgació:

1. Col·legis professionals.
2. Diputació de Barcelona.
3. Àrea Metropolitana de Barcelona.
4. Actors participants en la recerca.
5. Article en revista.
6. Publicació de resultats en xarxes socials.

Tecnologia social:

1. **Piràmide convivencial:** instruments de mesura conceptual, desenvolupats de manera més concreta en l'apartat de conclusions.
2. **Baròmetre de la convivència:** futura aplicació d'escriptori que integra les variables dependents i independents com a *inputs*, i el nivell del baròmetre com a *output*, triangulant dades quantitatives existents amb dades qualitatives (escala de Likert, quartils, i base de dades estables). Aquest baròmetre definirà, d'acord amb l'entrada de dades, el nivell del baròmetre convivencial i les solucions generals.

Baròmetre convivencial

El baròmetre convivencial pretén ser un instrument de mesura per conèixer el nivell de convivència i les possibles solucions o respostes convivencials. Ha de ser un instrument estable, viu i dinàmic, per poder analitzar longitudinalment i comparada el nivell convivència a l'Àrea Metropolitana de Barcelona. Aquest instrument afavorirà l'avaluació de polítiques públiques en cicle curt, és a dir, incorporant els dispositius i les polítiques com a "possibles" nexes causals, a fi de conèixer l'impacte convivencial (millora, estàndard o empitjorament).

Característiques bàsiques:

1. Aplicació web.
2. Base de dades vinculada a SIMBA (Sistema d'Indicadors Metropolitans de Barcelona) de l'IERMB.
3. Càrrega automàtica de dades amb la selecció del municipi.
4. Actualització anual.
5. Nivell semafòric (verd | groc | vermell).
6. Escala de 0-100 punts (0, mínim - 100, màxim).
7. *Inputs*: variables independents i dependents ponderades.
8. Els dispositius de convivència com a instrument d'ascensor convivencial.

Fórmula del baròmetre:

$$B = + (R (VD)) - (R(VI))$$

B: baròmetre convivencial – nivell.

R (VD): resultats variables dependents.

Aquests resultats es quantifiquen en positiu, tenint en compte les característiques socials, espacials, relacionals i econòmiques de la ciutat, i defineixen la situació del territori partint dels resultats convivencials afavoridors de la convivència urbana.

R (VI): resultats variables independents

Aquests resultats es quantifiquen en negatiu, tenint en compte que són aquests dispositius els qui poden afavorir o perjudicar una millor convivència en relació amb la situació inicial del territori, segons la seva caracterització en funció de les variables dependents.

Característiques de la configuració de les variables dependents:

1. Escala de 0–100 punts.
2. Ponderació 11,1% cada indicador.
3. Puntuació segons mitjana de ciutat (MC) *versus* posició al quartil sobre la mitjana metropolitana (MM).

a. Si (MC) ≤ 2 Q (MM)	= 11,1 punts
b. Si (MC) ≥ 2 Q (MM); ≤ 3 Q (MM)	= 7,4 punts
c. Si (MC) ≥ 3 Q (MM)	= 3,7 punts

4. Indicadors:

- a. % persones >75 anys que viuen soles
- b. % mitjana població de gènere femení
- c. Mitjana de renda familiar
- d. Densitat urbana
- e. Ràtio d'emissió i atracció d'un territori
- f. % habitatge en propietat pagat íntegrament
- g. Ràtio m2 verd urbà
- h. % victimització
- i. % conflictes comunitaris

Caracterització de les variables independents:

Entenem aquestes variables com els dispositius que incideixen en les millores convivencials de les ciutats, exercint de motor de canvi en les realitats socials territorials prèvies a la implantació de les polítiques i dels dispositius. En la formulació del baròmetre convivencial hem vist com aquestes variables redueixen els efectes socials, demogràfics i econòmics del territori. Alhora, en el panel Delphi, que dona lloc a aquest instrument de transferència social, es manifestava que el nivell de criticitat en relació amb l'impacte real dels dispositius presentava un biaix del 50%. Aquesta és la ponderació que seleccionem per tal de formular adequadament les dues variables: dependents i independents. Aquests últimes tindran una escala de 0-50 punts, atenent la relació d'1 punt (variables independents) versus 0,5 punts (variables dependents).

Ací combinem Base de dades SIMBA amb indicadors de la nova Enquesta de Convivència Metropolitana 2018⁸⁵ i amb tres subindicadors que cada ciutat haurà d'incorporar per completar el baròmetre.

Característiques:

1. Escala de 0-(-50) punts.

2. Ponderació:

- a. Dispositius de convivència: 60%
- b. Dispositius d'intermediació pública en l'àmbit econòmic: 30%
- c. Dispositius disciplinaris o normatius: 20%

3. En els indicadors quantitativs la fórmula serà la següent:

Puntuació segons mitjana de ciutat (MC) versus posició al quartil sobre la mitjana metropolitana (MM).

- a. Si $(MC) \leq 2 Q (MM)$ = 3,75 punts
- b. Si $(MC) \geq 2 Q (MM); \leq 3 Q (MM)$ = 7,5 punts
- c. Si $(MC) \geq 3 Q (MM)$ = 15 punts

4. Preguntes binàries:

- a. SÍ = 0
- b. NO = 15 o 5 punts

5. Indicadors:

- a. Dispositius de convivència
 - I. Servei de Mediació: SÍ-NO

⁸⁵ En el moment de finalitzar aquesta recerca encara no s'han publicat els resultats de la primera edició.

II. Nou indicador Enquesta de Convivència Metropolitana 2018⁸⁶

b. Dispositius d'intermediació pública en l'àmbit econòmic

I. Nombre d'habitatges medians de lloguer

c. Dispositius disciplinaris

I. Normativa de convivència amb mesures restauratives: SÍ-NO

II. Política de proximitat: SÍ-NO

Aportació de valor:

I. Instrument estable de mesurament del nivell convivencial (longitudinalment i comparativament).

II. Permet buscar patrons positius i impactes dels dispositius en curs.

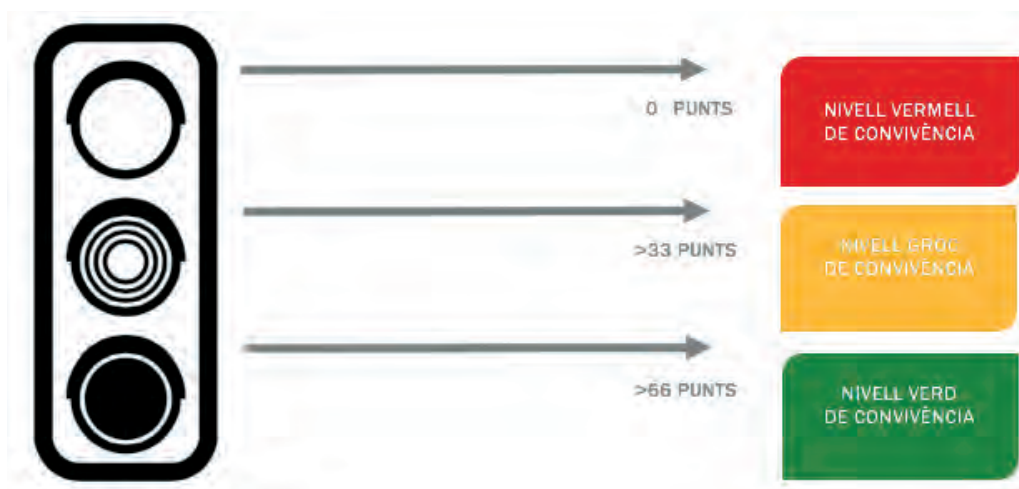
III. Aplicació web amb càrrega de dades automatitzada (dades quantitatives).

IV. Formulari d'entrada de dades àgil.

V. Report visual.

VI. El resultat del baròmetre convivencial aporta una sèrie de solucions o respostes convivencials segons el nivell convivencial de la ciutat i la seva semaforització.

Figura 16. Baròmetre convivencial

Font: elaboració pròpia

⁸⁶ Aquest indicador està pendent, tenint en compte que encara no s'han publicat els resultats de la primera edició de l'enquesta.

CAPÍTOL 12. CONCLUSIONS

Aquest últim capítol de la tesi intentarà integrar adequadament les tres parts anteriors: primera part, objectius i mètode; segona part, marc teòric, i tercera part, resultats i anàlisi de dades. Els objectius són facilitar al lector les conclusions de la recerca i integrar la seva discussió-resposta a les altres tres parts de la investigació.

L'estructura de les conclusions pretén sintetitzar el marc interpretatiu dels resultats i de les dades obtingudes, així com revisar l'aplicació temporal dels diferents instruments de recerca. Alhora, és voluntat de la tesi definir elements conceptuals i analítics clau de la investigació, com són el fet metropolità, l'accepció de la convivència en l'imaginari col·lectiu actual, la política de recursos escassos i el nivell de transferència acadèmica en contraposició a les polítiques públiques de convivència metropolitana.

Les conclusions de la recerca plantejaran una tesi sobre la pregunta i els objectius, a través de la qual intentarem sintetitzar elements descriptius, analítics i operatius del resultat de la tesi, així com alguns nexes causals que generen patrons de convivència urbana.

Una aproximació des de la lògica de l'anàlisi de marcs interpretatius (Bustelo & Lombardo, 2006) ens ajudarà a (re)compondre la informació fragmentada dels resultats en quelcom vertebrat i sintetitzar les possibles solucions convivencials per (re)pensar les polítiques públiques de convivència metropolitanas.

Tal com hem vist en el segon apartat, la convivència urbana se situa en l'agenda política a finals dels anys noranta, coincidint amb l'arribada d'una nova onada més intensiva de nova immigració. Aquest fet ha influït en dos àmbits: el primer, l'accepció de la convivència com l'absència de conflicte; el segon, associar convivència a bones relacions socials entre col·lectius culturalment diferents.

En el capítol 7, "Què és la convivència?", hem intentat abordar aquest concepte polièdric des d'una perspectiva panoràmica, situant els diferents vectors que caracteritzen la convivència urbana:

- Reconeixement de l'altre com a subjecte de drets.
- Existència d'una relació òptima amb els qui compartim espais i recursos.
- Dinàmiques relacionals basades en el diàleg i la paraula.
- Compartir des del respecte de la diversitat en totes les seves dimensions.

Davant d'això situaríem la implicació o participació comunitària en un altre nivell de maduresa de les comunitats, més enllà de la *good coexistence* o la cultura de la convivència. Atesa l'anàlisi de dades d'EVAM (2016), hi ha un augment dels conflictes de convivència als barris metropolitans (15,9%, 2016; 8,7%, 2012). En paraules de Murrià et al(2017), "es constata, a més, que aquests conflictes no atenyien únicament a dificultats per conciliar pràctiques i usos als espais públics sinó que indicaven, sobretot, un augment de la tensió de les interaccions veïnals als barris metropolitans".

Des del 2003, amb el Primer Pla estratègic Metropolità, fins al 2015, amb la Reflexió Estratègica Metropolitana, hi ha hagut un intent tímid i pobre d'incorporar la convivència metropolitana en l'agenda, amb un biaix entre la dimensió discursiva i les pràctiques. L'any 2017 l'IERMB incorpora la voluntat de desenvolupar la Primera Enquesta de Convivència Metropolitana. D'altra banda, cal destacar que altres institucions de caràcter

supralocal, no exclusivament metropolitanes (Diputació de Barcelona), han impulsat de manera profunda nous plans de convivència locals per poder donar resposta a aquest anhel “lefrevia” del dret a la ciutat.

L'apartat 2 del marc teòric apuntava la necessitat de la construcció d'equips i projectes transversals, aspecte que ha quedat confirmat en el panel d'experts de la mateixa recerca. Alhora, hem pogut evidenciar que és a la unitat d'anàlisi “barri” on es construeix i desconstrueix la convivència; per tant, les possibles solucions, des d'una perspectiva metropolitana, han de situar el barri en la microcirurgia de les accions. Dificilment tindrem convivència metropolitana si les organitzacions del territori no incorporen aquesta mirada. Així doncs, els nous plans estratègics metropolitans han d'incorporar les sinergies i voluntats dels diferents actors (públics, privats, supralocals, etc.).

En aquest context, a la primera dècada del segle XXI van iniciar-se un ventall de propostes de regulació de l'espai públic, des de la normativització com a solució al civisme i convivència. Actualment, davant del seu fracàs, estan repensant l'enfocament del fet urbà des d'una perspectiva convivencial, en què la convivència mediada i l'autoregulació poden tenir un major pes en l'espai públic. El debat entre mixofòbia o mixofília⁸⁷ va mostrar una posició antagònica en la gestió de l'espai públic, fins i tot associant civisme a convivència. La mixofòbia és la percepció negativa sobre la diversitat per part de les persones i els col·lectius. La mixofília és la percepció positiva sobre la diversitat per part de les persones i els col·lectius. Aquesta mirada acaba condicionant el procés de configuració de barris, en què la variable socioeconòmica, és a dir, l'atracció o cordó sanitari del preu de l'habitatge, acaba regulant el perfil d'habitants territorials.

La possible pèrdua de qualitat relacional manifestada a l'EVAMB (2016) mostra un risc d'increment en valors relatius de la presència a l'espai privat o, dit d'una altra manera, la voluntat de colonitzar l'espai públic amb pautes de comportaments de poder en l'espai públic. Aquesta mirada comporta un risc d'hiper-especialització i control dels espais públics per part de les autoritats (Caldeira, 2013).

Les dinàmiques i l'evolució metropolitana han semi-construït quatre categories de barri, en paraules de Murrià et al. (2017):

- **Barris fragmentats:** caracteritzats per la desigualtat i el conflicte per motius econòmics.
- **Barris híbrids:** diversitat d'òrgens en la seva població.
- **Barris envellits:** l'evolució de l'estructura demogràfica metropolitana suposa una certa tendència a l'edisme. El factor gènere és crític però majoritàriament viu a l'espai privat.
- **Barris postmoderns:** adaptats a la lògica cultural del capitalisme avançat, que modela la forma del barri i les seves funcions.

Analitzar el barri des de la perspectiva de la convivència ajuda a conèixer les realitats, tal com hem vist en el capítol d'anàlisi de barris. Cal dir que els dispositius de polítiques públiques “convivencials” han produït amb massa freqüència uns resultats negatius, ja que s'ha associat problemes de convivència a immigració a causa del disseny de dispositius convivencial ineficients.

⁸⁷ Jiménez Asensio (2011).

El treball de camp presentat en l'anterior capítol preveu una deficient capacitat propositiva de i des del territori, en què la perspectiva d'indagació apreciativa és quasi inexistent. Alhora, la perspectiva de la problematització és molt present en els dispositius públics i, en conseqüència, en el discurs que es genera en el territori.

La perspectiva temporal de la recerca ha facilitat l'acumulació de resultats sòlids, atesa la metodologia mixta emprada, com l'espiral d'acció-reflexió de la recerca. La temporització dels instruments de recerca ha estat la següent: revisió de fonts secundàries, enquesta de validació inicial d'indicadors amb experts en convivència, anàlisi de fonts primàries, observació sistemàtica, entrevistes semiobertes i panel Delphi. Aquest eix temporal, que neix l'agost del 2014 i finalitza el març del 2018, ha afavorit la pertinència d'una metodologia que ha facilitat la integració de subjectes i objectes de recerca de manera estructurada. A continuació evidenciem els beneficis substancials que ha aportat cada instrument de recerca:

- **Enquesta amb experts en convivència:** la validació i pertinència dels indicadors a analitzar.
- **Anàlisi de fonts secundàries:** metropolitanes, locals i de barri, per tal de poder aprofundir en els diferents dispositius i impactes dels diferents programes d'intervenció.
- **Entrevistes semiobertes:** els experts sectorials i territorials ajuden a posar focus d'atenció en l'aplicació dels instruments de recerca.
- **Observació sistemàtica:** incorporant elements objectius segons el quadern de treball i la fitxa d'incidents crítics al barri.
- **Panel Delphi:** privilegi de traslladar els elements analitzats i resultats parcials a experts metropolitans i en convivència des de diferents papers. Una prospectiva sobre les polítiques públiques de convivència.

La tercera part d'aquest document ens ha facilitat la possibilitat de conèixer els resultats de cada instrument de recerca i concloure, mitjançant respostes concretes, a la pregunta i els objectius de recerca. Hem pogut produir una sèrie de resultats conceptuals i analítics a través de l'anàlisi de dades de la investigació. Els elements analítics a desenvolupar són quatre:

1.Fet metropolità: existeix una escassa operació de Govern metropolità, atenent les diferents pràctiques i evidències a l'AMB. Alhora hi ha un increment de la voluntat de construir un govern metropolità. Un clar exemple és l'excel·lent feina del Pla Estratègic Metropolità de Barcelona. La clau d'un conflicte és la gestió del poder. Actualment estem vivint un procés similar: necessitem tenir menys poder (municipis) per tenir més impacte (metròpoli). La necessitat de polítiques redistributives només ve donada pel volum i la diversitat.

La Llei 31/2010 del Govern metropolità estableix la necessitat de desenvolupar plans locals de convivència. Actualment hi ha algunes experiències reeixides i esperem que l'impuls des de les diferents institucions i l'acadèmia ajudi a construir convivència des d'una lògica d'impacte.

2.Accepció de convivència: el panel d'experts Delphi, així com l'anàlisi de les unitats ciutat-barri, ha evidenciat que els dispositius construeixen discurs. El discurs hauria de construir dispositius per tal de poder respondre als objectius originals, o bé per tenir l'impacte desitjat segons l'agenda política. El pecat original d'associar dispositius de convivència a immigració comporta una contaminació creuada del poder de les relacions de veïnatge, així com de les nostres competències per poder abordar els conflictes positivament. Per tant, cal dissenyar dispositius amb indicadors d'impacte clars (per exemple, primera acollida, inserció de joves, acompanyament a persones dependents, etc.). És necessari construir un relat

indagador sobre les oportunitats de la convivència per tal de poder disposar d'estructures de barris més sòlides i amb major qualitat de vida.

3. Conflicte de recursos escassos: les polítiques públiques regulen l'espai públic, alhora que els dispositius públics socials posen el focus d'atenció en les persones que tenen més necessitats, per tal de poder afavorir escenaris d'equitat. El malaguanyat discurs de la igualtat versus equitat ha produït conflictes de recursos escassos, en què les persones que "lluiten" pels pocs recursos públics generen dinàmiques mixofòbiques vers l'altre (per exemple, beques menjador, ajudes a subministres, RMI, etc.). En una bona part d'aquests casos, la dimensió cultural ha estat present i ha generat discursos que han influït negativament en els escenaris convivencials.

La crisi econòmica-financera del 2007 va aguditzar aquestes relacions de conflicte, atenent la reducció dels pressupostos en polítiques socials. Aquest fet va provocar i provoca que les administracions locals hagin patit un greu impacte en la gestió d'aquests recursos i que hagin tingut dificultats de governar la complexitat de la situació social.

Per tant, s'ha construït, en molts barris, un discurs mixofòbic vers l'altre malgrat la causalitat de l'aprimament dels recursos públics per més població afectada. Aquesta situació provoca una complexitat narrativa que fa que dinàmiques populistes i simplistes hagin guanyat quota de mercat en l'imaginari col·lectiu dels barris.

4. Dèficit de transferència des de l'acadèmia: en aquest apartat i en l'apartat dos hem pogut constatar que la literatura científica, i especialment la recerca, no ha estat gaire present en l'àmbit de la convivència, malgrat l'intelligent esforç d'alguns equips a Espanya i a escala internacional.⁸⁸ Malgrat que, coneixem les males jugades que produeix la dissonància cognitiva en les polítiques públiques, el major conreu d'indicadors de procés que d'impacte i el biaix del disseny freqüent de polítiques públiques no basades exclusivament en recerca o experiències reeixides. Segur que un major conreu de la recerca des de l'acadèmia hauria estalviat errors en la gestió de la convivència al territori.

Aquesta recerca naixia amb una necessitat de coneixement per transformar les polítiques de convivència metropolitanes i, molt especialment, per descobrir les variables crítiques per a la convivència a les ciutats de l'Àrea Metropolitana de Barcelona. Creiem que hem donat resposta a aquesta pregunta, motor de la recerca. Alhora intentàvem poder tangibilitzar els fruits de l'apartat 3, vinculat a la dimensió empírica de la investigació. Els dos objectius de la recerca eren: primer, identificar els resultats convivencials de les ciutats metropolitanes; segon, definir els factors clau de la millora de la convivència a les ciutats metropolitanes. El primer objectiu de recerca ens porta al present, a l'estat actual de la convivència, amb les diferents dades que hem pogut analitzar en l'apartat anterior. El segon objectiu ens porta a una dimensió prospectiva, de futur. Així doncs, per tal de poder aprofundir més en les conclusions i aportacions de la recerca, volem destacar-ne elements clau dels dos objectius.

⁸⁸ Vegeu les enquestes internacionals de referència des de la metròpoli com són: Project on Human Development i Chicago Neighborhoods; Social Capital Community Benchmark Survey; Home Office Citizenship Survey i Community Life Survey; Accounting for Everyday: An Australian Study.

Objectius de la recerca

Objectiu de recerca núm. 1. Identificar els resultats convivencials de les ciutats metropolitanes

La recerca ha donat resposta a la intenció de conèixer els resultats de convivència en una dimensió macro (escala metropolitana) i micro (barri). Els indicadors de convivència analitzats vinculats a una dimensió problematitzadora són autopercebuts per la població de manera diferent segons el seu grau de victimització i segons les dinàmiques de vulnerabilitat socioespacials (espais de pas – espai de residència).

Hem de tenir present un cert increment del temps d'estada en l'espai privat per part de certs col·lectius (adults – classe mitjana, gent gran). Algunes dades en l'àmbit europeu mostren que el 49,7% de la població considera que es pot parlar d'assumptes íntims i personals amb un màxim de tres persones del seu entorn (Enquesta Social Europea, 2014). Només el 13,5% de les persones que pateixen alguna malaltia poder recórrer a persones més enllà del seu cercle familiar (IDESCAT, 2011). Aquestes dades manifesten la necessitat de conrear els vincles socials de manera positiva a l'espai públic. Des d'una perspectiva beckiana, s'observa un cert procés d'individualització dels processos d'emancipació social; de fet, la reducció de cercles de suports, especialment en urbs diverses, fa que els processos d'individualització creixin. La reducció dels pressupostos públics aguditza i promou aquest fet (-15% de despesa social entre el 2010 i el 2015 a Catalunya).⁸⁹

Entre el 2012 i el 2014 hi ha un increment substancial de les persones amb llibertat de decidir com viure la seva vida (68,45%, 2012; 73,5%, 2014).⁹⁰ Aquest 4,5% d'augment situa un bon nombre de persones que perceben que tenen un alt nivell de decisió en el seu itinerari vital. Alhora, el mateix èxit d'alguns processos d'individualització cosifica l'imaginari de *rider*, segons el qual tu mateix te'n sortiràs, la qual cosa fa patent aquella frase d'Ulrich Beck (1998): "El sistema ens demana solucions biogràfiques a contraccions sistèmiques".

Aquestes dades esdevenen encara més interessants si observem que el 48,8% de la població té poc o gens d'interès per la política, segons el Sondeig d'Opinió de Catalunya (2016). L'anàlisi de patrons de comportament electoral apunta un nexa causal entre nivell de renda i participació electoral. En són exemples els casos de Badia del Vallès i Sant Cugat del Vallès: el primer municipi té un nivell de renda familiar disponible de 13.900 € anuals, i presenta un 52,6% de participació electoral en les eleccions municipals del 2014; el segon, en canvi, té un nivell de renda de 21.300 € anuals, i la participació electoral en les eleccions municipals del 2014 és del 61,1%. En altres processos electorals els gaps són més aguts.

D'altra banda, hi ha una sèrie d'elements, que hem pogut aprofundir en l'apartat anterior, com són l'índex de victimització i de conflictes de convivència. Com veurem més endavant, la victimització està vinculada a una sèrie de variables primàries de convivència, com l'accés als recursos socials bàsics, l'habitatge i l'urbanisme social i de qualitat; en canvi, els conflictes de convivència avancen, en la piràmide dels conflictes, vers un segon grup apunta amb el fet de conviure i els vincles socials.

⁸⁹ Font: Departament d'Economia de la Generalitat de Catalunya.

⁹⁰ Dades elaborades per equip Institut quotidianitat a partir de l'Enquesta Social Europea, 2014.

L'EVAMB (2017) situa la victimització a la ciutat de residència (39,2% al mateix barri, 43,4% en altres barris de la ciutat). Els espais d'atracció delictiva són, en un 67,5%, espais de trànsit i de mobilitat forçada; en canvi, exclusivament el 32,5% són entorns residencials. És una xifra rellevant, que ens permet incorporar el vector de la mobilitat com una causa necessària en la victimització. Alhora, els processos de victimització, malgrat el baix índex actual (22,6% , 2017), incorporen experiències que poden aguditzar l'agenda del control social i una major regulació punitiva de l'espai públic. La victimització residencial és més vulnerable, tenint en compte el nombre superior d'accions a la nit, ja que se cerca facilitat i volum. La victimització de la mobilitat cerca rendibilitat.

Les dades de l'EVAMB, juntament amb les entrevistes i l'observació sistemàtica, incorporen algunes variables dependents com a claus en la convivència urbana. Aquestes són: persona ocupada, gent gran, diversitat d'origen, densitat urbana, nivell socioeconòmic. La dimensió psicològica de la convivència i l'autoseguretat percebuda per les persones en l'espai públic generen diferents tipologies de comportaments públics. Les persones ocupades tenen un major nivell de mobilitat, ja que transiten a zones urbanes node, que apareixen com a espais de major conflictivitat (sorolls, brutícia, sensellarisme, etc.). La gent gran incorpora un doble relat: l'espai públic actual versus l'espai públic passat. En el primer, les seves capacitats són diferents de les del passat: hi ha un procés de sol·licitud i la necessitat d'acceptar que les generacions han passat i que l'espai públic és un altre. Aquest fet s'aguditza en els casos de família que viu lluny i amb un percentatge significatiu de població d'origen estranger, que serveixen de boc expiatori de la mirada negativa sobre la modificació de l'espai públic i les dinàmiques de convivència. La dissonància cognitiva és una gran aliada per construir aquest tipus d'imaginari i, per tant, la necessitat manifestada pels experts del panel Delphi de (re)pensar el com de les intervencions serà crítica en un futur.

L'anàlisi de les dades globalitzades apunta una sèrie d'indicadors crítics per a la convivència urbana. Un primer bloc és el dels recursos socials bàsics, en què se situen les necessitats bàsiques, amb l'habitatge, com l'element cabdal. La qualitat de l'espai públic i l'urbanisme de qualitat incorporen la dimensió pública aquest primer bloc. Per tant, l'essència de la convivència és poder donar resposta a una sèrie de variables crítiques higièniques per poder disposar d'un bon adob per a la convivència motivacional. Aquest fet no comporta que existeixi una major sensació de conflictivitat en entorns multi-problemàtics, sinó que la dimensió substantiva en els entorns o col·lectius que no tenen cobert aquest primer bloc és més crítica i major. Més endavant podrem aprofundir en la piràmide convivencial.

En un segon bloc, aquestes variables explicatives són d'una dimensió metodològica, és a dir, sobre com treballem. L'anàlisi de dades de ciutat i barri i l'anàlisi d'experts destaquen el curt-placisme, la manca d'equips transversal territorials, els models caducs d'intervenció, la falta de focus d'atenció o una ineficient coordinació com a variables crítiques per donar resposta òptima a les necessitats convivencials. És a dir, abans de (re)pensar els dispositius necessitem repensar com treballem i, després, dissenyar els dispositius. Si no, ens trobem que tindrem un conjunt d'indicadors vanitosos de procés, que ens mostraran la psicomorfològia del nostre treball, però no l'impacte. Com a exemple podem veure les dades dels Cercles de Comparació Municipal de la Diputació de Barcelona, en què observem que en l'anàlisi del SOL (Servei d'Ocupació Local) hi ha 64 indicadors de procés i cap d'impacte. Anteriorment s'apuntava la necessitat de millorar la transferència des de la recerca cap al disseny de les polítiques públiques; alhora, hem de pensar què mesuram i per a què. Si en un àmbit com el Servei d'Ocupació Local no mesuram el nivell d'inserció, responem a la missió del nostre servei?

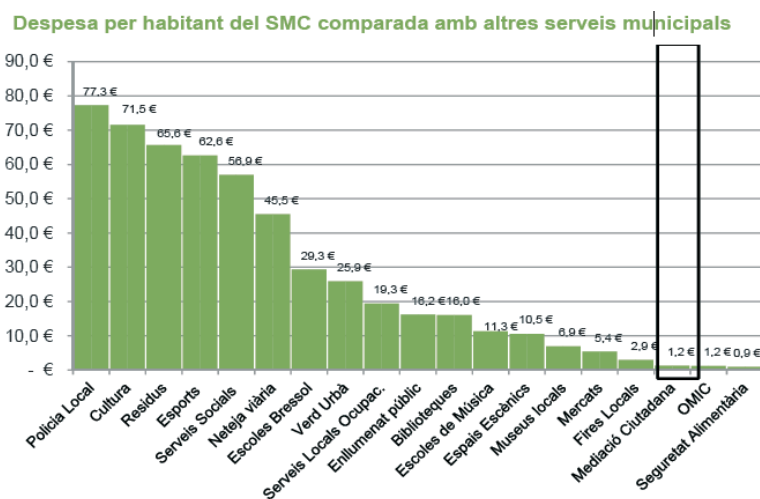
Un tercer i últim bloc situa en el pes de les diferents variables independents una de les claus de la convivència urbana. Els dispositius més crítics serien aquells focalitzats al fet relacional (convivència, participació, serveis culturals o serveis personals). Alhora, aquest dispositiu ens donaria una resposta parcial als elements de recursos socials amb les prestacions passives derivades pels serveis públics. Tenint en compte aquest punt, aquests dispositius estarien enfocats al segon nivell de la piràmide convivencial (vincles socials).

Els dispositius d'intermediació pública en l'àmbit econòmic o disciplinaris i normatius se situen en un segon lloc. Quan n'analitzem l'impacte, veiem que redueixen de manera notable la seva capacitat en la millora de la convivència. Recordem les dades⁹¹ del tercer apartat: dispositius de gestió de la convivència (criticitat: 1,33; impacte: 2,8); dispositius d'intermediació pública en l'àmbit econòmic (criticitat: 2,33; impacte: 2,73); dispositius disciplinaris i normatius (criticitat: 2,33; impacte: 2,93). Per tant, podríem afirmar que existeix una adequació de la pertinència de les variables independents —dispositius, però l'impacte dels quals no és l'adequat, atenent les variables explicatives que s'han comentat en l'apartat anterior (dimensió metodològica, corresponsabilitat ciutadana, perspectiva de coproducció, etc.).

Tenint en compte la prioritat manifestada en les dades de la recerca de més recursos socials i millors per assegurar una convivència urbana adequada, aflora la necessitat d'incorporar a les polítiques públiques de convivència el govern multinivell. Per tant, els dispositius o nivells institucionals amb competències d'habitatge, urbanisme o prestacions seran crítics per poder tenir una convivència adequada en el primer bloc de la piràmide convivencial.

Més enllà del que s'ha apuntat més amunt, la necessitat de donar cobertura des de polítiques públiques multinivell a les necessitats socials bàsiques, també cal poder equilibrar els recursos associats als diferents dispositius en funció del seu nivell de criticitat, tenint en compte que, com hem vist, hi ha un biaix entre criticitat i impacte. A continuació podem veure la destinació pressupostària als diferents dispositius analitzats en els Cercles de Comparació de la Diputació de Barcelona (2016), amb la ràtio de despesa per habitant.

Gràfica 52. Despesa per habitant de l'SMC (Serveis Municipals de Mediació Comunitària)

Font: Cercles de Comparació DIBA, 2016

⁹¹ Escala d'1 a 3.

Tenint en compte les dades relatives als serveis de mediació, cal veure algunes dades que donen una perspectiva de la regió metropolitana pel que fa a aquest tipus de servei:⁹² La cobertura a la població és d'un 62,3% (sense comptar-hi la capital catalana), un 32,9% dels casos gestionats arriben a un acord, el grau de satisfacció entre els usuaris és de 2,6 (escala 1-3), i en el 72% dels casos es tanquen en menys de 60 dies.

Els resultats de la recerca suggereixen una piràmide convivencial des d'una perspectiva maslowiana, en què clarament tenim diferenciats tres blocs en cinc nivells, en els quals es defineixen els indicadors de convivència metropolitans. Per poder integrar aquesta perspectiva hem de remetre'ns a la posició de l'autor en el capítol 7 sobre la dimensió substantiva de la convivència. Cal dir que els resultats de la recerca han destacat aquells factors higiènics i motivadors.⁹³ Els factors higiènics són els bàsics per a una convivència metropolitana adequada, no des d'una perspectiva d'absència de conflicte, sinó des d'una perspectiva lefreviana del dret a la ciutat. Per tant, els factors higiènics serien els recursos socials bàsics, habitatge digne i urbanisme social de qualitat. Els factors motivants són aquells relacionats amb els vincles socials (relacions socials, abordament positiu del conflicte de convivència, implicació i participació comunitària).

A continuació mostrem la figura d'aquests factors:

Figura 17. Factors de convivència

Font: elaboració pròpia a partir de Herzberg

⁹² Cercles de Comparació Municipal, serveis de mediació, 2016, DIBA.

⁹³ És un paral·lelisme amb la teoria de la satisfacció en el treball de Frederick Herzberg (1968).

Anteriorment hem esbossat la piràmide convivencial segons els resultats de la recerca. Aquesta piràmide presenta tres nivells: primari, aquell que incorpora els recursos socials bàsics, l'habitatge accessible i digne, la seguretat física i l'urbanisme social de qualitat; el segon nivell, relacional, que incorpora els vincles socials (relacionals, abordament positiu dels conflictes de convivència), i finalment, el tercer nivell, de la participació comunitària, que seria un últim nivell prèmium.

Com apuntàvem en el capítol 7, la convivència és una dolça condemna, ja que no podem escollir si conviure o no: ho hem de fer. Existeixen aquests elements bàsics, que faciliten una convivència plena, i que permeten accedir a una esfera relacional plena.

El segon nivell, el relacional, integra aquelles consideracions molt més presents en l'espai públic i, per tant, aquell indicador crític de barris i usos dels espais que sorgia en els resultats del panel d'experts-observació. I finalment, la participació comunitària és aquest nivell prèmium, segons el qual podem conviure de manera positiva sense tenir un bon nivell d'implicació comunitària, però no podem estar implicats sense tenir una intensa xarxa de relacions socials.

A continuació presentem la piràmide convivencial segons els resultats de la recerca:

Figura 18. Piràmide dels nivells de convivència urbana

FONT: Elaboració pròpia

Objectiu de recerca núm 2. Definir els factors clau de la millora convivencial metropolitana

L'anterior bloc pretenia construir les respostes al primer objectiu de recerca. Aquells resultats anteriors definien una situació del present, juntament amb la possibilitat de desenvolupar nous marcs analítics que ens ajudin a conceptualitzar i mesurar la convivència, com veurem a continuació.

Aquest bloc pretén analitzar les conclusions de la recerca per definir els factors clau que afavoreixen la millora convivencial; per tant, incorporarem alguns elements del bloc anterior per poder enllaçar-los amb les conclusions del segon objectiu de la recerca.

La convivència i la necessitat primària de necessitat d'interaccions veïnals poden afavorir, en alguns casos, segons les variables analitzades en el bloc anterior (densitat, nodes de centralitat, gènere o edat,) la generació de problemes d'alterofòbia (Nieuwenhuis et al., 2013). L'increment dels conflictes de convivència⁹⁴ que es refereixen al segon nivell de la piràmide pot provocar un empobriment de la qualitat de les relacions socials en l'espai públic. Aquesta mixofòbia i alterofòbia poden afavorir un relat i discursos versus el control social (Caldeira, 2007; Delgado, 2007).

Els barris extremament vulnerables desenvolupen un alt nivell de resiliència urbana, atès que existeixen col·lectius més homogenis i amb interessos i necessitats comuns. La recerca Barris i crisi (Blanco et al., 2016) ha evidenciat pràctiques d'innovació social diverses i potents entre territoris i col·lectius molt vulnerables.

Recuperant la definició de convivència feta en el capítol 7 i el desenvolupament de les conclusions d'aquest capítol, podem afirmar que existeix una percepció dual del concepte de convivència. La primera dimensió té a veure amb els elements higiènics de què parlàvem anteriorment, és a dir, amb una dimensió sistèmica de la convivència. La segona dimensió té a veure amb la capacitat d'establir connexions o relacions positives en l'espai públic. Així, els resultats que hem pogut conèixer a través de l'EVAMB manifesten conflictes de convivència biogràfics —per tant, del segon i tercer nivell de la piràmide convivencial.

Així doncs, hi ha unes variables que incrementen les possibilitats de tenir un conflicte de convivència de segon nivell. Aquestes són: major nivell d'instrucció i ingressos familiars, joves i adults entre 30 i 44 anys i actius al mercat laboral. Podem observar que aflora aquesta percepció del conflicte quan els factors higiènics de la convivència estan resolts i quan tenim una major exposició a l'espai públic.

La recerca plantejava tres grans variables dependents d'anàlisi: dispositius de convivència, dispositius d'intermediació econòmica i dispositius normatius. En el bloc anterior n'hem pogut veure l'impacte actual en la convivència metropolitana. Alhora, el treball de camp i els resultats de la recerca han presentat noves variables independents, com són: els recursos socials bàsics, habitatge digne i accessible, urbanisme i espai públic de qualitat. Aquestes variables són les que condicionen més el primer nivell de la piràmide de la convivència.

⁹⁴ EVAMB 2012–2016.

Les variables dependents que són claus en la millora convivencial i en els conflictes associats, tal com s'ha apuntat en l'anterior bloc, són: edat, joves i adults entre 30 i 44 anys; el gènere, especialment en la franja d'edat de més de 65 anys; la densitat urbana heterogènia, i així com els nodes de centralitat amb un alt nivell de trànsit a l'espai públic. Ens referim especialment a dues variables: alta densitat i nodes de centralitat.

A través del treball d'observació, entrevistes i anàlisi de fonts secundàries de diferents programes als barris, hem pogut constatat que no existeix una percepció de convivència negativa en les àrees residencials amb una certa homogeneïtat de col·lectius. Quant a la morfologia de barris com Santa Rosa – Raval, a Santa Coloma de Gramenet, o Sant Cosme, al Prat de Llobregat, val a dir que aquests barris són heterogenis en si mateixos, però tenen zones residencials homogènies per cessions censals en aquestes zones, les pràctiques de convivència a l'espai públic són tolerades quan la població forma part de manera majoritària dels codis de conducta del costum. En canvi, en aquestes zones censals pivoten altres pautes de conductes que no són acceptables en altres cessions censals del mateix barri. Alguns exemples serien: bugada al carrer, música al carrer, menjar al carrer, franges horàries de soroll, ocupacions il·legals de pisos, etc.

Alhora, trobem conflictes de convivència quan hi ha canvi de residents amb mobilitat interna del barri o externa. Majoritàriament la mobilitat és externa, ja siguin persones d'altres municipis o d'origen estranger. Ací, en la mixtura d'usos i creences de convivència a les comunitats i usos del barri, és on esclata el conflicte de convivència, ja que el grup amb més antiguitat al lloc defineix les bones pràctiques d'urbanitat. Altres recerques associades han pogut copsar aquesta situació en el reagrupament de persones en un parc públic d'habitatge amb una gran diversitat cultural (Torres, 2010).

Aquests factors es vinculen a les línies de recerca, en què l'urbanisme intenta afavorir les relacions comunitàries i evitar segregacions per gènere o procedència (Medina, 2010; Jacobs, 1961). En aquests espais d'alta homogeneïtat residencial, hi podem viure el concepte de vigilància natural de Jacobs. En paraules de Wenger (2001), les comunitats de pràctica tenen interessos i necessitats anàlegs, la qual cosa provoca l'homogeneïtzació més gran i la construcció d'identitats a través del conflicte amb els altres.

Les dinàmiques de conflictes derivades de la diversitat multicultural massa vegades han deixat de banda la crisi de valors cadastrals, el quals condiciona el lloc de residència. Evitar per acció o omissió aquests debats genera una proliferació de discursos xenòfobs vers els altres, ja que és més fàcil que interpellar-nos a nosaltres mateixos i a les nostres circumstàncies.

El panel d'experts apunta la necessitat de canvis: el com de les polítiques i els dispositius, més enllà del què. Aquest fet provoca l'aparició del paradigma CO en totes o alguna de les fases del procés de generació de les polítiques per part de la comunitat i dels actors que hi participen activament. Aquest factor està vinculat al concepte de *placemaking*, que fomenta una organització activa i un lideratge comunitari en la planificació de l'urbs. Actualment ONU-Habitat ha desenvolupat el programa Ciutats més segures per afavorir un major sentit de pertinença a la comunitat. Els treballs de Baker (2016) han impulsat models de *convivència mediada* per tal de promoure un model d'acció que faciliti la importància de la seguretat sense focalitzar les accions en mesures penals o de control social abusiu. En aquest sentit, és rellevant el que s'apuntava en la prospectiva Delphi de potenciar els dispositius de mediació comunitària i restaurativa per millorar l'impacte en la convivència metropolitana.

Els nodes de centralitat i mobilitat forçada són l'altra cara de la moneda del paràgraf anterior. L'alt grau d'heterogeneïtat (usos, sorolls, residus, mobilitat, residents, comerciants, oficines, gent de pas, etc.) genera un alt grau de complexitat. Alhora, el treball de camp evidencia que, si bé és una molèstia, forma part de l'estàndard d'estar a la metròpoli. Es produeix un efecte similar en les neurones mirall: tinc una molèstia, però la resta, també; ergo, és menys molèstia. Aquest fet provoca que les persones no ho percebin com a problemes de convivència. Alhora existeix un biaix entre residents i els no-residents, ja que els primers sí que perceben aquests mateixos elements com un problema de convivència, perquè afecten el seu espai privat; en canvi, la resta no ho percep així.

Aquesta diferenciació entre afectacions a l'espai privat i a l'espai públic defineix l'accepció autopercebuda de la convivència per part de la ciutadania, segons la qual els problemes a l'espai públic són convivència, però la resta no són problemes de convivència. Davant d'això ens trobem amb un biaix entre les fonts primàries derivades del treball d'observació i entrevistes i els experts Delphi. Els factors sistèmics de convivència són definits des del panel; en canvi, l'accent sobre els biogràfics són apuntats des de la ciutadania, i ací és on es reclamen els dispositius de convivència o normatius.

La dimensió metodològica de millora dels factors de convivència forma part dels resultats de la recerca, segons la qual cal més enfocament territorial dels dispositius normatius i d'intermediació, i més gran. Els espais socio-residencials de major vulnerabilitat són aquells que disposen de més capital cultural (Bourdieu, 1985), i precisament per aquest fet són aquells que necessiten una major eficàcia de les polítiques públiques (per exemple SOL, 2016). Sovint existeix un cert discurs sobre la pertinència de la igualtat en l'assignació dels recursos públics, ara bé, aquesta posició no és equitativa, ja que planteja escenaris d'origen desigual. Les polítiques públiques redistributives haurien de pal·liar aquest fet. Davant d'això, és més crítica la dimensió metropolitana per poder millorar l'impacte dels dispositius (Cochrane, 2007).

El binomi homogeneïtat-heterogeneïtat genera dificultats de canvi de cicle ràpid, atesa la deficient mobilitat voluntària a l'Àrea Metropolitana, a causa, entre altres factors, del gran percentatge d'habitatge en propietat (74,7%, 2016; 69,2%, 2011). L'habitatge contínuament està en mans dels operadors privats i, per tant, del *laissez faire* d'un mercat en el qual, en un període de crisi important, s'ha incrementat la tinença de l'habitatge principal en règim de propietat.

El nivell 3 de la piràmide de convivència articula la participació comunitària com a estatus premium en la convivència urbana. Cal dir que la recerca, realitzada d'acord amb la revisió bibliogràfica o el treball de camp, evidencia que aquesta convivència no és quelcom homogeni i majoritari, sinó que sovint es manifesta des de grups socials petits i poderosos, que desenvolupen accions concretes i focalitzades per millorar la convivència urbana. És exemplificador el Festival Esperanzah, que es du a terme anualment al barri de Sant Cosme, i que genera una afluència de més de 30.000 persones en un espai que no seria visitat sense aquesta iniciativa. Un altre exemple recent és el bloc de pisos de l'avinguda de Barcelona, núm. 116, a Sant Joan Despí on per primera vegada els llogaters d'un bloc sencer han imposat les condicions de lloguer al propietari (Goldman Sachs).

La mirada païdocèntrica de la comunitat homogènia i amb una participació àmplia possiblement està allunyada de la realitat. Ara bé, està molt present i amb futur en aquesta nova convivència metropolitana aquelles relacions veritables a partir de necessitats comunes i d'accions definides temporalment, que no

esperen sumar persones per treballar, sinó que treballen i acaben sumant persones. Aquestes situacions no neguen les teories de Putman (2000), sinó que les actualitzen.

Taula 15. Estructura de variables dependents i independents post-recerca

ESTAT	VARIABLES INDEPENDENTS	VARIABLES DEPENDENTS			
		Edat	Gènere	Densitat urbana	Node de centralitat o mobilitat forçada
Ex-novo	1. Dispositius de convivència	→	→	↑	→
	2. Dispositius de intermediació econòmica				
	3. Dispositius Disciplinaris				
Post-novo	4. Recursos socials bàsics Habitatge	→	→	↑	→
	5. Espai públic i urbanisme de qualitat				

Font: elaboració pròpia

En aquesta perspectiva de futur en què se situa el segon objectiu de la recerca —els factors clau de la millora convivencial metropolitana— tornem a recuperar la mirada de la indagació apreciativa, la qual ens enfoca cap al futur i l'abundància versus el passat i els problemes. En aquest context les solucions derivades dels resultats de la recerca són: més mediació i cultura restaurativa comporten la necessitat de (re)pensar el pes dels dispositius i dotar-los de major pressupost per poder tenir un impacte associat a la finalitat expressada en la recerca. La segona solució o resposta és la corresponsabilització de la ciutadania; per tant, és la relació quid pro quo, en què s'enllaça el paradigma CO amb l'apoderament. Aquesta perspectiva incorpora la potencialitat dels drets i deures ciutadans amb una consciència reflexiva dels nostres comportaments a l'àgora pública. Sense qüestionar-nos a nosaltres mateixos, difícilment podrem construir vincles sans i, per tant, barris segurs i saludables.

En el bloc anterior ja s'ha abordat el possible biaix sobre la impossibilitat dels dispositius locals de donar una resposta globalitzada i eficaç a les necessitats socials bàsiques i, per tant, la necessitat d'avançar en estratègies multinivell. Aquestes estratègies no han de trencar el binomi públic-privat, sinó que han d'anar més enllà, i incorporar experiències i dinàmiques del fet comú per tal d'abordar canvis substancials i sostenibles als nostres barris (Nello et al., 2017).

El factor habitatge es manifesta en el primer eix de la piràmide de convivència; per tant, evidencia la necessitat de donar-hi resposta des de les polítiques públiques. Actualment el parc d'habitatge social metropolità es troba entre l'1,09% i l'1,93%, segons àmbits territorials el 2011. Aquesta dada contrasta amb altres àrees metropolitanes europees, que se situen per sobre del 18%, o la ciutat d'Amsterdam, amb el 48%, quan la mitjana europea és del 18%. Necessitem mirades i polítiques a llarg termini per

poder canviar aquesta situació en una generació. Les polítiques públiques evolucionen molt lentament i les necessitats vitals són de cicle curt. Quantes generacions encara han d'esperar?

Finalment, (re)pensar les ordenances de civisme i convivència sorgeix com una necessitat, però menys rellevant que els altres tres factors. El treball de camp, la perspectiva etnogràfica i l'anàlisi quantitativa ens donen algunes possibles respostes: poc impacte de la regulació, dificultat de fer-la complir i més impacte en els tres nivells convivencials definits en el bloc anterior. Alhora, aquest factor està íntimament vinculat a l'espai de qualitat i urbanisme social, que hem pogut veure que té impacte en la perspectiva de seguretat i en la reducció de l'autopercepció de seguretat. Ací tenim una trajectòria de transformació urbana, segons la qual es pot construir ciutat a escala humana i definir els espais com a llocs d'estada i no exclusivament de pas.

El coneixement dels factors clau per a la millora convivencial són útils, però no assegura l'èxit en el desenvolupament de noves polítiques públiques. Les principals dificultats per poder desenvolupar noves solucions i respostes convivencials eficaces són el com treballem i, tal com s'apuntava en la tercera part de la recerca. És aquest 75% de les dificultats, el que necessita ser modificat, i no els nous QUÈ: nous dispositius o noves polítiques generaran noves dinàmiques de terra cremada, que dificultaran en el futur implantar polítiques convivencials reeixides.

El mantra del curt-terminisme vinculat a processos electorals és un clàssic que torna, ja que amb massa freqüència es plantegen grans processos transformadors en cicles curts. Problemes complexos requereixen solucions complexes.

Hem de recuperar de nou l'exemple paradigmàtic del barri de Sant Cosme en contraposició al de la Mina (Sant Adrià de Besòs): el primer, amb menys dotació de recursos, ha transformat notablement un barri en una generació.

Apuntàvem en l'apartat anterior la bona pràctica de pensar abans de fer. Les administracions públiques i el tercer sector són màquines de fer, malgrat que a vegades costa assumir que existeixen pràctiques caduques, que no funcionen, que no donen resposta als objectius i que, per tant, s'han de canviar (per exemple, la participació en els consells sectorials municipals).

Necessitem una millora de la coordinació efectiva, la qual cosa vol dir fer més amb menys. El nombre de reunions o membres que hi assisteixen no és proporcional a la seva efectivitat. Clarificar papers, processos de presa de decisions, equips autònoms... afavoreixen una coordinació efectiva per poder donar resposta als cicles vitals, més que als cicles administratius de la "gestió" de la convivència urbana.

Les quatre accions principals per a la millora de la convivència metropolitana el 2030 estan molt alineades entre si: habitatge digne i accessible; més mediació comunitària i millor, més recursos socials bàsics i millors, i finalment, més educació a primària i secundària sobre la convivència a la ciutat i més bona.

Aquesta estructura reflecteix la piràmide convivencial, on hi ha factors sistèmics i biogràfics que intervenen en els conflictes comunitaris. Alhora, apareix un nou factor de futur per a la millora de la convivència urbana: l'educació sobre convivència urbana en escoles i instituts. Aquest és un factor crític, que situa la competència sobre la gestió del conflicte com un element complementari al currículum. Alhora, podem

valorar una perspectiva sistèmica de com articular els centres educatius en una perspectiva d'aprenentatge a temps complet – Educació 360 (Fundació Bofill, 2018). En l'apartat anterior incorporàvem una de les tipologies de barris envellits; en aquests barris a vegades s'aguditza l'envelliment, a causa de la manca d'una oferta educativa innovadora. Les experiències d'escoles magnet (Bofill, 2018) incorporen un pol d'atracció de famílies joves cap a aquests barris, per tal de poder gaudir d'aquesta oferta educativa (en són exemples l'escola els Encants, La Sínia, etc.).

Gràcies a tot això, hem pogut visualitzar els factors clau de la convivència metropolitana de cara a futur, així com la necessitat de (re)pensar les pràctiques metodològiques abans de repensar els dispositius. Hem pogut definir aquelles variables dependent amb més o menys impacte en la convivència metropolitana. Disposem dels factors clau que incrementen el factor de risc de conflictes comunitaris en funció de la relació de variables dependents. La definició de la piràmide convivencial i els seus diferents nivells ens faciliten elements analítics per focalitzar les polítiques públiques de convivència metropolitana.

BIBLIOGRAFIA

- AAVV (2015). *Informe Anual*. Oxfam Internacional. Londres.
- AAVV (2016). *La metropoli en 100 indicadors*. AMB . Barcelona.
- AAVV (2017). *Informe Anual*. Oxfam Internacional. Londres.
- AAVV (2017). *Projectes d'innovació educativa comunitària Ingredients d'èxit i reptes*. Fundació Bofill. Barcelona.
- ABBAS TASHAKKORI, A; TEDDLIE, C. (Eds.)(2003). *Handbook of mixed methods in social an behaioral research*. Sage, Thousand, California.
- ABBAS TASHAKKORI, A., Y TEDDLIE, CHARLES (EDS.) (2003). *Handbook of mixed methods in social and behavioral research*. Sage, Thousand Oaks, California
- ABRAMS, P; BULMER, M. (1986). *Neighbours*. Cambridge: Cambridge University Press.
- ACEBILLO, J.A. (1998). *Barcelona: servidor central de la xarxa*. *Revista Econòmica de Catalunya* núm 34. Barcelona.
- ACEMOGLU, D; ROBINSON, J (2012). *Por que fracasan los países*. Deusto. Madrid.
- ACLAND, A.F. (1993). *Cómo utilizar la mediación para resolver conflictos en las organizaciones*. Barcelona. Paidós.
- ADELANTADO, J (2000). *Cambios en el Estado de Bienestar: políticas sociales y desigualdades en España*. Icaria. Barcelona.
- ALLAN, G. (2008). "Flexibility, friendship, and family". *Personal Relationships*, 15 (1) *America Prospect* 13 (spring):35-42
- AMIN, A. (2002). *Cities reimagining the urban*. Polity Press. London.
- AMIN, S (2014). *Epilogue: The Machinery of Urban Resilience*. Social Science.
- ANDERSON, B (1983). *Imagined communities: reflections on the origin and spread of nationalism*. Verso Book. London
- APPLETON J. (2015). "From Rights to Privileges – The Refeudalisation of the Public Sphere" , Notes on Freedom, Available online at: <http://notesonfreedom.com>
- AUBREY, K. Y RILEY, A. (2016). *Understanding & Using Educational Theories*. London: SAGE
- AUGÉ, M. (1998). *Los no lugares. Eapacio para el anonimato*. Gedisa. Barcelona.
- BACH, E; DARDER, P. (2004). *Des-educat. Una proposta per a viure i conviure millor*. Edicions 62. Barcelona
- BANERJEE, T (2001). "The future of Public space: beyond invented streets and reinvented places, *Journal of the American planning Association*, 67
- BANNISTER, J; FYFE, N; & KEARNS, A. (2006). "Respectable or respectful? (in)civility and the city". *Urban studies*, 43 (5/6).
- BAR-ON, DAN (1992). *The Dilemma of size from a system learning perspective: the case of the kibbutz*. Greenwich, Conn.
- BARKER, A. (2016). "Mediated Vonviviality and the Urban Social order: reframing the regulation of public space". *British Journal of criminology*.
- BARUCH, R.A.; FOLGER, J.P. (1996): *La promesa de la mediación. Cómo afrontar el conflicte a través del fortalecimiento propio y el reconocimiento de los otros*. Editorial Granica. Barcelona.
- BAUMAN, Z. (2002). *Modernidad líquida*. FCE. Argentina.
- BAUMAN, Z. (2003). *Comunidad. En busca de seguridad en un mundo hostil.Siglo XX*. Madrid.

- BAUMAN, Z. (2003). *Individualmente pero juntos*. Pp. 19-26. en BECK, U. *La individualización*. Paidós. Barcelona.
- BAYONA, J. I GALEANO, J (2015). "Assentament territorial de la població estrangera a l'àrea metropolitana de barcelona en el segle xxi", A: DOMINGO , A (ED.) *Migraicons del sgle XX i XXI a Catalunya. Una mirada Candeliana. Anàlisi sociodemogràfica, Col.lecció Ciutadania i immigració, Departament de Benestar Social i Família, Generalitat de Catalunya, p.99-126*
- BECK, U; y BECK-GERSHEIM, E. (2003). *La individualización*. Paidós. Barcelona.
- BECK, U. (1998). *La sociedad del riesgo. Hacia una nueva modernidad*. Paidós. Barcelona.
- BECK, U. (1999). *¿Qué es la globalización?*. Paidós. Barcelona.
- BECK, U. & WILLMS, J.(2003). *Conversations with Ulrich Beck*. Cambridge: Polity Press.
- BELLMAN, H.S. (1998). "Some reflections on the practice of mediation". *Negotiation Journal*, vol.14. nº3, 205-210.
- BILBENY, N (1999). *Democracia para la diversidad*. Barcelona. Ariel.
- BLANCO, I. GOMÀ, R. (2002). *Gobiernos locales y redes participativas*. Ariel, Barcelona
- BLANCO, I.; CRUZ, H.; MARTÍNEZ, R.; ET AL (2016). "Innovació social i polítiques públiques: reptes i oportunitats" (IGOP); *Bellaterra: Generalitat de Catalunya (Departament de Governació i Relacions institucionals); Informe IGOP online*
- Boada, M.; Capdevila, L.(2002). *Biodiversitat urbana*. Ajuntament de Barcelona. Barcelona .
- BOQUÈ, M.C (2003). *Cultura de la Mediación y cambio social*. Gedisa. Barcelona.
- BORJA J, CASTELLS M (1998). *Local y global. La gestió de les ciutats en la era de la informació*. Taurus, Madrid
- BORJA, J; MUIXI, Z. (2001). *L'espai públic: ciutat i ciutadania*. Diputació de Barcelona. Barcelona.
- BORJA, J. (2004). *La ciutat i la nova ciutadania*. Document policopiat.
- BOURDIEU, P. (1997). *Capital cultural, escuela y espacio social*. Ed. SXXI. Argentina.
- BOURDIEU, P.; PASSERON, J.C.(1985). *La reproducción*. Editorial Laia. Barcelona.
- BOURDIEU, P.(1998). *La distinción, "El habitus y el espacio de los estilos de vida"*, pag. 189; Grupo Santillana de Ediciones, Madrid.
- BRUGUE, Q. (2004). *Modernitzar l'administració pública des de l'esquerra. Quaderns pensament i acció núm. 10*. FNH. Barcelona.
- BRUGUÉ, Q., GOMÀ, R. (1998). *Gobiernos Locales y Políticas Públicas*. Ariel, Barcelona
- BURGESS, H. & BURGESS, G. M. (1997). *Encyclopedia of conflict resolution*. ABC-CLIO. California.
- BURTON, J; DUKES, F (1990). *Practices in Management, Settlement and Resolution*. Conflict New York: St Martins Press. New York.
- BUSTELO, M. I LOMBARDO, E. (2006). "Los 'marcos interpretativos' de las políticas de igualdad . Proyecto MAGEEQ . UCM.Madrid.
- CALDEIRA, T. (2013). *Ciudad de muros*, Gedisa, Barcelona
- CAMAGNI, R., (2003). "Incertidumbre, capital social y desarrollo local. Investigaciones regionales.
- CAÑIGUERAL, A (2014). *Vivir mejor con menos*. Conecta. Barcelona.
- CAPEL, H. *El modelo Barcelona: un examen crítico*. Barcelona: Ediciones del Serbal, 2005.
- CARBALLEDA, A. J. (2002). *La intervención en lo social. Exclusión e integración en los nuevos escenarios sociales*. Paidós SAICF. Buenos Aires.
- CARIDE, J.M (2005). *Una construcción social: viejos y nuevos tiempos. Cuadernos de Pedagogía. n. 349, septiembre. p. 48-52*. Barcelona.
- CASCON, P. (2000). *Educación para la paz y la resolución de conflictos*. Ed. CissPraxis. Barcelona.

- CASSANY, D (2006). *Rere les línies. Sobre la lectura contemporània*. Empúries. Barcelona.
- CASTELLS, M (1997). *La era de la informació Economía, sociedad y cultura*. Vol.1 Madrid. Alianza.
- CASTELLS, M. (1986): *La ciudad y las masas. Sociología de los movimientos sociales urbanos*. Madrid. Alianza Editorial.
- CEMBRANOS, F; et al (1988). *La animación sociocultural: una propuesta metodológica*. Editorial Popular. Madrid.
- CEVEDIO, M (2003). *Arquitectura y género. Espacio público -Espacio privado*. Icaria. Barcelona
- CHOMSKY, N . (2005). *El gobierno en el futuro*. Anagrama. Barcelona.
- CHOMSKY, N. (2003). *L'educació*. Columna. Barcelona.
- COCHRANE, A. (2007). *Understanding Urban Policy. A Critical Approach*. Blackwell. Oxford:.
- COLAU, A (2015). *Vidas hipotecadas. Cuadrilatero de libros* . Barcelona
- COLEMAN, J. S. (1988). "Social Capital in the Create of Human Capital", *American Journal of Sociology* 94:95-120.
- COLLER, X. (2000). *Estudio de Casos*. CIS. Madrid.
- COOB, S. (1997). *Una perspectiva narrativa de la mediación. Hacia la materialización de la metàfora del "narrador de historias"*. A Folger, J.p: Jones, T.,S. *Nuevas direcciones en mediación. Investigaciones y perspectivas comunicacionales* . Paidós. mediación 7. Barcelona. Pág. 83-102.
- COOPERRIDE, D; (1990). *Appreciative management and leadership: The power of positive thought and actions in organizations*, San Francisco: Jossey-Bass Publisheers.
- COOPERRIDE, D. y WHITNEY, D(2005). *A positive Revolution in change. Taos, NM: Corporation for positive change*.
- COTTINO, P. (2003). *La ciudad imprevista*. Edicions Bellaterra. Barcelona.
- CUCÓ, J. (2013). *Metamorfosis urbanas: ciudades españolas en la dinámica global*. Barcelona.
- CURUCHELAR, G (2006). *Mediación resiliente. Actas del Primer Congreso de Mediación*. Uruguay.
- DARDER, P; BACH, E (2002). *Sedueix-te per seguir. Viure i educar les emocions*. Edicions 62. Barcelona.
- DAVIS, M (2007). *Planeta. Ciudades miseria*. Akal. Barcelona.
- DE LA RIVA, F. (2004). *Treball en xarxa. Quaderns pràctics*. Núm. 6. FCE. Barcelona.
- DELGADO, M (1999). *El animal público: Hacia una antropología de los espacios urbanos*. Barcelona. Anagrama.
- DELGADO, M (2005). *Elogi del vianant. Del 'model Barcelona' a la Barcelona real*. Barcelona. Edicions de 1984.
- DELGADO, M. (2007) . *Sociedades Movedizas*. Anagrama. 2007.
- DELORS, J (1996). *La educación encierra un tesoro. Informe de la Unesco* . Santillana Madrid.
- DEWEY, J. (1985). *Democracia i escola*. Eumo Editorial. Barcelona.
- DIEZ, F.; TAPIA, G. (1999). *Herramientas para trabajar en mediación*. Buenos Aires. Paidos.
- DURÁN, MA (1998). *La ciudad compartida. Conocimiento , afecto y uso*. Ediciones Sur. Santiago de Chile.
- EIJK, G. VAN (2012) EIJK, G. VAN (2012). *Good neighbours in bad neighbourhoods: narratives of dissociation*. Urban Studies.
- ENCIMA, J., et al (2004). *Democracias participativas e intervenció social comunitria desde andalucia*. Atrapasueños. Sevilla.
- FARRE, S. (2004). *Gestión de conflictos: taller de mediación*. Ariel Barcelona.
- FERRIS, J; NORMAN, C; SEMPIK, J (2001). *People, land and sustainability: comunnity gardens an the social dimnesió of susteninable develpment. Social Policy an administració núm 35*.NY.
- FISAS, V (1987). *Introducció a l'estudi de la pau i dels conflictes. Col. Temps de futur*. Publicacions Jaume Bofill. Barcelona.

- FISAS, V. (2004). *Una educació pro-social i per la convivència*. Forum de les cultures 2004. Barcelona.
- FLECHA, R. (1990): *La nueva desigualdad cultural*. Barcelona, El Roure.
- FOLBERG, J; y TAYLOR, A. (1988). *Meditation. A comprehensive guide to resolving conflicts without litigation*. San Francisco, Jossey Bass Publishers.
- FOLCH-SERRA, M.(1998). LA CIUTAT POSTMODERNA: *Dallas I Los Angeles. A La Ciutat. Visions, anàlisis i reptes*, ed. J. Nogué. Universitat de Girona. Girona.
- FOLGER, J.P.; JONES, T.S. (1997) *Nuevas direcciones en mediación. Investigaciones y perspectivas comunicacionales*. Paidós mediación 7. Barcelona.
- FONT, J (2000) *Ciudadanos y decisiones públicas*. Ariel, Barcelona
- FORREST, R. (2007). "Le voisinage ? Quelle importance?". *Revue internationale des sciences*
- FRASER, NANCY (2009). *Scales of justice: reimagining political space in a globalizing world*. New York: Columbia University Press.
- FREIRE, P. (1978). *Pedagogía del oprimido*. Ed.SXXI. Mexico.
- FUKUYAMA, F (1992) *El fin de la historia y el último hombre*. Buenos Aires. Planeta.
- FUNES, J. (1996). *Adolescentes y jóvenes en situación de conflicto social: una reflexión sobre las respuestas adultas, incluido el Sistema Penal*. Anuario de psicología jurídica nº6. Barcelona.
- GABARRÓN, L; HERNÁNDEZ, L (1994) . *Investigación participativa*. CIS. Madrid.
- GAGE, N. L. (1989). "The paradigm wars and their aftermath: A "historical" sketch of research on teaching since 1989", en *Educational Researcher*, 18(7), 4-10 .
- GAGE, N.L. (1989). "The paradigma wars ant thei aftermath: A "historical " sketch of research on teaching since 1989@, en *Educational Researcher*, 18(7), 4-10.
- GALAIS, C (2010). *Les polítiques de civisme a Espanya*. DIBA. Barcelona.
- GALDON, G (2012). *Per què la videovigilància? Seguretat, tecnologia i polítiques urbanes*. Tesis Doctoral. UAB.Barcelona.
- GALTUNG, J (1998). *Tras la violencia, 3R: reconstrucción, reconciliación, resolución. Afrontando los efectos visibles e invisibles de la guerra y la violencia*. Bilbao: Bakeaz/Gernika-Lumo: Gernika Gogoratzuz.
- GARCIA CANCLINI, (2004). *Diferentes desiguales y desconectados*. Gedisa. Barcelona.
- GARCIA ROCA, J. (2004). *Políticas y programas de participación social*. Sintesis. Madrid.
- GERGEN, K.J. (2000). "Hacia un vocabulario para el diálogo transformador". En *D.Frid Schinitman (comp.)*, *Nuevos paradigmas en las resolución de conflictos. Perpectivas y prácticas*. (pp.43-71). Buenos Aires. Granica.
- GILLET, J.C. (2006). *La nimación en la comunidad. Un model de animación socioeducativa*. Editorial Graò. Colecc. Acció Comunitaria. Barcelona.
- GIMENEZ, C. (2003). *El servició de mediación social intercultural.semsi*. Ayuntamiento de Madrid. Madrid.
- GIMENO, R; SOLER, C. (1997). *Els programes de mediació i reparado. L'experiencia a Catalunya*". Justiforum. N° 8. Barcelona.
- GINER, S. Y ARBÓS, X. (1996), *La gobernabilidad. Siglo XXI*. Madrid.
- GIRO, J. (1998). *La Justicia i la mediació: dues figures diverses de l' activitat comunicativa*. Revista RES. Núm. 8. Barcelona.
- GOLEMAN, D. (1995). *Inteligencia Emocional*. Kairos.Barcelona.
- GONZÁLEZ ALCANTUD, J.A. (2005). *La ciudad vórtice. Lo local, lugar fuerte de la memoria en tiempos de errancia*. Anthropos. Barcelona.
- GONZÁLEZ, C; MURRIÀ, M (2017). *Informe sobre les pautes territorials de victimització a l'Amb. Iermb*. Barcelona

- GREENBERG, L; PAIVIO, S (2000). *Trabajar Con las emociones en psicoterapia*. Barcelona. Paidós.
- HABERMAS, J. *Teoría de la acción comunicativa: complementos y estudios previos*. Madrid: Editorial Cátedra, 1994.
- HARRIS, M(2011). *Antropología cultural*. Alianza. Madrid.
- HARVEY, DAVID (2005). *The New Imperialism* . Oxford University Press.
- HERRERA, M; CASTON, P. (2003). *Las políticas sociales en las sociedades complejas*. Ariel. Barcelona
- HERZBERG, F (1968). *One more time. How do you motivate employees?* . Harvard Business Review. Boston.
- HOGGET, P (2001). *Politics and the Emotions: The Affective Turn in Contemporary Political Studies*. *Policy & Politics*.
- HOGGET, P. (2001). Democracy, social relations and ecowelfare. *Social Policy and administración* 35: 608-626.
- HOLSTON, J (2009). Insurgent citizenship in an era of global urban peripheries. *Cities and Society*21(2): 253-277.
- HOLSTON, J. (2008). Ciutadania insurgent època perifèries urbanes globals. CCCB. Barcelona.
- HOWE, KENNETH R. (1988). "Against the quantitative-qualitative incompatibility theses, or dogmas die hard", en *Educational Researcher*, 17, 10-16
- HUBBARD, P. (1999), *Researching female sex work: reflections on geographical exclusion, critical methodologies and 'useful' knowledge*. *Area*, 31: 229-237
- IBAÑEZ, T. (2001). *Municipiones para disidentes*. Gedisa. Barcelona.
- IGLESIAS, M; MARTÍ, M; SUBIRATS, J; TOMÀS, M. (EDS.) (2012) *Políticas Urbanas en España. Grandes ciudades, actores y gobiernos locales*. Icaria Editorial. Barcelona
- INDOVINA, F (2012). *Del análisis del territorio al gobierno de la ciudad*. Icaria. Barcelona
- INNERARITY, D (2008). *Gobernar los nuevos espacios: entre lo local y lo global. Serie: Dinámicas interculturales. Núm. 13*. Fundació Cidob. Barcelona.
- INNERATITY, D (2004). *La sociedad invisible*. Espasa. Madrid.
- JACOBS, J. (1961). *The death and life of great American cities*. New York: Random House
- JIMÉNEZ , R (2011) *Convivir en la ciudad: la convivencia ciudadana en el espacio público* .Fundación Democracia y Gobierno Local y Federación Española de Municipios y Provincias. Madrid.
- JONES , A (2013). *A Tripartite Conceptualisation of Urban Public Space as a Site for Play: Evidence from South Bank, London*. *Urban geography Journal*. P.1144/1170
- KAMBERELIS, G; DIMIATRIADIS, G. (2005). *Qualitative inquiry: Approaches to Language and literacy research*, *Teacher College Press, New York*.
- KAMBERELIS, GEORGE Y DIMITRIADIS, GREG (2005). *Qualitative inquiry: Approaches to language and literacy research*, *Teacher College Press, New York*
- KLEIN, N (2007). *La doctrina del shock*. Paidós. Barcelona
- KLEIN, N(2002). *No Logo: El poder de las marcas*. Paidós . Barcelona.
- KRUGMAN, P (2014). *Acabad ya con esta crisis!*. Planeta. Barcelona.
- LANDETA, J (2002). *El método Delphi. Una técnica de previsión del futuro*. Ariel Social . Barcelona
- LANDETA, J(2002). *El método Delphi. Una técnica de previsión del futuro*. Ariel. Barcelona
- LASH, S. (2003). *Individualización a la manera no línea. Pp 9-18.en BECK, U. La individualización*. Paidós. Barcelona.
- LEFF, E. (2004). *Racionalidad ambiental. La reapropiación social de la naturaleza*. SXXI.Mexico.
- LEVI-STRAUSS, C. (1968). *Tristes trópicos*. Eudeba. Buenos Aires.

- LINCOLN, Y. S. Y GUBA, E. G. (1985). *Naturalistic inquiry*, Sage, Beverly Hills, California
- LINSTONE, H; TUROFF, M (1975). *The Delphi Methodç. Techniques and Applications*, Addison-Wesley, 1975, p.3
- LUTHANS, F. y YOUSEFF, C.M (2004). *Human, Social, and now positive Psychological Capital Management: Investing in people for competitive advantage*. Organizational Dynamics.
- MALIANDI, R (2001) . *Ética discursiva aplicada*. RIE.
- MALIANDI, R, (2001). *Ética del discuso*. Revista topicos. Núm. 010. pp.58-73. Santa Fe. Argentina.
- MALINOWSKI, B. (2002). *Los argonautas del Pacífico occidental*. Barcelona. Península.
- MARCASE, P. Et al (1999). *Globalizing cities*. Eu Press.
- MARCHIONI, M. (2001). *Comunidad y cambio social. TEolria y praxis de la acción comunitaria*. Editorial Popular. Madrid.
- MARTI, J, et al (2005). *Participación y desarrollo comunitria en medio urbano*. Iepala Editorial. Madrid.
- MASLOW, A (2005). *El hombre autorealizado*. Ed. Kairós. Barcelona.
- MASLOW, A. (1973): *El hombre autorrealizado. Hacia una psicología del ser*. Ed. Kairos- Barcelona.
- MATURANA, (2008). *habitar humano: en seis ensayos de biología-cultural*. JC Saez Editor. Santiago de Chile.
- MAYO, E. (1933). *The human problems of an industrialized civilization*, McMillan, Nueva York.
- MAYO, ELTON (1933). *The human problems of an industrialized civilization*, McMillan, Nueva York
- MEAD, M (1995). *Adolescencia y cultura en Samoa*. Paidos. Barcelona
- MEDINA, J. (2010). "Políticas de Seguridad en el contexto urbano y prevención comunitària. La experiència anglosajona". Revista Electrónica de Ciencia Penal y Criminología, 12-02
- MELILLO, A; SUARE, E. N (Comp.)(2000). *Resiliencia*. Paidos SAICF. Buenos Aires.
- MERINO, A. (2003). *Desde la proximidad democratica*. Ediciones del SERbal. Barcelona.
- MITCHELL, D (1995). *The end of public sapce? People's park, definitions of public., and democracy*. *Annals of the associations of american Geographers* 85: 108-133.
- MOHAN, G.; STOKKE, K. (2000). "Participatory development and empowerment: the dangers of localism". *Third World Quarterly*, 21(2)
- MONEO, R. (2004). *Seis apuntes discontinuos sobre la ciudad en AAVV. La arquitectura de la no-ciudad*. Universidad de Navarra. Pamplona.
- MONTANER, JM (2011). *Herramientas para habitar el presente*. UPC. Barcelona.
- MOORE, C.W. (1995). "¿por qué mediamos?" en J.P. Folger y T. S. Jones, *Nuevas direcciones en mediación. Investigación y perspectivas comunicacionales* (pp.265-275). Barcelona. Paidós.
- MORIN, E. (1999). *Los sietes saberes necesarios para la educación del futuro*. Paidos. Barcelona.
- MOUFFE, C (2005) . *On the political*. Pshicology Press. 2005.
- MUIXI, Z.; BORJA, J. (2001). *L'espai públic*. Diputació de Barcelona. Barcelona.
- MUÑOZ, Francesc. *UrBANALització. La producció residencial de baixa densitat a la provincia deBarcelona, 1985-2001. Tesi Doctoral dirigida pel Drs. Ignasi de Solá-Morales i Rosa Ascón, Departament de Geografia, Universitat Autònoma de Barcelona, 2004. 3 vols.*
- MURRIÀ, M ET AL (2017). *Relacions veïnals: implicació comunitària, convivència i conflicte*. IERMB. Barcelona.
- NAIR, S; GOYTISOLO, J (2002). *El peaje de la vida. Integración o rechazo de la inmigración en España*. Aguilar. Madrid.
- NASH, M; et al. (2006). *Social Work Theories in Action*. *Quinney Br J Soc Work*. num. 36. London.
- NAVARRO, V (2014). *The financial and economic crises and their impact on health and social well-being*

- .Baywood Publishing Company.
- NAVARRO, V.(2002).*Bienestar Insuficiente, Democracia Incompleta. De lo que no se habla en nuestro país*. XXX Premio Anagrama de Ensayo. Barcelona, Anagrama, 2002.
 - NEGRILLO, C. (2005). *Mediació i gestió de conflictes. Materials de les IV Jornades d'Educació en Valors, Novembre 2004*. Fundació Jaume Bofill. Tarragona.
 - NELLO, O . ED (2017). *Transformar la Ciutat amb la ciutadania*. Ajuntament de Barcelona. BCN.
 - NIEUWENHUIS, J., VOLKER, B., & FLAP, H. (2013). "A Bad Neighbour Is as Great a Plague as a Good One Is a Great Blessing": On Negative Relationships between Neighbours. *Urban Studies*, 50(14)
 - OLIVER, J (1996). *El món actual*. Publicacions UB. Barcelona.
 - OLIVER, J (2017) *La crisi econòmica de España*. RBA. Barcelona
 - OLIVERES, A (2012). *Diguem Prou*. Angle Editorial. Barcelona
 - ORTIZ,A. (2004). *Reflexiones en torno a la construcción cotidiana y colectiva del sentido de lugar en Barcelona*. Revista polis04. núm.1 pp. 161-183. Barcelona.
 - OSPDH (2009). *Construcció del Civisme i Gestió de la Convivència a l'espai públic de la ciutat de Barcelona*. Fundació Jaume Bofill Barcelona.
 - OSTROM, ELINOR (1990). *Governing the Commons: The Evolution of Institutions for Collective Action*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
 - PANCHON, C. (2004). *La mediació escolar a Vilagrasa, C. (coord.) La mediació. La alternativa multidisciplinària a la resolució de conflictes*. Editorial Pòrtic. Barcelona . Pàg. 135-151.
 - PARES, M. (2006). *Sostenibilitat, espai públic i participació. Tesis doctoral*. Departament de Geografia. UAB. Bellaterra.
 - PARK, N. y PETERSON, C. (2007). *Methodological Issues in Positive Psychology and the assessment of character strengths*. In A. D. Ong & M. H.M. van dulmen, (Eds.), *Oscford Handbook of methods in positive psychology* (pp. 92-305). New York: Oxford University Press.
 - PIKETTY, T (2014). *El capital en el siglo XXI*.FCE. Barcelona.
 - PILL, J (1971). *The Delphi method: substance, context, a critique and an annotated bibliography*. Socioecon Plan SCI 1971:5 (1): 57-71.
 - PISARELLO, G (2015). *Procesos constituyentes. Caminos para la ruptura democrática*. Ed. Trota. Barcelona
 - POLE, K. (2008). *Mixed methods designs. A review of strategies for blending quantitative and qualitative methodologies*. Renglones. ITESO, Guadalajara.
 - POLE, K. (2009). "Diseño de metodologías mixtas. Una revisión de las estrategias para combinar metodologías cuantitativas y cualitativas". En *Renglones, revista arbitrada en ciencias sociales y humanidades*, núm.60. Tlaquepaque, Jalisco: ITESO.
 - POWELL, C (2002). *Methodological issues in nursing research. The Delphi Technique: myths and realities*. *J adv Nurs* 2002:41(4):376-382
 - PUNTES, S (2005). *El serveis de mediació comunitària. Propostes d'actuació*. Diputació de Barcelona . Barcelona
 - PUTNAM, R. (1993A). *Making democracy work: Civic traditions in modern Italy*, Princeton.
 - PUTNAM, R. (1993B). "The Prosperous Community: Social Capital and Public Life", *The American Prospect* 1993;(13) :35-42.
 - PUTNAM, R. (2000). *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. New York: Simon an Shuster life.
 - PUTNAM, R. (2007) "E Pluribus Unum: Diversity and Community in the Twenty-first Century: The 2006 Johan Skytte Prize Lecture", *Scandinavian Political Studies*, 30

- RAMIREZ, A (2010). *La democracia participativa como profundización en la democracia*. Tirant lo Blanc. València.
- RAMONET, I (2004). *La ciudad inquieta. El urbanisme contemporáneo entre la realidad y el deseo*. Fundación Santader. Madrid.
- REBOLLO, O (2005). *Participació Social. Seminari GATS*. Barcelona (inèdit).
- REICHARDT, CHARLES S. Y RALLIS, SHARON F. (EDS.) (1994). "The qualitative-quantitative debate: New perspectives", en *New Directions for Program Evaluation*, No. 61, Jossey Bass, San Francisco.
- REZENDE D, ; ULTRAMARÍ, C (2007). *Planeamiento urbano de Rio de Janeiro*. RAP. Rio de Janeiro.
- ROMÁN, R. (comp)(2005). *La ciudad: ausencia y presencia*. Plurabelle. Cordoba.
- SALA, F; MARZO, S (2006). *Educació emocional en la pràctica educativa*. Inèdit.
- SALOVEY,P;MAYER, JD (1990). *Imagination, Cognition and Personality*.Basic Book. NY.
- SARRADO, J.J. et al (1998). "Vers el sentit pedagògic de la mediació." *Aloma . Revista de Psicologia i ciències de l'Educació*. Núm. 6. Barcelona.
- SASSEN, S (2007). *Una sociología de la globalización*. Katz Editores, Madrid.
- SASSEN, S (2011). *The global streed: making the political*. Columbia University. NY.
- SCHÖN, D. (1983). *The reflective practitioner: How professionals think in action*. Nueva York: Basic Books.
- SENNET, R (2009). *El Artesano*. Anagrama. 2009.
- SENNET, R. (2001). *La corrosión del carácter*. Anagrama. Barcelona.
- SERRANO, S. (1980). *Signos, lengua y cultura*. Anagrama. Barcelona.
- SILVA, C; MARTINEZ, M.L. (2004). "Empoderamiento: proceso,nivel y contesto", pp. 29-39 en *Psykhe* n°13.
- SIMMEL, G (2002). *sobre la individualidad y las formas sociales: escritos escogidos*. Ed. Prometeo. Quilmes.
- SIX, J.F. (1997). *Dinàmica de mediació*. Editorial Paidós. Barcelona
- SMITH, C., LINDLEY, S. & LEVERMORE, G. *THEOR APPL CLIMATOL* (2009) 98: 19. *Estimating spatial and temporal patterns of urban anthropogenic heat fluxes for UK cities: the case of Manchester*
- SMITH, N. (2009). *Después del neoliberalismo: ciudades y caos sistémico*. MACBA. Barcelona
- SOJA, E (2008). *Postmetrópolis Estudios críticos sobre las ciudades y las regiones* . Traficantes de Sueños. Madrid.
- SOLÀ-MORALES, M. (2008). *De cosas urbanas*. Ed. Gustavo Gili. Barcelona.
- SORRIBES , J(1997). *Comprendre a gestionar la ciutat*. Universitat de València. Valencia.
- SOTELO, I (2014). *España a la salida de la crisis*. Icaria. Barcelona.
- SOUZA, U; GENRO, T. (1997). *Pressupost participatiu: l'experiència de Porto Alegre*. Ediciones Serbal. Barcelona.
- STANDING, G(2013) *El precariado*. Pasado y Presente. Barcelona.
- STANDING, G(2017). *La corrupción del capitalismo: por qué prosperan los rentistas y el trabajo no sale a cuenta*. Pasado & Presente, Barcelona.
- STIGLITZ, J (2012) . *The price of inequality*. Norton. NY.
- STOCKER, G (2002). *El trabajo en red en el gobierno local: una meta deseable, pero...¿es posible alcanzarla?* *En Redes, territorios y gobierno*, ed. J. Subirats. Barcelona: Diputació de Barcelona.
- SUARES, M (1997). *Mediación. Conducción de disputas, comunicación y técnicas*. Barcelona, Paidós mediación.
- SUBIRATS, J; i GOMÀ, R (1997b). *Políticas Públicas en Espanya*. Barcelona. Ariel.
- SUBIRATS, J; MARTI, M(2014). *Ciudades , vulnerabilidades y crisis en España*. Centro de Estudios Andaluces. Sevilla.
- SUBIRATS, J; MARTI, M(2015). *Ciudades y cambio de época. Discursos sobre políticas urbanas y cambios en*

- España. Universidad de País Vasco.
- SUBIRATS, J: (2002). *Redes, territorios y gobierno*. Diputación de Barcelona. Barcelona.
 - SUBIRATS, J. (2001). *Educació i Govern Local*. CEAC, Barcelona
 - SUBIROS, P, (1998) . *ciutat real, ciutat ideal. significat i funció a l'espai urba modern*. CCCB. Barcelona.
 - TARABINI, A (2013). *Les escoles magnet. Una aposta per l'excel·lència i l'equitat*. Fundació Jaume Bofill. Barcelona.
 - TEEPER, J (2014). *Código Rojo*. Deusto . Bilbao.
 - TILLEY, D . COORD (2015). *Antropología e. Identidad. Reflexiones interdisciplinarias sobre los procesos de construcción identitaria en el siglo XXI*. Valladolid, 2015. F.I.F.I.E.D.
 - TORRES, J ; NAVARRO, V; GARZON, A (2012). *Lo que España necesita*. Deusto. Bilbao.
 - TORRES, J.M. (2005). *Ciutat medidora. Una recepta antiga i una recepta nova*. Actes del I CIIP AIS. UAB. Barcelona.
 - TORRES, J.M. (2010). *Ciutat i conflicte. Tendències de mediació comunitària a l'amb*. Tesina Doctoral. UAB.
 - TOURAINE, A. (2005). *Un nuevo paradigma. Para comprender el mundo de hoy*. Paidós. Barcelona
 - TUROFF, M (1970). " *The design o f a Policy Delphi*", *Tecnological Forecasting*
 - ÚCAR, X. (1998). " *La complejidad de las acciones socioeducativas: animación sociocultural y procesos de sistematización*". Pp. 72-25/72-24. GAIRIN, J; FERRANDEZ, A. (1998) *Planificación y gestión de instituciones de formación*. Ed. Praxis. Barcelona.
 - ÚCAR, X. (2002). " *Reaprender a enseñar: retos actuales de la Pedagogía Social y de la Educación Social*", pp.189-200. ORTEGA, J. (Coord.) *Nuevos retos de la pedagogía social: la formación del profesorado*. Ed. Sociedad Ibérica de Pedagogía Social. Salamanca.
 - ÚCAR, X; LLENA, A. (coord)(2006). *Miradas y diálogos en torno a la acción comunitaria*. Editorial Graò. Barcelona.
 - URAA, J. (1997). *Violencia. Memoria amarga, Madrid, Siglo XXI de España*
 - URBINA, I (2008). *Convivencia ciudadana , seguridad pública y urbanismo* Fundació Democracia Local. Madrid.
 - VADILLO, M.J. (2005). *La Ciudad Consumida. La Ciudad: Ausencia y Presencia*. Plurabelle. Córdoba.
 - VALERA-RUIZ, M; DIAZ-BRAVO, L; GARCIA-DURAN, R (2012). *Descripción y usos del método Delphi en investigaciones del área de la salud*. Elsevier. Coyoacan. Mexico.
 - VAN GENT, W., MUSTERD, S., OSTENDORF, W. (2009). *Disentangling neighbourhood problems: Area-based interventions in Western European cities*. *Urban Research & Practice*, 2(1)
 - VARONA, F. (2007). *La intervención apreciativa. Una nueva manera de descubrir, crear, compartir e implementar concimiento para el cambio en instituciones gubernamentals o privadas*. Investigación y desarrollo vol. 15
 - VERDAGUER, C (2005). *Urbanismo y participación ciudadana. Materials de les I jornades de URBAPAR*. Diputació de Barcelona. Barcelona.
 - VERLOO, M. (2005). " *Comparative Frame Analysis: Domestic Violence and Sexual Violence against Women*. Vienna. Bacchi.
 - VERNIS, A (2005). *El reto de las ong*. Ed. Granica. Barcelona.
 - VIEJO, R (2010). *Principis de la ciutat. Tres paradigmes normatius i la política contenciosa*. FNH. Barcelona.
 - VILAGRASA, J. (1990). *Creixement urbà i agents de la producció de l'espai: El cas de la ciutat de Lleida 1940-1980*. Barcelona. Institut Cartogràfic de Catalunya.
 - VILLASANTE, R.T; MONTAÑES, M; MARTI, J (COORD;2000). *La investigació social participativa. Construyendo ciudadanía/1*. Barcelona. El Viejo Topo.

- VVAA (2008). *La mediació ciutadana als ajuntaments. Estudi de casos. Servei de Polítiques de Diversitat i Ciutadania. Col.lecció documents de treball*. Diputació de Barcelona. Barcelona.
- VVAA (2017). *Repensar la metropoli: Noves claus per a un projecte col.lectiu*. IERMB-AMB. Barcelona.
- VVAA. (2004). *La arquitectura de la no-ciudad*. Universidad de Navarra. Pamplona.
- VVAA. (2006). *Comprimís responasailita i participació. Educació social i treball amb la comunitat. Quadern d'Educació social núm. 8*. CEESC. Barcelona.
- WENGER, E. (2001). *Comunidades de pràctica*. Paidós. Barcelona.
- WHATMORE, S (2003). *Using Social Theory: Thinking through Research. Paperback*.
- WHATMORE, S. 2003. *Hybrid geographies: natures, cultures, spaces*. Sage
- WIENSELFELD, E. (2006). *El rescate de las comunidades en el marco de la globalización*. Revista Athenea. UAB. Barcelona.
- YAÑEZ, R; CUADRA, R (2008). *La técnica Delphi y la investigación en los Servicios de salud*. Ciencia y Enfermería. XIV: 9-15.
- ZAIDAM, D (2015). *El diálogo apreciativo en el proceso comunitario intercultural*. IMEDES-UAM. Madrid.
- ZAPATA, R; VAN DIJK, T (2007). *Discursos sobre la inmigración en España: Los medios de comunicación, los parlamentos y las administraciones*. Fundació CIDOB. Barcelona.
- ZUBERO, I (2008). "Construcción y desconstrucción de extraños en el ámbito local: de las identidades predatoras a las identificaciones dialogantes", en : FLEURY, S; SUBIRATS, J; y BLANCO, I; *Respuestas locales a inseguridades globales: innovación y cambios en Brasily España, Fundació CIDOB, Barcelona, 2008, pp. 26-57*.
- ZUBERO; I (2007). *La ciudad como espacio de encuentro, comunicación y conflicto: de las identidades predatoras a las identificaciones dialogantes* . 8º Encuentro de la Red Estatal de Ciudades Educadoras *la ciudad de las personas: educación y espacios sociales en un cambio de ÉPOCA* . Donostia.
- SUBIRATS, J; VALLESPIN, F. (2015). *España reset*. Ariel. Barcelona
- FERNANDEZ BUEY, F. (2005). *Dos reflexiones sobre inmigración en Europa*. La insignia. On-line.
- INNERARITY, D (2001). *Ética de la hospitalidad*. Península. Barcelona.
- PERELLÓ, C (1998). *La figura de la mediación en los conflictos interpersonales*. Educación social: Revista de intervención socioeducativa. Núm. 8. 1998.
- LEDERACH, P (1996). *Preparing for Peace: Conflict Transformation Across Culture* . Syracuse University Press
- FAGET, J (1995) . *La doble via de la mediación. Derecho y Sociedad*. Núm. 9.
- NELLO, O. ; Blanco, I (2015). *Barris i crisi*. Recercaixa. Barcelona

ANNEXOS

QÜESTIONARI PANEL DELPHI

PRIMER QÜESTIONARI 95

1. Quines són les cinc àrees de millora més rellevants per a la convivència a l'Àrea Metropolitana de Barcelona?

-
-
-
-
-

2. Quines són les solucions convivencials per a cada àrea de millora a l'AMB?

-
-
-
-
-

3. Quins serien els dispositius crítics per donar resposta a cadascuna d'aquestes àrees de millora?

-
-
-
-
-

4. Quines són les principals dificultats per poder implantar la solució esmentada en cada àrea de millora?

-
-
-
-
-

⁹⁵ El segon qüestionari i el tercer es van confeccionar amb la jerarquització dels resultats de les preguntes 1–4 i 9. Vegeu-ne els resultats en la tercera part de la recerca.

5. Quins són els dispositius més crítics per a la millora de la convivència? Jerarquitzats.

- Dispositius d'intermediació pública en l'àmbit econòmic (promoció econòmica, habitatge, treball, etc.).
- Dispositius de gestió de la convivència (participació, mediació, serveis personals o culturals, etc.).
- Dispositius disciplinaris i normatius (ordenances, policia local o autonòmica, etc.).

6. Quin és l'impacte que tenen actualment els dispositius següents en la convivència a la ciutat? Escala d'1 (cap) a 5 (gran impacte). (cap, impacte baix, impacte normal, bon impacte, gran impacte)

- Dispositius d'intermediació pública en l'àmbit econòmic (promoció econòmica, habitatge, treball, etc.).
- Dispositius de gestió de la convivència (participació, mediació, serveis personals o culturals, etc.).
- Dispositius disciplinaris i normatius (ordenances, policia local o autonòmica, etc.).

7. Quins són els indicadors més crítics per a la millora de la convivència? Jerarquitzats.

- Atur | treball submergit
- Atur | atur conjuntural
- Atur | atur llarga durada
- Impagament | habitatge
- Impagament | consum
- Barris | regles de convivència
- Barris | usos
- Barris | dimensió intercultural
- Joves | violència indirecta
- Adults | violència indirecta
- Grups organitzats | violència indirecta

8. Quin és l'impacte que tenen actualment els indicadors següents en la convivència a la ciutat? Escala d'1 (cap) a 5 (gran impacte). (cap, impacte baix, impacte normal, bon impacte, gran impacte)

- Atur | treball submergit
- Atur | atur conjuntural
- Atur | atur llarga durada
- Impagament | habitatge
- Impagament | consum
- Barris | regles de convivència
- Barris | usos
- Barris | dimensió intercultural

- Joves | violència indirecta
- Adults | violència indirecta
- Grups organitzats | violència indirecta

9. Quines són les cinc accions principals que hauran de desenvolupar les polítiques públiques per donar resposta a una bona convivència el 2030 a l'AMB?

-
-
-
-
-

Observacions:

ENTREVISTA SEMIOBERTA A REFERENTS DE CONVIVÈNCIA URBANA

ENTREVISTADOR/A:

ENTREVISTAT/ADA:

DATA:

1. INFORMACIÓ DE LA RECERCA SOBRE LA CONVIVÈNCIA A L'ÀREA METROPOLITANA DE BARCELONA.

2. EXPLICA'NS LA TEVA EXPERIÈNCIA EN LA MILLORA CONVIVENCIAL EN AQUEST BARRI.

3. QUINES OPORTUNITATS HI EXISTEIXEN ACTUALMENT?

4. CONCLUSIÓ SOBRE LA TEMPORITZACIÓ DE LA RECERCA I EL SEU FEED-BACK.

OBSERVACIÓ SISTEMÀTICA | DIARI DE CAMP

Ciutat i conflicte en un canvi d'època

Escenaris per a la millora convivencial a l'Àrea Metropolitana de Barcelona

DIA: BARRI: ESPAI D'OBSERVACIÓ:
HORA: CIUTAT: REG.:

ESCENOGRAFIA ESPACIAL:

PARAULES CLAU:

VARIABLES	INDICADORS	PROCÉS-ACCIÓ	ACTORS
-----------	------------	--------------	--------

Barris	Usos		
--------	------	--	--

Espai públic	Abús intensiu		
--------------	---------------	--	--

Mal ús	Violència directa		
--------	-------------------	--	--

Joves	Violència directa		
-------	-------------------	--	--

Adults	Violència directa		
--------	-------------------	--	--

Grups organitzats			
-------------------	--	--	--

Violència simbòlica			
---------------------	--	--	--

ACTORS PRINCIPALS:

ADULTS

JOVES

GRUPS ORGANITZATS

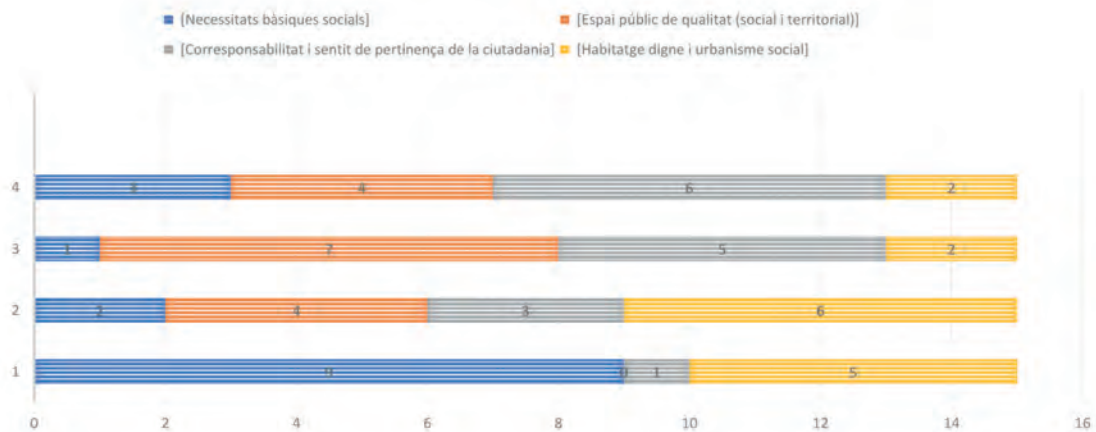
ACTIVITATS DESENVOLUPADES:

DINÀMIQUES COMUNICATIVES:

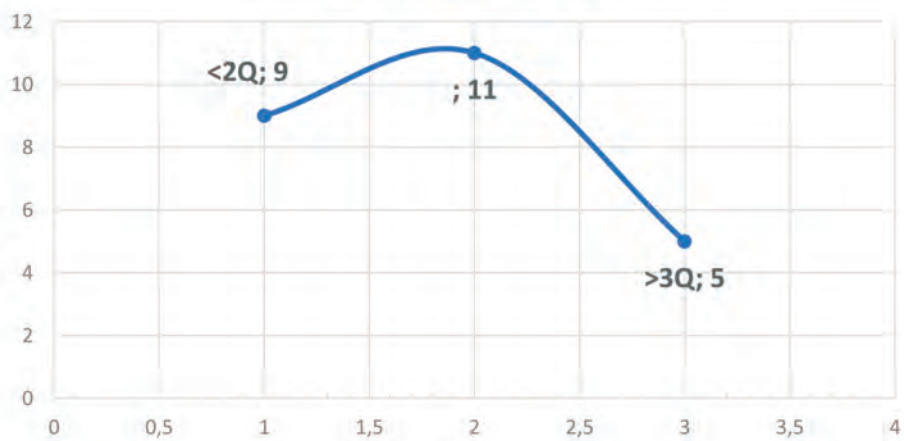
OBSERVACIONS:

PANEL DELPHI | RESULTATS DE FREQUÈNCIA I QUARTILS

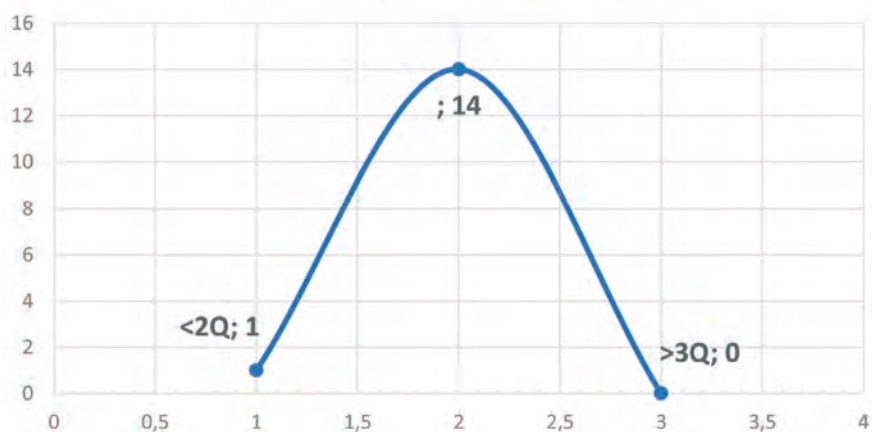
1. JERARQUITZA LES QUATRE ÀREES DE MILLORA MÉS RELLEVANTS PER A LA CONVIVÈNCIA A L'ÀREA METROPOLITANA DE BARCELONA? DE 1 A 4 (+ PRIORITÀRIA A -) RESULTATS PER FREQUÈNCIA

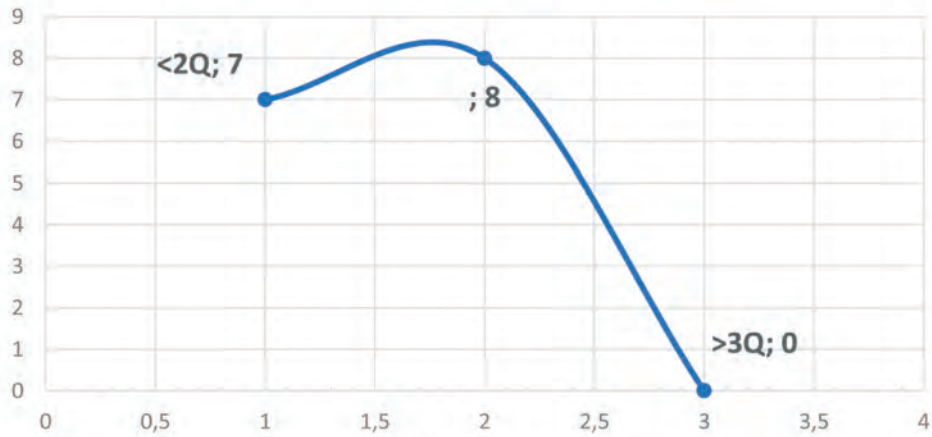
1. Jerarquitzo les quatre àrees de millora més rellevants per a la convivència a l'àrea metropolitana de Barcelona?
[Necessitats bàsiques socials]

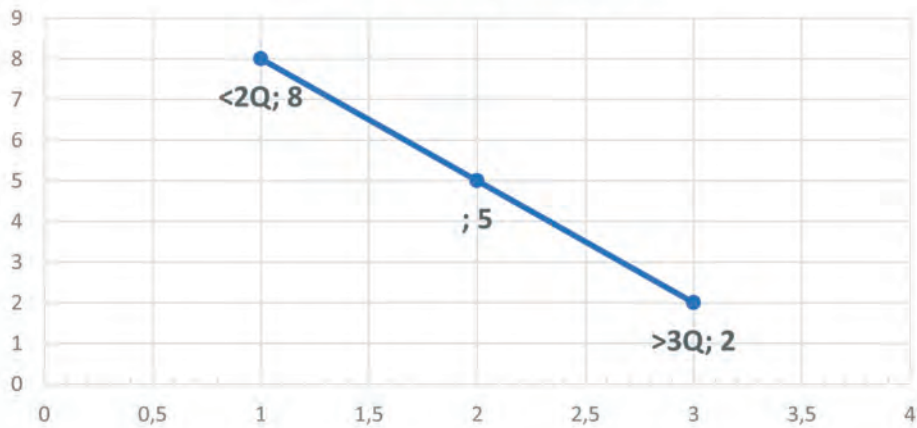
1. Jerarquitzo les quatre àrees de millora més rellevants per a la convivència a l'àrea metropolitana de Barcelona?
[Espai públic de qualitat (social i territorial)]

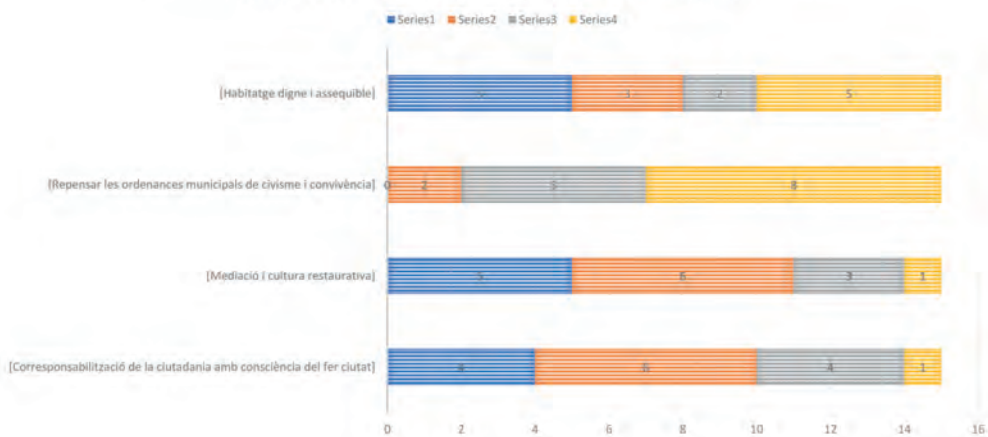
1. Jerarquitzo les quatre àrees de millora més rellevants per a la convivència a l'àrea metropolitana de Barcelona?
[Corresponsabilitat i sentit de pertinença de la ciutadania]

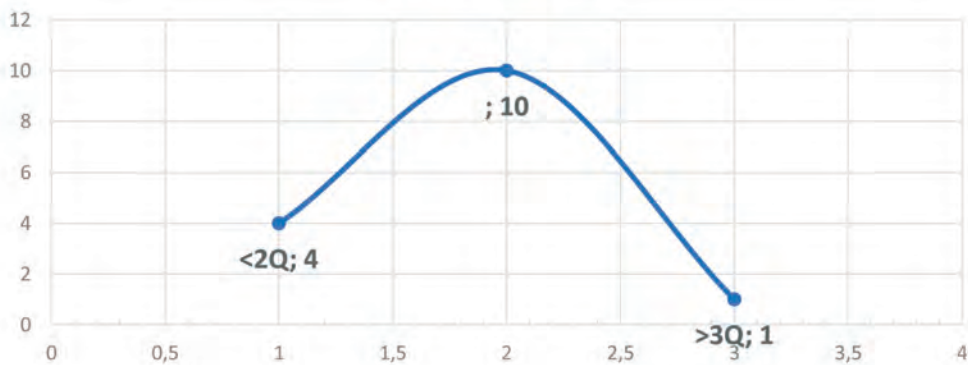
1. Jerarquitzo les quatre àrees de millora més rellevants per a la convivència a l'àrea metropolitana de Barcelona?
[Habitatge digne i urbanisme social]

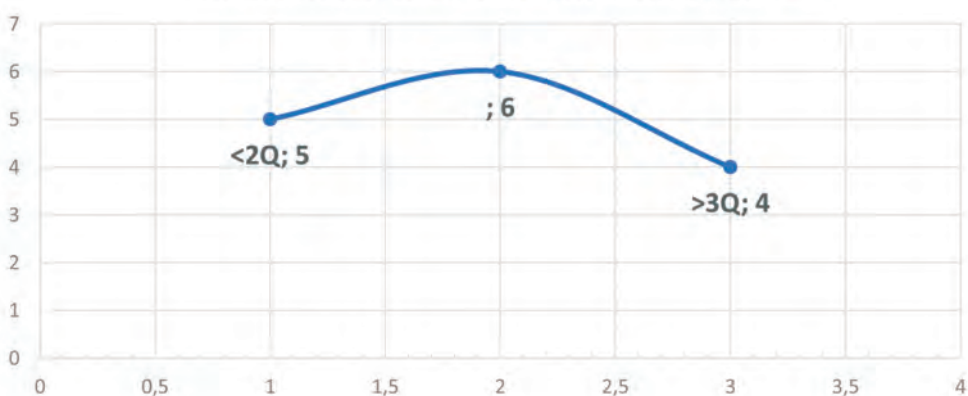
2. JERARQUITZA LES SOLUCIONS O RESPÒSTES CONVIVENCIALS PER A CADA ÀREA DE MILLORA A L'AMB? DE 1 A 4 (+ PRIORITÀRIA A -) RESULTATS PER FREQUÈNCIA

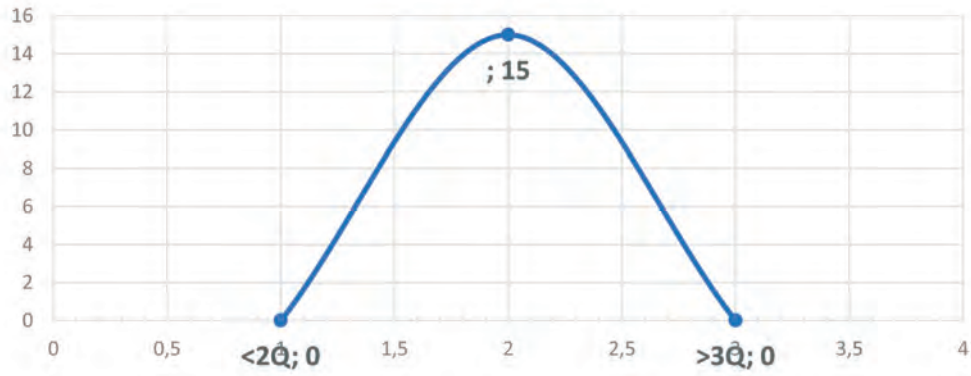
2. Jerarquitzo les solucions o respostes convivencials per a cada àrea de millora a l'AMB? [Corresponsabilització de la ciutadania amb consciència del fer ciutat] Resultats per quartils

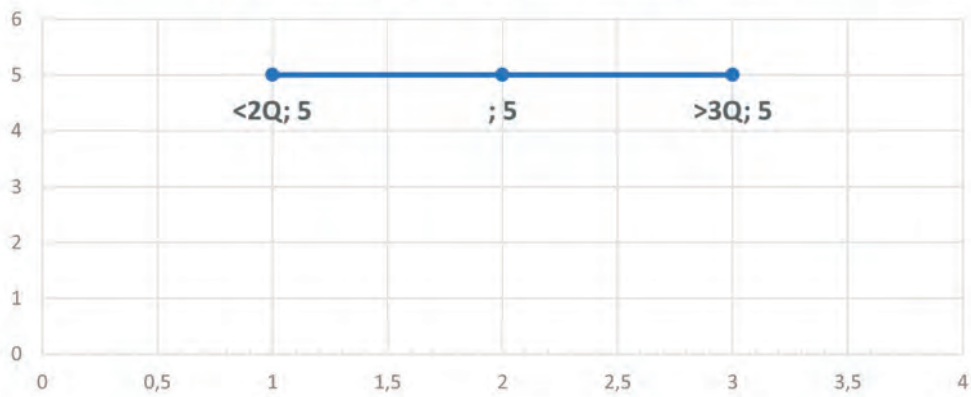
2. Jerarquitzo les solucions o respostes convivencials per a cada àrea de millora a l'AMB? [Mediació i cultura restaurativa] Resultats per quartils

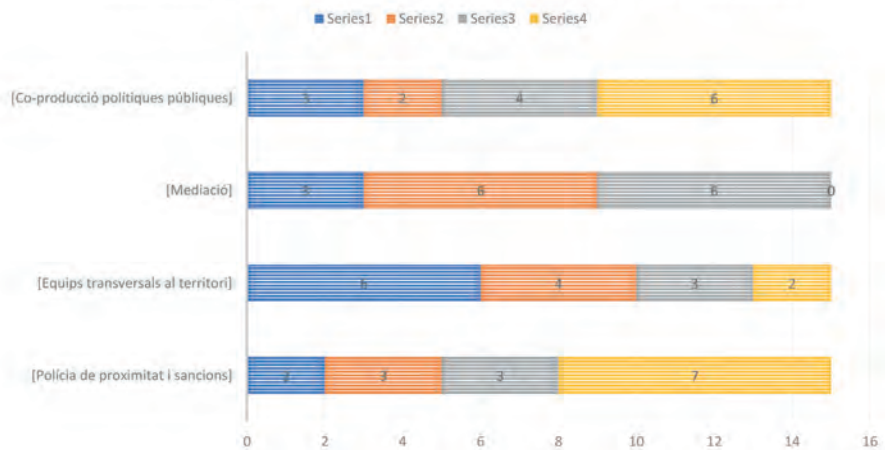
2. Jerarquitzo les solucions o respostes convivencials per a cada àrea de millora a l'AMB? [Repensar les ordenances municipals de civisme i convivència] Resultats per quartils

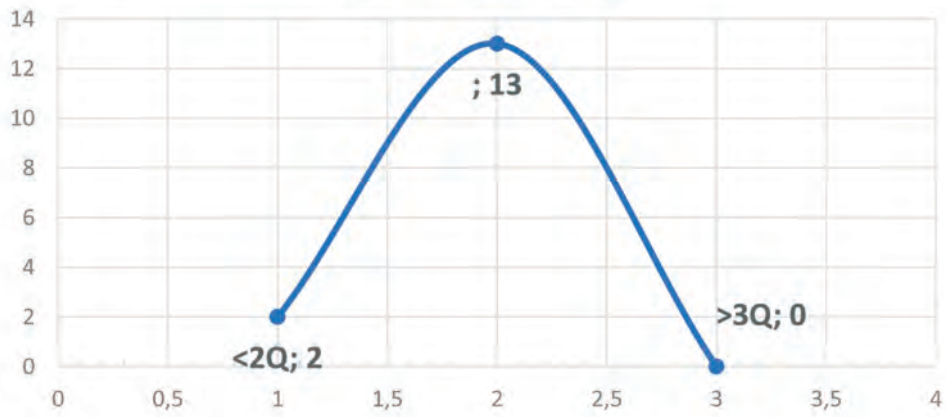
2. Jerarquitzo les solucions o respostes convivencials per a cada àrea de millora a l'AMB? [Habitatge digne i assequible] Resultats per quartils

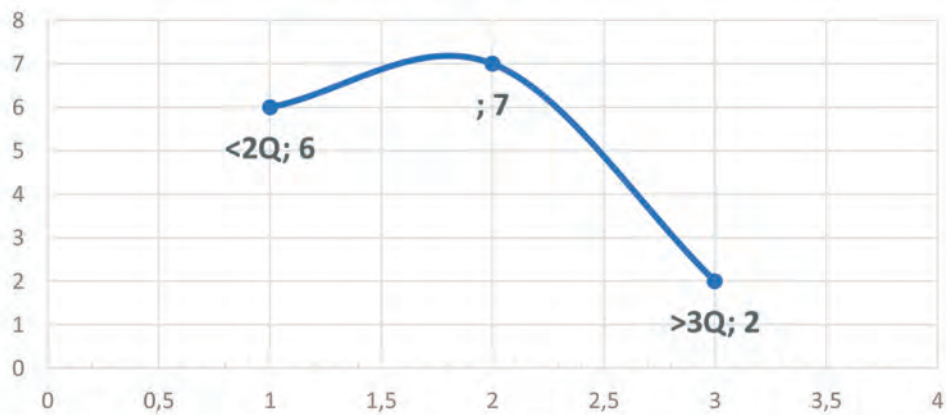
3. JERARQUITZA ELS DISPOSITIUS CRÍTIQS PER A DONAR RESPOSTA A CADASCUNA D'AQUESTES ÀREES DE MILLORA? RESULTATS PER FREQUÈNCIA

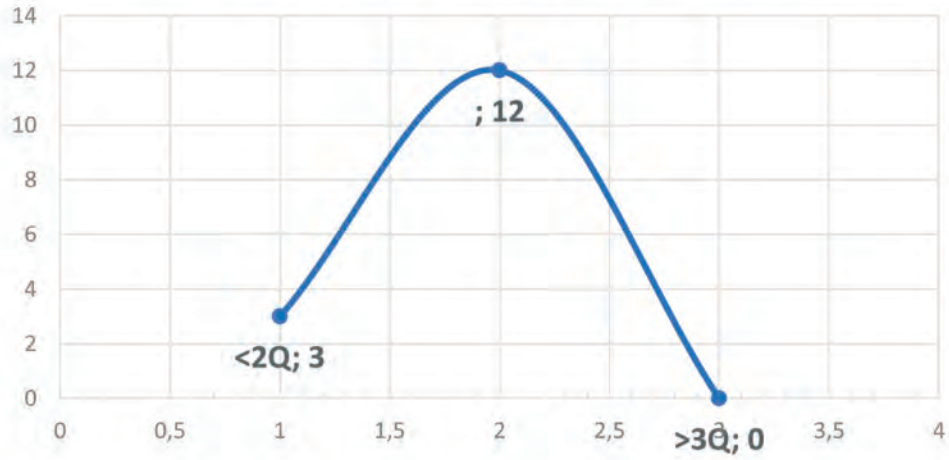
3. JERARQUITZA ELS DISPOSITIUS CRÍTICS PER DONAR RESPOSTA A CADASCUNA D'AQUESTES ÀREAS DE MILLORA? [POLÍCIA DE PROXIMITAT I SANCIONS]

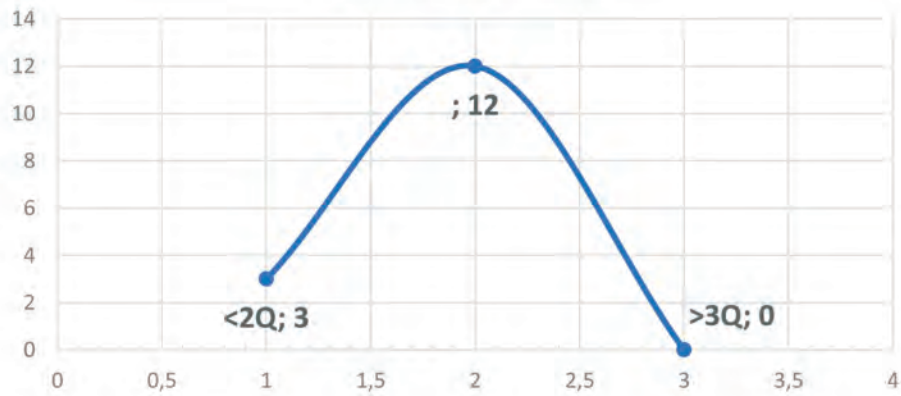
3. JERARQUITZA ELS DISPOSITIUS CRÍTICS PER DONAR RESPOSTA A CADASCUNA D'AQUESTES ÀREAS DE MILLORA? [EQUIPS TRANSVERSALS AL TERRITORI]

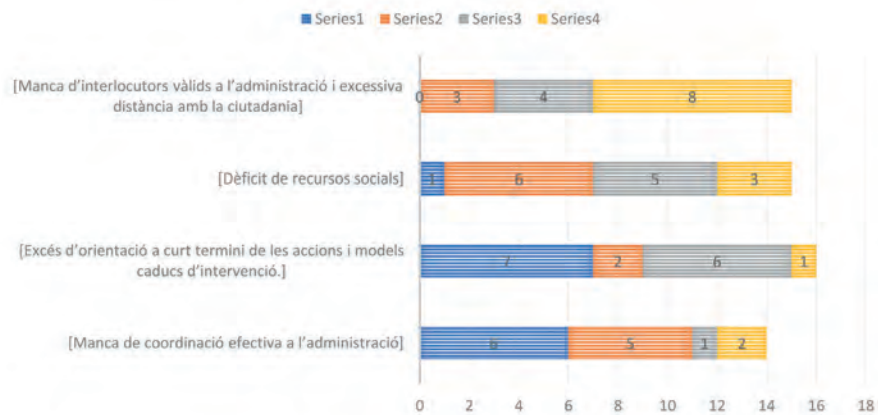
3. JERARQUITZA ELS DISPOSITIUS CRÍTICS PER DONAR RESPOSTA A CADASCUNA D'AQUESTES ÀREES DE MILLORA? [MEDIACIÓ]

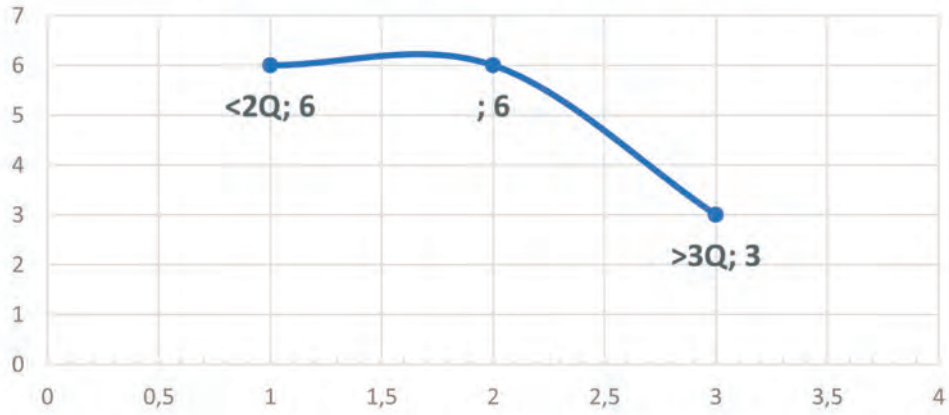
3. JERARQUITZA ELS DISPOSITIUS CRÍTICS PER DONAR RESPOSTA A CADASCUNA D'AQUESTES ÀREES DE MILLORA? [CO-PRODUCCIÓ POLÍTIQUES PÚBLIQUES]

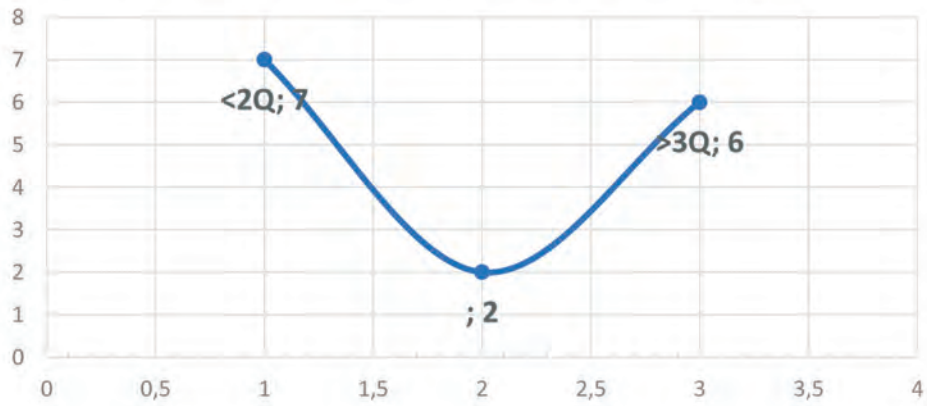
4. JERARQUITZA LES PRINCIPALS DIFICULTATS PER A PODER IMPLANTAR LA SOLUCIÓ ESMENTADA A CADA ÀREA DE MILLORA? RESULTATS PER FREQUÈNCIA

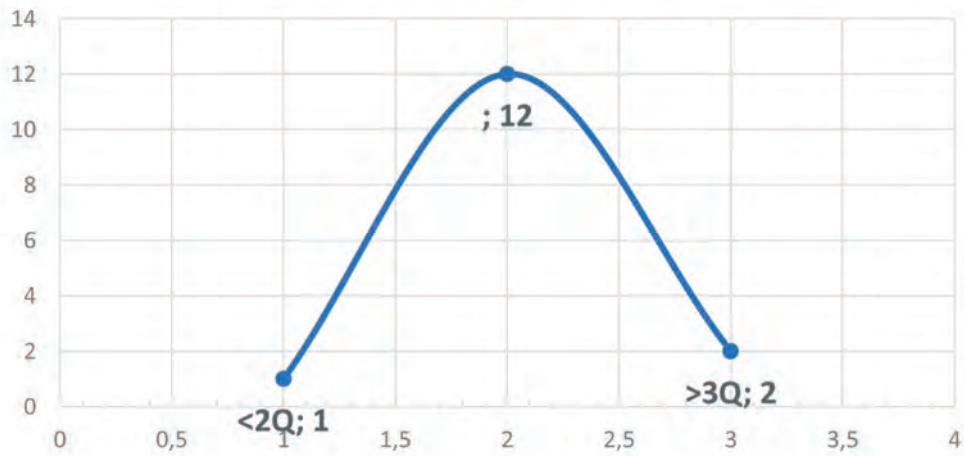
4. Jerarquitzo les principals dificultats per poder implantar la solució esmentada a cada àrea de millora?
[Manca de coordinació efectiva a l'administració]

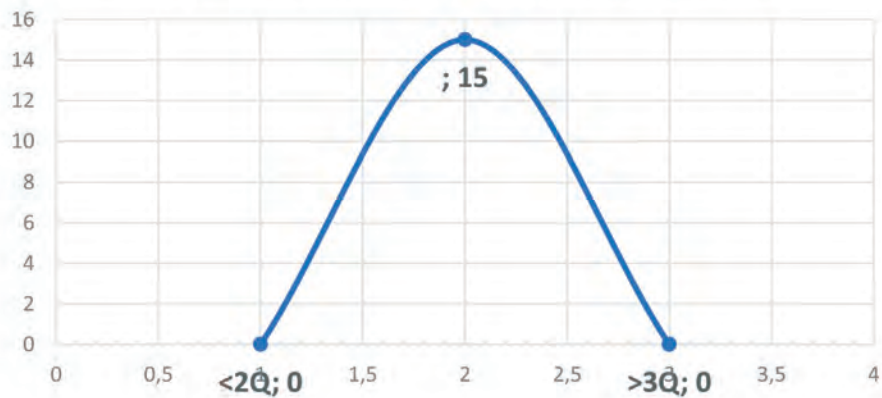
4. Jerarquitzo les principals dificultats per poder implantar la solució esmentada a cada àrea de millora? [Excés d'orientació a curt termini de les accions i models caducs d'intervenció.]

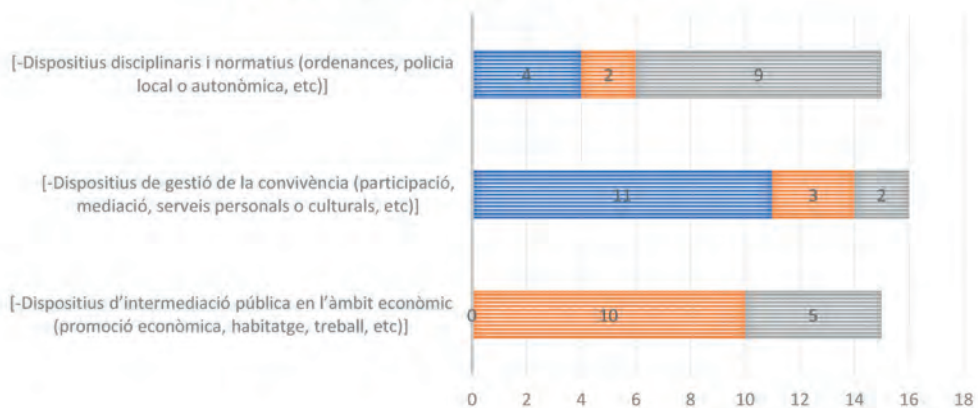
4. Jerarquitzo les principals dificultats per poder implantar la solució esmentada a cada àrea de millora? [Dèficit de recursos socials]

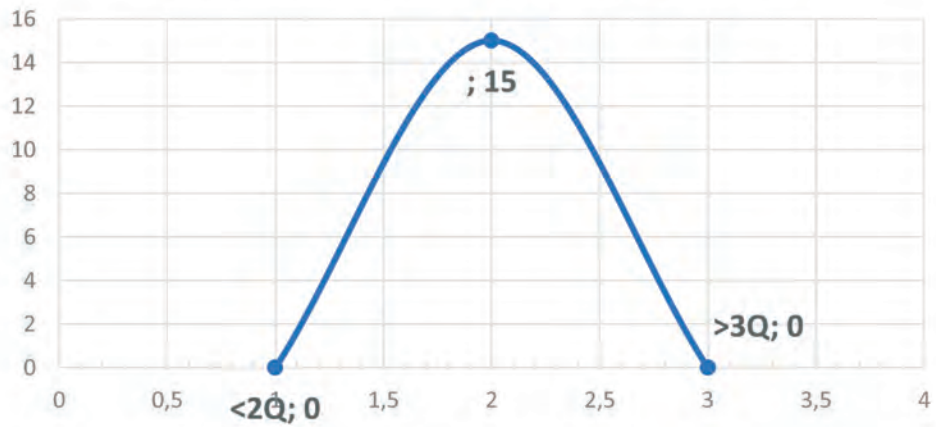
4. Jerarquitzo les principals dificultats per poder implantar la solució esmentada a cada àrea de millora? [Manca d'interlocutors vàlids a l'administració i excessiva distància amb la ciutadania]

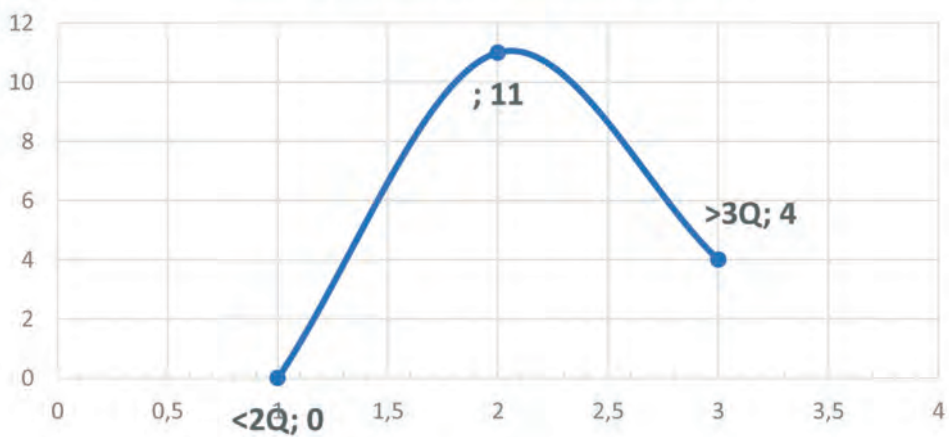
5. QUIN SÓN ELS DISPOSITIUS MÉS CRÍTICS PER A LA MILLORA DE LA CONVIVÈNCIA? RESULTATS PER FREQUÈNCIA

5. Quin són els dispositius més crítics per la millora de la convivència? [-Dispositius d'intermediació pública en l'àmbit econòmic (promoció econòmica, habitatge, treball, etc)]

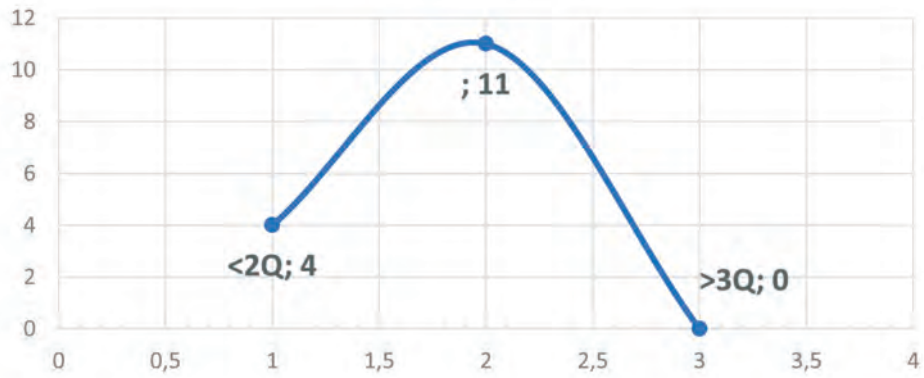

5. Quin són els dispositius més crítics per la millora de la convivència? [-Dispositius de gestió de la convivència (participació, mediació, serveis personals o culturals, etc)]

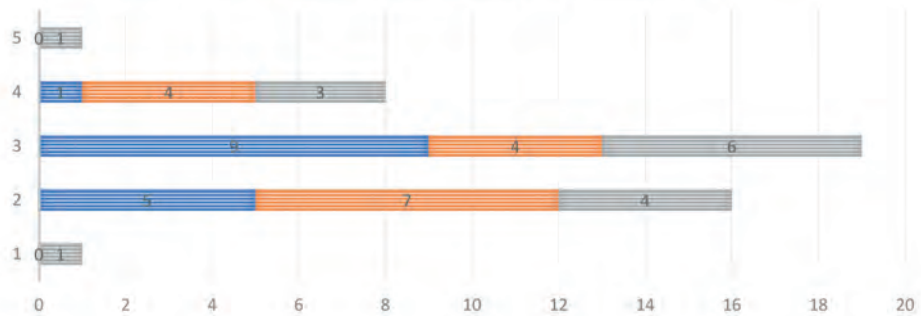
5. Quin són els dispositius més crítics per la millora de la convivència?

[-Dispositius disciplinaris i normatius (ordenances, policia local o autonòmica, etc)]

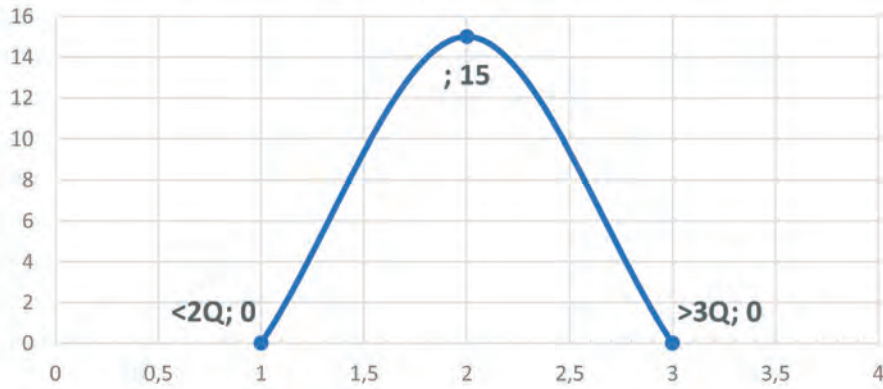

6. QUIN ÉS L'IMPACTE QUE TENEN ACTUALMENT ELS SEGÜENTS DISPOSITIUS EN LA CONVIVÈNCIA EN LA CIUTAT?
RESULTATS PER FREQUÈNCIA

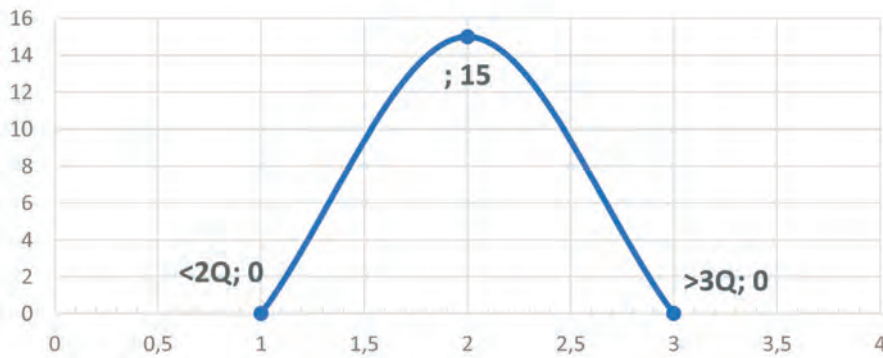
- [-Dispositius d'intermediació pública en l'àmbit econòmic (promoció econòmica, habitatge, treball, etc)]
- [-Dispositius de gestió de la convivència (participació, mediació, serveis personals o culturals, etc)]
- [-Dispositius disciplinaris i normatius (ordenances, policia local o autonòmica, etc)]

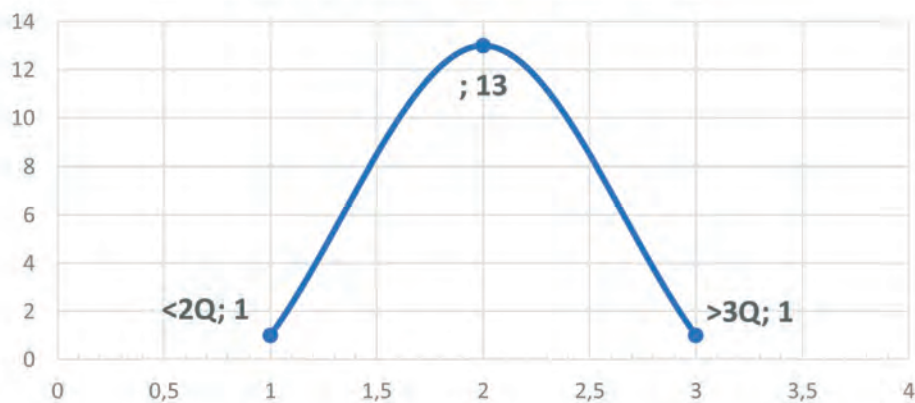
6. Quin és l'impacte que tenen actualment els següents dispositius en la convivència en la ciutat? [-Dispositius d'intermediació pública en l'àmbit econòmic (promoció econòmica, habitatge, treball, etc)]

6. Quin és l'impacte que tenen actualment els següents dispositius en la convivència en la ciutat? [-Dispositius de gestió de la convivència (participació, mediació, serveis personals o culturals, etc)]

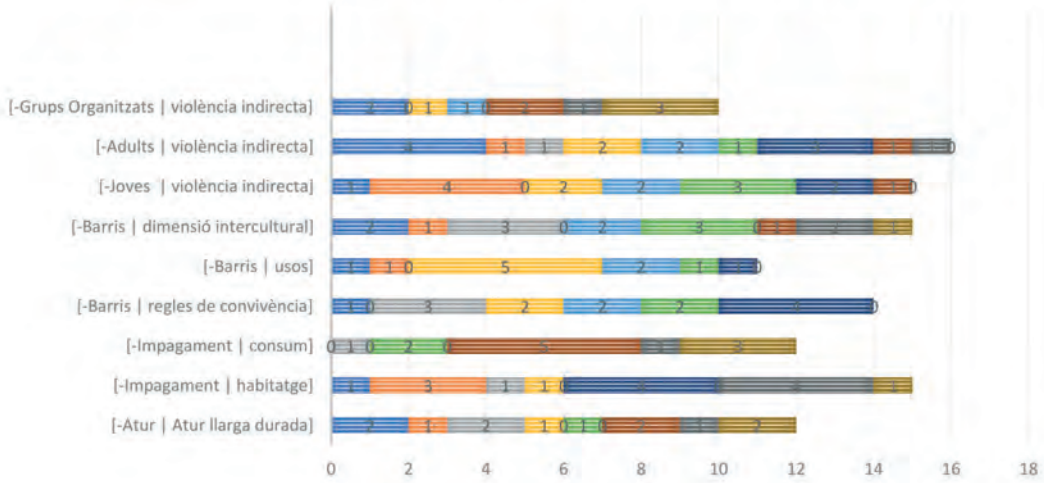

6. Quin és l'impacte que tenen actualment els següents dispositius en la convivència en la ciutat? [-Dispositius disciplinaris i normatius (ordenances, policia local o autonòmica, etc)]

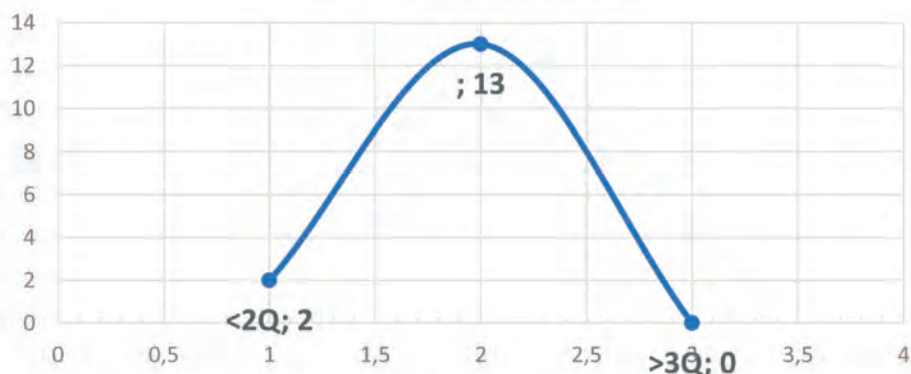

7. QUIN SÓN ELS INDICADORS MÉS CRÍTICS PER A LA MILLORA DE LA CONVIVÈNCIA? RESULTATS PER FREQUÈNCIA

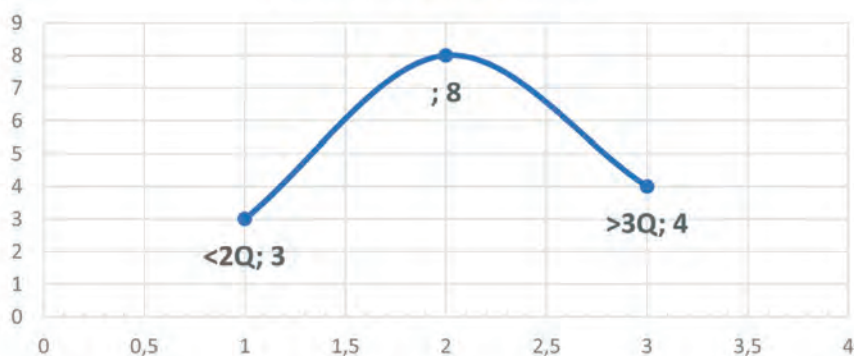
■ Series1 ■ Series2 ■ Series3 ■ Series4 ■ Series5 ■ Series6 ■ Series7 ■ Series8 ■ Series9 ■ Series10 ■ Series11

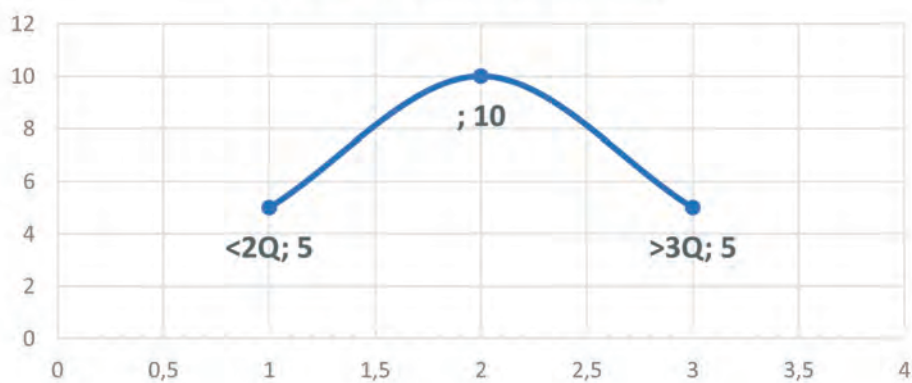
7. Quin són els indicadors més crítics per la millora de la convivència?
[-Atur | treball submergit]

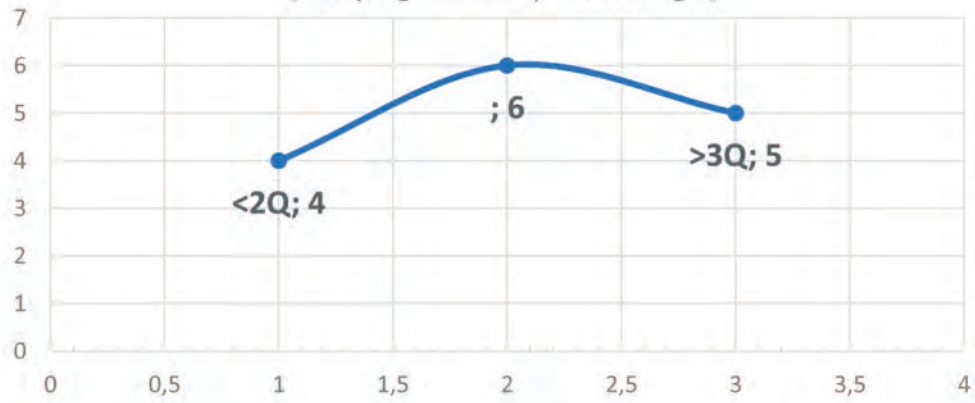
7. Quin són els indicadors més crítics per la millora de la convivència?
[-Atur | Atur conjuntural]

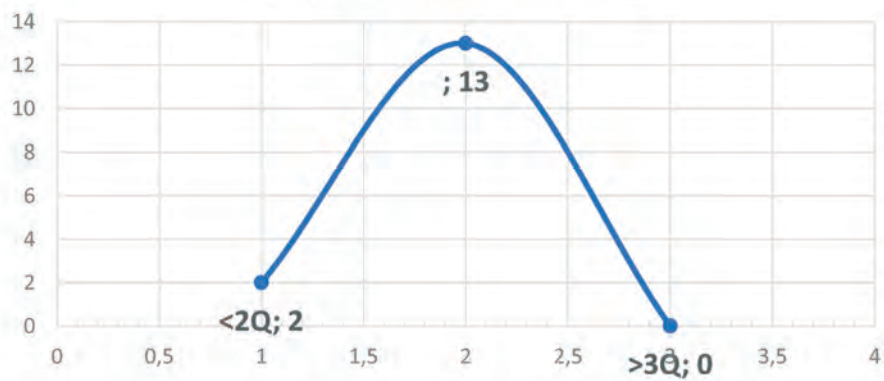
7. Quin són els indicadors més crítics per la millora de la convivència?
[-Atur | Atur llarga durada]

7. Quin són els indicadors més crítics per la millora de la convivència?
[-Impagament | habitatge]

7. Quin són els indicadors més crítics per la millora de la convivència?
[-Impagament | consum]

Aquesta tesi ha rebut un ajut de l'Institut de
Llengües de la Universitat de Lleida per a la correcció
lingüística (convocatòria de 2018)

